

TEUVO PAKKALA

Elsa

KUVAUKSIA ELÄMÄSTÄ VAARALLA

HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

ELSA

KUVAUKSIA ELÄMÄSTÄ VAARALLA

KIRJOITTANUT

TEUVO PAKKALA

HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

KUOPIOSSA,
KUOPION UDESSA KIRJAPAINOSSA,
1894.

I.

Tämän talven tyveä ei ollut enään paljon jälellä. Se oli kulunut niin tyngelle, että ei ollut kuin joulukuu jälellä eikä ehyesti sekään. Mutta siinä oli hiomista köyhälle, sillä se tuntui teräskovalle.

Nikarasta nikaraan oli eletty Nikkilässäkin. Niin oli aina, että jos oli vähän yhtä, niin oli puute muusta, vaan useimmin oli kaiken puute. Nytkään ei ollut leipää eikä puita ja pirtti oli kylmä, että henkensä näki.

Nikkilä oli sairaloisempi kuin ennen ja makasi sängyssä, jonne häntä emäntänsä peitteli.

— Elä ole milläsikään isä. Kyllä Jumala meitä auttaa. On hänellä keinoja, puheli emäntä. — Vimpari kertoi minulle aamulla soman tapauksen, että oli ollut muuan köyhä mies ja hän oli löytänyt keisarin ruunun ristallin, josta oli saanut niin paljon rahaa, että hänestä oli tullut upporikas mies.

Tyytyväisen näköisenä alkoi emäntä sitte latoa uuniin puun ruuppua, jota oli käynyt kartanolta kokoilemassa vaivasen sylillisen. Siinä oli monen-

laista vanteen palasta, astian kimpeä, kelkanjalasta, viiririuvun palanen viirineen, jonka joku syysmyrsky oli poikki silpassut. Hän katseli niitä uuniin pannaan, kutakin erikseen aivan kuin muistellen niitten elämän aikaa.

— Muistatko isä, kun tämän rakentelit? näytti hän viirivarren tynkää ja alkoi itse naurusuin kertoa siitä. — Janne oli silloin pieni, vyöryävä pallukka, ei omin varoinsa vielä kävellyt. Tätä riukua vastenhan, kun sinä sitä höyläilit, poika nousi ensi kerran omin varoinsa pystyönkin ja lähti astua tarpomaan. Ja meitä nauratti . . . Sittenhän se suurempana kiipeili sitä myöten navetan katolle. Ja minä sanoin, että merimies siitä tulee. Niinhän se itsekin kehui aina. Minä muistan niin selvään, kun hän sanoi aina teerevänä, niskat kenossa: »Atlantille tämän pojan mieli tekee, siellä ei risut silmään pistä.» Oli se semmoinen nerokas poika, olisi siitä merimies tullutkin.

Elämä oli silloin kirkkaana edessä, tulevat päivät valoisia, ajatteli Nikkilä. Mutta ne päivät peittyivätkin pilveen, elämä muuttui mustaksi kuin hauta. Vaan kuinka monelle muulle on niin tapahtunut! Tuhansille. Ja sitähän ei ihminen silloin ajatellut. Kun hän näki itselleen käyvän huonosti ja muille hyvin, oli hän tyytymätöin — nurkui ja napisi Jumalaa vastaan. Hän ei ajatellut, että on tuhansia, joilla ei ollut niinkään hyvin, vaan vielä raskaampi kuorma. Eikä hän ajatellut, minkä

vuoksi Jumalan armon olisi pitänyt paistaa hänelle erityisemmin kuin muille, vähinosaiselle lähimmäiselle . . .

Kosteat puut, joita ei ollut kuin pieni rykelmä uunissa, kytivät suitsuten vankkaa savua uunin-suusta. Ja sen parempaa siitä ei syntynyt. Ei vilahdukseltakaan näkynyt vilkasta tulenkielekettä, ei kuulunut iloista räiskettä eikä singahdellut yhtään riemastunutta paukkua. Se oli hiljaista kuin hautajaissaatto, harmajaa kuin syksyinen taivas.

Emäntä istui tuolilla sängyn vieressä ja nypli jotakin käsityökseen ja vähä väliä hymyili iloisena.

— Kuulehan, isä, miten Jumala oli auttanut muuatta perhettä. Kun oli ollut heillä puute ja mies oli sairastunut, niin oli vaimo käynyt apua tahtomassa, vaan ei ollut mistään saanut, niin oli tullut kotia ja sitte omalla kartanollaan kompastunut hangessa ja käsiin tuntunut jotakin outoa. Ja kun alkoi kaivaa sitä, niin oli se säkki, jossa oli hopearahoja niin paljon, että ei yksin jaksanut sitä kantaa. Se oli niin ohjattu.

Äiti rukkakin odottaa itselleen ihmettä. Mutta sitä hänkin kuin muutkin. Vaan mitä oltiin odottajia! Yksin tuhansista onnettomista, joista monetkaan eivät olleet saaneet nauttia elämän suloa ja riemua siinäkään määrässä. Heillähän toki oli jälessäpäin aika, joka oli valoisa, jota ikävöi, kaiholla muisteli, joka tuntui nyt mieluisalta ja loistavalta. Lyhyt se oli kuin kipunan lento, mutta

se on ollut kuitenkin. Ja on osattomia, joilla sieltäkään tuskin yhtä ainoatakaan valon sädetä pilkoittaa, musta synkkyys on takana niinkuin edessäkin.

Uskoa ja rukoilla itselleen parempaa osaa, keveämpää kuormaa kuin onnettomimmalla lähimmäisellä, se on tyytymättömyyttä Jumalan armoon. Sellaista rukousta ei Jumala kuulisi eikä kuule. Se on väärä . . .

Iltapuoleen tuli Latun emäntä käymään tuoden »vähän lämmintä leipää». Itkien meni hän sieltä lähtiessään talon toiselle puolelle, jossa asui Viion leski. Istui käskyä odottamatta ja nyyhki vyöliinänsä.

— Surkiaan on köyhän elämä, minkä noittenkin raukkain. Viluissaan ja nälissään kyhjöttävät mökissään ja siihen kuolevatkin, jos ei jotakin neuvoa keksitä.

— Eikö heille antaisi apuaan köyhäinhoito? arveli Viion leski.

— Sieltä se on apu saatava. Eihän muuta keinoa ole. Mutta mikä hänessä lienee, että tuntuu niin mieltä kääntävälle tuo apu. Monen vaimon olen nähnyt itkien menevän tuota apua pyytämään ja itkien palaavankin, vaikka apua on myönnetty. Nikkilän emäntäkin on sitä kammonut elämän ikänsä kuin hirviötä ja sen pelossa ponnistellut voimainsa takaa. Nyt turvautuu hän uskoon, että Jumala jotenkin auttaa tästä pahasta. Hän odottaa jotakin ihmettä ja uskoo siihen. Jos

minä olisin Jumalana, niin täyttäisinkin hänen lapsellisen uskonsa.

— Hyvää Jumala tarkoittaa, heidän parastaan koettelemuksella.

— Niin sanotaan aina ja niin kai se on, vaikka en minä jaksa ymmärtää, minkä vuoksi noillakin raukoilla pitää kuorma olla niin raskas, kuritus niin kovaa.

— He ovat sen kurituksen ansainneet.

— Niin, niin. Minulle sanoo järki toista. Ja sentähden tulin teitä pyytämään, että te kävisitte heitä Jumalan sanalla lohduttelemassa. Minä en osaa, kun olen sellainen maallinen ihminen, ilman aikojaan suruton kököle.

Latun emäntä pyyteli moneen kertaan vielä ovelta mennessään ja Viion leski lupasi kernaasti menevänsä.

Aralla mielellä oli hän ennen antautunut keskustelemaan Nikkilän kanssa, sillä tämä oli niin arvosteleva ja hänellä oli aina teräviä vastaväitteitä, jotka saivat hänetkin epäilemään. Mutta nyt hän tunsu varmuutta.

Tämä vitsominen on Nikkilän vihdoinkin nöyräksi tekevä, ajatteli Viion leski lähtiessään Nikkilän puolelle, tahi on jo tehnytkin ja saattanut hänet huomaamaan kuka häntä kurittaa ja minkä vuoksi. Kyllä hän nyt notkistuu ja taipuu uskottomuutensa hylkäämään ja etsimään turvaa lapsellisessa ja rohkeassa uskossa Jumalaan.

Kuun kapea sakara kuumotti heikosti jäisen ikkunan syrjästä Nikkilän tupaan eikä muuta valaistusta ollut. Nikkilä sängyssään ja emäntä tuolilla siinä ääressä näyttivät haamuilta tässä kuu-lakkaassa valossa. Huone tuntui kylmälle ja haisi raa'an ilman ihve. Vieraan mieli kävi niin mäsennuksiin, että hän ei hyvää iltaa tahtonut kunnolla saada suustansa.

— Kuinka täällä jaksetaan? kysäsi hän sitte.

— Hyvin vain. Me tässä mamman kanssa rupatteleimme kuutamossa; vaikka en minä ole suutani avannut, vaan mamma on puhetta pitänyt, tuumi Nikkilä hilpeästi.

— Mitä se isä sanoo? emäntä kysäsi.

— Niin että toimita mamma vieraille tuoli.

— Mamma! nauroi emäntä. — Jo se on tuo isävaari lystikäs, nauroi hän tuolia etsiessään.

Viion leski istuutui, mutta jäi sanattomaksi. Hän ei tiennyt ei kerrassaan mitään sanoikseen.

— Te olette alakuloinen. Onko huolenne lastanne Elsaa? kysyi Nikkilä.

— Minä en ole huolissani hänen tähtensä. Minä uskon, että Jumala hänestä huolen pitää.

— Teitä ei enään pelota nuot kamalat kuvat, joita on silmäimme edessä: sortuneita tyttäriämme.

— Ei ollenkaan, sillä minä luotan Jumalaan, että hän varjelee Elsan.

Viion leski vakuutti tämän lujalla ja varmalla

äänellä ja odotti mitä Nikkilällä oli enään sanottavaa. Hänen epäilyksensä tässä olisi potkimista tutkainta vastaan. Ja Viion leski tunsisi sisällistä voimaa alkaa puhumaan Nikkilälle kehoittaakseen häntäkin luottamaan Jumalaan, jolle hän oli uppiskainen.

— Samalla tavalla kuin te, on Jumalaan turvautunut moni muukin äiti, jonka tytär on sortunut, vai mitä luulette? sanoi Nikkilä.

— Vaan ei ole turvautunut täydellä uskolla, koko sielustaan ja mielestään.

— Niin kuin te?

Tuntui Viion leskestä kuin hän olisi joutumassa lutistuksiin Nikkilän epäilyksien väliin.

Ei hänkään aina täydellä luottamuksella ollut uskonut, epäilyks oli usein voittanut, selitti hän, vaan vakuutti:

— Nyt minä luotan. Jumala armossaan on minulle niin paljon todistuksia osoittanut.

— Minua ei ihmetytä teidän luottamuksenne, vaan pelottaa.

Viion leskeä nauratti, eikähän hän sitä pidättänytkään. Mutta se kuulusti pahalle hänen omissa korvissaan ja hän muuttui äkkiä vakavaksi. Hän ei tiennyt mikä pani hänet nauramaan ja alkoi suututtaa häntä oma käytöksensä. Siitä syytti hän mielessään kuitenkin Nikkilää, joka tuntui olevan entistään paatuneempi ja kiusaavampi.

Tänne oli hän tullut lohduttamaan, vaan täällä tahdottiin riistää häneltä omakin lohdutuksensa! Nikkilän puhe tuntui nyt vain ilkeydeltä, pirulliselta. Viion leskeä alkoi kammottaa täällä olo ja hän nousi lähteäkseen.

— Se on lystikäs tuo meidän isä, sanoi emäntä, kun huomasi Viion lesken nauravan.

— Mitä sinä taas kujeilet? meni hän Nikkilältä kysymään hyvän tuulisena.

— Ei sinulle äiti kulta mitään. Vaan paneppas taas se matto peitteeksi, tuntuu vilustavan. — Ja kun emäntä oli hänet peiteltyt, sanoi hän Viion leskelle:

— Istukaa vielä, niin puhelemme lämpimiksi.

Viion leski istuutui uudelleen, tyyntyneenä, vaan asiatonna. Se mitä hän oli aikonut sanoa, oli jäänyt sanomatta, eikä hänellä enään ollut halua siihen.

— Teidän naurunne karsi ruumistani. Se muistutti erään toisen naurua, joka kuitenkin oli pöyristyttävän kamalaa. Minä kerron teille sen: Oli muuan vaimo, jolla oli tytär niin kuin teilläkin. Hän oli harrassydämminen äiti niin kuin tekin ja luotti Jumalaan samalla tavalla kuin tekin. Se oli äitini. Tyttärensä sortui ja sortui syvälle: surmasi salaisesti tekemänsä lapsen. Kun kamala teko tuli päivän valoon ja äitikin sai sen tietää, niin rupesi hän nauramaan. Kun tyttärensä

tuomittiin, nauroi hän yhä eikä hän siitä naurusta selvinnyt sen koommin.

— Mutta eihän Jumala voi olla armoton! huudahti Viion leski tuskissaan käsiään väännellen.

— Ihmiset ne ovat armottomia, jotka eivät välitä Jumalan kiellosta eikä käskystä. Vanhurskaan Jumalan kielto on: elä tapa. Vaan yhtä hyvin surmataan tyttäriämme niin, että sellainen rikos on jokapäiväinen. Surmamiehiä on paljo, ja niistä köyhän tyttären maine, kunnia ja siveä henki ei ole arvokkaampi kuin vanha kinnas, jonka hylkien loukkoon viskaa, josta ei tule tunnon vai-vaa ei kuolinvuoteellakaan, sillä se on niin vähä-pätöinen asia, että sitä ei silloin muista. Surma-miehet kiihkeinä hiipivät tyttäriemme ympärillä kaataen niitä uhrikseen. Heitä ei häiritse mikään, ei estä Jumalan kielto, ei pelota Jumalan uhkaus.

— Mutta Jumala voi varjella vihollisten kä-sistä, ehätti Viion leski vakuuttamaan.

— Niin, me ihmiset uskollamme asetumme vaatimaan Jumalalta mahdollisia jos mahdottomia-kin oman mieleemme mukaan. Te tiedätte, että tyttäriämme sortuu yhtä varmasti kuin sodassa kaatuu miehiä. Te uskotte, että Jumala varjelee teidän tyttärenne. Mutta nuo muut? Eikö niiden kunnia, maine, puhdas, siveä henki, kuolematon sielu ole yhtä kallis kuin Elsan, eikö heissä kai-kissa ole yhtä pyhä Jumalan kuva? Eikö Jumala rakasta kaikkia yhtä paljon? Mitä syytä teillä

on sitten uskoa, että Jumala varjelee juuri Elsan, *teidän* tyttärenne?

— Se että minä uskon?

— Mutta millainen on teidän uskonne? Millainen rukouksenne? Teidän rukouksenne on: Isä meidän — — — anna *minulle*. Ja sellainen on uskonnekin. Onko tällaisessa rukouksessa ja uskossa rakkautta, onko se Jumalan käskyn mukainen: Rakasta lähimmäistäsi niin kuin itseäsi?

Nikkilän ääni oli pehmoinen ja vakava. Ja väliin tuntui Viion leskestä että Nikkilän puheessa leyhätteli lämpöä ja jotakin sydämmeeseen tunkevaa. Mutta väliin tuntuivat sanansa jyrkiltä ja repiviltä. Mitä hän oikeastaan tarkoitti? Mitä oli pohjalla piilemässä? Eikö sittenkin jotakin ivaavaa, kiusaavaa, halu repiä toisen uskoa?

— Millainen *teidän* uskonne on? kysyi Viion leski kylmästi.

Syntyi pitkä äänettömyys.

— Minä en ole puhunut, sanoi sitte Nikkilä, — tässä mitään sen vuoksi, että tahtoisin sillä kehua uskoani. Sillä siinä ei ole kehumista. Jos minulla on uskoa, niin on se kuin pieni kipuna mustassa hiilikossa.

Ruoskivalta tuntui Viion leskestä tämäkin! Hän oli kehunut uskoaan, ja nyt hänellä ei kuitenkaan ollut puolta sanaa vastustaakseen niitä epäilyksiä, joita Nikkilä oli lausunut, ja jotka kiertelivät hänen mielessään kuin aaveet. Häntä

oikein pelotti, että Nikkilä vielä jotakin sanoo ja kammottavalta tuntui äänettömyyskin.

Oli pimennyt niin, että ikkunain luona esi-
neet vähän häämöttivät ja jotakin mustaa näki
liikkuvan sängyn edessä, missä Nikkilän emäntä
nyökkäsi. Pakkanen paukkui ulkona, jymähteli
aivan kuin olisi taloja kerralla kahtia iskenyt.
Jossakin koira ulvoi, joka kuulusti kaamealle, että
selkää karsi. Vilu puistatti niin, että hän aivan
tutisi.

Kuin kesken kaikkea tuntui hänestä itses-
täänkin pois lähtönsä, kun hän ilman muuta nousi
ja sanoi:

— Hyvää yötä!

Pelotti, että Nikkilä vielä pidättää hänet.

— Jääkää hyvästi Viioska. Rukoilkaa kaik-
kein edestä rakkaudella . . .

Omalla puolella tuntui hyvälle, kun leppoisa
lämmin huokui huoneessa ja oli valoisa. Mutta
vilu puistatti vieläkin ruumista. Ja niin haus-
kalle ja rauhalliselle kuin täällä tuntuikin, ei mie-
liala ottanut kohoutuakseen, vaan pysyi raskaana
ja arkana.

Hän tunsu jotakin tuskallisen pelottavaa, mikä
sai hänet säikkymään jokaista pakkasen paukah-
dusta. Ja silloin tällöin kadulta kuuluvia, lumessa
vingahtelevia askeleita jäi hän kuuntelemaan ai-
van kuin olisi se ollut jotakin hyvinkin outoa.

Elsan tultua kotia tuntui turvallisemmalle,

mutta maata pannessa uusiutui arka mielialansa ahdistuksen kuin painajainen. Tuntui synkälle ja pahalle. Silmiinsä tuli Nikkilän pimeä, kylmä ja kolikko tupa, korvissaan kaikuivat Nikkilän lauseet aivan kuin olisi hän niitä kuiskinut karkean käheällä äänellä, sydäntä ahdistavia epäilyksiä, kylmiä kuin rauta pakkasessa, synkkiä, luottamusta masentavia, uskoa raatelevia.

Ja niitten vallassa hän ajelehti kuin lastu kosken kihossa. Elämä tuntui sekavalle, toinen seikka kumosi toisensa ja siinä mylläkässä hän painui alle ja kohosi taas pinnalle uudelleen upotakseen.

Hän koetti takertua uskoonsa kiinni, kiskoen kaiken muun mielestään. Mutta kuin väkiryntäköllä pauskausi sinne kauhistuttava kertomus Nikkilän sisaresta.

Sydäntä kouristi.

Voisiko hänenkin tyttärelleen käydä noin, vaikka hän uskoisi Jumalaan, uskoisi niin vakavasti kuin on uskonut, että hän varjelee Elsan? Ei, se on mahdotonta!

Mutta mahdottomalta se ei tuntunut sittekkään. Ja murhe syöksyi mieleen, ajatellessa, että turvaa ei olisi tuossa uskossa.

Aamulla ihmetteli hän heikkouttaan tuntiansaan taas entistä varmuutta. Miten hän oli voinutkin noin antautua epäilyksien valtaan, hän joka oli niin monia todistuksia nähnyt ja niin paljon

saanut kokea Jumalan armoa. Hetkeäkään hän ei olisi saanut epäillä, ei vähintäkään epävarmuuttatuta. Hänen olisi pitänyt kumota Nikkilän epäuskon kuiskutukset ja olisi voinut kumota, sillä eihän ne muuta olleet kuin uskoa vastaan kiivas-televia järjen viisasteluja.

Kun hän näissä mietteissään työhönsä istahti, kuului liikettä porstuassa ja kamarin oven takana haparoittiin aivan kuin olisi sitä pyyhitty yltä yleensä. Hän meni avaamaan ovea katsoakseen pyrkikö joku tänne.

Ovea avatessaan huomasi hän sen olevan sisääsä säpissä, ja hän kun ei ollut pitänyt sitä säpissä milloinkaan, ainoastaan avaimen poissa kamarin oven suulta öisin. Itse hän sen tietystikin oli säppiin pannut illalla. Hän nyt naurahti:

Sellaista se on epäusko: pelkuruutta ja raukkamaisuutta.

— Emäntäkö se on?

Minähän se täällä hankasin ja suhuutin kuin mikähän maalari, kopeloidessani avainta, tuumiskeli naurusuin emäntä sisääntullessaan.

— Hyvän aikaa sain haparoida porstuassa, ennen kuin oven löysin. Miten lienen ollut niin pyörällä.

— Käykää istumaan emäntä, toimitti Viion leski ja tavallisiksi sanoiksi kysyi: Mitäs kuuluu?

— Eipä muuta kuulu, kuin että meillä on kuolema käynyt.

— Nikkilä kuollut? kysyi Viion leski.

— Niin.

— Nikkilä kuollut?

— Kuollut se nyt on.

Viion leski vaipui mietteisiinsä kädet ristissä helmassa ja katse maahan kiinnitettynä.

— Mihin aikaan hän kuoli? kysyi hän vihdoin.

— Enpä minä aikaa tiedä sen tarkempaan kuin että viime yön aikana. Aamulla kun heräsin, niin ihmettelin, että kun ei isä juomaa tahdokaan, niin kuin aina teki ja väliin herättikin minut sitä varten. Minulla mieleen heti työnnähti, että eiköön ole noutaja käynyt. Päreeseen tulen hommasin ja aloin katsella ja tarkastaa: kuollut se oli. Ruumis oli jo kylmä.

Viion leskeä melkein kauhistutti. Kuolema tullut noin äkkiä, salaa kuin varas. Herra Jumala!

Hänestä tuntui kuin olisi häneltä jäänyt jokin tekemättä, mikä oli tehtävä ollut ja hän aivan kuin tuomitsi itseään. Olihan hänellä ollut ai-keessa puhua Nikkilälle juuri siitakin, että kuolema voi tulla millä hetkellä hyvänsä ja että tulisi olla valmis. Mutta eilen jäi tämä ja kaikki muu sanomatta.

Nikkilä veti hänetkin epäilyksiin. Mikä te- kikin hänet niin heikoksi! Hän oli kykenemät- tömämpi kuin koskaan ennen.

Sitä jäi hän miettimään ja ihmettelemään emännän mentyä. Kentiesi tämä hänen voimat-

tomuutensa ei riippunutkaan hänestä itsestään? Ehkä oli toisin nähty hyväksi. Nikkilällä oli armon aikaa ollut kauvan ja kuolema väikkynyt hänen silmänsä edessä muistuttamassa häntä siitä alinomaa. Jumala oli kaikin tavoin kutsunut häntä armonsa helmoihin, mutta hän vaipui vain syvemmälle järkensä viisauksiin, kuunteli mieluummin uskoa vastaan sotivia epäilyksiä kuin Jumalan ääntä.

Viion leski otti tapauksen tarkoitetuksi varoitukseksi, ettei milloinkaan saa antaa epäilysten sortaa uskoaan, vaan pysyä järkähtämättä siinä kiinni.

Päivän valettua meni hän Nikkilän puolelle. Siellä oli jo Latun emäntä, istuu itkuisin silmin puhellen Nikkilän emännän kanssa odotellen miehiä nostamaan ruumista makuusijalta. Viion leskestä tuntui kamalan kolkolle. Silmätyään ruumista pikimmältään istui hän syrjään, niin ettei nähnyt sitä.

— Kuolema se on meidän kaikkien osa, niin rikkaan kuin köyhänkin, sanoi Latun emäntä.

— Onnen osa se oli Nikkilälle, sanoi Nikkilän emäntä tyytyväisellä muodolla.

— Onnen osa kerrassaan, vakuutti Latun emäntä.

— Maalliseen elämään nähden se oli onnen osa epäilemätön, lausui Viion leski huoaten. — Mutta tämän elämän takana on ijankaikkisuus...

— Joka on itsekullekin Jumalan armopöydällä, huomautti Latun emäntä terävästi.

Tuli samassa Vimpari, joka oli toverikseen hakenut naapurin miehiä Korhosen.

— Äkkilähtö tuli Nikkilä paralle, jotta ei saanut pappiakaan puhutella, tuumi säälien Vimpari.

— No siitä ei vahinkoa, sanoi Korhonen, joka oli muutaman uskonlahkon etevimpiä. — Ei se kuitenkaan pappi olisi voinut häntä taivaaseen johtaa. Ei sinne mennä vain niin, että pappi tulee ja viskaa.

— Eipä, ei. Ei pappi eikä sakramentit auta, selitti Vimpari, — vaan pitää olla usko.

— Sitä puuttui Nikkilältä.

— Mistä sen Korhonen tietää? kysyi Latun emäntä.

— Minä sen tiedän Jumalan sanasta.

— Ei Nikkilä uskonut mitään. Oli liian järkies mies ja antoi järeille vallan, vakuutti Vimpari.

— Se liika järki se estää uskoa ja viepi helvettiin. Sinne se järki on Nikkilänkin vienyt.

— Mutta ajatelkaapas, Korhonen, että tuoruumis tuossa olisi joku läheisenne, jos se olisi oma poikanne, huomautti Latun emäntä.

— Sama se olisi. Minä sanoisin samoin ja ajattelisin, että kun ei ole armon aikaa hyväkseen käyttänyt, niin menköön kadotukseen.

— Te nyt niin keuhutte. Vaan jos Jumala antaisi teille luvan tulla taivaaseen ja ottaa joku

hurskas mukaanne, niin ottaisitte uskottoman poikanne.

Vimpari nauraa höräytti ja sanoi:

— No, niin tekisi todemmastaan ihminen. Kyllä sitä itsensä ja omaisensa taivaaseen toimittaisi.

— Sanokaa mitä sanotte, vaan Jumalan tuomio on langennut uskottomalle jo edeltäpäin kauhistukseksi ja pelotukseksi, lausui Korhonen kiihtyneenä ja Nikkilän emännälle uhkaavasti sanoi: — Sinulle tämä on varoitukseksi pitämään armonajastasi vaari. Ei se ole sinulle sillä hyvä, että uskot, vaan sinulla pitää olla oikea usko, muuten et paremmin kuin Nikkiläkään taivaaseen pääse.

— Mihin ei Nikkilä pääse? kysyi emäntä.

— Taivaaseen, huusi Korhonen.

Emäntä katseli Korhosta silmät renkaina, joista vedet rupesivat valumaan norosinaan ja leuka alkoi vippasta niin, että hampaat yhteen kalisivat. Vihasta värisevällä ja katkonaisella äänellä sai hän sanotuksi:

— Tuskin Nikkilä kovin pyrkiikään, jos sinne tulee sellaisia kuin sinä olet.

Latun emäntä purskahti itkemään:

— Voi meitä ihmisparkoja. Me köyhät kurjimpia. Meidät jokahetkiset koettelemukset pitäisi tehdä nöyriksi, mutta me olemme kopeita. Me odotamme ja toivomme Jumalan armoa ja rakkautta kukin itsellemme, vaan meillä ei ole armah-

tavaisuutta sinapin siemenen vertaa, lähimmäisen rakkaus meistä on kaukana kuin taivas maasta. Lähimmäisen kuolinvuoteenkaan ääressä meillä ei ole yhtään ainoatakaan rukoussanaa armolliselle kaikkivaltiaalle Jumalalle, vaan asetumme toisiamme tuomitsemaan elävinä ja kuolleina kadotukseen.

Kun Viion leski silmäsi ruumista, jota miehet alkoivat liikutella, muisti hän vainajan sanat:

»Rukoilkaa kaikkien edestä rakkaudella.»

Sanomakellojen vakavaa soittoa kuunteli hän vesissä silmin istuessaan toimetonna kangaspuitensa ääressä. Ajatuksensa olivat aivan kuin pysähdyksissä, mieli täynnä raskautta, sekaannusta ja rauhattomuutta.

*

Talvinen aurinko, joka jo pyrki pilkoittamaan matalimpien rakennusten harjan yli, paistoi punertavalla valollaan Nikkilän tupaan, mikä oli nyt asujattomaksi joutunut. Kyynelsilmin istui siellä Viion leski ja Vimparin vaimo puhellen tämän ajallisen elämän kirjavuudesta odotellessaan Latun emäntää, joka oli lähtenyt viemään Nikkilän emäntää köyhäin huutokauppaan kansakoululle, minne Nikkilän emännän oli määrätty tulla. Latun emäntä oli iuvannut tulla sanomaan minne ja millaiseen taloon emäntä on huudettu.

Terveiset hän toikin vielä Nikkilän emännältä ja kertoi emännän olleen ja lähteneen tyytyväisellä

mielellä. Toimeentulevan talon oli sanottu sen olevan, johon emäntä joutui ja hyvästi oli luvattu hoitaa, kun Latun emäntä oli sitä pyydellyt.

— Vaan eihän sitä tiedä siltä minkälaiseen hoitoon sattuu, aanoi Latun emäntä. — Kuulusti siltä ja olen minä itsekkin nähnyt, että ei ole aina hoitoa minkäänlaista, vaan päinvastoin pidetään hoitolaista huonommin kuin elukkaa.

— Ei ole köyhän elämä täällä ruusujen ja kukkasten päällä, huokasi Vimparin vaimo. — Kurjuudesta kurjuuteen.

Äänettöminä istuivat he pitkän aikaa huoaten ja silmät kosteina.

— Päiväkulta paistaa vain niin lempeästi tähänkin menneitten majaan, lausui Latun emäntä melkein kuin itsekseen ja se oli äänettömyyden vahvistamiseksi. Kukin tarttui yhä lujemmin kiinni yksinäisiin ajatuksiinsa tämän elämän katoavaisuudesta ja surullisuudesta.

Tuntui säpsäyttävälle, kun Vimpari astui sisään tämän syvän hiljaisuuden kestäessä.

Hän oli ollut hakemassa asuntoa, sillä se, jonka käsiin Nikkilän talo oli joutunut, oli käsenyt sekä Vimparin että Viion lesken muuttaa pois, kun taloa ruvettiin rakentamaan. Hikipäissään oli Vimpari ja asunto oli sittekin vielä tietymättömissä.

— Minne häntä jouduttanee ja miten tultanee toimeen! päivitteli Vimparin vaimo.

— Kysy sinä eukko, miten tähän asti on toimeentultu! Sitä minä ihmettelen, että minä en ole vielä kertaakaan kuollut. Hätäkö meidän on? Onhan meillä poika mieheksi joutumassa ja siitähän tulee pappi. Sitte ei ole hätää, vakuutteli Vimpari!

— Siihen kurki kuolee, kun suo sulaa, arveli vaimonsa.

— Elä sinä niin sano. Onhan ihmisellä, joka hänestä huolen pitää, se joka linnut ruokkii ja kedonkukkaset vaatettaa, kun uskoo. Eikö niin Viioska? Mutta sitä ihminen ei aina tahdo uskoa. Meillä on ollut lujilla elämä usein, olen luullut, että ei muuta kuin tuohon paikkaan alamme nyykistyä toinen toisemme jälkeen. Mutta eipäs!

— Niinhän se on, että kauan on köyhä kallellaan, ennen kuin kaatuu, sanoi vaimo.

— Eikä kaadu sittekään, vakuutti Vimpari, — vaan voi nousta hyvinkin pystöön. Mutta sinä et usko mitään, vaikka olet nähnyt sellaisen ihmeen, että meidän asuntoon astuu kaksi herrasmiestä, toinen tahtoo pojan omakseen kasvattaakseen ja kouluuttaakseen ja kouluuttaa päällepäätteeksi papiksi. Sellainen Jumalan armon osoitus, etkä siltä usko. Mutta minä uskon, minusta ei olisi mahdotonta uskoa vaikka rahasäkin tipahtavaksi syliini pilvettömältä taivaalta. Niin se pitää luja usko olla, kun kerran uskoo.

— Mies parka, ajatteli Latun emäntä. —

Hänkin vetää elämäänsä kuin raskasta kivikuor-
maa, saa palan tänään, siksi hengen pidettä, että
elää ylihuomiseen, jolloin taas ehkä saa vähän
enemmän, vaan ei tiedä saako sitte päivän kahden
perästä vaiko vasta kolmannen. Elää toivossa,
uskoo itsellensä rikkauden arkun aukenevan; huo-
maamatta sitä, että vieraskumppaneitaan, jotka
uskovat itselleen samaa, odottavat samallaista
ihmettä, uupuu, joko nääntyen kesken kultaisia
toiveitaan tahi synkistyen elämään, kun usko-
maansa armoa ei näy. Moni raukka synkistyy
niin, että kiroo itse Jumalaa.

— Mutta meidänhän ei tarvitse enään mitään
ihmettä odottaakaan, se on meille jo tapahtunut.
Vai eikö teistäkin, Viioska ja Latun emäntä, ole
todellakin aivan kuin Jumalan omin käsin tekemä
armotyö, kun meidän Aappo otettiin sellaisille
päiville, että pappi tulee?

— Mutta Vimpari kulta, Aapon papiksi tulo
on vielä monessa, sanoi vaimonsa.

Vimpari väitti vain että se on jo niinkuin
tapahtunut asia ja että jos ei tulisikaan pappia,
niin tulee joku muu virkamies, joka elättää van-
hempansa. Sitä on Jumala tarkoittanut.

Alemmalla äänellä alkoi hän sitte puhella,
että tällaista armoa hän ei olisi ansainnut, sillä
ei hän ennen ole Jumalasta välittänyt, vaan ollut
uskoton niinkuin moni muukin ja horjuu väliin
nytkin.

— Vaan tuskinpa sitä on, joka ei uskossaan joskus horjuisi. Vai mitä luulette Viioska?

— Tuskinpa on, myönsi Viion leski pitkän ajan kuluttua.

— Niinpä minäkin. Mutta ei saa antaa epäilyksille valtaa, muuten voittaa uskottomuuden synkkyys, niinkuin voitti sen, jonka elämäntarina vasta on silmäimme edessä päättynyt, ja jonka kallistunut elämä ei päässyt uskottomuutensa vuoksi pystyyn, vaan lahosi lahoamistaan ja kaatui.

Latun emäntä kohahti seisalleen. Hänen virensä kuohui. Hän ehti ajatella, että kun lakkaamatta saa kuulla tuota samaa virttä. Ja ne etupäässä, jotka uskovat itselleen ihmeitä Jumalalta, vaikka tunnustavat itsensä ansaitsemattomiksi ja uskonsa horjuviksi, ovat valmiit lähimmäisensä uskon heikkoutta syyttämään. Sitä ei Nikkilä tehnyt, vaan puhui säällillä ja rakkaudella Vimparista niinkuin muistakin kovaosaisista.

Latun emäntä ei ollut ehtinyt sanoa vielä sanakaan, kun Viion Elsa tuli tupaan, mikä kokonaan ehkäisi hänen mielenkuohunsa.

Elsalle ei oltu uskallettu sanoa emännän joutumisesta köyhäinhoitoon, kun oli pelätty hänen panevan sen niin kovin pahakseen, niinkuin oli pahonut Nikkilän kuolemaakin. Viion leski oli koettanut jouduttaa muuttoaan Nikkilästä ennen tätä tapausta, jotta siten pääsisi se Elsan tiedon sivu tuonnemmaksi. Mutta huoneita ei ollut niin

saatavissa, jotta muuttoaika oli siirtynyt huomiiseen päivään.

Elsa loi heti kysyvän katseen kaikkiin, aavistaen emännän poissaolon tavattomaksi, kun häntä ei näkynyt ja näin paljon oli väkeä.

— Onko emäntäkin kuollut? kysyi hän terävästi.

— Ei lapseni, vastasi Latun emäntä.

— Missä sitte?

Jokainen tapaili jotakin vastatakseen, kun Elsa vuoron perään heitä katsoi, vaan kaikki jäivät toisiaan odottamaan.

— Jaa! Kyllä minä tiedänkin. Emäntä on myyty. Voi kauhistus! sanoi hän ja rupesi itkemään.

Häntä koetettiin lohduttaa selittämällä, että ei emännällä ole paha olla, vaan Elsa itkunsa seasta väitti toisin. Eilen kun koulussa oli ilmoitettu täksi päiväksi lupa, niin olivat muutamat tytöt tienneet, että lupa on sen vuoksi, kun on koululla köyhäin nauksuuni, ja muutamat tytöt olivat kertoneet millaista se on. Niistä kertomuksista Elsa nyt mainitsi sitä ja tätä ja kuulijoita kauhistumasta esti tieto, että kaikki ei toki totta ole, vaan lasten mielikuvituksen synnyttämää. Vaan Elsan sydämmellinen itku, lapsen vilpitön osanotto menneitten kohtaloon liikutti kaikkein mieliä. Siinä oli menneitä kohtaan jotakin hyvittäväää ja palkitsevaa. Latun emäntäkin tunsii lohduttavaa ja ke-

ventävää mielessään. Poislähtiessä hän ääneensä itkien syleili Elsa:

— Jumala siunatkoon, auttakoon ja varjelkoon sinua, herttainen lapsi!

Illalla maata pannessa ratkesi Elsan itku uudelleen, vaikka hän oli sen saanut tyynnytetyksi päivällä isoksi aikaa. Hän itki hiljaa nyyhkien myöhäiseen yöhön, unohuttaen kaikki rukouksensa, senkin, jota hän tähän asti oli hartaimmin rukoillut.

Siitä joulusta saakka, kun hän kävi ensi kerran joulua ihailemassa keskikaupungilla ikkunain takaa ja näki siellä muutamassa talossa Vimparin Aapon, joka oli Karenin rouvan ottopoikana, oli hän toivonut pääsevänsä johonkin keskikaupungille ottotytöksi. Joka päivä hän oli odottanut sitä tapahtuvaksi. Kuvailunsa siitä, miten se olisi hauskaa, olivat vain aina kiihtyneet ja kiihoittuneet. Hän oli koettanut olla oikein hyvä ja rukoili ja toivoi katkeamatta. Hän oli käynyt joskus keskikaupungilla kävelemässä sitä varten, ja masentunein mielin palasi, luullen että hän ei ole tarpeeksi hyvä ollut. Viime aikoina oli hän alkanut luulla, että sitte vasta hän pääsee, kun saa koulunsa lopetetuksi keväällä. Ja siitä oli hän iloinnut jo.

Hän olisi hyvin sievä: vaalean punainen leninki, vaalean punaiset sukat, sievät matalat kengät, tukka hajallaan, tumman punaisella nauhalla pääläen yli. Hän olisi niin hyvä, että kaikki hänestä

pitäisivät, hänestä ja Aaposta. Aapon kanssa he yhdessä kävisivät täällä Vaaralla tuomassa apua köyhille ja opettamassa köyhäin lapsia.

Vaan mitä hauskaa se nyt olisi enään, kun ei ollut Nikkilää eikä emäntää. Ei ollut hänen tuttujaan enään kuin Ojanniemen Marin äiti ja Aapon vanhemmat, jotka eivät olleet niin avun tarpeessa, kun Latun Liisa kävi niille kerjäämässä varkein äidiltään.

Turhaan olivat menneet toiveensa ja sääli oli Nikkilää ja emäntää, joita hän ei saanut auttaa.

— Miksikään Jumala ei sitä sallinut? . . .

II.

Syksyllä pääsi Elsa muutaman rouvan ompelutehtaaseen oppilaaksi.

Viion leski olikin ollut huolissaan ja miettinyt mitä Elsalle nyt toimeksi, kun koulukin oli loppunut. Kotona ei ollut mitään töiksi asti eikä mitään oppiakseen sellaista, millä vastaisuudessa voi toimeentulonsa hankkia. Joutenolo oli kaikkein pahinta, se oli kaiken pahuuden siemenen hyötyisä pelto. Vaan nyt kun Elsa työpaikan sai, olisi hän melkein mieluummin suonut, että sitä ei olisi ilmestynyt. Hän itki Elsan mentyä ensi päivänä.

Pelko, mikä mieleen oli pyrkinyt jo varhaisimpina vuosina Elsan tulevaisuutta ajatellessa, ja jota pelkoa hän oli häätännyt turvaamalla Jumalan isälliseen huolenpitoon, virisi nyt liekkiin ja kiihkeämpään kuin koskaan ennen.

Elsa on nuori ja herkkä vaikutuksille. Ja millaiseen seuraan on hän joutunut? Synti oli ajatella kenestäkään pahaa, vaan sellaisessa joukossa on molempaa, hyvää jos huonoakin. Siellä voi Elsan sydämmeen tulla kylvetyksi turhamai-

suutta ja kevytmielisyyttä, mikä nuoreen lapsekkaaseen mieleen niin helposti imeytyy ja mikä nuoria tyttöjä lumouksen voimalla kulettaa houkuttelevaa polkua turmelukseen.

Tuskallisesti ahdistivat peloittavat ajatukset. Hän turvausi Jumalaan ja koetti kiskoutua niistä irti. Illalla saikin hän aina haudatuksi pelkonsa rukouksiin, kun Elsa oli työstä kotiutunut lapsellisena, avomielisenä, äitiään hyväilevänä ja entisestään mitenkään muuttumattomana. Ummistipa usein silmänsä levollisella tunteella, ettei mitään vaaraa olekaan. Mutta aamulla herätessään oli pelko leimuamassa aivan kuin olisi se syttynyt jo hänen nukkuessaan. Tuskallista ja rauhatonta oli sitte yksinäisyytensä päivällä. Sitä enemmän kiihtyi levoton mielensä, kun kuului puheita eräästä työstä, joka oli samassa työpaikassa ja muuten kelpo tyttönä pidetty. Ja silloin tuli mieleen Nikkilän puhe selvänä, kuin olisi suurilla kirjaimilla joka sana ollut eteen maalattu.

Niin arka ja jännityksissään hän oli, että kun Elsa eräänä iltana viipyi tavallista pitempään, sai se jo hänet epätoivoon ja melkein uskomaan, että siinä se nyt oli, mitä hän oli odottanutkin. Tavatonta oli Elsan viipyminen ja jos mitä tahansa syyksi koetti ajatella, niin se ei voinut muuta olla, kuin että Elsa oli jossakin kevytmielisyyden jälillä, joko kaduilla kävelemässä tahi huvipaikkain äärillä kurppailemassa. Ja siitähän se oli alku.

Ankaraa tutkintoa ja vakavia nuhteita ehti hän pitää odottaessaan kiihtyvällä tuskalla. Hän rukoili, itki, oli ankara, uhkamielinen, heltyi samassa ajattellessaan, että jos joku onnettomuus on kohdannut, ilahtui kuvaillessaan jotakin onnen sattumaa, vaan taas synkistyi, ja se lopuksi voitti.

Elsa oli ollut muutamissa hartausseuroissa. Eräs työtoveri oli hänet sinne vienyt, ja Elsa oli innostuksissaan siellä olostaan ja niin ihastunut iltaansa, että pahoitteli, kun seuroja ei ollut joka ilta.

Kuin kivitaakan alta keveni äidin mieli. Hän häpesi pahoja luulojaan samalla, kun hänen ilonsa tunteet olivat niin irrallaan, että hänellä oli täysi työ pidättäessään itkua.

Aivan päinvastoin oli tapahtunut kuin hän oli tänä iltana ja pitkin aikoja ajatellut. Ja jos mitä onnellista sattumaa Elsalle tapahtuneeksi oli mieleen tullut, niin ei kuitenkaan tällaista. Aivan toisille teille oli hän luullut Elsaa hänen toveriensa vievän, sillä jos luuli hyviäkin olevan heissä, niin ei tullut ajatelleeksi heidän mitään sellaista vaikuttavan.

Elsasta tuli ahkera ja innokas seuroissa kävijä, niin että hän ei millään syyllä jäänyt kertaakaan pois. Ja sitä mukaa muuttui hän huomattavasti. Rukouksissaan hän ei käyttänyt enään entisiä kirjoistaan oppimia tahi supattanut jotakin lapsellista, niinkuin ennen, vaan rukoili omin sa-

noin ja puki rukouksensa varsin somaan muotoon. Hän huomasi synniksi seikkoja ja tekoja, sekä ikäistensä että aikaisten, joita äiti ei ollut koskaan miksikään ajatellut. Käyttöksensä äitiään kohtaan oli myöskin muuttunut. Siinä ei ollut entistä herttaista hellyyttä ja avonaiset sydämmelliset hyväilynsä olivat jääneet kerrassaan. Äidistä se tuntui vieraalle, vaan syyksi hän ajatteli sen, että Elsa tässäkin oli vakaantunut niinkuin muusakin, niin kuin oli muuttunut harvapuheiseksikin, vakavaksi, niin että hän ei nauranut juuri eikä koskaan lapsellisesti riemastunut. Hän oli kuin aikaihminen, vakava ja arvokas.

Aina oli hän ollut ikäisilleen esimerkkinä. Niin hyvällä sanalla ohjatessaan kuin kuritettuaan pehmitellessään lastensa mieliä puhelivat vanhemmat hänestä, neuvoen heitä olemaan niin kuin Viion Elsa, joka oli kuuliainen äidilleen, nöyrä kaikille ja joka ei tehnyt koskaan mitään, mistä olisi voinut nuhdella eipä edes vähintäkään moitesanaa lausua. Nyt asetettiin hänet malliksi ikäisemmilleenkin, rippikoulun käyneille. Kaikki puhuivat hänestä suurella ihastuksella ja pitivät häntä ihmelapsena.

— Jumalan lahja on tuollainen lapsi. Se on teille, Viioska, erityinen Jumalan armon osoitus, vakuutettiin Viion leskelle.

Siksi uskoi sen Viion leskikin ja tunsu ennen tuntematonta onnea syvässä nöyryydessä tun-

nustaen ansaitsemattomuutensa. Mielihyvällä katseli hän aina tyttärtään, kun tämä toimi toimiaan kotona, iloinen tyytyväisyys kasvoilla ja koko olossaan elämän keveys.

— Minä olen niin iloinen, niin onnellinen . . .

Näin oikein uhkuvana riemua ja ylimmilleen innostuneena tuli Elsa kerran kotia seuroista.

Äiti vastasi siihen vain hymyllä. Häntä halutti sulkea Elsa syliinsä, niin sanomattomasti halutti, mutta kun Elsa ei näyttänyt sitä huomaavan, ei katsonutkaan häneen, vaan oli melkeen kuin yksikseen, niin esti äitiä omituinen ujous. Hän kuitenkin jäi odottamaan, että Elsa tulisi häntä hyväilemään niinkuin teki ennen, kun oli jostakin noin riemastunut. Mutta Elsa näytti hiltsevän siitä itsensä ja äidinkin tunteen ponnistus väheni hiljalleen.

Seuroissa oli lukenut ja selittänyt eräs herra, joka oli muualta kotoisin ja käymäselteään vain täällä. Hän oli vanha, tukka valkoinen, joka oli kiharainen niskassa. Parta oli niinikään valkoinen, tuuhea ja pitkä. Hän oli kaunis, ja kauniisti kertonut siitä, kun lapsia tuotiin Jesuksen tykö, että hän siunaisi heitä.

— Etkö haluaisi lukea minulle siitä? kysyi äiti pyydellen.

— Ettekö ole koskaan siitä lukenut äiti?

Viion leski aivan kuin itseään puolustellen selitti:

— Olen lapseni, olen joskus lukenut ja tapauksen muistan. Lukisin useammin ja mielelläni raamattua, mutta kun minulla on heikot silmät, etten laseitta näe.

Elsa otti uuden testamentin ja jonkun aikaa etsittyään luki:

»Ja he toivat hänen tykönsä lapsia, että hän heihin rupeisi: niin opetuslapset nuhtelivat heitä, jotka niitä toivat.

Mutta koska Jesus sen näki, närkästyi hän ja sanoi heille: sallikaat lasten tulla minun tyköni ja älkää kieltäkö heitä, senkaltaisten on Jumalan valtakunta.

Totisesti sanon minä teille: jokainen, joka ei Jumalan valtakuntaa ota vastaan niinkuin lapsi, ei hän suinkaan siihen tule sisälle.

Ja hän otti heitä syliinsä, ja pani kätensä heidän päällensä ja siunasi heitä.»

Tässä ei ollut mitään, jota Viion leskikin ei olisi voinut ymmärtää. Helppo hänen oli myös käsittää miten kaunista, ylentävää ja riemastuttavaa sen vanhan herran saarna on voinut olla. Ja tämä synnytti hänessä omituisen kaipauksen tunteen. Hän näki muitten ilon ja riemun, heidän onnelliset tunteensa ymmärsi. Mutta se teki hänet surulliseksi, pani hänet masennuksiin. Hän tunsu itsensä osattomaksi kaikesta ja aivan syrjäiseksi. Elsan tähden voi hän tuntea iloa ja onnea ja pyrki sitä tekemään omakseen ja elähyttämään

sillä innostusta, riemua ikävöivää sydäntään. Mutta tämä hänen tunteensa ei saanut valtaansa, kun Elsa pysyi itsekseen, ikäänkuin omalle varalleen säilyttäen kaiken onnensa. Äiti rupesi tuntemaan itsensä yhä enemmän syrjäiseksi ja osattomaksi, yhä kiihkeämpää kaipausta. Ja masennuksissaan alkoi hän katsella heikkouttaan, puutteellisuuttaan muistella uskonsa horjuvaisuutta ja ajatella ansionsa mitättömyyttä Jumalan armon osallisuuteen ja isälliseen rakkauteen.

Elsa päätti, että äiti ei ymmärtänyt sitä luettua, kun hän ei ollut iloinen niinkuin olivat kaikki siellä seuroissa. Vakavampi kuin koskaan ennen näytti äiti olevan, aivan kuin pahoillaan jostakin. Mutta sen pitempään hän ei kuitenkaan sitä ajatellut. Hänen mielensä oli kuohuksissa riemusta.

Ja hän antautui itsekseen palauttamaan mieleensä muistoja seuroista. Hän kuvaili ne uudelleen ja uudelleen kiintyen aina enemmän muutama miin yksityiskohtiin.

Niin hauska ei ollut ennen koskaan seuroissa. Ei ollutkaan muulloin niin paljon väkeä ollut, lapsia varsinkaan. Ja kaikki olivat niin iloisia. Rouvat, jotka aina olivat ystävällisiä keskenään, taputtelivat nyt toisiaan ja syleilivätkin muutamat iloissaan. Lapsia kaikki hyväilivät aina, vaan nyt tänä iltana vasta . . .

Elsa ei jaksanut muistaa kaikkia, jotka olivat hyväilleet häntä, eikä hän kaikkia tuntenutkaan.

Se oli niin hauskaa ja herttaista, mutta ei mikään kuitenkaan niin herttaista kuin Montinin rouvan hyväily. Se oli kaikista ylintä, se tuntui äärettömän onnelliselle.

Montinin rouvaa Elsa ihaili, jumaloi tavaltaan. Mitä hän pyhästä ja autuaasta käsitti, sen sovitti hän Montinin rouvaan. Hän oli jo tyytyväinen, kun sai nähdä hänet. Ja se sai hänen jäsenensä väräjämaan ja siinä oli kylliksi suosion osoitusta hurmaamaan asti, kun rouva taputteli häntä poskelle. Sillä Elsa voi riemuita jo monta päivää, jos sai seuroissa tervehtää Montinin rouvaa, niin että rouva hymyillen katsahti häneen ja ystävällisellä äänellä lausui: »hyvää iltaa, hyvä, kaunis lapseni!»

Kukaan lapsista ei koko maailmassa ollut niin onnellinen kuin Montinin Hulda, joka silloin tällöin kävi seuroissa. Kun puhuttiin Jumalan lapsista, niin ajatteli Elsa ainoastaan Huldaa. Ja kuvitellessaan iloa taivaassa oli Hulda onnellisista onnellisin mammansa kanssa. Kaikki hyvä, mitä siellä oli tarjona, oli Montinin rouvan ja Huldan ennen muita. Muita tyttöjä seuroissa piti Elsa hyvinä, herrasväkeä kun olivat, eikä ollut heidänkään suosiostaan välinpitämätön. Mutta Huldan ystävällinen katse, hänen hymyilynsä oli Elsalle enemmän kuin noitten toisten koko suosion tulva yhteensä.

Koko muistelemisensa keskiytyi Montinin rou-

van syleilyihin ja Huldan armauteen. Ja nuo muistot saivat hänen riemunsa vieläkin partaitten tasalle.

Hän ajatuksissaan antoi Montinin rouvan syleillä itseään, tunsi hyvälle lemuavan tuoksun, samettiset vaatehihat, näki hänen pyöreän, ystävällisesti hymyilevän muotonsa. Ja kun hän siitä syleilystä irtausi, joutui hän Huldan viereen, joka kietoi käsivartensa hänen vyötäisiinsä. Se oli Elsa ujustuttanut ja vieläkin veri syöksi kasvoihin. Huldan toimittamisella hän oli uskaltanut ottaa Huldaa vartalosta, jolloin katsoi häntä silmiin.

Voi kuinka kaunis Hulda oli. Valkoinen otsa, tumma tukka. Ja hänen poskensa kun oli pehmainen, kun hän sen painoi Elsan poskea vasten! Elsa oli aivan huumauksissaan ollut eikä osannut oikein hengittää, nytkin vielä pidätti hän henkeä, niin että tuli viimein syvä huokaus. Montinin rouva syleili heitä molempia, kun he Huldan kanssa olivat sylitysten, poskitusten.

Miten sanomattoman onnellista oli! Mitään ei ollut enään, jota hän olisi odottanut tahi halunnut. Taivaallisen elämän onnella oli suurempi viehäytys ainoastaan ijankaikkisuutensa ja loistonsa vuoksi. Kun hän sinne siirsi mielikuvituksensa, niin he sielläkin samalla tavalla Huldan kanssa sylitysten, poskitusten olivat, liitelivät halki valkopilvien, läpi avariensinialien, jossa kohtasivat ystävällisiä, herttaisia ihmisiä, jotka heitä ihailivat

ja seurasivat heitä, ja niin he edellä riensivät taas uusien pilvien sisäti ja siniaukkojen läpi säteilevään kirkkauteen, jossa taivaan loistavat joukot ympäröivät Jumalaa ja johon kaikki autuaat koontuivat, ja jossa heidät, Huldan ja hänet, Jesus syliinsä sulki ja kaikki iloitsivat . . . .

Mutta kun Elsa katsahti äitiin, niin tuli äkkiä surulliseksi.

Äiti istui siinä työssään vakavan näköisenä. Elsasta näytti kuin olisi hän itkusilmissä. Paikainen röijy oli hänellä, toinen hiha rikki, niin että kyynärpää näkyi. Hame oli karkea ja ruman harmaja, sukat parsittu monen värisellä langalla ja kantapäistä rikki. Kyyryselkäinen ja laiha, kädet suoniset ja toisessa kalvosessa pongotti luu korkealla.

Elsalta tahtoi itku väkistenkin työntyä. Äiti ei sopinut tuollaisena hänen mielikuviinsa, hän oli aivan erilainen kuin ne rouvat, jotka kävivät siellä seuroissa. Tuntui kuin äiti olisi ijankaiken tuollaisena pysyvä, niin kuin se ukkokin kuussa, jonka pitää ikuisesti kuuta tervata. Elsa oikein kauhistutti.

Jos äitikin olisi rouva! Mutta se ajatus oli vain kuin välähdys, sillä se ei sopeutunut hänen tunteisiinsa. Montinin rouvan sijalle hän ei voinut äitiä asettaa ja muut eivät olleet niin arvokkaita, niin lähellä Elsan ihailua kuin äidin olisi pitänyt olla, ja tyhjää paikkaa hän ei huomannut.

Mutta lapsi olisi äiti voinut olla, pieni tyttö, Huldaa ja häntä pienempi, josta he kaikki pitäisivät niin äärettömästi . . . .

— Voi jos tekin, äiti, olisitte niin kuin lapsi! sanoi Elsa yht'äkkiä.

— Niin, jospa minä olisin, jospa aina voisin olla, vastasi äiti heti aivan kuin sitä olisi miettinytkin.

Elsan puhe olikin aivan kuin Viion lesken herkän omantunnon kuuluva ääni, jolle hän vahti. Hänen silmänsä vettyivät eikä hän kyennyt, jos olisi tahtonutkin, hillitsemään enään itseään. Hän syleili Elsaa ja itki.

Elsa itki myöskin ja kiihkeästi. Säälän tunne purkausi itkuun, mitä ei saanut helposti tyynytetyksi. Ja syleilyssä kyynelten mukana nousivat kaikki hellät tunteensa äitiä kohtaan kätköistään.

Aivan puutteelliseksi, vajanaiseksi ja mitätömäksi tunsu hän nyt sen ilon ja riemun, jonka osallisuudessa hän itse oli, jollei äiti olisi mukana. Sillä ei ollut muuten mitään viehätystä, niin että hän olisi siitä voinut luopua tykkönään. Ja siitä hän jonkun aikaa ikäänkuin kiisteli mielessään, että joko äitikin tahi ei hänkään . . . .

Äidille uudet vaatteet ja sitte he yhdessä käyvät seuroissa. Varma oli, että Montinin rouva rupeaa pitämään äidistä enemmänkin kuin niistä rouvista siellä. Tunsihan Montinin rouva äidin . . .

Ja Ojanniemen Marin päätti hän myöskin ottaa. Mari raukka, joka oli sairastanut ja puhunut hänestä houreissaan ja oli kaivannut häntä.

Hän oli varma, että kaikki mieltyvät Mariin. Heitä olisi kolme, joista kaikki pitävät, Hulda, hän ja Mari.

Mutta muitakin alkoi tunkeutua siitä aukosta, joka oli näin revennyt siihen maailmaan, missä Elsan ajatukset, hellät tunteet ja kauniit kuvailut olivat ennen liikkuneet ja minkä hän oli unehuttanut jouduttuaan uuteen piiriin, joka oli niin erilainen, niin uutta täynnä, tulvillaan viehätystä, onnea, iloa ja riemua. Kaikki entiset sydämmen läheiset tulivat pyytelemään päästäkseen tuon onnen osallisuuteen.

Vaan joutavaksi meni kaikki ajatellessa Latun Liisaa mukana. Vaikka olihan Liisa aina niin hyvä hänelle, sanoi aina ettei hän kenestäkään niin paljon pidä kuin Elsasta. Mutta kuitenkin hävetti jo ajatellessakin häntä, kun hän on semmoinen höläke ja kaikki hänelle nauravat! Ja muutenkin semmoinen pahanilkinen: äitinsä tietämättä kulkee kerjuulla. Elsa häpesi itseäänkin, kun hän oli viime kevännä ollut Liisan mukana siellä porvarin hautajaisissa hakemassa keittoa, ja kerran kerjäämässäkin. Silloinkin kun tulivat kerjuulta, varoitti Liisa, että ei saa sanoa kenellekään, ei Vimparillekaan, että hän on ollut mukana. Liisa pani hänet yksin viemään Vim-

parille, mitä olivat saaneet. Vimpari oli sanonut Elsaa parhaaksi lapseksi maailmassa.

— Kun Aappo pääsee papiksi, niin minä toimitan, että hän naipi sinut, jotta pääset papin rouvaksi, oli Vimpari sanonut.

Elsa hyitteli nyt! Aappokin oli ollut seuroissa nyt, vaan ei hän ollut välittänyt hänestä ollenkaan, eikä ollut välittänyt kaukaan aikaan. Ensi kertaa ollessaan seuroissa, jolloin Aappokin oli, oli hänellä hauska Aapon vuoksi ja sitte kaipaillikin, kun häntä ei enään näkynyt siellä. Vaan sitte kun hän mielistyi Huldaan, unohtui Aappo.

Aapon rouvaksi hän ei tahdo! Ei, ei, ei! Hän ei tahdo papin rouvaksi, hän haluaa olla vain Huldan kanssa. Naikoon Aappo Latun Liisan, joka vieläkin kerjää Vimparille, vaikka keväällä käy jo rippikoulun.

Elsaa ei haluttanut enään käydäkään Vimparilla. Siellä oli niin likaista ja ahdasta. Vimpari on niin ruma ja vaimolla on likaiset ja resuset vaatteet ja lätistyneet pieksunruojuset nilkasiltaan jaloissa . . .

Ikävälle ja pahalle tuntui Elsasta olonsa. Hän oli kuin pahalla tuulella jostakin. Kiiruhti maata ruvetakseen ajattelemaan hauskaa. Mutta sittekin tuntui vastenmieliselle kaikki eikä hän saanut mielikuviaan liikkeelle. Unikaan ei tahtonut tulla, hän kääntelihe levottomana pitkän

aikaa, luki muutamia runomittaisia rukouksia ja ummisti silmänsä.

Aappo, hän ja Latun Liisa olivat poskitusten, Hulda viipotti sormea ja Vimpari nauraa hohotti, johon hän heräsi. Se tuntui ilkeälle. Hän koetti olla mitään ajattelematta ja pitää silmiään auki odotellen äitiä. Mutta aina vaipui hän unenhorroksiin ja vavahti hereilleen, kun oli putoavinaan jostakin, tahi lankeavinaan Vimparin asunnossa, tahi Vimparin vaimo tuli hyvin rumana hyväilemään häntä. Vasta pääsi rauhalliseen uneen, kun kuuli äidin lukevan Isämeidän ja Herransiunauksen.

Täyttä rauhaa, suloista levollisuutta ja ehyttä luottamusta täynnä painoi äiti silmänsä umpeen tuntien, että hän samalla mielellä voisi sulkea silmänsä kuolemaankin.

III.

Seuroissa käyntiin olivat molemmat, niin Elsa kuin Ojanniemen Marikin, kyllästyneet. Mari heti alkujaankaan ei ollut niihin erityisemmin mieltynyt, sillä ei hänestä siellä koskaan ollut niin hauska kuin Elsa oli kuvailut. Elsan ihastus oli laskeutunut vähitellen, kun ei kesäaikoina seuroissa ollut paljoksi ketään ja kun syksyllä taas alkoi vähän enemmän niissä väkeä käydä, niin ei Montinin rouva ollut sittenkään, kuin joskus ani harvoin eikä Hulda kertaakaan. Säännöllisesti olivat Elsa ja Mari käyneet seuroissa, mutta ikävikseen, josta kumpikaan ei tullut toiselle sanoneeksi. Kuin tottumuksesta hakivat he toisiaan sinne. Väsyneinä lähtivät he aina sieltä ja haukotellen, kunnes ulkona raitis ilma virkisti ja sai reippaalle mielelle. Eivätkä he seuroissa pysyneet aina vakavinakaan, vaan pyrkivät nauramaan tietämättä mille oikeastaan nauroivat. Usein seuroihin mennessään jo olivat naurutuulella, jotta heidän piti peloittaa ja kauhistuttaa toisiaan vakaviksi.

Talven tultua he sunnuntaisin jälkeen päivällisen rupesivat, kerran sen keksittyään, tekemään

kelkkaretkiä sellaisia, että vuoron perään toinen makasi kelkassa silmät peitossa ja toinen veti kiertäen ja mutkitellen, pyörittäen ja kaikilla tavoin eksyttäen ja lopuksi kuletti johonkin outoon sopukkaan, jossa sitte toinen sokossa kuletettuna sai arvailla missä oli. Se oli hauskaa. Sokossa kulkiessa oli aivan kuin olisi retkeillyt oudoille maille ja kun pysähdyttiin vihdoin, niin ei ollut tuttua muuta kuin taivaan tähdet. Eräänä sunnuntaina kulkeusivat he kelkkaretkillään keskikaupungille asti. Ja sielläkös oli hauska, kun ei koskaan tiennyt sokko missä oli.

— Emme viitsi lähteäkään seuroihin, sanoi toinen ja se oli toisenkin ajatus ollut.

Sen jälkeen he eivät käyneet seuroissa kuin joskus, kun ei muu sattunut huvittamaan ja väliin, kun pisti päähän lähteä varsin katsomaan oliko siellä ketään.

Kevättalven arki-illat ja sunnuntaipuheet kuuluivat hangella mäkiä laskiessa joltakin nystyrältä, kinoksissa telmiessä, jolloin oli toisinaan hyvin hauska, kun sattuivat vallattomalle päälle, toisinaan vielä hauskempi, kun antautuivat katselemaan tähtitaivasta ja laskivat sinne mielikuvituksensa tahi kirikkaalla kuutamolla kuvittelivat hyvien henkien liikkumista maan päällä.

Mutta talvi meni ja sen tähdekkäät illat. Tuli kevät ja pyyhki lumen maalta. Pojat telmivät palloilla ja pienemmillä tytöillä oli lukemat-

tomia leikkejä. Niihin ei heidän sopinut ottaa osaa, he olivat siksi isoja, rippikouluun aikovia, eikä heitä haluttanutkaan. Suuret tytöt olivat illoin kävelemässä puhellen keskenään iloisasti. Pyhäsin olivat uusissa kauniissa puvuissa, keräysivät toistensa luo ja keskustelivat menemisistään, kutsuista, huviretkistä. Kaikilla näytti olevan jotakin hauskaa aikeissa ja odotettavissa.

Niillä oli hauska, noilla isoilla tytöillä! Ja muutenkin tuntui heistä, että isona tyttönä, aika-ihmisenä olo oli jotakin erinomaista. Heillähän oli omia salaisuuksia, toimia ja retkiä, joista sai sen käsityksen, että heidän elämänsä oli häikäisevän iloista. Heitä kohtelivat vanhemmat ihmiset aivan toisin kuin rippikoulua käymättömiä ja tavalla, jossa oli jotakin salaperäistä.

Onnellisia olivat ne, jotka olivat rippikouluissa ja pääsemässä isoiksi tytöiksi. He kun olivat kuin salaperäisen tulevaisuuden kynnyksellä. Ja sen lisäksi kuvailtiin rippikouluissa oloa hyvin hauskaksi ja riemuisaksi.

Rippiläisen ensimmäinen rippipyhä oli suurimpia juhlia, niin tuntui nuoremmista. Kansa vaelsi kirkkoon laumottain. Rippiläisen kotona vallitsi syvä hiljaisuus ja harvasanaisuus. Jos ei isän vakavuutta huomannutkaan, niin oli äiti sen sijaan itkusilmin ja hänen kohtelunsa nuorta rippiläistä kohtaan oli hellä ja palveleva. Rippiläinen itse oli uusissa juhlayhteisissä, paremmissa

kuin koskaan ennen, outo ja kankea käytöksensä, joka jo nuorempia esti kunnioituksen vuoksi lähestymästä häntä. Syömättömyytensä pyhitti hänet kerrassaan.

Jos hän ripille päästyä heti kuolisi, niin olisi hän autuas ja pääsisi taivaaseen. Hän oli onnellinen Jumalan lapsi, onnellisin kaikista!

Syksyllä olivat Elsa ja Mari päättäneet mennä kouluun. Ja tällä päätöksellä kiinnittivät mieltänsä. He lukevat ahkerasti rippikoulua varten kesän, että ovat parhaita he kahden. Heillä on sitten niin hauska. Tulevana kesänä ovat isoja tyttöjä!

Tuntuihan tämä nyt joltakin, kun muuten olivat kuin jouten, tietämättä mihin ryhtyä.

Mutta äiti oli Elsan tuumaa vastaan, että hän jo ensi syksynä menisi rippikouluun, sanoen että ei siitä hiljastu, jos myöhemminkin käy. Hän myönsi, että Elsa mahtanee osata ja ymmärtääkin sen, minkä useakin, mutta parempi oli käydä se hyvin ymmärtäen.

— Panen mielellesi, että jos luulet ymmärtäväsi asian niin kalliiksi ja vakavaksi kuin se on, niin mene, jos epäilet, niin jätä, sanoi äiti niin vakavasti ja nöyrän pyytävästi, että Elsa ei olisi voinut tehdä vastoin tätä. Hän luopui ehdoin tahdoin aikeestaan, ilman vähintäkään vastenmielisyyttä, vaan masentuneena.

Hän oli nyt kuin yksikseen jäänyt, eikä ol-

lut mitään, joka olisi kiinnittänyt mieltä. Aika oli ikävä työssä ja jouten ollessa. Työ tuntui rasittavalta, niin että oli jaksamista viime tunteilla työpaikassa. Päivän istuttuaan alkoi pistää hartioihin ja uuvuttaa, jotta piti oikoa myötään ruumistaan. Hartaasti senkin vuoksi odotti työajan loppua ja joutohetkeä. Mutta mieli enin uupui. Jos jotakin hauskaa koetti ajatella, niin ei jaksanut, tuntui kaikki tahkealle, raskaalle ja painostavalle. Joskus kun pistäysi mieleen joku aije aikansa kuluttamisesta illalla työstä päästyä tai sunnuntaiksi, niin tympäsi se taas heti.

Työpaikassa tytöt olivat mahdikkaita, kiusasivat ja pilkkasivat toisiaan. Elsa pelotti, että joskus rupeavat häntäkin kiusaamaan. Hän ei ymmärtänyt useinkaan heidän kiistojaan ja kujeitaan, vaan tuntui hänestä, että se oli jotakin hirveän pahaa.

— Luulisi tuota konsulin pojan morsiamen kannattavan pitää omat saksensa, ettei aina olisi muitten varassa, sanoi kerrankin muuan toiselle, joka siihen vastasi:

— Käypikö kateeksesi, kun ei itselläsi ole kuin pahanen merikoululainen? Luuletko saavasi sitäkään vääränokkaa? Hassuttaa vain sinua!

— Jos hassuttaneekin, kun ei anna pastihuiveja ja viisimarkkoja, vastasi taas toinen ja nauroi muille silmää iskien.

— Kun ei ole mistä antaa!

Tällä tavalla kerrankin sättivät pari tyttöä toisiaan toisten nauraessa. Ja hänkin oli eilen illalla ollut muutaman pojan, Kivelän Riston kanssa soutelemassa! Häntä peloitti niin, että kädet vapisi.

Kun hän näki jonkun tuttavan ohikulkevan, olisi hän itkenyt, jos olisi uskaltanut, kun ajatteli että tuo sai olla ulkona ja omassa vapaudessaan. Hän odotti iltaa kuin pelastuksen hetkeä. Ja sunnuntai piili mielessä hauskana, kun sai olla jouten ja mennä johonkin.

Mutta joutohetket olivat sitä ikävämpiä, kuta pitempiä olivat. Ne olivat kuin tyhjiyttä täynnä. Hänellä ei ollut mitä tehdä eikä mihin mennä.

Usein kun hän lähti johonkin naapuriin, missä oli tovereita hänelle, joko ikuisiaan tahi vanhempia, pyörähti hän takaisin äkkiä tympeyksissään. Ja jos meni perille, niin rupesi siellä kyllästyttämään, vaikka kaikkialla kohdeltiin häntä ystävällisesti, vanhemmat ihmisetkin kuin omaa vierastaan. Se saattoi hänet vaan halveksimaan omaa itseään, varsinkin jos ihmeteltiin, niin kuin usein tapahtui, että kun Elsa ei vielä rippikouluun aikonutkaan. Ei lohduttanut isosti, jos sitte aina sanottiinkin:

— Eipä sillä ettei sitä ehdi käydä myöhemmin.

Rippikoulu oli lykkäytynyt epämääräiseen tulevaisuuteen, sillä äiti oli sanonut, että Elsa saisi

ainakin pariaksi vuotta jättää tuon aikeensa, eikä Elsa ollut sentähden mitään päätöstä vielä tehnyt. Mutta syksyllä kun Mari koulunsa alkoi, päätti Elsa että kahden vuoden perästä hänkin käy ja se jo tuntui vähän lohduttavammalta. Mutta sitenkin katui hän, ettei ollut jo Marin kanssa yhtä aikaa, kun kuuli että Montinin Jori ja Vimparin Aappokin kävivät samalla kertaa. Itse olivat sen Elsalle sanoneet. Ja sitä muisteli Elsa usein ja häpesi itseään ja kadehti Maria.

He olivat Marin kanssa sattuneet kerran yhteen ollessaan katsomassa Unkarin mustalaisia, joita suuri matkue oli tullut ja asettunut leiriin kaupungin laitaan. Kun he sieltä lähtivät, niin tulivat Aappo ja Jori heidän jälkeensä, tavoittivat heidät ja rupesivat puhelemaan.

Elsaa hävetti kauheasti. Hän oli pistäytynyt sinne kotipuvussa, kun oli kotinsa aivan lähellä, eikä luullut siellä ketään noin illalla olevan. Hameensa oli vanha ja muutenkin lyhyttä tekoa alkuaankin. Se oli niin lyhyt, että eikö lie lahkeet näkyneet.

Hyvänen aika ja sitte puhelivat rippikoulusta! Kysyivät heiltä ovatko he jo koulussa, aikoivat tulla keväällä; lyseolaisten ei tarvitse käydä kuin viime viikolla.

Elsaa hävetti sanoa, että hän ei ole, ja Mari sanoi iloissaan, että hän on. Kun Elsa erosi heistä kotiportilla, niin yritti hän juosten sisään

ikään kuin piiloutuakseen, vaan ovelta kääntyi hän takasin ja meni portille, josta portin pielen takaa katsoa kurkotti heidän jälkeensä.

Mari oli niin sievä, pitkä hame ja muutenkin puettu niin kuin aikaiset tytöt. He ovat kaikki rippikoululaisia, eikä kukaan heitä kiusaa, jos ovatkin yhdessä . . . .

Tykkivin sydämmin katseli hän heidän menoan, kun pojat astelivat siinä Marin sivulla kääntyen vähäväliä Mariin päin ja tämä heihin puhellessaan keskenään, ja Marilla pitkän hameen helmat niin sievästi heiluivat. Elsa katseli heitä niin kauvan kuin näkyi, ja tyytymättömänä, suutuksissaan ja itkumielin meni hän sisään.

Mitä hänen tarvitsi pannakin tätä lyhyttä hametta! Ja mitä tarvitsi niitten poikain tulla heidän kanssa kävelemään, eiväthän ole koskaan ennen olleet heidän kanssa, Jori ei milloinkaan, lapsenakaan muuta kuin pelotteli heitä joskus, kun sattui tapaamaan . . . . Miksikä hän ei mennyt sittenkin rippikouluun. Olisi hän ymmärtänyt yhtä hyvin kuin muutkin, yhtä hyvin osannut ja ymmärtänyt kuin Marikin.

Uhkamielisenä päätti hän kahden vuoden perästä menevänsä kouluun, vaikka mikä olisi eikä pidä enään lyhyttä hametta kotonakaan ja on muutenkin niinkuin aikaiset tytöt: olivathan nuo jotkut muutkin niin.

Mutta miten hän olisi niinkuin aikaiset tytöt, ei hän sitte tiennytkään ja kun sattui joskus yhteen jonkun aikaisemman kanssa, tunsu hän olevansa koulua käymätön ja vähäarvoinen mielestään.

Elämä kulki taas entistä latuaan, ikävää, yksitoikkoista uraansa. Ei ollut mitään ajattelemista ei mitään tehtävää tahi ajettavaa, eikä mikään ollut hauskaa, ei sekään, mitä hauskaksi kuvaili.

Talvella kun kävi joskus lyseolaisten mäessä katsomassa, niin näytti hauskalle, kun tytöt laskivat. Siellä oli suuria ja pieniä tyttöjä, kaiken ikäisiä, paljon pienempiä kuin hän, hänen kokoisiaan ja aivan aikaisiakin, ja pojat heitä laskettivat. Voi jos olisi hänkin saanut laskea jonkun kerran, kuvaili hän seisoessaan syrjässä muitten katsojain ja osattomain seassa. Mutta kuka olisi häntä laskettanut? Hän ei juuri muita tuntenut kuin Vimparin Aapon, Kivelän Riston ja Montinin Jorin. Aappo lasketti tyttöjä, Montinin Huldaa tahi muita. Jori laski yksinään kilpaa poikain kanssa. Risto myös laski yksinään. Ja hän olisi varmaan ottanut kelkkaansa, jos olisi viitsinyt mennä sinne lähelle.

Risto pyysikin sitte muutaman kerran, kun hän mäkeen mennessään tapasi Elsan. Tämä oli Elsasta niin hauskaa, niin hauskaa, että . . .

— Kuule, eikö siinä huimaa päätä? — Siinähän liukuu kelkka virstan matkan? — Eikö siinä ole vaikea ohjata?

Puoliinkaan kysymyksiin ei harvapuheinen Risto ehtinyt vastata, joita riemastunut Elsa teki.

Elsasta oli jännittävää ja hauskaa, niin että hän muutaman kerran tarttui Riston käsivarteen ihastuksissaan ja pyysi:

— Lasketathan Risto vastakin?

Mutta kun he tulivat mäkeen, ei Elsa viitsinytkään lähteä laskemaan. Häntä hävetti, kun kaikki katsoivat heitä. Ja hänellä on niin rumanuttu eikä hän osaisi istuakaan tuolla tavoin kuin muut.

Siitä heidän sivu meni muutamia poikia ja kääntyivät katsomaan heitä ja joku kysyi:

— Kuka se on tuo tyttö, jonka kanssa Kivi-Risto on?

Elsa häpesi niin, että posket kuumaksi ka-rahtivat ja hänestä kuulusti, kuin pojat olisivat nauraneet. Hän pyörähti pois ja lähti astumaan kiireesti.

Mitähän ne nuo pojat ajattelivat hänestä . . . nauroivatkin . . . . Kivi-Risto? . . . .

Elsa katsahti syrjäsilmillä Ristoon, joka oli lähtenyt hänen mukaansa ja mitään puhumatta asteli hänen sivullaan. Risto ei ollut niin kuin muut koulupojat, huomasi nyt Elsa. Hänellä oli ruma puuhkalakki, höllä takki ja kaulassa korjairaitainen villahuivi, jonka päät näkyivät takin helman alta. Sukan varret näkyivät pieksuista.

Kelkkakin oli ruman näkönen, paljaat laudat, muilla oli vaatteella päällystetty ja täytetty.

Risto esitti, että lähtisivät Tikkanien törmästä laskemaan, joka ei ollut niin korkea ja siellä oli vähempi laskijoita.

Elsaa ei haluttanut sinne eikä mihinkään. Hänestä kuulusti taas pahalle, kun Risto sorahti sanoessaan törlmä ja korlkea. Häntä hävetti ja kadutti, että oli mäkeen mennytkin ja oli kuin vihassa Ristolle.

Tämän jälkeen hän lyseolaisia häpesi niin, että poikkesi toiselle kadulle, kun näki heitä vastaan tulevan. Mäessä ei käynyt enään kertakaan, eikä häntä haluttanut mihinkään. Mitä hän tekee missään!

Kotona oli hän joutohetkensä kaikki ja rupesi myyrästäämään ahkerasti kotiaskareissa ja siivon teossa, jota teki tarkkaan ja hakemalla haki ja etsi töikseen, kun ei muutakaan ollut. Sunnuntaisin tuli hänelle tavaksi lukea äidille päivän evankeliumi ja raamattua. Ja tämän kautta johdettiin hänelle mieleen käydä seuroissakin, jonka hän taas otti varsinaiseksi asiaksi.

Mutta hän kävi seuroissa käydäkseen vain, ilman minkäänlaista viehätystä niihin. Istui siellä ja kuunteli katse koko ajan hartaasti kiinnitettynä puhujaan, vaan ei kuullut mitään. Sanaakaan ei muistanut lähtiessään, mistä oli puhuttu. Masen-

tunut ja uupunut oli hän kotia tullessaan. Ja koti tuntui hyvälle.

Kotiin viehättäytyi hän sitte enemmän, kun alkoi saada työtä, ettei tarvinnut pitkiä puhteita jouten olla. Hän oli joutessaan tarjoutunut milloin millekin talon emännälle kutomaan lasten sukkia ja vähitellen opastuivat sen kautta ulompaakin hänelle sukankutomatyötä tuomaan. Näin työhön päästyään ei hän liikkunut kotoa sanottavasti minnekään, eikä osannut sitte mitään kaivata. Ja kun työstä alkoi kasaantua ansiota, niin kiihtyi hän oikein uuraaksi. Hänestä oli mukavaa, kun oli rahaa. Äitiä sai ilahuttaa milloin milläkin: kahvilla, parannetulla ruualla, uusilla lipposilla, röijyvaatteella. Ja sitte sai hän itsekin aina jotakin pientä ja voi ajatella rahan kokoamista pukutarvettaan varten siihen, kun hän menee rippikouluun.

Sunnuntaisin, kun makaili pitempään aamu-
sella, hereillään sängyssä mietiskellen, niin antautui hän kuvailemaan miten hän on sitte aikaisena
tyttö, miten puettu ja miten toimii.

Ostavat kaikkia ja laittavat kodin hyvin sieväksi.

Keväällä pääsi hän varsinaiseksi ompelijaksi ja sai hyvän palkan. Tätä hän ei ollut osannut vielä lukuun ottaa. Ja hänen kuvailunsa saivat nyt uutta vauhtia. Hän tunsu olevansa jo kohta

kuin aikainen ja eihän ollut kuin ensi syksy ja sitte seuraava syksy ja sitte kesä, niin silloin on hän aivan aikainen.

Mutta hän menetti malttinsa, kun Mari tuli ilmoittamaan Elsan äidille, että hän on ripille päässyt — tapa vaati nuoren rippiläisen käymään ilmoittamassa siitä sukulaisille, kummeille ja parhaille tuttaville.

Viion leski lausui Marille muutamia vakavia sydämmellisiä sanoja, vaan Elsa hyväili Maria hehkuvalla innolla, kuin siskooan, jolle suuri onni on tapahtunut.

— Eikö ole hauska!

Se ei ollut kysymys, eikä Elsa siihen vastausta odottanutkaan. Hänestä itsestään oli hauska, sillä hänessä syntyi halu kouluun syksyllä.

Vaan vasta Elsan into oikein kasvoi, kun hän meni kirkkoon lauantaina, jolloin rippilapsia vannotettiin ja pyhänä, jolloin he herranehtoolliselle laskettiin.

Se oli juhlallista. Nuo rippilapset tuntuivat olevan onnen ja autuuden omia. Oli kuin kaikki heitä varten. Rovasti puhui heille, kun he alttarin ympärillä seisoivat, tytöt toisella puolen, pojat toisella, puhui kauniisti, kehoitti heitä rakastamaan Jesusta, seuraamaan häntä uskollisesti, pitämään häntä ystävänään. Rippilapset itkivät ja rovastikin puhui itkuun sulautuvalla äänellä. Sunnuntaina oli vielä juhlallisempaa. Kirkko näytti nyt

niin juhlallisen kauniilta. Korkeista ikkunoista laskeusi valo kirkkaina sädekimppuina. Urut soivat kauniimmasti kuin koskaan ennen. Kun urkujen soidessa ja seurakunnan seisaltaan veisatessa rippilapset, kaikki mustassa puvussa, menivät alttarin luo ja laskeutuivat polvilleen, tuntui Elsasta, kuin taivaan sininen laki, joka näkyi kirkonkuvun ikkunoista, olisi ollut entistä sinisempi ja laskeutunut alemmaksi ja aivan kuin jotakin ihmeellistä olisi tapahtumassa.

Näytti kuin alttaritaulussa Jesus taivaaseen noustessaan katselisi noita, jotka hänen edessään olivat polvillaan, ja heille käsiään ojentaisi.

Tässä menossa oli kaikki itse asiassa salaperäistä. Vaan Elsa ei mielessään kysellytkään, mitä se on ja miksi. Se oli juhlallista, suurta ja houkuttelevaa. Hän olisi vuoden elänyt yhtenä päivänä päästäkseen tuonne. Mutta samalla tuntui myöskin, kuin pääsy sinne olisi hyvin työlästä. Rippikoulu oli kai jotakin hyvin vaikeaa ja se peloitti. Hänestä tuntui kuin hän ei koskaan pääsisi.

Miten onnellinen oli Mari! Hän näytti kauniilta. Kaunein oli hän kaikista. Mari oli ollut paras joukosta, hän oli saanut lahjaksi uudentestamentin ja rovasti oli kiitellyt silloin kaikkein kuullen. Mari oli nyt kaukana Elsan edellä ja tuntui Elsasta kuin Mari ijäksipäiviksi olisi eronnut hänestä. Mutta se ei masentanut hänen miel-

tään, se vain kiihoitti. Hän tyytyi vähempään, kunhan vain pääsi vähän lähemmäksi sitä onnea, jossa Mari oli.

Hän päätti ruveta lukemaan ahkerasti. Ja sitä hän tekikin syksyyn, luki ja pelkäsi, ettei hän voi päästä. Hän ei ehkä voi ymmärtää kaikkea sitä, mitä vaadittiin. Äitihän oli sanonut että rippikoulu on hyvin raskas, arvokas asia, jota monet väärin käyttävät ja ainoastaan harvat ovat kellovollisia.

Kouluajan lähestyessä peloitti Elsaa samalla tavoin, kuin hän odottaisi jotakin hyvin erinomaista. Ja sitte koulussa istuessaan odotti hän sitä päivä päivältä, ikävöiden tulevaksi jotakin muuta kuin mitä siellä oli. Vaan sitä jokapäiväisemmäksi se muuttui. Sen mitä luettiin, osasi hän kaikki ja mitä selitettiin, sen oli hän kuullut monet kymmenetkin kerrat. Keväällä odotti hän sitä tulevaksi viimeinkin. Mutta jo ensi viikolla hän haukotteli opetuksen aikana, ja ajatus, että jos pappi olisi sen huomannut, piti hänet virkeänä loppuajan. Olisi ollut koko häpeä, jos olisi saanut nuhteet.

Kun pojat tulivat kouluun, niin muuttui koulussa olo vielä joutavammaksi. He olivat vallattomia ja tekivät kaikenlaista kiusaa ja pilaa tytöille. Tytötkin muuttuivat hilskommiksi. Papit torailivat ja kiukkuilivat, pauhasivat ja uhkasivat. Koulussa olo muuttui aivan arkielämäksi, kun

viimeinenkin vakavuus oli joutunut häviöön. Elsa tunsu pettyneensä.

Lauvantaina kuitenkin, kun kokoontuivat sitte kirkkoon ne, jotka olivat hyväksytyt ripille pääsemään, oli joukko taltunutta. Harva yrittikään kannustamaan vallatonta luontoaan eikä hän saanut kenenkään myötätuntoisuutta. Se toimitus, mikä nyt oli esillä, vaikutti hillitsevästi vallatomiimpaankin. Oli kuin arki-elämä olisi lakaistu pois ja juhlapuoli käännetty näkyviin.

Kristillisen seurakunnan läsnä ollessa oli nyt heidän osoitettava kristinopin taitoaan ja uudistettava kasteenlupauksensa. Se kuulusti juhlalliselta ja vaikuttikin itsekuhunkin omalla tavallaan.

Elsa tunsu jonkunlaista pelkoa, mutta muuten pysyi hän välinpitämättömänä, sillä ei hän enään osannut odottaa mitään niin erinomaista, jota oli kuvitellut ja jossa oli niin pettynyt. Hän nyt odotti ainoastaan jotakin vähän tavallisesta poikkeavaa.

Toimituksen alussa kuuli hän mainittavan nimeään, vaan ei huomannut sitä miksikään, hänen huomionsa oli muussa, ajatteli, että kun huomionsa pääsee, niin on tämä loppunut, joka jo oli kyllästyttännyt. Vierustoverit toimittivat hänelle, että häntä huudettiin esiin ja silloin Elsakin huomasi, että rovasti katsoi häneen odottavasti. Hän joutui hämmennyksiinsä, niin että mentyään seisomaan rovastin eteen ei hän ymmärtännyt, mitä

rovasti puhui, hänellekö vai muille, vaiko äidille, jota kuuli rovastin mainitsevan. Vasta pääsi tajuamaan, kun rovasti ojensi hänelle kirjan, Uuden testamentin, sanoen sen antavansa muistoksi tältä tärkeältä hetkeltä, kehoitukseksi sen kirjan opin mukaan elämään, esimerkkinä tovereilleen, äitinsä iloksi ja oman kuolemattoman sielunsa autuudeksi.

— Jumala sinua, lapseni, siihen armollisesti auttakoon!

Kun hän lahjan saatuaan ja niijattuaan syvään kääntyi paikoilleen menemään, hän vähän vavahti kuin säikähdyksestä nähdessään kirkossa ihmisjoukon, jota hän ei ollut muistanut eikä huomannutkaan ennen selkänsä taakse. Hän ei uskaltanut katsoa kehenkään erikseen, vaan kiiruhti paikoilleen ja laskeusi kumarruksiin penkkiinsä häpeissään ja iloissaan.

Koko toimituksen ajan oli hän hajamielinen. Tehtyihin kysymyksiin vastasi aivan tietämättään ja omituisia tyrskäyksiä, jotka eivät olleet itkua eikä naurua, pyrki esiin. Hän sai ne töin tuskin hillityksi ja kun sitte muut rupesivat rovastin puhussa itkemään, pysyi hänen silmänsä kuivana. Hänen oli paha olla, tuntui kuin olisi pyörryttänyt. Mutta kun toimitus oli loppunut ja hän yhtyi äitiinsä, joka itki silmät peitossa, pyrki hänelläkin itku valloilleen. Hän sai sen kuitenkin puserretuksi muutamiin kyyneliin, vaan ei ollut varma, milloin se syöksähtää esiin. Yhtään sanaa hän ei

voinut lausua äidille eikä uskaltanut katsoa tämän itkuisiin silmiin, kun he lähtivät kotia. Aivan kuin pulppusi itku kurkussa. Tunsi väliin, että hän jaksaa kotia asti, vaan taas väliin, että se on aivan mahdotonta. Hän koetti ajatella jotakin tavallista vähäpätöistä asiaa ja luki, montako kadun risteystä on vielä kotia.

Portille päästyään jätti hän äidin tulemaan yksin, juoksi ja paiskausi sängyn päälle kasvoilleen ja laski tulvivan mielensä irralleen.

Hän ei ajatellut mitään koko iltana. Ei minikäänlaista kysymystä pyrkinyt esiin. Ajatukset olivat aivan rauhassa sittenkin, kun hän tyyntyi itkusta. Mitä puheli äidin kanssa, oli se aivan tavallista, jokapäiväisiä asioita. Mitä hän tunsi, oli vaan kuin hiljainen mutta hyvin syvä huokaus, mikä pyrki esiin eikä koskaan tarpeeksi syvältä päässyt. Piti vähän väliä itkemällä koettaa sitä helpottaa.

Aamulla heräsi hän hirveä pelon tunne mielessä, aivan kuin olisi jostakin hiljastunut, mistä ei millään ehdolla hiljastua saanut, ja aivan kuin olisi kokonaan jäänyt. Selville asiasta päästyä pysyi hän sittekin levotonna.

Oli tuskallista. Kun hän pukeutui, tuntui kuin kaikki olisi painanut ja ahdistanut ja niinkuin hän ei olisi ehtinyt valmiiksi. Hän oli valmis kuitenkin jo aikoja ennen ja peloitti, että ehkä

on joku erehdys, kello väärässä tahi ei kuulu kellojen soitto tänne.

Kun kellot alkoivat soida, vavahti hän heti ensimmäisille lyönneille. Oli kuin jotakin hyvin tuskallista olisi työntynyt rintaan ja omituinen pelko ahdisti. Tykkivin sydämmin kuunteli hän nyt.

Miten monella tavalla kirkon kellot soivat!

Kun arkina ilmoittivat kuolonsanomaa tahi soivat matkavirttä tuonelan tuville saatettavalle, niin kuulusti raskaalta aivau kuin tuo humajava ääni kulkisi vitkalleen maata myöten. Heikkenevä humina oli kuin hiljainen syvä huokaus ja jokainen uusi kumahdus kuin murheen purkaus . . . Mutta sunnuntaina, miten keveä ja kirkas oli niitten kutsuva ääni! Pium . . paum . . ne lensivät jällekkää kuin leikkivät linnut, laskeusivat alas miellyttävinä kuin houkutus, suloisina kuin lupaus . . . Jouluna soivat ne paljasta riemua, kun niitten kumahtava ääni kiiri läpi talvisen aamuhämärän, kun kaikkialla oli hiljaista ja rauhallista, kirkosta tulvehti lempeä valo ja aamun tummalla taivaalla tuhannet tähdet tuikkivat kuin kilvassa.

Ja nyt?

Se ei ollut surullista, ei se ollut iloistakaan. Juhlallista se oli, vaan niin raskasta, niin peloittavaa, vaativaa, tuomitsevaa . . .

Mitä oli? Ja mitä oli tuleva?

Oli kuin suuret raskaat ovet olisivat hiljalleen

auvenneet, joitten takana oli jotakin kauhean vakavaa, suurta ja peloittavaa . . .

Hän tunsu pahoin vointia istuessaan kirkossa ja kuunnellessaan saarnaa. Hän ei kuullut muuta kuin yksityisiä sanoja silloin tällöin. Odotuksen ahdistus pani ajatukset aivan kuin sekaisin. Saarnan loputtua hän ei tiennyt sitte mitään, mitä oli tapahtunut siihen saakka, kun hän huomasi istuvansa penkissään kumartuneena. Vähitellen alkoi sitte jotakin katkonaista muistiin palautua ja selvisi ensin, että hän oli jo käynyt alttarin ääressä.

Tuntui rauhalliselta, vaikka mieli olikin lainehtiva. Itkettävä tunne ei ollut enään pakottava ja tuskallinen, vaan vieno ja mieluisa. Kun hän kumarruksissaan penkissään kuunteli urkujen mahtavaa soittoa, ja seurakunnan veisuuta, niin tuntui kuin siinä olisi ollut jotakin kehoittavaa, elähyttävää. Ja kun hän kotona uusi mieleensä päivän tapauksen, syntyi hänessä vieno, ikävöivä mieliala. Hän kaihoi jotakin, joka oli mennyt, kadonnut, haihtunut, jonka haluaisi uudelleen nähdä, kuulla, tuntea.

IV.

Tuli kuin tuuliaispää sisään, juuri kun Viion leski katseli kaappiin ruvetakseen ruokaa laittamaan Elsan kotiin tuloksi työstä. Oikeen säpsähytti Viion leskeä, niin että hän siunasi itseksensä.

Vieras tervehti tuttavallisesti, tarttui Viion leskeä käteen suurella kourallaan, johon toisen käsi upposi kuin väljään vanttuuseen.

— No ette te ole entisestä muuttunut, vaikka onhan siitä jo mitä lieneekään aikaa, kun minä olen teitä näin käsistäni katsellut, alkoi vieras heti puhella. — Ette ole vanhentunut, ja jos ette pahastuisi, niin sanoisin suoraan, että olette puolikymmentä vuotta nuorentunut. Ja minä luulin teidän kuivettuneen kolmeen sykkyrään kangaspuittenne ääressä, mutta eläpäs: on entistä pysyvämpä.

Viion leski katseli kulmat kurtussa vierasta, joka puheli kovalla äänellä, syyti sanoja kuin kontista kaataen ja muuten käyttäysi sillä tavoin, jotta tuli ajattelemaan, että mikähän tuulenajama tämä on.

Viion leski ei viitsinyt kysyä kuka vieras oli, kun hän heittäysi niin tuttavaksi.

— Istukaa, sanoi hän, kun sai vieraan puheessa vähän rakoa.

Toinen purskahti nauramaan. — Olisitte yksin tein sanoneet rouvaksi, niin olisi se vielä komeampaa ollut.

Mikä mahtoi tämä olento olla? Siinä oli jotakin hyvin tuttuakin.

— Istumme sitte, ettemme veisi unta emännältä ja talontyttäreiltä naimaonnea, sanoi vieras muka vakavasti ja alkoi nyökkäistä pää kallellaan ja kädet ristissä aivan kuin vanhat eukot, niin että Viion leski veti suutaan hymyyn, kun vieras tekeytyi niin hullunkurisen näköiseksi. Ja hän mietti ja muisteli, että kukahan tämä veitikka oli.

— Mutta en minä näin kesäisen kiireen aikana jouda istumaan, sanoi vieras ja nousi liikkeelle ruveten puhelemaan ja kyselemään kaikenlaatuista.

Joitakin Elsan tuttuja hän mahtoi olla, arveli Viion leski ja toivoi, että Elsa pian tulisi, sillä tuntui kiusaavalta ja vastenmieliseltä.

Hän oli siro ja notkea, vaan näytti liian suuri-kasvuiselta. Muoto ei ollut mikään ruma eikä sievä, vaan jotakin karkeatekoista näkyi siinä. Silmät pienet, harmajat, katse oli väliin vakava, jolloin se olisi voinut miellyttääkin, mutta toisinaan terävä ja jyrkkä, joka pani arastelemaan. Katse vaihteli vilkkaasti puheensa mukaan niin

kuin äänikin, joka oli milloin lempeä ja heleän sointuisa, milloin minkin värinen. Vaihtelevasta katseesta voi päättää, että hän ehti ajatella paljon ja kun alinomaa liikkui ja ympärilleen vilkuili, niin luuli, että hän tarkasti joka pienimmänkin sopukan muuta puhuessaan. Asiasta toiseen siirtyi hän alituiseen ja kerkesi niin kysellä ja ottaa selon vähässä ajassa monista seikoista, jotka hän näytti ymmärtävän melkeen puolesta sanasta.

Oikein helpottavalta tuntui Viion leskestä, kun Elsa tuli kotia.

— What a fine girl! sanoi vieras katsellen Elsaa kauvan aikaa kallella päin, tarttui sitte molemmista käsistä kiinni ja sanoi:

— Voi lempsatti! Ollappa minä pulska merimies, niin . . . ja hän sieppasi Elsaa vartalosta ja huiskautti kohona ympäri.

— Kevyt kuin lehti!

Viion leski läiskäytti kämmeniään yhteen ja huudahti:

— Latun Liisa!

— Niin minäkö? Yes box! Sepä tietenkkin. Luulitteko paremmaksi? Ilmanko teittelittekin!

— En minä sinua tuntenut, koko otusta!

— No kätellään sitte uudestaan! ja hän tarttui Viion leskeä käteen ja pudisti oikein pitkään ja hartaasti, mikä toista nauratti.

— Missä sinä olet ollut niin näkymättömissä? Enhän ole nähnyt sinua pitkiin aikoihin.

— Onhan sitä hommaa ollut; puunhakkuuta, tanssiaisia, lumenluontia ja ristiäisiä. Minä olen ollut jätkänä, kotitöissä, kasakkana ja tiesi minä kaikkena. Olen minä aikonut käydä monastikin, vaan aina on sattunut estettä, Elsan rippipyhänä olin tulossa, vaan portilla tuli pari merimiehen akkaa ja pyysivät minun kirjoittamaan heille kirjettä, ja niin jäi silloinkin tulematta. Te kun muutitte kauemmaksi meiltä, niin on sitä vähän kuin vierauttu. Kirkossa Elsan rippipyhänä minä näin teidät viimeksi, vaan on kai siitä aikaa mokomakin kun te olette minua nähnyt.

— Ihmekö sitte, että en sinua tuntenut!

— Niin, kerkiäähän sitä sillä aikaa niin kaunistua, ettei tunne, sanoi Liisa käyden tyrkkäämässä Elsaa ja meni Viion lesken eteen ja katsoi niin vakavasti ja viattoman näköisenä, että olisi luullut hänen oikein totta kysyneen:

— Enkö ole kaunistunut?

— Lienet kaunistunutkin, naurahti Viion leski.

— Niin no, sitähän minäkin. Ilmankos ne herratkin ovat joskus tykänneet minusta, että ovat tulleet minun kanssani passeeraamaan, nimittäin syksyisin ja talvisin — pimeällä.

— Sinä herrain kanssa ollut? kysyi Viion leski hämmästyneenä.

— Eihän se ihme, että minä herrain kanssa olisin, vaan se minusta ihme, että herrat minun kanssani. Vaan totta puhuen, niin eivät minusta

aina ole välittäneetkään. Kuulkaahan! Kerrankin minä vähän parantelin poltetuilla korkilla naamaani ja kävelin sitte katua. Tuli heti muuan mukaani. Minä en näyttänyt varsin kasvojani, ennen kuin tultiin lyhdyn kohdalle, jossa käännysin tirkistelemään kumppaniani vasten naamaa ja panin toisen silmäni näin ja suuni näin.

Viion leski katsoi Liisaa silmät selällään ja henkeään pidättäen, Elsa purskahti nauruun, niin pahalle kun hänestä näyttikin, kun Liisalla oli toinen silmä ummessa kuin nukkuessa ja toinen selällään ja kierossa, ja suu kauhean rumasti väärässä.

— Herra sylkäsi paholaisen nimeen: »tphyi kun on ruma!»

— Ja tuolla tavoin sinä uskallatkin? päiviteli Elsa.

— Peloittihan minua, että jos vääristellessä tuuli kääntyisi, niin jäisi silmät ja suu väärään ja minä arvaan, että en olisi sitte mikään kaunis, vaikka ei minusta nytkään ruma ole kovin kaukana, vaan olenhan kumminkin vähän luoja luoman näköinen.

— Mutta eikö sinua peloittanut se herra?

— Eei, mitä minulla »rumalla akalla» oli pelkäämistä. Luulin minä, että ehkä sylkee silmille, vaan eihän se; tupsahutti maahan ja lähti kolmessa mutkassa juoksemaan tiehensä, aivan kuin

olisin paholainen ollut. Siihen jäin yksinäni seisomaan kadulle kuin kalamiehen koira rannalle.

— Mutta kaikkea sinullekin mieleen johtuu! sanoi Viion leski moittivasti.

— Sanokaatte! vastasi Liisa muuttuen vakavaksi. — Olen minä itsekin ihmetellyt sitä. Mutta minä olen sellainen huimapää, että ei ole aikaa ajatella ja punnita tekojani. Ja annahan sitte, ihminen aikoo naimisiin!

Liisa purskahti itkemään.

Viion leski ja Elsa katselivat hämmästyneinä toisiaan, kun Liisa vyöliinänsä vetisteli.

— Naimisiinko? kysyi Viion leski.

— Niin sitähän minä lähdin sanomaan, että minua huomenna kuulutetaan ensi kerta.

— No mitä sinä oikeastaan itket sitte?

— Sitä kun minä olen sellainen ilman aikojaan paha hattara ja viisastunenko milloinkaan!

Liisan itku oli hillittyä, hiljaista ja tyyntä, vaan sydämmellistä, niin että Viion leskelläkin mieli sulautui ja teetti kyyneliä silmiin. Hän olisi halunnut Liisalle jotakin lohdutukseksi sanoa, vaan ei tiennyt miten lohduttaa.

— Eihän se itkien paremmaksi tule, sanoi Liisa pyyhkiessään kyyneleitä, — mutta helpoittaa se, kun saa itkeä. En minä olisi missään muualla viitsinyt itkeä. Yksin se on niin joutavaa ja ikävää.

— En ole saanut sinulle onneakaan toivote-

tuksi vielä, sanoi Viion leski, kun Liisa oli pääs-
syt taas entiselleen.

— Ei se ole myöhäistä vieläkään. Kätel-
läänkö sitte kolmas kerta. Kiitoksia paljo! puheli
Liisa, ettei Viion leski ehtinyt sanoa sanaakaan.
Samoin hän Elsallekin kättä tarjotessaan jo ennen-
kuin Elsa ehti mitään lausua, sanoi:

— Samat sanat, vaan vielä rakkaammasti!
Sitte kun sinä Elsa tulet naimisiin, saat oikein
kelpo miehen, ja kelpo miehen sinä saat, niin jo
minä olen hyvilläni. Minä otan sinua näin ja
nostan näin. Hurraa eläköön, eläköön! huusi Liisa
nostaessaan Elsan tuolille seisomaan.

— Seekatti kun minä pidän sinusta ja olen
aina pitänyt, sanoi hän päätään pudistellen ja
pidellessään Elsaa tuolilla. — Ja sinusta pitävät
kaikki.

Äkkiä pyörähtäen Viion lesken tykö sanoi
hän aivan kuin kahden keskistä asiaa:

— Mutta kerran minä olin vihassa Elsalle.
En muista minkä vuoksi se minulle sanoi, että
minusta tulee huono ihminen, mutta sekö minulle
pahaa teki. Minä olin pieksää Elsan, vaan jäi
toki tekemättä.

Aivan kuin säälien meni hän ja kietoi kä-
tensä Elsan kaulaan ja jäi niin istumaan hänen
viereensä.

— Mutta kenen kanssa olet sitte kihloissa?
Ethän ole sitä vielä sanonut, eikä ole rääpyä ollut

kysyä. Olisi hauskaa tietää sekin, tuumi Viion leski.

— Enkö ole sanonut? No tottapa olen ajatellut, että sehän on sama, kunhan on mies: kunhan on kupissa ja kuppi kohallaan. No se on muuan niitä vanhoja kampraatteja, Tepon Iikka vain — muistanetteko sitä poikasena: sellainen jutikka, jos satuitte huomaamaan. Eikä se nytkään ole erinomainen, onpahan vain kuin tuossa. Vaan minä tykkään merimiehistä ja kun Iikkakin on vähän sitä sorttia, niin ajattelin, että otanmahan tuon, sillä muitakaan en saa. Ja sitä se lie Iikkakin arvellut ja päätti että hänen pitää korjata tuo Liisa raukka, vaikka onhan se vähän niinkuin olisi kesken ristiltä siepattu, vaan välttää se hänelle. Ja niin ne liitot syntyivät. Eikö ole teistäkin Viioska niin, että vakka on kantensa valinnut?

Elsa purskahti nauramaan ja Liisa katsahti häneen hyvin kysyvästi, sillä hän huomasi, että Elsa nauroi nyt jollakin muulla, omilla ajatuksillaan. Ja Liisan katse pakoitti Elsan selittämään. Hän kertoi nauraneensa, kun yht'äkkiä muisti miten Iikka ja Liisa kerran tappelivat Karjansillan tykönä. Tuntui hullunkuriselta nyt sitä muistellessa.

Liisa tuli oikeen hyvilleen, kun ei se pahempaa ollut.

— Kerranko tahi kahdesti me Iikan kanssa

olemme otelleet. Ja yhtä rakkaita muistoja on useimmalla tämän kaupungin pojilla minusta. Niin että jos pojat vanhoja muistelisivat, niin en minä tästä kaupungista miestä olisi saanut, nauroi Liisa. — Mutta voi minua! tässä minä istun kuin maa-nantai-morsian. Ja äiti kun muistutti että elänyt vain tartu suustasi kiinni koko päiväksi. — Kuule Elsa, otathan sinä minulta vähän ompelutyötä tehdäksesi. Minulla ei olisi itselläni aikaa, mutta pahin syy on kuitenkin se, että minä en osaakaan sellaista, joka on vähän niinkuin parempaa. Minä olen niin huono siihen konstiin, että kuulkaahan Viioska: kun minä kerran rakentelin itselleni paidan, niin äiti sitä katseltuaan sanoi, että sietäisi roiskia sillä minua ympäri korvia, jos kehtaisi aika-ihmistä niin häväistä. Ja niin harmissaan kun olikin, niin nauroi vedet silmissä sille paidalle. Pituutta siinä kyllä oli, sillä siitä tuli kaksi tavallisen pituista pussia, mutta niin kaitanen, niin kaitanen — se oli tosiaan pitkä ja hoikka kuin Nahkalan kissa. Vaan ompeleet olivat lujat, minä kun ne omin käsin neuloinkin. Äiti moitti sitäkin ja sanoi, että olen ommellut kuin olisin purjetta aikonut enkä paitaa.

Kun Liisa sai sen asian toimeen, kätteli hän Viion leskeä ja Elsaa niin kiireellä, kuin olisi ollut tulipaloon lähtö, vaan kerkesi sittenkin »kutsua jo valmiiksi» heitä häihin ja Viion leskelle vakuuttaa, että hän ei saa pois millään ehdolla

jäädä, sillä hän vaikka kesken vihkimisen hyppää hänet hakemaan ja kantaa sinne.

— Minä sanon papille, että top tykkänään pastori: täällä ei näy olevan Viioska ja hän olla pitää. Vassokuu herr pastori, sitt neer siksi aikaa, että Viioskan haen. Mutta totta puhuen — ja Liisa palasi takasin ovelta sanomaan — minua peloittaa ajatellessa, että te ette olisi häissä. Minä voin muuten tehdä jonkun suuren tyhmyyden, vaan kun te olette, niin pysyn minä aisoissani. Te olette niin vakava ja hyvä.

Sen kanssa hän lennähti ovesta ja he näkivät hänen kadulla menevän sellaista kyytiä, kuin olisi joku niskasta pukannut. Joka toisen askeleen pani hän juoksemalla, mikä teki hänen käyntinsä hullunkurisen näköiseksi.

— Niin on kuin olisi äitinsä hänet suustaan sylkenyt, arveli Viion leski itsekseen.

Liisassa oli kuitenkin hänen mielestään jotakin vielä vastenmielisempää kuin äidissään, joka oli jyrkkä käytöksessään, vaan Liisa oli suorastaan väkivaltainen. Tuntui kuin voisi hän tehdä mitä hyvänsä ja aivan kuin pakosta tuli tekeytymään hänelle mielin kielin.

Vaikka ei Viion leski ajatellut, että Liisa millään tavoin pakoittaisi häntä häihin, niin kuitenkin hän ikäänkuin jotakin olisi pelännyt ja sanoi Elsalle:

— Sinä tietysti menet häihin — jos kutsuja todemmastaan tulee, vaan eikö liene tyhjää hölötännyt.

Elsa vakuutti, että totta se oli.

— Melkeen joka näkemässä on Liisa minulle sanonut, että hän kutsuu meidät häihinsä ja jo keväällä uskoi salaisuutena kuka on sulhasensa ja että tänä kesänä hänen häänsä tulevat. Vakuutti, ettei kukaan muu tiedä, ei heidän vanhempansaakaan koko asiaa, eivätkä voi aavistaakaan.

Ja nauraen selitti Elsa, että jo lapsena oli Liisa aina uhannut heti, kun jollekin suuttui, ettei hän kutsu sitä peijaisiin eikä häihin heille.

— Vaan teidät ja minun aikoi hän kutsua, milloin vain jotakin puhetta oli siitä tahi Liisa erityisesti tahtoi suosiotaan osoittaa.

Kutsut ne tulivatkin sitte ja kutsujan jälessä heti morsiankin selityksineen.

— Oli aikomus pitää vain pienet häät, ettei olisi kutsuttu kuin sukulaiset ja joku kaikkein paras tuttu, mutta Iikan toverit sanoivat, ettei siitä tule mitään. Harvoin he ovat maissa ja harvemmin saavat olla häissä, sanoivat, ja merimies on siksi kunnollinen mies, ettei sitä hiljaisuudessa haudata eikä vihitäkään. Se ei passaa, sanoivat ja muuan tuli tovereinsa puolesta pyytämään meitä, morsianta ja sulhasta, meidän häihimme, jotka he pitävät. Niin niistä nyt tulee suuret tanssihäät. Voi, voi kun minua huolettaa! Sinulle, Elsa,

siellä hauska tulee. Osaathan sinä tanssia? Tietysti!

— En.

— Et tanssia osaa! huudahti Liisa lyöden kämmeniä yhteen. — No ei sillä väliä, se käy itsestään, näin vain! Ja Liisa pyöritti Elsa muutamia kertoja, rallattaen tahtia. — Minä otan sen huolekseni, että sinä tanssimaan opit, sanoi hän sitte.

Mutta Elsa ei ollut aikonut lähteä häihin. Muissa pidoissa ei ollut vielä ollut kuin ristiäisissä, ja nekin kaikki olivat olleet pieniä ja tuttua väkeä niissä. Tuollaisiin suuriin tanssihäihin menoa ei ajatellakaan hirvennyt!

— Niin miten se on? Elsa on arvellut, että jos ei hän tulisi . . . koetti Viion leski ruveta kierrellen ja soveliaasti selittelemään, kun huomasi, että Elsa ei itse uskalla sanoa.

— Että Elsa ei tulisi? Oletko edes tuumailutkaan olla poissa?

— Niin minä olen . . .

— Elsa! ja Liisa löi nyrkkiä tuoliin, ja sanoi sitte:

— Ja nyt se on päätetty, että sinä tulet!

Viion leski ei saanut selvää oliko Liisa vihassa vai muuten tosissa. Mutta hän itse karehtui vähän ja aikoi Liisalle, kun alkaa hänelle äystää, sanoa sellaiset sanat, että Liisa luopuu komentelemasta. Mitä hänellä on täällä komentamista!

— No entä te? kysyi Liisa Viion leskeltä.

— En minä tule, sanoi Viion leski terävästi ja yritti sanomaan, ettei Elsankaan ole pakko mennä.

— Minä muistelen, että teillä oli komea puku, kun olitte Elsan rippikirkossa. Jos se ei ollut omanne, niin kyllä minä hankin teille?

— Omani se oli.

— No rakas Viioska, alkoi Liisa, ja ihmetellen kuunteli Viion leski, kun Liisa nöyrästi pyyteli. Väliin Liisa nimitteli häntä niin hassun komeilla nimillä, että nauratti ihan pakahtumaan asti, taas vuoroon puhui hän niin vakavasti ja vakuuttavasti, nöyrästi ja pyytävästi, että mieltä liikutti.

— Eihän minusta, vanhasta ihmisestä, ole häissä mitään hupia?

— Vanhat läsnäolollaan tekevät ne arvokkaaksi ja vakavaksi — huvista pitävät nuoret huolen.]

-- Ei minun läsnäoloni lisää arvoa eikä poissaoloni sitä vähennä.

— Mutta ajatelkaahan toki Viioska. Jos teidän juhlastanne olisi ollut poissa ilman mitään syytä joku henkilö, jota te arvossa piditte, niin miltä olisi tuntunut? Eiköön olisi ikävälle tuntunut ja mieltänne pahoittanut?

Viion leski ei ymmärtänyt Liisan harrasta halua saada hänet häihinsä, vaan lopultakaan hän

ei voinut vastustaa hänen pyyntöään, joka oli nöyrää kuin rukous. Mutta kun häpäivä tuli ja piti alkaa hommautua, iski Viion leskellä halu vastaan. Outoja ihmisiähän siellä oli enimmäkseen ja tutkin olivat vieraantuneet.

Elsa oli jo valmiina. Hänen piti mennä aikasemmin, kun oli morsiusneitinä niin kuin Ojanienemen Marikin, joka oli tullut Elsaa hakemaan yhdessä mennäkseen. Viion leski heille hymähтели hyväntuulisena, kun he häntä pyörittelivät ja laittelivat, mutta hän oli kyllissään itseksseen. Puettuna hän istahti toimetoman näköisenä ja huokasi kuin olisi hautajaisiin meno ollut, päivitteli Liisaa, oli kyllissään hänelle, mutta itselleenkin.

Mitä hänen tarvitsi mennä lupautumaan, vaikka kuin Liisa olisi rukoillut.

— Jos nyt olisi Liisa tässä, niin sanoisin, että en tule häihin ja sillä hyvä! sanoi hän tytöille.

— Tuossa hän tuli, sanoi Mari ja kaikki tulivat hämilleen.

— Häistä ei ole varmaan tullut mitään? arveli Elsa.

— No onko niitä ollut edes todemmasta aikeissa! Onko niitä kukaan muu puuhannutkaan kuin Liisa? tuumi Viion leski puoleksi leikkiä toiseksi totta.

— Voi kun te olette sieviä! sanoi Liisa tytöille. — Herrajesta! Minua haluttaisi rutistaa

teidät, mutta teihin en uskalla koskea sormella-kaan. Ja Viioska! Tehän olette arvokkaan näköinen kuin kuvernööriska. Vaan teitä ei haittaa, jos minä vähän halaan!

— Elä hyvä lapsi kurista minua, pyyteli Viion leski, kun Liisa syleili häntä. — Täälläkin on hääväki valmisna, sanoi hän irti päästyään, — ja morsiusneideillä oli jo kiire lähtemään, mutta tuossa on morsian vielä aivan kuin ei niinä miehinäänkään.

— Mikäs kiire tässä minulla. Minä olen kuullut monen mamman sanovan tyttärelleen, että kerkiät sinä siihen lystiin, minkä naimisiinkin. Minä otan sanasta vaarin enkä hätäile.

Hohoi, huokasi Viion leski ja istahti arvellen ruveta sanomaan, että hän jättyy häistä.

Liisa istahti viereen ja huokasi hänkin.

— Minä lähdinkin tänne todemmastaan vielä kerran rauhassa huokasemaan. Ruvetaanpa huokaamaan joukolla. Se mies, joka syvimpään huokaa!

Tytöt nauroivat, vaan Viion leski muistutti vakavasti, ettei ollut aikaa enään Liisalla leikin tekoon.

— Ei, ei leikintekoa. Mutta antakaa minä pikkuisen itkaisen, sitä vartenhan minä tulin, vaan en ole saanut räpyä alkaa.

Liisa samassa lensi kuin paukku Viion lesken eteen, laskeusi polvilleen ja hautasi kasvonsa hänen syliinsä. Itkettyään siinä jonkun hetken

nosti hän päänsä ja vesissä silmin katsoi Viion leskeen ja kysyi:

— Luuletteko te Viioska, että minusta ilmo eläissäni tulee kunnan ihmistä?

Viion leski ei ottanut vastatakseen siihen, vaan toimitti Liisaa lähtemään pukeutuakseen ja ollakseen valmis juhlaansa.

— Mutta sanokaa, rakas Viioska, tuleeko minusta oikea ihminen?

— Enhän voi sitä tietää.

— Mutta voitteko toivoa, voitteko uskoa?

— Nyt ei ole Liisa aikaa kyselyihin ja vastauksiin, vaan mene.

— Mennähän sitä pitäisi, sanoi Liisa nousten ylös. — Vaan voi, voi tyttökullat, kun se tuntuu vaikealle! Tuntuiko teistä Viioska? Ei se ole teistä tuntunut, te olette ollut eri ihminen! Voi, jos sitä olisikin . . . Viioska, ette usko, kun minä olisin onnellinen, jos olisin puoleksi sellainen kuin tuo Mari tahi neljäsosakaan kuin Elsa. Teitä Jumalan luomia! Helpottaakoon tämä milloinkaan?

— Vaan lähde Liisa kulta, muuten teet häverit, pyyteli Viion leski.

— Ennen maailmassa sitä luuli, ettei mitään sen vaikeampaa ole kuin piiskat, silloin kun niitä odotti — mutta sitte kun ne oli saanut, se ei ollut mitään. No eihän tässäkään auta muu kuin lähde Liisa ja ota hurtti humööri ja repäsevä meininki

— Mene niinkuin olisit jo siellä! toimitti Viion leski.

— Olisin minä kuitenkin, Viioska, teiltä halunnut jonkun hyvän sanan tahi edes puoli sanaa.

— Tuumitaan, Liisa rakas, sitte.

— No niin, tuumitaan sitte! sanoi Liisa.

— Niinpä mene nyt, toimittivat työtökin.

Liisa katsoi heihin veitikkamaisesti ja sanoi:

— Ajatelkaa tytöt, minä olen kohta Tepposka!

Syrjäsilmillä katsahti hän Viion leskeen ja jäi katsomaan sitte kallellapäin ja jonkun aikaa mietittyään virkkoi.

— Viioska, mehän ollaan kohta vähän niin kuin sukua: merimiehen akkoja molemmat. Viioska ja Tepposka! No sen päälle me vähän tanssitaan. Hei tytöt katsokaa! Näin se on merimiesten rouvilla lysti: ne tanssivat ja engelskaksi laulavat:

Tiimai, tiimai sellai tui

Komtit pitikit kom tits nuu

Somlai kaffe somlai tee

Somlai redigati rasnavee.

Viion leski jäi vielä pyörimään, kun Liisa syöksyi ovesta ulos. Vilahti ikkunassa, kun hän kadulla juoksi kannatellen molemmin käsin hameitaan.

* * *

Nuorena oli Viion leski paljon mukana ollut ja tottunut käyttäymään arastelemattomasti ja vapaasti. Vaan naisten huoneeseen tultuaan joutui

hän hämilleen siitä huomaavaisuudesta ja arvonnosta, jota hänelle siellä osoitettiin. Hänet toimitettiin istumaan parhaimmalle paikalle ja joutui heti kyselyjen ja katselujen keskustaksi. Häneltä kysyttiin kuin viisaimmalta, kuka vaalia saarnaneista papeista oli paras, mitä mieltä hän oli siitä, että virsikirja aijottiin uusia ja muuta sellaista. Ja vihdoin kun puhe kantausi lapsiin, joutui hänen tyttärensä, Elsa, ihmettelyjen ja kiitosten esineeksi.

Elsa pidettiin selvänä esimerkkinä siitä, kun lasta kasvatetaan Jumalan pelossa ja rukouksella, sitä arvelua vastaan, että toiset lapset ovat luonteeltaan erilaisia, toiset pahuuteen enemmän taipusia. Erotus on vain siinä, päättivät useimmat, että kaikki vanhemmat eivät jaksaa pysyä kiinni oikeassa ohjauksessa, lujassa luottamuksessa Jumalan apuun.

Viion leski pujahti kuin varkain saliin saatuaan siihen tilaisuuden pastorin tullessa. Salissa istui miesväkeä ja nuorisoa. Täällä tuntui heti vapaalle ja hauskalle. Keskustelu oli hilpeää ja raikasta. Vanhemmat merimiehet olivat hänelle tuttuja ja useat heistä olivat hänen nuoruuden tahi lapsuudenkin tovereita. Nuoret merimiehet olivat aina samallaisia yleensä, ja yksitellen kun heitä tarkasti, niin muistutti heistä tuo ja tämä siinä tahi tässä suhteessa sitä ja sitäkin hänen aikaisiaan joko vielä elossa olevista tahi jo kuolleista. Hänen katseensa liikkui pian tuossa nuo-

ressa joukossa kuin tuttavien parissa ainakin. Hän ymmärsi heidät yksityisseikkoja myöten.

Väliin oli hän kuulevinaan kuin Viion äänen, joskus niin selvänä, että melkein vavahti ja rupesi katselemaan kuin etsien. Kun hänen ympärilleen kokoontui vanhoja tuttaviaan, niin virisi vähitellen omituinen tunnelma, epäselvä kuin unen näkö. Oli kuin aika vuosia sitte, jolloin Viioikin oli mukana ja niinkuin olisi ollut nytkin tuolla joukossa puhelemassa, josta hänen äänensä kuului. Hän eli puoleksi nykyisyyttä toiseksi entisyyttä ja siihen hän vaipuikin, kun heidän keskustelunsa sinne siirtyi. Ja siitä havahtui hän kuin unesta vihkimistoimitukseen, kun pappi seisoj keskilattialla ja hääväki oli keräytynyt saliin.

Morsiusparia odotettiin.

Viion leskeä aivan kuin pelotti, sen huomasi hän yhtäkkiä ja hän aivan kuin odotti jotakin onnettomuutta tapahtuvaksi. Ja myöskin jotakin naurunsekaistakin pyrki mieleen, kun hän muisti Liisan lähdön heiltä. Jotakin hassua oli nytkin tulossa. Miten hän tuli kuvailemaan, että jo ovesta tullessa Liisa jotakin nurinkurista tekee. Niin jännityksellä hän sitä odotti, että kun ovi vähän raottui, niin kasvon juonteensa olivat jo aivan kuin jotakin hassua onnettomuudeksi olisi tapahtunut.

Hän ehti kuvailla morsiusparin näönkin: sulhanen oli lyhyt paksu tallukka, silmät ja suu naurussa aivan kuin sanoisi: »jo se on tuo Liisa!»

Varkain pyrki tällaista mieleen, vaikka hän koetti pakoittaa itseään vakavaksi.

Morsiusparin tulo teki miellyttävän juhlallisen vaikutuksen.

Tuoko sulhanen nyt oli ilman aikojaan Tepon Iikka! Muodoltaan hän ei ollut mikään kaunis, vaan miellyttävä. Mutta varreltaan oli pulskinta merimiestä, pitkä ja roteva. Hyvässä merimiespukineessa näytti hän joukkonsa valiolta.

Ja Liisa! Kuin ruhtinatar arvokas. Hän näytti jykevän, harteivan kumppaninsa rinnalla hennolta. Solakka vartensa mustassa puvussa näytti vielä soreammalta. Käytös oli reipas, vaan sulava ja vakava. Hieno ujo hymy suupielissä, katse lempeä, vaan elävä ja älykäs.

Ei olisi uskonut, jos ei omin silmin olisi nähnyt. Miten olisi voinut Liisaa ajatella niin kerrossaan erilaiseksi. Se oli Viion leskestä nytkin vielä yhtä ihmeellistä kuin sekin oli ollut, että Liisa heillä paki paraastaan leikkiä laskiessaan voi heittäytyä yhtäkkiä tunteittensa valtaan, sydämmelliseen itkuun, joka melkeen vastuttamattomasti veti toisetkin mukaansa, ja siitä taas antautui ylimielisyyteen.

Hartaalla mielenkiinolla seurasi hän vihkimistoimitusta. Kun kuunteli heidän lupauksiaan, niin tuntui kuin ne olisi tehty kuin kallioon syvälle uurrettu merkki. He näyttivät niin varmoilta, että tuli aivan itsestään ajattelemaan, että

elämän on noitten edessä sujuu, jos se on ol-
lenkaan sujuakseen.

Kun hän vihkimistoimituksen jälkeen meni
nuorelle parikunnalle toivottamaan onnea, niin
olisi hän halunnut sanoa jotakin hyvin syvältä
sydämmensä pohjasta, jos vaan olisi saanut sopi-
van sanan. Vaan hänen meni samaan tapaan kuin
muittenkin. Tuntui sen vuoksi hyvälle, kun Liisa
hymyillen puristi rutasemalla hänen kättään, oli
kuin Liisa olisi ymmärtänyt hänen ajatuksensa.

Molemmiin käsin tarttui Viion leski Latun
emännän käteen, kun tapasi hänet jossakin syr-
jässä seisomassa, ja lausui hänelle ilonsa Liisan
onnesta. Viion leski joutui vähän hämilleen, kun
Latun emäntä poikkesi heti muuhun asiaan. Vie-
den hänet istumaan, sanoi hän terveisiä Nikkilän
emännältä, jonka kertoi tavanneensa viime talvena
köyhäin myyntipaikalla, missä oli käynyt varta
vasten häntä nähdäkseen.

— Ketterä oli aivan kuin ennenkin, näkö
vähän huonontunut, mutta muisti hyvin kaikki.
Kyseli tuttaviaan, teitä ja Elsaa erittäin ja oli
hyvillään, kun kuuli teidän hyvin voivan. Sanoi,
että kun saisi vielä nähdä kerran!

Sydämmellisellä rakkaudella ja säälin mielellä
puheli hän Nikkilän emännästä, joka tyytyväisenä
ja aina vain toivoen eleli nikarasta nikaraan, ja
Nikkilästä, joka raukka niin kauan sai kitua mie-
lensä katkeruudeksi.

— Mittaa Jumala hänelle laupeutesi jälkeen, kuiskasi hän itsekseen huoaten.

— Mitäs sanotte Viioska nuoresta pariskunnasta? tuli keskeyttämään Lapin emäntä. — Eikö ole pulska pari? Kelpo miehen sai Liisa, mutta verosensa mieskin sai.

— Liian uusia kiittää, sanoi Latun emäntä vakavasti ja yritti puhetta muuhun kääntämään, vaan Lapin emäntä kehuvasti jatkoi:

— Uskallan minä kiittää. Minä olen aina sanonut Liisasta kaikille, että saattepa nähdä, niin se vielä kelpo emäntänä keikkuu, sen minä olen sanonut jo aikoja sitte. Kyllähän sen ovat uskooneet muutkin nyt viime aikoina, kun ovat nähneet, miten nuoret miehet sen ympärillä pivartelevat kilvan ja Liisa keikkuu kuin ruhtinatar heidän keskellään.

Näin läikähtelevää ei ollut muitten tunteitten purkaus, jotka tulivat onnea toivottamaan morsiamen äidille, vaan tulvehtiva kiitos pursui esiin kaikkien sanoissa. Nauravalla mielihyvällä kuunteli Viion leski heidän tunnustuksiaan ja tunsijonkunmoista tyydytystä siitä, kun jotkut lausuivat niin sattuvasti ja ikään kuin ilmaisivat hänen tunteensa, joille hän ei ollut sanoja tavannut.

Latun emäntä pysyi vakavana, tuli melkein vielä vakavammaksi kuin oli ollut. Hän tuntui ja näytti nöyrälle ja vaatimattomalle ja katseensa oli enemmän surullinen kuin ilonen.

Viion leskeä se sai hävettämään. Häihin lähtiessä oli hän jonkunmoisella vastenmielisyydellä ajatellut Latun emäntää, luullut että hän nyt jotenkin kehuskelisi tyttärensä onnea. Mistä hänelle se ajatus oli tullutkin! Hän istui siinä itseään moittien, kun joku äkkiä kääriytyi hänen kaulaansa ja kuuli korvaansa kuiskattavan:

— Minun on nyt helppo olla. En tiedä miten olisin tullut toimeen, jos en olisi saanut kävästä teillä itkemässä.

Ja sitte näki Viion leski edessään morsiamen iloisen muodon, ja lempeistä, älykkäistä silmistä loisti kiitollinen katse kuin lämmin, kirkas säde.

Liisa pyörähti istumaan Viion lesken ja äitinsä väliin, jonka kaulaan kietoi kätensä, painoi posken poskea vasten ja lapsellisella suunliikkeellä ja omituisen hellällä äänellä sanoi:

— Äiti rukka!

Viion leski tunsu äkillisen työnnähdyksen rinnassaan ja silmiin kiersi kyyneltä. Ahdistava työnnähdys tuntui samassa pehmoiseksi, miellyttäväksi tunteeksi, joka väreili hymyssä.

— Olisin minä sinut pojalleni suonut, sanoi Lapin emäntä avomielisesti Liisalle. — Sitte minä olisin vähän verran hyvilläni ollut, kun tuollainen tyttö olisi sukuun saatu.

Liisa ja äitinsä kääntyivät katsomaan toisiaan. He muistivat molemmat sen tapauksen, kun Liisaa piiskattiin Lapin Mikon vuoksi. Sitä oli kumpikin

itseksensä usein muistellut sekä nauraen että vakavana. Se oli hassuimpia tapauksia Liisan piiskaamisessa, ja tarttunut Latun emännän mieleen yksityisseikkoja myöten. Mutta samalla se oli ikävyytenä seurannut kummankin mielessä ja antanut surullisiin ajatuksiin aihetta.

Liisa purskahti äkkiä nauramaan, tuntui nyt niin hassulle koko juttu.

— Mitä naurat? sanoi Lapin emäntä vähän hämillään ja loukkautuneena.

— Sitä vain, kun sitä ei tiedä pienenä, miten lysti on isona! sanoi Liisa lyödä lapsauttaen Lapin emäntää polvelle.

Soitettiin valssiin ja puhemies tuli pyytämään morsianta.

— Katsokaa. Nyt Tepposkaa viedään! sanoi Liisa hyvin olevinaan, joka synnytti kovan naurun rähäkän ja Latun emäntäkin hymähti.

Mieltymyksellä seurasivat sitte kaikki Liisan reipasta, sulavaa käytöstä huimaavassa valssissa, joka heti remahutti nuorison huvitteluhalun kuin ilmiliikkeihin.

Mikä vielä oli kankeutta ja juroutta vahemmissa ihmisissä, se suli nyt nuorison raikkaan ilon ääressä, jossa jokainen tuntui kuin nuorentuvansa. Muutamat tempasi nuorten ilolle antautuminen mukaansa koppinaan ja ne, joita vanhuuden vakavuus enemmän hillitsi, seurasivat kuitenkin hen-

gessä mukana virittäen mieleensä nuoruutensa aikoja.

— Ei jaksa, ei jaksa. Kintut ovat kangistuneet. Ei tuntenut uupumusta ennen, silloin kun me oltiin nuoria, sanoi muuan vanhanpuoleinen mies istahtaessaan Viion lesken viereen. Se oli Kilpeläinen, Viion lesken lapsuuden tovereita. Hänet oli jo nuorten sytyttämä innostus houkuttellut tanssiin, jossa vasta vanhuutensa tunsii.

— Sinun häissä sitä tanssittiin, sanoi hän Viion leskelle ja alkoi kehua, että siihen aikaan sitä tanssia vasta jaksettiin, enemmän kuin nykyinen sukupolvi. Yhdellä päivää ei häitä uskottu eipä kahdellakaan. Viio ja hän olivat parhaita siihen aikaan.

— Se oli pulskaa nähdä, kun Viio pyörittäyttöjä, sellainen kaunis mies, sorja kuin koivu!

Ja Kilpeläinen kertoi ja kertoi ja he juurtuivat siitä sitte puhelemaan menneet asiat kaikki halki lapsuudesta saakka. Oli muistelmia, joille naurettiin ja toisia, joita ihasteltiin kuin kaunista satua.

— Joppa joo, niin se on, sanoi lopuksi vanha merimies. — Nuoruus iloineen on meidät jättänyt, niinkuin se jättää kaikki, vanhentaa kaikki itse vanhentumatta koskaan. Me katselemme nuoruutta tässä ja kun nuo ovat vanhenneet, jotka tuossa nauttivat ihaninta aikaansa, näkevät he, niinkuin me nyt näemmme toisten nuoruudessa

oman nuoruutensa kuvan. Katsohan tuossa noita tanssijoita, tuota paria. Siinä näet itsesi nuorena. On aivan kun siinä kiitäsit sinä ja Viio, sinä morsiusneitinä ja Viio sulhaspoikana niin kuin olitte minun häissäni.

Tanssiva pari pyörähti siihen heidän luokseen ja Elsa istahti tuolille, joka oli heti hänen takanaan, joten sattui jäämään tyhjä sija Viion lesken ja Elsan väliin.

— Te ette varmaankaan minua tunne? sanoi merimies arastelevalla äänellä Viion leskelle.

Viion leski katsoi häntä pitkistäään aivan kuin tunteakseen. Hän oli hänet huomannut Elsan sulhaspoikana ja katsellut sen vuoksi häntä tarkemmin kuin muita nuoria miehiä huomaamatta hänessä kuitenkaan mitään, joka olisi muistuttanut tuttavuudesta. Nyt oli häneen tuon nuoren miehen kysyttyä vastannut kuin olisi hän joku tuttava. Vaan ei jaksanut hän muistaa. Muotonsa näytti aivan vieraalle.

— Olen saattanut nähdä teitä joskus pienenä poikasena, vaan en voi muistaa ollenkaan.

Ette tietystikään, sillä minä olin pieni sitte kuin viimeksi näitte ja tuskin huomasittekaan minua silloin. Vaan ehkä muuten muistanette nimeä. Minä olen Tuira.

— Erkki Tuira! lausui Viion leski ilahtuneena ja osoitti hänelle tuolia vieressään pyytäen siihen istumaan.

Tässä nyt yhtäkkiä tämä mies, jota aikoinaan oli niin paljon muistellut, vaan jonka luuli jo kadonneeksi! Viion leski katsoi häntä pitkään silmästä silmään.

Tuira oli ollut kajuttapoikana samassa laivassa sillä retkellä, jolla Viio hukkuu ja hän ensimmäisenä saattoi tämän murhesanomman Viion leskelle.

»Tämä tapaus on katkera teille, oli Tuira kirjoittanut, »mutta voinetteko enemmän surra sitä kuin minä, sillä minulta orvolta pojalta meni hänessä ystävä, isä. Hän oli ainoa maailmassa, jolla minua kohtaan on ollut lempeyttä, ainoa, joka on neuvonut ja ohjannut hyvydellä, kohdellut rakkaudella. Minä sen vuoksi olen elänyt elämäni, tehnyt työtäni siinä toivossa, että kerran joudun mieheksi ja voin palkita hänelle hyvytensä. Nyt elämä tuntuu tyhjälle, vaikealle ja raskaalle, ei ole muuta ajatusta, kuin elää antaen päivän mennä toisen tulla.»

Viion leski oli silloin kiintynyt tuntemattomaan nuorukaiseen äidillisellä hellyydellä, oli seurannut häntä hänen tietämättömillä retkillään ajatuksillaan ja rukouksillaan. Ja kun Tuira ei tullut, niin kuin kirjeessä oli luvannut, vielä samana kesänä kotia, vaan jäänyt merille, eikä ollut mitään tietoja hänestä saanut, oli hän luullut hänet kadonneeksi tuntemattomiin kohtaloihin. Viion

leskestä tuntui kuin olisi hän nyt haudan takaa tullut.

— Minä olen luullut teitä kuolleeksi!

— Minä sorruin maailmalle ja siellä on aika mennyt, vuosi vuodelta kulunut, sanoi Tuira ja kertoi tapaukset, joitten takia hän tuli viipyneeksi. Olisi ollut nytkin edullisia paikkoja tarjolla, vaan halutti lähteä käymään kotimaassa.

— Te olette vasta tullut?

— Juuri näihin häihin, sanoi Tuira naurah- taen ja lisäsi, että on hän ollut päivän toista, jotta on kerennyt pikimmältään silmätä entisiä olo- sijojaan.

— Mille näytti ja tuntui?

— Tuntui omituiselle. Kaikki on muuttu- nutta, osaksi uusintunutta, osaksi vanhentunutta ja osaksi kerrassaan kadonnuttakin, niin että vai- kea on tuntea mitään heti ensi silmäyksellä. Ihmiset ovat aivan kuin eri sukua. Suuri osa silloisista tutuista on kadonnut, toiset aika muuttanut vie- raiksi ja uusi polvi on kasvanut, jota ei tunne ollenkaan. Ainoa, joka nuorisosta oli tuttua mi- nulle, oli Elsa neiti, jota en eläissäni ennen ole nähnyt, vaan tunsin Viion näöltä. Elsassa on paljon isäänsä, ja sen vuoksi minusta tuntui pian kuin olisin jo ennen hänen kanssaan tuttava ollut.

— Nuoret tutustuvat pian, sanoi Viion leski. Pian sitä perehtyy entisiin tuttuihin sekä ihmisiin että seutuihin. Kun saatte vähän tarkemmin kat-

sella niitä, niin alkaa enemmän ja enemmän näkyä kohtia ja seikkoja, jotka virittävät vanhat muistot, mitkä sitte kiinnittävät teidät vanhoilla tuttavuuden siteillä.

Heidän puheensa katkesi ja syntyi hetken äänettömyys. Viion leskestä tuntui, että heillä on toisilleen yhteistä, mistä puhella, mikä pyrki esiin, vaan johon ei rohennut koskettaa. Hän aivan kuin pelkäsi, että Tuira siihen ryhtyy ja sen vuoksi hän rupesi puhelemaan jotakin aivan tavallista, pitäen keskustelun ulohtaalla siitä, mihin hän kuitenkin halusi joskus päästä.

Hänestä oli kuin olisi hän tavannut jonkun mieluisan sukulaisen pitkien aikojen perästä. Omituiselle tuntui, kun tuo nuori mies, johon hän kiintyi yhä enemmän ja enemmän, oli samalla niin vieras ja tuttu. Jotakin hyvin tutunomaista hänessä oli, joka melkein vaivasi, niin että olisi aivan kuin halunnut hänen olevan erinäköisen, niin miellyttävä muoto kuin olikin hänellä: siniset, lempeät, vähän uinailevat silmät, hienohipeäiset, raikasväriset kasvot ja kaunis suu.

Kun Viion leski sitte naisten huoneeseen mennessään kuuli puhuttavan Tuirasta, niin oli hän levottomana aivan kuin olisi jotakin hänen läheistään arvosteltu, ja tarkalla korvalla kuunteli mitä kerrottiin.

Tiettiin että hän on hyvissä varoissa ja kelpo mies ja puheltiin hänestä suurella ihastuksella.

Hän oli ollut aivan pahanen poika merelle lähtiessään, vielä huutolaisena, sillä hänellä ei ollut vanhempia, äitinsä oli kuollut pojan ensi vuosina ja muuta ei ollutkaan kuin äiti.

— Ja sellainen mies on sitte tullut.

— Merellä niistä miehiä tulee!

Tästä syntyi sitte väittelyä, kun joku sanoi, että merellä mieheksi tulo ei ole varmempaa kuin maallakaan. Asiaan innostuneina tuettiin mieliteitänsä mainitsemalla esimerkkejä hyvistä ja huonoista sekä maalla kasvaneista että merellä olleista. Väittely loppui siihen huomautukseen, että kenelle Jumala armonsä osoittaa, niin siitä mies tulee. Ja jos ei hän armonsä ja isällisessä hyvydessään suojele, auta ja menestystä anna, niin ei auta olipa hän maalla tahi merellä.

Se hyväksyttiin yksimielisesti äänekkäillä myöntömyksillä, ja Viion leski huomasi että useat katsoivat häneen aivan kuin hän olisi tuon huomautuksen tehnyt tahi kuin olisivat kysyneet: »eikö niin?»

Illan kuluessa kuuli hän syrjäkorvalla mainittavan Tuiraa ja Elsaä, sanottavan kauniiksi pariksi ja jonkun kerran tehtävän viittauksia pitteimmällekkin. Viion leski arkausi näistä, jotta hän karttoi Tuiran lähestymistä ja keskusteluun antautumista hänen kanssaan, niin mieluiselta kuin olisi tuntunutkin hänen lähellä olonsa. Hän pysytteli

sen vuoksi naisten huoneessa, tekeytyen välinpitämättömäksi nuorten huvitteluista salissa.

Vasta kun purppuriin soitettiin, meni hänkin katsomaan tätä tanssia, joka veti kaikkien vanhain huomion puoleensa. Se oli vanhain aikaista tanssia, joka oli jo syrjäytynyt siinä määrässä, että sitä ainoastaan harvinaisuutena vielä käytettiin vanhain huviksi. Ja huvitettuja he olivatkin. Tämä heidän mielitanssinsa vei heidät ikäänkuin lähemmäksi mennyttä aikaansa. Siinä selvimmin pyöri ja pujottausi esiin vanhat muistot, nuoruuden mielialat. Vanhat valtasivat tämän tanssin aivan kuin olisivat halunneet siten temmata nuoruuden haltuunsa vielä hetkeksi.

Nuortunein mielin istui Viion leskikin katselemassa tanssin monimutkaista kulkua, joka oli niin tuttua hänelle. Mutta hänen silmänsä pyrkivät seuraamaan yhden parin kulkua. Hän huomasi sen itsekin ja koetti sitä varoa. Aivan katselemalla katseli hän Liisaa, joka oli johtavana sieluna ja aivan kuin puhalsi reipasta henkeä koko joukkoon. Elävä vilkkautensa, tarmokas ryhtinsä sopivat nyt hänelle tuossa asemassa, jotta hän oli kuin luotu siihen. Tahi katseli ja ihaili Viion leski Ojanniemen Maria, pientä hentoa tyttöä, jolla oli kauniit lempeät silmät, enkelimäiset kasvot, jonka käytöksessä oli jotain ylhäisen sievää, muista poikkeavaa, vaan samalla ujoa ja hiljaista.

Mutta tietämättään oli hän taas katselemassa niitä, joihin silmä aivan kuin väkisten pyrki. Ja kun vuoroinsa välissä Tuira ja Elsa tulivat istumaan paikoilleen, hänen lähelleen, unehtui hän kuuntelemaan heidän puhettaan. Hän ei ollut utelemassa heidän keskusteluaan, hän kuunteli vain heidän ääntään. Tuiran ääni muistutti Viioa, oli hän huomannut. Muutamat sanat lausui hän aivan kuin Viio ja naurunsa oli niin yhdenlaista, että Viion leski kääntyi ehdottomasti katsomaan häntä, jolloin tunsu aivan kuin jonkunlaista pettymystä. Ja sen vuoksi koetti hän sitä karttaa ja huolellisesti pitää katsettaan muualla, nauttiakseen häiritsemättömästi äänen synnyttämistä tunteista. Sen vuoksi hän myöskin, kun Tuira tahi Elsa jotakin hänelle virkkoivat, koetti soveliaalla tavalla olla lyhytsanainen, jotta keskustelua ei syntyisi ja hän saisi vain kuunnella heidän molempain ääntä, joissa oli samaa sointua.

— Do you lik girls! sanoi Tuiralle veitikkamaisesti Liisa, joka tuli miehineen purppurin loputtua heidän luo.

Muutamat vanhat merimiehet, joita oli lähellä, rupesivat nauraa hohottamaan ja katselivat Tuiraa, joka joutui hämilleen.

Liisa taputteli Elsaa poskelle molemmin käsin hellän hyväilevästi, ja Elsa punastui korviaan myöten, aavistaessaan että hänestä oli ehkä puhetta ollut.

— Girl like a rose! sanoi Liisa silmillään osottaen Tuiraa katsomaan Elsaa, jota viittausta Tuira noudatti vaistomaisesti.

— Minä olen hyvä kaikkeen, kun syöjänvoide, sanoi Liisa Viion leskelle, tarttuen häntä kynkkään ja vetäen mukaansa. — Niin kuin kuulette, osaan minä englanninkieltäkin. Mutta minä osaan sitä vain pari kolme makeata sanaa.

Viion leski ei tiennyt mikä oli mielessä Liisalla, joka kuletti häntä kynkässään läpi salin etehiseen ja edelleen ulos, yli kartanon humalamaan, jossa istutti hänet penkille veireensä ja käsi yhä kainalossa.

— Minun on niin hauska olla että! alkoi Liisa. — Kyllä minussa on vakavuuttakin ja se pyrkii esiin ja kyllä se pääseekin. Mutta minä en sitä ole ennen uskonut, kun kukaan muukaan ei ole uskonut. Aina sanoivat kaikki, että minusta ei tule oikeaa ihmistä ja minä uskoin sen. Se minua ajattelutti ja itketytti. Vaan minä en itkenyt, en vaikka! Reuhasin heille enin silloin, kun mieli alakuloisin oli ja kun oikein itketti. Kun teillä sain itkeä, niin rupesin aina uskomaan, että ehkä sentäänkin minusta ihminen tulee.

— Mutta hyväinen aika, miksi et muutenkin voinut sitä uskoa?

— En. Minä olen pienestä pitäen ollut sellainen rasavilli, oikea ilkeys . . . Voi, voi kun se äiti raukka on saanut tähteni kärsiä . . .

Liisa pidätti itkunsa, pyyhkäsi silmiään ja jatkoi:

— Kaikki sanoivat, että minusta tulee huono ihminen ja minua se pelotti. Ja minä aivan uskoin niin käyvän. Minä uskoin, että minussa on pahahenki, niin kuin Lapin emäntä kerran vakuutti.

— Mutta Lapin emäntä kertoi sanoneensa aina, että sinusta kelpo ihminen tulee.

— Niin Lapin emäntä raukka, niin kuin muutkin nyt! Sitä ei ole kukaan sanonut eikä uskonut. Jos minusta huono ihminen olisi tullut, niin olisivat kaikki sanoneet: »enkö minä sitä sanonut!» Ja sitä he ovat sanoneet eikä muuta.

Hetken mietittyään kysäsi Liisa:

— Uskotteko te Viioska, että minusta voi tulla oikea ihminen?

Viion leskeä hävetti vastata mitään ja tuskalliselle tuntui äänettömyytensä itsestään.

— En minä halua sen enempää kuin että minusta tulisi tavallisen hyvä merimiehen akka!

Viion leski kietoi kätensä Liisan kaulaan.

Kyynel silmin jäi hän sitte istumaan Liisan mentyä sisään.

Pahaa hänkin oli aina luullut Liisasta, pitänyt melkeen huonon ihmisen alkuna ja jo ajatellut, että se olisi rangaistukseksi Latun emännälle, joka ei uskonut Jumalan johdatusta tällaisessa. Sen vuoksi hänellä ei ollut koskaan lohdutuksen sanaa

Latun emännälle, kun tämä oli valittanut onnettomuuttaan, huoliaan ja vaivojaan Liisan takia. Hän ei tullut ajatelleeksi Latun emännän mielen raskautta, vaikka itse oli samallaisia huolia tuntenut. Ja Liisa raukka! Mikä taakka on painanut hänen nuorta mieltään, kun on ollut itse toivoton ja kaikki muutkin pahoilla luulloillaan häntä masentamassa. Ja jos hän tässä epätoivoisessa taistelussaan olisi sortunut, niin jokainen olisi vain ajatellut, että niin kävi kuin oli ennustanutkin! . . .

Kun Viion leski sisään tuli, ruvettiin tanssiin morsiuskruunua, nähdäkseen kuka ensimmäisenä oli morsian oleva. Kaikki nuoret olivat piirissä. Morsian huppusilmin seiso keskellä, pyörähti muutamia kertoja ympäri ja syöksähti tavoittamaan piiristä ja saatuaan kätensä johonkin kiinni, silpasi hupun silmiltään. Kun hän näki, että se oli Elsa, niin Liisa iloisena tarttui häntä vartalosta kiinni ja tempasi hänet äkillisellä liikkeellä kohoksi ilmaan.

Ihastuksissaan merimiesjoukko kajahutti riemuisan eläköönhuudon, joka avonaisien ikkunain kautta sysäytyi kesäyön tyyneen ilmaan ja palasi takasin raikahtelevana kaikuna.

— Viion Elsa on joukosta ensimmäinen morsian! sanoivat naisetkin mielissään toisilleen ja mainittiin samalla Tuiran nimeä.

V.

Tupruten sakeaa mustaa savua laskei suuri höyrylaiva ulapalle. Sen koneiston jyske, keulassa ja perässä kuohuvan veden sohina kantautui matalaäänisenä pauhuna kaupunkiin asti ja herätti rantajätkät, joita puolikymmentä nukkua reuvotti pakkihuoneen sillalla. Pettyneinä silmäisivät he menevää laivaa ja loivat utelevan katseen edemmäksi ulapalle. Vaan siellä ei näkynyt muuta kuin kangastelevat karit kaasoineen ja meren salaamia saaria kohonneina korkealle ilmaan. Etelevän laivan ääni kuoleutui ja laiva muuttui suureksi ilmassa väikkyväksi haamuksi.

Miehet vaihtoivat jonkun uneliaan sanan ilman muutoksesta, vetäytyivät varjoon ja uupuivat huolettomuuden uneen.

Torkkuen kytröttivät kyyhkyisetkin läheisten rakennusten katoilla ja ikkunalaudoilla, missä odottelivat liikettä alkavaksi torilla. Kuultuaan astunnan kapsetta kurottivat kaulansa, vaan nähtyään jonkun yksityisen kulkijan vetivät taas pään hartioitten sisään ja silmät rupesivat luppoa lyömään.

Oli niin hiljaista, että kulkija arasteli omia askeleitaan, joitten ääni vastasi torin ympärillä olevien rakennusten ja makasiinien seiniin ja palasi niistä raikahtelevana kaikuna.

Hän kulki höyryvenherantaan, johon pysähtyi seisomaan muuatta paalua vasten nojaten.

Se oli Tuira.

Tässä samalla paikoin seisoi hän, kun ensi kerran merille lähti. Hän muisti sen päivän kuin eilisen ja muisti nämä seudut kuin olisi hän ne nähnyt joka päivä.

Jokisuu kuohuvine koskineen, joitten yli korkeat sillat kaareilivat, edessä pieni, saarinen sellänne ja sen takana satama, josta laivain mastot ylimmäisine raakoineen näkyivät matalametsäisen pitkän saarenniemekkeen takaa, ja sivumpana meren ulappa muutamine harvoine saarineen. Hän seisoi kuin vanhain ystäväin parissa, jotka hän tunsu kaikki ja joitten seurasta iloitsi.

Hän ne tunsu, vaan ne eivät häntä, ne olivat kuin unohtaneet, hylänneet ja vieraantuneet hänestä.

Silloin kuin hän ensi kerran merille lähti, loiski rantasillan ja alusten kupeissa valkopää aallot. Tuolla kaukana roiskivat ne luotoja vasten rynnäten korkealle ilmaan vaahtoisina, ja taivaan rannalla vyöryi aivan kuin olisi siellä vuoria vieritetty. Syvä-ääninen jymy kantausi ulapalta ja

siihen sekaantui loiske, sohina, jyske, pauhu ja tuulen tohina. Ja hän maltittomana odotti päästäkseen laivaan, joka oli pullistunein purjein laskeva ulapalle, häipyvä pieneksi valkopilkuksi ja katoava vyöryvän meren taakse. Hän iloitsi päästessään keinumaan laineille, kulkemaan merien takaisiin maihin. Kauas, niin kauas hän halusi, missä ei kukaan ollut vielä käynyt. Ja sieltä oli hän palaava uljaana merimiehenä, jota kaikki olivat kunnioituksella vastaan ottavat, ja nämä seudut hymyilivät jo hänelle, riemuitsivat hänen uljuuttaan.

Nyt näyttivät kaikki olevan hellissä suhteissa toisiinsa ja siitä iloitsevan tässä kirkkaassa tyyneessä, mieluisessa rauhassa, suloisessa hiljaisuudessa, tässä hehkuvassa onnessa, jota auerti maat ja rannat ja rantakivet, kaikki kaasat merien kareissa ja kaukana kangastelevat saaret, sininen taivas ja kirkas ulappa tuonne viimeiseen sopukkaan, missä ne sulivat toistensa syleilyyn. Hän vain oli kuin yksin jätetty . . . .

Tämä paalu, jota vasten hän seiso i tässä rannalla, kiven murut, pienet hiekkajyväsetkin olivat kadehdittavia, onnellisempia kuin hän. Ne jäivät tänne, mihin jäi kaikki ilo, koko onnellisuus, josta hän lähti osattomampana kuin tuo höyrylaiva ulapan äärellä . . .

Selännettä lentää leyhytteli loue, lähestyi rantaa, kääntyi takaisin jokisuulle tapaillen vähä-

väliä veden pintaa ja taas kohoten, valkoiset siivet välkkyen auringon säteissä. Venevalkamasta lähti soutelemaan kalastelija, viskasi uistimen jälkeensä, pani vettä vingahtelevaan hankaseen ja souteli sievosesti pientä venettään, kadoten vähän ajan perästä muutaman saaren taa, josta vielä kuului hiljainen airon kolke. Varpuset pyörähtelivät pesistään rakennusten katoille ja alkoivat äänekkään siuskutuksen ja kyyhkysset alkoivat liikuskella istumasijoillaan, muutamat lehahtelivat maahan, missä kävellä kekkasivat sinne tänne etsiessään eineensä aluksi jotakin. Tuulenhengi leyhäteli ilmassa. Rannassa olevien jähtien mastoissa leputteli se pussiviirien häntää ja ulapalla rikkoi siellä täällä tyynen merenpinnan kareella, joka levisi nopeasti. Kangastus oli kadonnut kuin pyyhkäisten ja ulappa paistoi sinertävänä. Täällä lähempänä ja suojarannoilla oli vielä kirkkaita tyynen kielekkeitä, vaan vastarannalla alkoivat jo liputella aallot omituisella viehättävällä äänellä, joka oli kuin puheen sorinaa.

Tornin kello löi ja sen kumakkaa ääntä hyväili palovartijan rautakolmion hilpeä helinä. Sattamasta päin tuli muuan pieni höyryvenhe, jonka tohiseva puksutus kuului koväänisenä alle tuulen. Äänestä jo tunsu, että se on se vanha »Kaima», hinaaja, joka raskaassa työssään puhkuilee: »koko kesän, koko kesän, koko kesän».

Kaupungiltakin alkoi kuulua kärryn kolinaa

ja höyryvenherantaan pyörähti pienet käsikärryt toiset toisensa perästä ja ajaa jyryytti joku hevosmieskin. Kaikilla oli sama kuorma: merimiesarkku ja makuukset. Käsikärryjä työnsivät naiset, miehet tulivat vähän myöhemmin, kun olivat käyneet matkansa muassa vielä jäähyväisillä.

Iloista ja äänekästä puhetta pitäen, sukkeluuksia laskien ja nauraen toimitettiin tavarat laivapaattiin, mikä kookkaana kojotti venevalkamassa soutoveneitten ja purjepaattien rinnalla. Reipasta mieltä ylläpidettiin koko aika lähtöä odottaessa. Naisten muodoilla pyrki vakavuus pilveilemään ja silmissä asumaan kosteus ja nauraessakin norahti silloin tällöin kyynel. Eivät tahtoneet saada pysymään itsestään ulompana ajatusta, että edessä oli vuosikausien ero ja Jumala tiesi tavataankokaan enään kuuna kulloinkana.

Eläköön! raikui naisten huuto rannalta, kun laivapaatti tavaroineen miehineen läksi puksuttavan höyryvenheen perässä kiihtyvää vauhtia ulkomaan rannasta. Miehet huiskuttivat lakkejaan ja jäivät sitte äänettöminä katselemaan jällelleen, missä rakennukset, rannat ja rannalla olijat, kaikki supistuivat kokoon ja aivan kuin sulivat yhteen . . . .

Vastatuuleen kuului sieltä vielä jonkun keran huudon huminaa ja muutamat paatissa olijat virittivät hiljaisen kaihomiellisen merimieslaulun, jota toiset kuuntelivat ääneti.

Höyryvenhe puksutti aivan kuin kiihtyen innossaan. Ohi kiitävät reimarit kumartelivat aalloissa, jotka jäivät paatin jälessä sivuille vierimään, ja loiskimaan rannoilla.

Tuirasta tuntui kuin olisi kaikki jäänyttä. Edessäpäin mikä oli, se oli tyhjää, väritöntä, kuollutta. Kaikki mikä ohitse meni, sai elämän ja hengen, jäi kuin onnen helmoihin.

Hän olisi tahtonut pysähdyttää kaikki, siirtää aikakin taaksepäin sinne saakka, mistä se oli alkanutkin: kun hän ensi kerran näki hänet. Tuon suloisen ajan olisi hän tahtonut elää uudelleen.

Hän tarttui katseineen ajatuksineen kiinni jälkeen jäävään maailmaan, josta väkivaltainen voima kiskoi häntä erilleen.

Jos olisi saanut jäänyttä aikaa vielä yhden silmänräpäyksen ajan! Olisi saanut puristaa hänen kättään, katsoa häntä silmiin, sanoa hänelle:

— Elsa . . . .

»Koko kesän, koko kesän, koko kesän,» puksutti »Kaima» yhä suuriäänisemmästi kääntyessään kapeaan salmeen, jossa sen hyökylaineet jäivät loiskahtelemaan rantasillan paalujen lomissa ja huuhtoilemaan aluksien kylkiä ja keikuttelemaan siltoihin kytketyitä veneitä. Kaukana jälessä rupesivat uudella kiireellä ajautumaan kokoon saaret ja mantereet, rannat, metsät, sillat, kaupunki, kaikki sulloutuivat toisiinsa ja lähtivät

kuin kilpaa rientämään nyt toisaalle kadoten läheisen saaren taakse, niin ettei jäänyt kuin kirkontornin huippu tuipottamaan metsän takaa, missä se kiiti kiirettä menoaan.

Mieleen työnnähti kaipauksen tunne, ahdistava ikävä kadonneita seutuja, kulunutta aikaa, jotka kuvastuivat viehättävinä, onnellisina, rakaina. Ja tuntui nyt kuin tuo hymyilevä onni olisi jäänyt avosylin sinne. Ja nyt se tuntui vielä kirkaammalta, kullan kimaltelevalle, vaan jo siirtyneeksi kauas, mistä se ajatuksiin vain siinti.

Se oli kuin lähempänä taas, kun ulapalle laivaan näkyi kaupunki seutuineen. Ne olivat jo sulanneina samaksi ryhmäksi, josta ei erottanut toisistaan muuta kuin korkean kirkontornin. Vaan Tuiran ajatus etsi sieltä ruohoisen kadun varrelta pienoisen talon, jossa oli pieni kamari. Se oli rauhan ja onnellisuuden pyhä maja tuon juhlallisen kirkon juurella. Ja hän näki sen majan kauliin viehättävän suojatien, jonka hän olisi halunnut omistaa, vaan jonka omakseen pyytämiseen häneltä oli rohkeus puuttanut.

Rohkeutensa oli pettänyt hänet joka päivä, viimeisenäkin hetkenä, johon hän enite luotti. Hän oli päättänyt lausua sydämensä tunteet, sulkea syliinsä tuo kalleus, vaan ajatuksensa olivat aina kuin pysähtyneet, sanat kadonneet, kädet voimattomuuttaan vavisseet, katsoessaan häntä silmiin. Ja kuitenkin nyt nuo silmät näyttivät

niin lempeiltä, niin avomielisiltä, toivoa herättäviltä ja rohkaisevilta . . . .

Illan suussa olivat kaikki maat jo kadonneet näkyvistä. Mutta laskeuvan auringon ruskotuksessa näki hän onnellisuuden heijastuksen kotoisilta mailta, jotka eivät enään tuntuneet edemmäksi eroavan, vaan pysyivät lähellä, niin että ajatuksella ei ollut kuin lennähtää sinne ja voi siellä asuskella. Ja kun yön hämärtyessä vilkahdelti majakan tuli etäällä jälessä, oli se kuin ystävällinen tervehdys tuolta pienestä, pyhästä majasta. Se oli kuin noitten kaunisten silmien välke.

Onnen autuus, kun hän taas ne nähdä saa!

. . . . .

Viriävä tuuli, joka pullisti laivan purjeita ja kiihdytti sen vauhtia, ilahdutti omituisesti hänen mieltään, kun hän seisoi vuorollaan laivan peräsimessä yön pimetessä. Se kiskasi hänen mielikuvituksensakin lentoon, kiidätti sen yli merien ja aikain.

Hän oli palaavinaan. Laiva puhkoi sohisevia aaltoja pyrkiessään kotirantoja kohti. Majakan tuli vilkkui edessäpäin . . . Kesäinen aamu ruskotti . . . . Tyyntä selännettä pienten saarien lomitse soutivat he kaupunkiin. Hän astui pieneen majaan. Nuo kauniit silmät katsoivat häneen lempeästi ja hän sulki syliinsä hennon, puhtaan,

ihanan olennon . . . Hän kohotti hänet käsillään ilmaan riemuissaan . . .

*

— Vieläkö »Usko» näkyy? kyseltiin lapsilta, jotka ennen maata panoaan vielä olivat kavunneet katolle katsomaan laivaa.

— Ei näy enään.

— Näkyy vielä! Vielä minä näen, kehui joku poika, joka oli kiivennyt piipun nokkaan seisomaan. — Minä näen aivan selvään!

Hänen silmiinsä vahdittiin, aivan kuin niistä nähdäkseen ja uteliaina kuunneltiin hänen selityksiään.

— Melkeen tuon viiritangon kohdalla, tuon pienen pilven alla, joka on kuin reki, siinä juuri keulan alla. Se on etäällä, hirveän kaukana. Pikkuisen pilkottaa enään.

Mutta se näkyi vielä ja kaipaavan ajatus sai sen kiinni, mielikuvitus löysi sen helposti ja varmasti.

— Nyt ei näy enään!

Ja silloin se oli mennyttä. Sinne sen nyt jätti; pyyhkäsi silmistä vierähtämään yrittävän kyöneleen, lähetti huokauksen mukana vielä hiljaisen onnentoivotuksen, paluutti tuolta kaukaisuuden hämärästä mielikuvituksensa takasin ja rupesi muistojaan katselemaan ja toivojaan kehittämään.

Viion leskikin oli seurannut aivan kuin omaisen hartaudella menevää laivaa aina tuonne viiritangon kohdalle muutaman pilven alle, hirveän kauas, josta se pilkotti piipun nenässä seisovan pojan silmään. Vaan hänellä ei vierähtänyt kyyneitä, niin kuin ennen. Omituinen tunne, leyhkeä kuin kesäisen yön tuulahdus, raikas kuin keväinen päivä, väreili mielessä. Elämä tuntui erilaiselta kuin ennen, uusitulta, valoisammalta.

Vanhat muistot olivat saaneet uutta viritystä. Kirkkaammasti ruskotti kulunut kultainen onnen aika, jonka yksinäisyys, huolet, alakuloisuus olivat vuosien vierieissä varjostaneet, sysänneet kauas näköpiirin äärimmäisille rajoille ja taakse, josta ne harvoina hetkinä pääsivät kangastelemalla näkyviin. Tuira oli muistoillaan, rakkauden ja kiittollisuuden tunteillaan Viioa kohtaan, jotka hänessä olivat tummentumattomina säilyneet, selventänyt Viion leskenkin näköpiirin, virittänyt hänen muistonsa.

Ja tulevaisuus tuntui huolettomalta, lupaa-valta, silläkin oli kirkkaampi muoto kuin koskaan tähän asti toivoa hapuella sinne tänne. Hän ei ollut uskaltanut sitä selvästi ajatella, vaan piilottanut sen, mikä mieleen pyrki. Tuntematta sitä ei voinut kuitenkaan olla. Useasti oli sydämensä sitä tuntiessa sykkinyt kiivaammin, usein oli mieleen syöksähtänyt halu sulkea molemmat

syliinsä lapsinaan ja lausua heille: olkaa onnelliset!

Kun hän nyt istui ja katseli ruskottavia pilviä, ei hän mitään selvään ajatellut, vaan tunsi kuin olisi sieltäpäin ollut jotakin iloista, sydäntä riemastuttavaa odotettavissa ja tulossa.

Hän odotti Elsa aivan kuin iloansa jakaakseen hänen kanssaan. Vaan onnellinen mielialansa hämmentyi, kun Elsa tuntuikin aivan vieraalle hänen toiveillensa. Ei sanaakaan maininnut Elsa Tuirasta, eikä Tuiran poissaolo näyttänyt tehneen häneen minkäänlaista vaikutusta. Olipa Elsa iloisempikin kuin tavallisesti!

Tuira ei ole ehkä häntä miellyttänyt, tahi hänen tunteensa eivät ole vielä heränneet. Vai olisiko hän mielistynyt johonkin toiseen?

Viion lesken mieliala painui surunvoittoiseksi ja sekavaksi. Hän tunsi jotakin pettymyksen ja pelon sekaista, häpeili haaveilujaan, jotka nyt tuntuivat hänestä lapsellisille, samalla kuin ne olivat mieluisia, jotta ei olisi tahtonut niistä luopua.

Elsa järjesteli kotona, puheli vilkkaasti ja näytti niin iloiselta kuin olisi hänelle jotakin hyvin mieluista tapahtunut tahi olisi heti tulossa. Utelemalla äiti uteli, oliko heillä joitakin aikeita, kun Elsa sanoi odottavansa Ojanniemen Maria, joka oli aikonut tulla häntä hakemaan vähän kävelyille.

— Marilla on vain vähän asiaa, selitti Elsa.

He kävelivät maantielle ja poikkesivat Kontinkankaan kuvetta menevälle metsätielle, jossa saivat rauhassa puhella.

Mari kertoi taas uudelleen, mitä oli kuullut sanottavan: että Taira on mielistynyt Elsaan, ja mitä oli sanottu Tuirasta ja mitä Elsasta erikseen ja yhteen. Kaikki olivat Liisan häissä sanoneet, että Elsasta ja Tuirasta tulee kaunis pari.

— Uskotko sinä, että Taira pitää minusta?

Mari vakuutti. Ja he olivat niin iloisia ja onnellisia, Mari Elsan vuoksi.

Entistä iloisempana tuli Elsa kotia. Hän valvoi myöhäseen lukien jotakin romaania, josta hän ei kuitenkaan ymmärtänyt sanaakaan. Ja maata pantuaan uinaili hän kauan mieluisissa mietteissä muistellen Tuiraa, millainen hän oli siellä häissä ja täällä heillä käydessä.

Pitääköön Taira hänestä, tutkiskeli hän ja mietti mitenkään hän pitää. Hänestä tuntui niin kummalliselle sitä ajatella. Hauskalle tuntui ajatella, kun Taira taas tulee.

Kun tulisi pian!

VI.

Elsa ja Mari olivat itkeneet kesäiset sunnuntai-aamut metsässä »Paulille ja Virginialle», iloinneet »Ylhäisiä ja Alhaisia», sitte syksyn pimeät ja talviset illat näitten ja muitten romaanien ihanan rakkauden paahteessa humaantuneina uinuvat sulloista onnea.

Ei kenelläkään muilla tytöillä ollut niin hauska kuin heillä, päättivät he, eikä kukaan ollut niin onnellinen kuin Mari.

Mari itsekin niin uskoi ja kun hän tahtoi oikein onnestaan nauttia, luki hän uudelleen Kivisen Riston kirjeen, jonka tämä oli ennen merelle lähtöään kerran tuipannut hyvästellessään Marin käteen. Kymmeniä kertoja sen oli Mari lukenut, jotta osasi ulkoa, mutta hän luki sen aina kuin varmuudeksi. Ja Elsakin usein, kun kävi Marin luona, pyysi:

— Voi, näytävä vielä sitä muuatta!

Ja hän luki kirjeen aina suuremmalla huomiolla.

»MARI!

Minä rakastan sinua, olen rakastanut lapsuudestani asti, siitä saakka kun muistini elää. Minä heitän koulun käynnin ja lähden merelle. Kun palaan, niin pyydän omakseni. Hyvästi rakas kaunis . . . !

RISTO KIVINEN.»

Rakastaa, ja lapsuudesta saakka rakastanut Maria. Tämähän oli kaunista kuin romaaneissa! Se oli niin kaunista, että he kerran itkivätkin luettuaan yhdessä kirjeen.

Mari sääli Elsa raukkaa, joka ei ollut niin onnellinen kuin hän. Hän koetti sen vuoksi hyvittää Elsaa, vakuuttamalla hänelle aina uudelleen, että Taira on mielistynyt Elsaan.

Mielenhyviksi se Elsalle oli, vaan puuttui paljon Elsan onnen ollakseen Marin onnen veroinen heidän kummankin mielestä. Mutta he olivat onnellisia yhteisesti, onnellisempia kuin muut.

Mari ei ollut kenellekään muulle sanonut asiaansa kuin Elsalle, eikä kukaan muu taas tiennyt kuin Mari, että Elsa pitää Tuirasta.

— Elä sano kenellekään sitä muuatta asiaa! varottivat he toisilleen useinkin, ei sen vuoksi, että sitä olisivat toisistaan pelänneet, vaan huomautukseksi, että heillä oli muuan asia, josta ei tiennyt koko maailmassa kukaan muu kuin he. Se heidät kiinteästi yhdisti ja siitä heillä oli kah-

denkeskistä asiaa toisilleen, kun olivat muitten seuroissa, ja alituista puheainetta ollessaan kahden. Romaaneja lukiessa etsittiin niistä samanlaista kuin heidän kummankin »muuan asia» ja pienetkin vivahdukset, jotka heihin sopivat, luettiin moneen kertaan.

Mariin sopi kaikki Elsan mielestä. Hän oli »kaunis tyttö Ruusulaaksossa», kaikkien romaanien ihailtu, lemmitty impi, jota omakseen tullaan pyytämään. Niin suurta onnea ei Elsa voinut uskoa tapahtuvaksi itselleen, vaan sitä hän kuitenkin kaipaili ja haaveili. Hän uinaili ja ajatteli ikuista kesää, ruskottavaa iltaa, jolloin hän istuisi jossakin synkässä metsässä ja tulisi joku kaunis poika, joka rakastuisi häneen . . .

— Etkö sinä sitte enää rakastakaan Tuiraa? kysyi Mari, kun Elsa kertoi kerran haaveitaan heidän kävelemässä ollessaan muutamana talvisena kuutamoilta.

Elsa ei osannut sanoa mitään, eikä ehtinytkään, kun Mari lisäsi:

— Sinä olet petturi ja kavala nainen, jos rakastat ketään muuta kuin Tuiraa, joka sinua rakastaa!

— Mutta enhän minä tiedä rakastaako Tuira minua.

— Kaikkihan sen sanovat, ja sitte Mari muistutti Elsaa hyljätyistä rakastajista ja naisista, jotka

olivat olleet petollisia, miten heidän oli käynyt, miten onnettomiksi olivat tulleet.

Elsan täytyi koettaa uskoa pahoin tehneensä ja olla vakuutettu, että Tuira rakastaa häntä. Vaan oi kuinka onnellinen hänen mielestään Mari oli, joka *tiesi*, että hän on rakastettu!

He olivat tulleet lähelle lyseolaisten mäkeä, niin että kuulivat sieltä ääniä. Heitä halutti mennä sinne katsomaan, kun muutamat toverinsa olivat kertoneet olleensa laskemassa siellä ja poikain heitä laskettaneen. Heidän tuttujaan nytkin oli siellä mäessä, mutta muuten oli vähän laskijoita.

Kun Elsa ja Mari pysähtyivät syrjempään, tuli heidän luo Vimparin Aappo ja kyseli haluavatko he laskea, niin hän hankkii kelkan. Ja kun tytöt naurahtelivat vain, kävi Aappo jostakin kelkan ja pyysi molempia.

Toista kertaa ei Elsa lähtenyt enään, kun oli niin huimannut ja hirvittänyt mäessä. Mari nauroi ja laski leikkiä hänelle ja Aappo koetti selittää, ettei siinä toisella kertaa enään huimaa. Mutta hän ei olisi uskaltanut mitenkään ja hän jäi katsomaan, kun Mari ja Aappo yhdessä menivät. Puhellen ja nauraen nousivat he mäen päälle, jossa Mari laittausi sievästi istumaan kelkaan ja Aappo taakse viilettämään. Marin hameen helmat liehuivat, kun he jyrkkää, kumisevaa

mäkeä laskeutuivat kiihtyvää vauhtia ja sitte kiihtivät rataa kaukaiseen kuutamoon.

— Et usko, kuinka on hauska, sanoi Mari, kun he palatessaan menivät Elsan ohi ja Mari toimessa veti Aapon kanssa kelkkaa.

Marilla näytti olevan hauskempi kerta kerralta. Elsa aikoi hänet jättää ja lähteä yksin pois, vaan samassa tulivat hänen luo Mari, Aappo ja Montinin Jori, joka tervehdittyään, nostaen lakkia, pyysi Elsaa laskemaan.

— Minä vakuutan, että neitiä ei pelota sitte enään, kun vielä kerran laskette.

Elsaa ujostutti kauheasti. Melkein hävetti, kun sanottiin neidiksi.

— Minä pyydän, neiti, olkaa hyvä, uudisti Jori.

— En minä olisi uskonut, että sinä Elsa olisit niin pelkuri! sanoi Mari.

— Kyllä minä osaan ohjata, niin ettei neidin tarvitse sitä pelätä, vakuutti Jori, kun Elsa suostui lähtemään.

— Ette suinkaan, neiti, enään pelkää, sanoi Jori, kun he nousivat kelkasta radan päässä.

— En, sanoi Elsa, vaikka vielä häntä pelotti, mutta halutti laskea.

Oli jo myöhänen, kun Elsa kotia tuli. Aika oli kulunut niin nopeasti. Hänestä tuntui pahalle äidin vuoksi, joka sanoi jo ruvenneensa odottamaan häntä. Äiti ei kuitenkaan kysynyt, missä

hän oli ollut. Ja hävettänyt olisikin ollut sanoa, että hän on ollut mäessä, aika ihminen. Vaikka eihän siinä mitään pahaa ollut ja olihan siellä nyt ja muulloinkin muitakin aikaisia, usein herras-tyttöjäkin.

Seuraavana iltana hän ei lähtenyt mäkeen, vaikka Mari tahtoi ja Elsa itseäänkin halutti. Oli hänestä ollut hauska, mutta häntä ujostutti Montinin Jori.

Aivan puhutteli neidiksi ja niinkuin hän olisi ollut jokukin arvokas! Hän ei osannut puhella mitään. Toki Jori piti häntä tyhmänä. Ja jos hän lie jollain tavoin tyhmästi käyttänyt?

Uteliias oli hän tietämään, mitä Jori oli sanonut, ja kun Maria tapasi, yritti hän senvuoksi heti kysymään, millaista oli mäessä. Vaan Mari ehti sanomaan, että Jori oli kaivannut Elsa ja kysynyt, minkä vuoksi hän ei tullut.

— Nyt ei saa laskea moneen päivään, kun mäkeä korjataan ja jäädytetään. Miksi et tullut! sanoi Mari ja kertoi miten hirveän hauska oli ollut.

— Menetkö sinä sitte taasen? kysyi uteliiana Elsa.

— Menenpä tietystikin!

Elsa olisi myös haluttanut, vaan mikä lie ollut, joka aivan kuin pelotti. Hän sanoi Marille, ettei hän lähde, ja ajatteli sitte käydä syrjästä katsomassa, kun toiset laskevat. Vaan kun hän

oli lähdössä, oli Mari tulossa heille, kartanolla tuli vastaan ja niin iloissaan ja hätäisenä, että Elsa luuli hänen saaneen toisen kirjeen Ristolta.

— Tule, tule Elsa, ja Mari veti häntä käsi-puolesta. Voi tule!

Portilla oli Vimparin Aappo.

— Eikö haluta lähteä ajelemaan, kun on näin kaunis ilta? kysyi Aappo.

— Voi, lähdetään Elsa. Aappo, sinä ja minä! kehotteli kiihkeänä Mari.

Elsa vastasi hyvin jyrkästi kieltämällä.

— Mutta hauskaahan se on, sopersi Aappo ja selitti, ettei heidän tarvitse ajella kaupungilla, vaan menevät maantielle. — Ajamme pari kolme virstaa maalle päin ja käännyimme sitte takasin, selitti yhä Aappo, kun he lähtivät kävelemään. — Metsä on näin kuutamolla hyvin kaunis.

Mari oli innoissaan, että se on hauskaa, kun luuli Elsankin suostuvan.

Kun he tulivat keskikaupungille muutamaan kadun kulmaan, jossa oli issikka ja pysähtyivät sen luo, sanoi Elsa päättävästi, ettei hän lähde ja jatkoi matkaansa. Hänen ohitsensa ajoivat toiset sitte vähän ajan kuluttua. Mari nauroi ja nyökytti päätään hänelle, issikkapoika löi ruoskalla hevosta, joka riuhtasi reen kiivaampaan vauhtiin. Kolisten nousi reki ylämäkeä, jonka taakse laskeutuessa siinä istujat aivan kuin hiljalleen vai-

puivat maan alle ja hetkisen aikaa kuului vielä kulkusen helinä.

Elsa oli vihassa Marille. Mitään syytä hän ei tiennyt eikä ajatellutkaan siihen.

Minkätähden Mari ei mennyt mäkeä laskemaan! Mitä hänen tarvitsi mennä ajelemaan. Tietysti Jorikaan ei ole mäessä. Olkoot missä tahtovat. Hän ei välitä!

Uhkamielisenä käveli hän katua, ja kulkeutui mäkeen päin.

Eihän hänen tarvitse mäkeen mennä, jos sinne päin meneekin, ja mitä sitte, jos meneekin, eihän siellä Jori ole . . . Onhan siellä muitakin, jotka laskettavat.

Mutta samassa ei haluttanutkaan mäkeen, kun ajatteli, ettei siellä Jori ole, ja hän kääntyi lähelle tultuaan toisaalle päin.

Vastaan tuli joku, joka nosti lakkia, ja silloin vasta huomasi, että se oli Jori.

— Tuletteko mäestä, neiti? kysyi Jori ja kääntyi hänen matkaansa.

— En.

— Taisitte kyllästyä jo mäen laskuun heti ensi kerralla?

— Mistä niin päätätte?

— Kun ette tulleetkaan enään.

— Minulla ei ollut aikaa.

— Toverinne sanoi, ettette olleet halunneet. Elsa säpsähti, hän nyt vasta huomasi, että

hän oli valehdellut ja Jori sai hänet valheesta kiinni! Jori saattoi luulla hänen valehdelleen senkin, ettei hän nyt mäestä tullut. Jos olisi ollut yksin, niin olisi itkenyt!

— Ette suinkaan kotoanne tule täältä päin? kysyi Jori.

— Kotoa minä tulen, vaan olen vain kävelemässä.

— Suvaitsetteko minua seuraksenne?

Elsasta oli tämä niin outoa, että hän ei tiennyt oikein mitä vastata ja tuntui niin hankalalta ja vähän pelottavallekin.

— Jos haluatte, sanoi hän tietämättä mitä sanoi, sillä hän jo ajatteli, että Jorikin ehkä tahoo häntä ajelemaan, ja sydän löi kiivaasti. Miten hän viitsisi istua Jorin viereen . . .

Kun samassa ajoi vastaan issikka, ajatteli hän, että Jori pyytää, ja että he lähtevät ajelemaan ja hän kertoo Aapon ja Marinkin menneen maalle päin, jonne hekin lähtevät ja ajavat heidän ohitsensa.

Mutta Jori alkoi puhella muusta. He kulkiivat juuri muutaman puiston ohi ja Jori osoitti, miten se näytti kauniilta huurteisena kuutamossa ja oli niin hiljainen ja vakava luonteeltaan.

— Sanotaan talvista luontoa kuolleeksi, vaan minusta se ei ole kuollutta. Kuollut ei ole kaunistakaan eikä kaunis kuollutta, sanoi hän ja rupesi

puhumaan talvisen luonnon kauneudesta ja mah-
tavuudesta täällä pohjoisessa.

He kulkivat sitä katuja alas, palasivat toista
ylös. Jori puheli koko ajan ja joskus kysäsi
Elsalta:

— Onko teistä, neiti, niin?

Niin oli Jori useinkin selittänyt kuin hänkin
oli tuntenut ja ajatellut, mutta Jori puheli niin
kauniisti ja somasti, että kaikki oli paljoo kau-
niimpaa ja selvempää.

Revontulen kielekkeitä pistihe keskitaivaalle
ja Jori esitti että lähtisivät katsomaan niitä joki-
törmältä kelkkamäen luota, josta näkee esteettä-
mästi koko pohjoisen taivaan. Siellä tuskin oli
nyt laskijoita, arveli Jori.

Eikä siellä ollutkaan muita kuin pieniä poi-
kasia. Revontulet eivät olleet vielä oikein kiih-
dyksissään ja he pysähtyivät katsomaan poikain
mellakkaa mäessä.

— Te olette haluton laskemaan mäkeä, muu-
ten olisimme ottaneet jonkun mäen odotellessamme
revontulien loistoa. Muuten en minäkään ole enään
juuri mikään innokas mäenlaskija, sanoi Jori.

Vaan Elsa halutti kiihkeästi. Ja hän hyvin
avonaisesti sanoi:

— En minä ole sanonut, että olen haluton!

Jori lainasi pojilta kelkan ja he lähtivät mä-
keen. Kelkka oli huono, pieni ja pahasesti lau-

dotettu sekä juoksi vain puolirataan. Mutta Elsasta oli hauska, hauskempi kuin viime kerralla.

He laskivat nyt niin, että Jori istui eteen ja ohjasi, Elsa oli polvillaan takana ja tuki itseään käsin Jorin olkapäihin. Takasin tullessa vetivät he toisiaan vuorotellen, nauroivat ja ilveilivät.

Jori tuntui nyt aivan tutulle. Mutta omituiselle tuntui aina laskea kätensä Jorin olkapäille ja olla niin lähellä häntä.

Jonkun aikaa laskettuaan kysäsi kumpikin yhtä aikaa ja samoin sanoin:

— Vieläkö lasketaan?

He purskahtivat nauramaan, kun niin yhtä aikaa ja samaa sanoivat, ja Elsa yritti sanomaan, että päästään samalle puurolle, vaan Jori ehti sanomaan:

— Päästään samoihin häihin!

He eivät enään laskeneet, se tuntui olevan kuin yhteinen suostumus. Ja he lähtivät vielä kävelemään aivan kuin olisi sekin ollut yhteinen tuuma. Sitä oli Elsa juuri halunnutkin saada- seen kuulla Jorin vielä puhelevan, niin kuin äsken, vakavaa ja kaunista.

Seuraavan päivän iltana, kun hän työstään lähti, ei hän muistanut oliko hän käynyt kotona puolisellakaan. Ja töitään kootessa katseli hän niitä kuin ihmetellen, että oliko hän ne tehnyt. Koko päivä kaikkineen oli mennyt tietämättä ohitse.

Hän oli elänyt eilistä iltaa, muistellut sitä tarkkaan pienimpiä yksityiskohtia myöten. Uudelleen ja uudelleen oli hän kertonut itselleen Jorin puheita ja miettinyt yksityisiä lauseita ja sanoja. Häntä halutti tavata Joria tänäkin iltana. Nyt hän uskaltaisi katsoa Joria ujostelematta ja näkisi tarkemmin hänen kasvonsa. Hän ei niitä muistanut oikein, muuta kuin että posket ja korvanseutu ja niska oli kaunis. Silmiä ja suuta hän ei muistanut ollenkaan.

Kun hän oli lähdössä, tuli Mari hakemaan häntä ja he lähtivät yhdessä kävelemään, jolloin Mari kertoi miten äärettömän hauska heillä oli Aapon kanssa ollut.

— Voi, voi Elsa, kun et tullut!

He olivat ajelleet puoli peninkulmaa maalle päin, selitti Mari, edemmäksi sitä taloa, jossa viime kesänä poikain kanssa olivat huvimatalla olleet. Aappo oli sanonut, että keväällä jonakin sunnuntaina menevät maalle vielä edemmäksi johonkin taloon viilin syötiin.

Kääntyessään muutamalle valtakadulle, joka oli tavallinen kävelypaikka, näkivät he Jorin ja Aapon tulevan toista puolta katua, vielä niin kaukana, etteivät erottaneet kasvoja, vaan Mari tunsu Aapon lakista ja Elsa Jorin ruumiin muodosta. Mari tahtoi että he poikkeaisivat samalle puolen katua, mutta Elsa kääntyi takasin ja poikkesi toiselle kadulle. Hän kuuli Marin sanovan:

— Sinä olet, Elsa, hupsu!

Elsa pelkäsi, että Mari, Aappo ja Jori lähtevät hänen jälkeensä, jonka vuoksi hän kierrellen kadulta toiselle kiiruhti kotia, juosten milloin ei sattunut ihmisiä olemaan näkyvissä. Kotiportilla pysähtyi hän hengästyksissään katsomaan jälleleen. Kun kuului askeleita muutamalta kadulta, rupesi sydän lyömään kiivaasti ja hän oli hyvillään. Mutta askeleet kuoleutuivat kuuluvista eikä tällä kadulla pitkään aikaan näkynyt muuta kuin kissa, joka tuli muutamasta aidan raosta ja astua tassutteli poikki kadun mauruten surkeasti.

Mitä varten hänen tarvitsi lähteä pakoon! Siitä oli Elsa pahoillaan koko illan ja tyytymätön oloonsa. Ikävä ja rauhaton olo oli koko seuraavan päivääkin, vaikka hän ajatteli, että illalla lainakirjastoon mennessä kohtaa ehkä Jorin ja Jori tulee hänen kanssaan kävelemään taas. Niin ei käynyt kuitenkaan, eikä hän tavannut Mariakaan lainakirjastossa. Varmaan oli Mari Aapon ja Jorin kanssa taas ja hänestä ei välitetä mitään, päätti Elsa. Teki melkeen mieli itkeä. Ja hän oli vihassa Marille ja päätti olla hänelle ylpeä ja ylpeä muillekin. Seuraavana päivänä hänen vihansa kuitenkin oli jo lauhtunut ja illalla toivoi hän kohtaavansa Joria. Mutta kun ei nähnyt häntä, meni hän Maria tapaamaan kotoa, kuullakseen jotakin. Vaan turhaan. Mari ei ollut kotona. Varmaan oli Jorin kanssa!

Elsan viha virisi uudelleen ja hän päätti nyt olla välittämättä kenestäkään. Suoraa päätä ja kiireesti tuli hän illoilla kotia ja lainakirjastoon kun tuli taas meno, niin meni hän sitte vasta, kun luuli Marin jo käyneen siellä.

Kului viikkoja. Hän oli palautunut rauhaansa. Kiihtyneet ajatukset olivat höllenneet, mieli tyynyt. Hän kiintyi taas lukemaan hartaasti ja alkoi uinailla epämääräisissä haaveiluissaan, jotka synnyttivät kaihoa. Ajatuksissa asui taas ikuinen kesä synkkine metsineen, jossa hän oli ja jonne tuli joku, joka rakastui häneen. Ja tuo joku oli nyt vähä selvempi, se oli kuin Tuira . . .

Eräänä aamuna tuli hänen luoksensa Mari työpaikkaansa mennessään. Hän oli hyvin ilois- saan, rauhaton ja hätäilevä ja toimitti Elsaa läh- temään heti ulos. Hänellä oli muuan asia! Hyvin hauska! Hän tarttui Elsaa käsipuoleen ja sanoi kuiskuttaen:

- Aappo rakastaa minua!
- Onko hänkin kirjoittanut?
- Eei, hän on sen itse sanonut.
- Itse sanonut?
- Niin, ja hän suuteli minua.

Kun Elsa katsoi pitkistään Maria, niin vakuutti tämä vielä kaiken ihan todeksi ja kertoi tarkoin, missä he olivat olleet ja miten se kävi.

Elsa oli hämmästyksissään, ettei osannut aluksi mitään sanoa. Ei hän koskaan olisi voinut uskoa

tällaista tapahtuvaksi kenellekään muille kuin sel-
laisille, joista roomaaneissa puhutaan ja ne olivat
erinomaisempia ihmisiä. Aivan mahdottomalta tun-
tui Marin puhe.

— Ja suuteli? ihmetteli Elsa.

— Kaikki sulhasethan suutelevat morsia-
miaan, niinhän on kirjoissakin ja niin sanoi Aap-
pokin, selitti Mari.

— Sinä olet morsian?

— Niin, me olemme kihloissa Aapon kanssa,
vaan niin, ettei kukaan vielä tiedä.

— Mutta, entäs Risto?

-- Enhän minä rakasta Ristoa.

— Olethan sanonut ennen, että sinä rakastat?

— En minä ole *rakastanut*. Minä en ole
tiennyt mitä on rakastaa. Minä olen vain pitänyt
Ristosta, vaan en rakastanut. Erittäin on rakas-
taa ja erittäin pitää, se on aivan toista. Jos tie-
täisit mitä on rakastaa!

Elsa katsoi Maria jälkeensä, kun he erosivat.
Mari näytti niin ihailtavalta. Onnellisuus aivan
kuin säteili hänen liikkeistään ja vaatteittensakin
poimuista.

Jos hänkin olisi ollut niin onnellinen, oikein
rakastettu ja saisi oikein rakastaa! . . .

*

Elsa ei ollut Joria tavannut sen jälkeen, kun
he tulivat. »sinuiksi». Jori oli aikonut mennä
maalle käymään, jossa sanoi viipyvänsä viikon ja

Elsallakin oli kiireellisiä kotitöitä, joita piti tehdä illat kaiket, ettei olisi muuhun joutanutkaan. Niitä oli hänellä vieläkin, vaan hän jätti ne lepäämään taksi iltaa. Tänä päivänä oli Jori sanonut tulevansa.

Hän pukeutui hyvin huolellisesti ja sanoi äidille menevänsä kävelemään silloille, katsomaan jättien lähtöä joessa. Äiti vastasi kehotellen ja sanoen tuumineensakin, että liiemmaksi Elsa rästää itseään.

Silloilla oli ääretön ihmispaljous keväisen illan kauneutta ja raittiutta henkimässä. Edestakasin kulki ihmisjoukot joutilaan näköisinä aivan kuin olisivat kaikki jättäneet aikansa kotia lepäämään.

Muutamalla sillalla tuli Elsaa vastaan Aappo Montinin Huldan ja muutamien muitten herras-tyttöjen kanssa, joista Elsa useimmat tunsi. He tulivat ihan hänen ohitsensa, vaan ei kukaan heistä, ei Aappokaan, ollut katsovinaankaan. Kun Elsa jonkun matkaa sivu päästyään kääntyi katsomaan heitä, katsoivat hekin häntä. Elsaa rupesi pelottamaan ja hävettämään, että puvussaan on jotakin hassua ja rupesi se niin vaivaamaan, että piti kääntyä kotia. Samat tytöt ja Aappo tulivat taas vastaan ja katsoivat häneen nyt pitkistään, ja hän punastui niin, että posket kuumana karehti.

Hän ei aikonut enään mennä silloille, vaan kotia tultuaan ja pukunsa tarkastettuaan alkoi uudelleen haluttaa nähdäkseen Joria pikimmittäin.

Oli myöhänen, kun hän sitte palasi. Jäät olivat ruvenneet myöhemmällä liikkumaan, jonka vuoksi hänkin oli jäänyt sinne katsomaan. Vaan ei hänestä ollut hauskalta tuntunut, vaikka muut olivat huvitettuja. Kotiportille tultuaan näki hän Aapon ja Marin, jotka olivat menossa maantielle päin. Mari kulki hyvin likellä Aappoa, että ihan koskettivat toisiinsa ja he näyttivät puhelevan hyvin tuttavallisesti. Elsa kävi kateeksi Mari, joka oli niin onnellinen ja hänellä oli niin hauska.

Hän ei mene huomen illalla silloille, vaikka Jori olisikin siellä. Mitä Jori ei tullut tänä iltana, vaikka tänä päivänä hän oli aikonut tulla maalta!

Vaan sittekin häntä halutti niin, että rauhatonna istui työpaikassaan jo aamusta alkaen ja odotti maltittomana iltaa. Puolisten aikana tuli sitte Mari hänen luo ja sanoi Aapon kertoneen, että Montinin Hulda oli eilen sanonut Elsaa kauniiksi ja muutkin tytöt olivat ihastuneet häneen. Mari esitti, että lähtisivät yhdessä tänä iltana kävelemään silloille.

Kosket olivat puhtaat jäistä, jotka nyt korkeissa röykkiöissä ryhmöttivät jokisuun edustalla. Ja paljon oli ihmisiä katselemassa kahleistaan vapautuneita kuohuja, jotka kohisten vyöryivät siltojen alatse.

Joria ei näkynyt nytkään. Ja Elsa lähti kotia kesken kaiken.

Varmaan oli joku onnettomuus Jorille tapahtunut. Rosvot tappaneet, tahi on hän hukunut johonkin . . . Miten voi Hulda niin iloinen olla! Vaan hän ei ehkä tiennyt . . .

Elsa kuivasi silmänsä, ennenkuin tuli sisään, mutta työhönsä ruvettuaan kostuivat ne uudelleen.

Hän ei uskaltanut seuraavana iltana lähteä kävelemään, kun peloitti että ei tapaa kuitenkaan Joria. Kun ei mennyt, niin voi hän ajatella, että Jori on silloilla ja se tuntui helpottavalle ja hauskalle. Mutta kun hän kotia päin astui, syöksyi äkkiä hänen ohitsensa vähän matkaa Jorin koira, Kastor. Se pyörähti takasi ja rupesi hyväillen kiemurtelemaan Elsan edessä. Elsa vavahti, sydän rupesi lyömään kiivaasti ja rintaa ahdisti omituinen tunne: hätä ja mielihyvä. Hän kääntyi katsahtamaan taakseen ja sieltä Jori tulikin.

— Kauanhan te viivyittekin. Minä luulin, että te . . .

— Te? keskeytti Jori Elsan puheen.

— Sinä, sanoi Elsa ja punastui.

— No mitä sinä minusta luulit?

Elsa oli vähän aikaa vaiti, katsoi sitte Joria nauraen silmiin ja sanoi:

— Minä luulin vain sinua teiksi.

Puhe katkesi molemmilta vähäksi aikaa siihen, eikä se tahtonut viritä oikein sittekään. Jori oli hyvin vakava ja harvasanainen ja Elsaa kangerti sinuttelemisen, jota koetti kiertääkin, vaan

se tuntui vielä kankeammalta. He kulkivat sitä katua suoraan aikeetta ja määrättä. Vaan kun tulivat maantien suuhun, johon katu päättyi, esitti Elsa, että lähtisivät hautuumaalle, joka oli heti kaupungin laidassa ja maantien vieressä.

— Siellä on jo siivottu ja laitettu, ja on jo kaunista, selitti Elsa.

Joria ei haluttanut. Hän sanoi jotakin, että ehtiihän siellä vielä olla.

— Oletko sinä sairas? kysyi Elsa säikähtäen.

— Een, vastasi Jori nauraen. — Mutta mennään ennemmin maantielle kävelemään.

— Kuule! Mennään Karjasiltaan!

Sinne kävellessä kertoi Elsa leikeistään ennen lapsena täällä. Hän näytteli paikkoja, kertoi ja nauroi heidän »lapsellisuuksiaan».

— Ja sinähän Jori ajoit usein meitä tyttöjä!

— En minä muista.

— Joo, ja me pelkäsimme sinua.

— Etkö sinä enään pelkää?

— En. Mitä minä nyt pelkäisin?

Sitte Elsa kertoi siitä, kun he leikkivät kuninkaanpojan morsianta. Ojanniemen Mari oli morsian, ja sitte tulivat Jorin pappa ja mamma ja Jori ja paljon muita.

Jori ei muistanut.

— Vähä sinä muistat! ja Elsa kertoi yhä uusia ja uusia asioita, joissa Jori oli yhdessä. Hän kertoi senkin, kun he Marin kanssa löysivät ka-

dulta 2 markan rahan. Sitäkään ei Jori muistanut, vaan hän nauroi kertomukselle, varsinkin sille, kun Elsa oli jäänyt rahaa vahtimaan ja Mari juossut kotoa kysymään, saako sen ottaa.

— Rehellisiä lapsia, se täytyy sanoa, virkkoi Jori.

— Me Marin kanssa pidimme sitte sinusta, kun sinä sen rahan annoit meille, vaikka toiset pojat tahtoivat ottaa sen.

— Vai piditte minusta!

— Voi, voi niitä hassutuksia kaikkia! ehätti Elsa kertomaan. — Kun niin toimesta oltiin enkeleitä, oikeen lentäviä enkeleitä, ja hän nauroi sitte ihan katketakseen, niin että Jorikin nauroi, vaikka ei ymmärtänyt, mikä siinä niin naurettavaa oli.

— Uskallettiinkin sitä kaikkea, vaikka pojat ahdistelivat useinkin. Oli se aikaa se piennä olo!

— En minä muista sinua niin pienenä, sanoi Jori. — Ensi kerran muistan nähneeni sinua, kun olimme Vimparin Aapon kanssa katsomassa Unkarin mustalaisia. Te olitte Ojanniemen Marin kanssa ja Aappo sanoi minulle nimenne.

Elsa katsoi utelevasti Joria silmiin.

— Muistatkos sinä sitä? kysyi Jori.

— Muistan veikkonen! ja Elsa purskahti nauramaan.

— Mitä sinä naurat? kysyi Jori ja punastui.

— Ilman aikojaan.

Jori tuli uteliaaksi.

— Olinko minä jollain tavoin tyhmä?

— Eei sinne päinkään, omaa hupsuuttani vain nauran! selitti Elsa ja rupesi muusta puhelemaan nousten kiveä, johon oli istahtanut. Ja he lähtivät kävelemään takasin.

Jori uteli vieläkin, mitä se oli, jolle Elsa oli nauranut ja erotessaan sanoi, että hänen pitää se vielä saada tietää.

Elsa jäi paholleen siitä. Eikä hän ymmärtänyt nyt itsekään, mitä siinä oli oikeastaan naurettavaa, että hänellä oli silloin lyhyet hameet, jotta lahkeet näkyivät. Harmitti itseäänkin joutavuutensa.

Jorilla olikin sama kysymys lauantaina, kun iltasella tapasivat toisensa ja lähtivät Montinin kaukavainiolle, johon Jorilla oli jotakin asiaakin.

— Mitä se oli Elsa?

— Jori kuule, elä kysele sitä! Se on kerrossaan mitätöntä ja sellaista, että minä en viitsi sanoa. Miksi sinä et usko minua? sanoi Elsa hyvin pyytävästi, kumartuen maahan ottamaan kiven ja viskasi sen aidan yli muutamalle kedolle, jonne Kastor syöksyi sitä etsimään. Näin sai hän kartetuksi, ettei tarvinnut katsoa Joria silmiin.

— Uskon minä, uskon! sanoi Jori vakavasti. Heidän katseensa kohtasivat toisensa ja molemmat punastuivat . . .

Satumaiselle tuntui Elsasta kaikki aamulla, kun hän heräsi. Oli niin valoisaa, kirkasta, kaikki aivan kuin säteili. Mutta hän ei päässyt oikeen selvään käsitykseen mistään. Hän tunsu omituista huumausta.

Pukeutumisestaan ei tahtonut tulla mitään, sillä vähä väliä jäi hän mietteisiinsä, katse hervakkana, joista havahtui sitte äkkiä ja punastui. Lattiaa lakastessaan jäi hän seisomaan keskilattialle luuta kädessä ja kuin seinän takaa kuuli hän äidin äänen:

— Mutta Elsa! Mitä sinä tollotat?

Heillä oli aikomus ollut äidin kanssa mennä kirkkoon tänään, vaan kaikki meni niin myöhäseen, etteivät he ehtineet puolipäivän jumalanpalvelukseen, jonne 9ltä mentiin.

Kun Elsa hommautui äidin pyynnöstä lukemaan päivän evankeliumia, tuotiin kirje. Siitä selitti tuoja, että se on kauvan ollut jo postikonttorissa, vaan ei ole osattu tuoda, kun ei ole tietty asuntoa.

Tämä oli harvinainen tapahtuma, sillä Viion kuoltua ei ollut kirjeitä tullut sitte sen enempää, kuin se Tuiran kirje, jossa Viion kuoleman ilmoitus oli. Viion leski oli utelias sen vuoksi, eikä hän voinut ajatella, mistä kirje oli. Tuiralta oli hän vähän odotellut viime syksynä, vaan kun ei kuulunut silloin, jätti hän odotuksen. Elsa ei osannut asiaa ottaa miksikään, jota äiti itseksseen ihmetteli.

Viion leski oli paljaana korvana, kun Elsa luki kirjekuoresta:

»Merimiehen leski Elsa Viio.»

Itse kirje oli:

»Arvoisat tuttavat.

Ikävä syntymäseudulleni pakottaa minut kirjoittamaan kirjeen teille, tutuimmilleni siellä. Minusta nimittäin tuntuu kuin pääsisin tämän kirjeen mukana ajatuksissani helpommin sinne ja lähempään yhteyteen kotopaikkani kanssa. Kun minut ikävä ja uteliaisuus ajoi viimeisen pitkän merillä oloni jälkeen käymään kotimaassa, niin luulin että tulen tyydytetyksi, kun pistäydyn siellä ja voin sitte jatkaa merillä oloani taas, sillä muuta en ajatellut itselläni olevan tehtävää tässä maailmassa. Mutta kävikin niin, että mieli tekee sinne nyt kiihkeämmin. Tyyni rauhallisuus, joka siellä kotoisilla rannoilla vallitsee, vetää minua vastustamattomasti sinne ja mieli kuvailee siellä onneni olevan. Minä muistan niin selvästi ne rakkaat rannat, selänteet saarineen, kuohuvat kosket uljaine siltoineen, jotka kaikki onnellisuus verhoo. Minä kuulen aallon ystävällisen pilpatuksen päivän kultaamalla rannoilla ja lintujen iloiset viserrykset tutuissa metsissä. Te olette onnellisia!

Kaipaustani lievitän sillä, että tulevaa seuraavaan kesään päästyä minulle varmaan, jos elän,

koittaa onnen päivä, jolloin näen kaiken sen, jota nyt kaipaan.

Elkää pahastuko.

Toivotan hyvää terveyttä!

Tuttavanne

ERKKI TUURA.

Olen jo monta kertaa yrittänyt kirjoittamaan, vaan ei siitä ole sen verosta tullut, että olisi viit-sinyt lähettää. Tuskin tulee lähetetyksi tämäkään.»

Elsa laski kirjeen helmaansa ja kääntyi kat-somaan ulos ikkunasta.

Kadulla seisoj muuan pieni poikanen, Elsan lemmikki ja tervehti Elsaa. Hän kiipesi korkeille puujaloille ja lähti niillä astua tarpomaan ohi nau-raen Elsalle. Elsa ei nähnyt muuta kuin, että siellä jotakin liikkui eikä enään liikkunut.

Hän punastui äkkiä ja katsoi äitiinsä ja uudel-leen punastui ja peittäysi kirjeen taakse, jota oli lukevinaan uudelleen. Jonkun ajan kuluttua vei hän kirjeen piirongin päälle ja silmäsi samassa kuvastimeen.

Hän tyyntyi, kun ei mitään nähnyt, jota oli luullut näkyvän, kun huulia poltteli. Mutta sit-tenkin hän taas luuli, että kyllä äiti näkee ja sen vuoksi kiiruhti hän ulos ja meni kävelemään.

Täällä voi hän koota ajatuksiaan ja eilen iltan-nen tapaus selveni mieleen. Hän muisti kaikki, mitä Jori puheli, kun he menivät kaukavainiolle

ja sieltä lähtivät ketojen poikki, kulkiivat sitte kaunista metsäpolkua Joutsenlammille, jonne he istuivat.

Jori otti kädestä kiinni . . . »Elsa! Minä rakastan sinua!» . . . Jori suuteli ja hän peitti kasvonsa Jorin rintaa vasten . . .

Tuntui vieläkin huumaavalta, melkeen kuin pyörretty. Ja sitte pelotti taas, että jos äiti on nähnyt huulista, joita vielä aivan kuin poltteli.

Käveltyään hetkisen hän rauhottui ja tunsii ääretöntä onnea. Maailma oli kirkas. Kaikki oli niin äärettömän kaunista ja paistoi kuin onnen hohteessa. Rohkeana ja iloisena palasi hän kotia, missä kaikki näytti nyt niin iloiselle ja kirkkaalle. Joka esine erikseen tiesi hänen onnensa ja iloitsi hänelle. Isän valokuva seinällä hymyili ja skaillettikello naksutti riemuisasti.

Jos äitikin tietäisi!

Vaan miten hän viitsisi sanoa. Ei hän viitsisi sanoa kenellekään. Vaan häntä olisi haluttanut sanoa kuitenkin kaikille. Mutta sekin tuntui mukavalle ja hauskalle, että ei tiedä kukaan muu kuin Jori ja hän. Ja niinhän he olivat päättäneet, että eivät sano kenellekään!

VII.

Ei unta, ei päivän töitä,
 Ei päiviä ei öitä,
 Ei mulla muutakaan:
 Kun poissa on armas kulta,
 Niin poissa on kaikki multa
 Ja tyhjää . . .

Elsa rutisti paperin, jolle hän kirjoitteli ja tuppasi sen taskuunsa. Köyhiä olivat sanat, aivan mitättömiä! Ikävänsä oli sydäntä ahdistava tuska, jota ei voinut lausua eikä ajatella, vaan tuntea. Ja hän luuli, ettei hän kauan senlaista kestä. Ensimmäinen päivä oli pitkä kuin vuosi ja tämä viikko oli kuin ijankaikkisuus. Aivan mahdotonta oli jaksaa kuukausia, jotka Jori oli viipyvä. Hän rukoilee hartaasti Jumalaa, että Jori tulisi pikemmin takaisin.

Tämä sunnuntai oli ensimmäinen Jorin men-tyä, ja oli aivan kuin pimeä arkipäivä, jolloin mieluinen työ on kesken loppunut, eikä tiedä mitä tehdä. Sunnuntait olivat aina olleet niin

äärettömän hupaisia. Joko aamupuolet tahi ilta-päivät olivat he yhdessä. Kun eivät olleet pur-jehtimassa, niin olivat kävelyretkillä kaupungin ympäristössä, jotka Jori tarkoin tunsi ja tiesi kau-niita ja somia paikkoja, joita Elsa ei ollut voinut aavistaakaan oleviksi. Milloin tapautuivat pie-nelle, kauniille lammelle, milloin lorisevalle pu-rolle, milloin jollekin suurelle yksinäiselle kivelle, joka oli kuin jättiläisrakennus sakeassa metsässä, tahi kauniille aukealle. Väliin kulkivat he peni-kulmia metsissä kierrellen, tavaten milloin mitäkin uutta ja ihmeteltävää.

Mitä hän nyt tekisi tänään, miten saisi kulu-maan ajan? Oli ollut puhetta äidin kanssa lähteä kirkkoon, missä saarnasi ylioppilas Vimpari, jota kuulemaan tulvanaan virtasi kansaa Vaaraltakin. Vaan Elsa ei haluttanut nyt, hänestä tuntui, ettei hän voi lähteä. Halusi saada itkeä ja sitä varten päästä johonkin yksikseen. Esteeksi äidilleen se-litti hän päänkivistyksen, jonka vuoksi mielum-min halusi mennä kävelemään.

Hän meni maantielle, jota astui kiivaasti, aivan kuin olisi johonkin kiire ollut, ja poikkesi Karjan-sillan tielle. Itku oli kurkussa, vaan se oli kuin salpauksissa, että ei omin ehtoinsa lähtenyt. Ja se tuntui pahalle ja tuskalliselle.

Voi sitä Joria, kun meni! Mitä hänen tar-vitsi ruveta »käytännölliselle alalle». Olisi ruven-nut ylioppilaaksi ja papiksi, niin kuin Aappokin.

Tahi ei olisi ruvennut miksikään. Olisi ruvennut kivenhakkaajaksi! . . .

Hän tuli Montinin kaukavainiolle, koivikkokunnaalle. Täällä sunnuntai tuntui pyhälle ja juhllalliselle. Täällä voi hän Joria ajatella rauhassa ja muisti hänet selvemmin.

Tuosta oli Jori kulkenut, tuossa istunut, tuohon kaivertanut heidän nimensä koivuun. Täällä oli mieluista ja armasta. Kaikki tunsivat täällä Jorin ja ikävöivät häntä. Koivut huokailivat, lintu alakuloisina ja äänettöminä hyppivät puitten oksilla ja pyörähtelivät pensikoissa. Ainoa oli leivo laulava, vaan senkin sävelet olivat kaipausta. Marjan varret ympärillään, kivet, joita oli siellä täällä koivikossa, tuolla kedot, niiden takana metsä, kaikki olivat alakuloisia yksinäisyyttään, ikäväänsä. Elsa itki omasta ja heidän puolestaan . . .

Mutta itkettyään riemuitsivat he Jorin tuloa, kertoilivat toisilleen sitä onnea ja ajan armautta! Kumpu oli kauniimpi, kivet kirikkaammat, koivut kuiskailivat toivoa, kedot hymyilivät ja metsä niiden takana auerti iloa, aurinko paistoi helakammin ja vaikoiset pilvet hohtivat onnen suloa. Elsa itse oli huumauksissa odotellessaan, että Jori tuli ja sulki hänet syliinsä . . .

Kotonakin oli kirikkaampaa ja kaikki esineet taas aivan kuin hymyilivät. Kirkkaimmin säteili valkoinen kivi, jonka muutamalla purjehdusmatkalla Jori oli löytänyt ja Elsa sen ottanut ja

piti koristusten joukossa piirongin päällä. Sen kanssa hän ajatuksissaan puheli, se ymmärsi paremmin kuin muut. Se kertoi hänelle kaipausta herättäviä muistoja ja elähytti sitte kirkkaalla toivolla.

Oli hauska sitte viikollakin illoin tulla kotia, kiihdyttää itseään kaipausten tunteella ja hurmata mieltään Jorin tulolla. Eihän hän olisi ymmärtänytkään, miten äärettömän onnellinen hän oli ja miten oli suloista elämä, jos ei Jori olisi ollut poissa.

Nyt vasta hän osasi oikeen nauttia heidän kävelyretkistään metsissä, jossa he olivat kaukana maailmasta, ja paremmin kuin missään muualla tunki ja tiesi olevansa kahden. Siellä he leikkivät kuin lapset, rakennellen patoja johonkin ojaan, vuoleskellen laivoja johonkin lampeen, rakensivat kivistä milloin mitäkin laitoksia johonkin kan-kaalle tahi jonkun kaukaisen kedon varrella hän satoi seppeleitä ja Jori kukkia haki. Ja heidän purjehdusmatkansa oli kuin kaunista unta. Päivät päästään uudelleen voi hän mielenkiinnolla muistella sellaista retkeä: kun pieni paatti keinui kaukana meren selällä, jonka laskeva aurinko kultasi ja jonne kaupunkia näkyi ainoastaan kirkontorni kapeana patsaana ja meren takaa joku yksityinen saari. Jori puhui väliin vakavaa ja kaunista, väliin herttaista leikkiä tahi lauloi kauniita lauluja. He eivät kaivanneet silloin mitään . . .

Tuo menneisyys oli kesäisen kirkasta. Vaan kirkkaampi oli tulevaisuus. Se oli hohtavaa ja häikäisevää, kuin pilven valkoinen laita ja levisi punertavana ruusutasankona ja ilma oli lintujen viserrystä täynnä.

Mutta väliin pyrki ikävä kuitenkin omiin valtoihinsa, jotta töin tuskin sai sen tukehdutetuksi. Ja uudistuessaan oli se aina ankarampi. Se otti hänet valtoihinsa kerrankin kesken hauskoja muistojaan ja ajoi itkulle, jota vaivoin sai pidätetyksi kotona puhkeamasta.

Hän riensi ulos, koetti kiiruhtaa lähimpään yksinäiseen paikkaan. Mutta Pikkukankaalla, jonne hän poikkesi maantieltä, oli lapsia marjanraakoja poimimassa, eikä hän tuntenut omaa rauhaa pyrkiessään syvemmälle metsään, kun sinne harvan metsän läpi näkyi liike maantieltä. Hän lähti maantielle päin, mennäkseen edemmäksi, Kontinkankaalle, missä oli rauhaisaa. Metsää kahloessaan näki hän maantiellä ajavan maalle päin Montinin tytöt ja Vimparin Aapon. Aappo istui takana ja Hulda ajoi hevosta, laski menemään kiivasta juoksua kauniilla hevosella. Hevonen oli jo ohi ja näkyvistä mennyt, kun Kastor laukasi jälessä. Elsa ilahtui aivan kuin hyvän toverin näkemisestä. Sen jälkeen kun Jori oli mennyt, ei hän ollut nähnyt Kastoriakaan. Ja häntä halutti kutsua sitä luokseen, vaan tuntui kuitenkin, että se olisi väärin. Vaan kun Kastori py-

sähtyi äkkiä ja nuuskien tietä lähti juoksemaan takasi ja katosi näkyvistä, päätti Elsa, että hän kutsuu, kun Kastori uudelleen menee ohi. Hän jäi vahtimaan sitä ja kulki hiljalleen maantielle päin. Elsan vähääkään aavistamatta syöksyi Kastori hänen eteensä jälestäpäin, haukkui ja hyppi ja oli riemussaan hävittää Elsan, joka oli suojatakseen itseään kyyristyksissään maassa.

Vasta päivällisen jälkeen kotiutui Elsa väsyneenä, vaan reippaalla mielellä. He olivat Kastorin kanssa kierrelleet metsiä, ketoja, väliin juokset ja leikkineet kuin vallattomat lapset, väliin kulkeneet kumpikin omissa tuumissaan, väliin taas lepäilleet jollakin kauniilla muistorikkaalla paikalla, jonne Elsaa oli usein haluttanut, vaan jonne ei ollut yksinään uskaltanut lähteä. Ja nyt oli hän saanut taas vereksiä aineksia, jolla elähyttää mielikuvitustaan ja kirkastaa onnellisuutensa tunnetta odotellessaan Joria.

Onnensa paisteessa keskellä kirkasta iloa ja rauhaisaa tyyntä eli hän, kun syysmyrskyt alkoivat puhaltaa ja päivät olivat muuttuneet harmaiksi ja illat mustiksi ja synkiksi. Hän odotteli talven tuloa, joka tuntui olevan nyt lähellä ja sen kanssa tuo jännittävä hetki, jolloin sai nähdä Jorin, nähdä hänen kauniit silmänsä, kuulla hänen puhuvan. Vaan sittenkään ei jaksanut aina maltilla odottaa. Tuntui aika olevan vielä niin kaukana, ja se peittyi väliin hämärään kaukaisuuteen, pakkaspäivien jäl-

keen ja korkeitten lumikinoksien taakse sinne saakka, kun pitkien pimeäin perästä taas aurinko alkaa pilkoittaa. Jori oli sanonut, ettei hän tiedä tuleeko joululle, vai jääkö sinne vielä joulun yli.

Voi kuinka kaukana tuo aika tuntui olevan, kun syksyinen taivas selkesi ja aurinko paistoi lämpöisesti, oli tyyni ja kesäinen henki leyhähteli ilmassa. Ikävän puuska tuli silloin kuin rajuilma, se painosti mieltä ja pimitti toivon.

Hän tunsii olevansa niin yksin. Kun olisi ollut jokukaan, jolle puhella, jolle sanoa huolensa, itkeä ikävänsä!

Melkein kuin tietämättään meni hän Marin luo, jossa ei ollut käynyt sitte viime talven, eikä tavannutkaan häntä kuin joskus kadulla, eikä sen enempää silloinkaan, kuin että sivumennen sanoivat hyvän päivän toisilleen. Vaan sitä hän ei tullut ajatelleeksikaan nyt, eikä Marikaan kummastellut Elsan tuloa vähääkään. Hän oli hyvin ystävällinen ja puheli aivan kuin olisivat olleet yksissä joka päivä.

Elsasta tuntui kuitenkin Marissa jotakin hyvin outoa. Näöltään oli hän muuttunut. Kasvot olivat turpeat ja muutenkin oli hän lihava ja ruman täyteläinen höllässä kotipuvussaan. Hän puheli kovalla äänellä ja väliin taas kuiskutteli, nauroi paljon ja nauraissa väliin iski silmää. Äänensä kähisi ja toisinaan oli siinä jotakin hyvin karkeaa, joka oli vastenmielistä. Omituisia sanoja

ja sananparsia käytti hän ehtimiseen ja joskus lausui sanan tahi pari ruotsiksikin. Käytöksessään oli hän huolimaton, niin että istuikin miten sattui. Hän kertoi hauskuuksia ja kaikenmoisia mieluisia tapauksiaan, vaan niin katkonaisesti, ettei Elsa niitä ymmärtänyt, ei saanut selvää mikä oikeastaan niissä oli hauskaa. Kertomuksensa tuntuivat Elsasta kummallisilta jutuilta. Niissä oli osakkaina henkilöitä, joita Elsa ei tuntenut ollenkaan ja aivan ylioppilaita ja muita herroja. Marilla oli myöskin muutamia heidän valokuviaan, joita hän näytteli ja itsekustakin aina jotakin mainitsi, mikä oli »hyvin kaunis poika, paljon kauniimpi kuin valokuvassa», mikä rikas, mikä hyvin hauska ja herttainen, mikä vakava ja hyvä poika, mikä mukava velikulta. Muutaman valokuvan hän sieppasi pois.

— Sitä en näytä.

Elsa luuli, että se oli Aapon kuva.

— No saat sinä sen sentään nähdä, vaan en minä sano nimeä.

Elsa ei tuntenut sitä, Mari kertoili siitä ylistellen kaikin tavoin ja lopuksi sanoi nimenkin, joka oli sekin vieras Elsalle.

Aapon kuvaa ei ollut eikä Mari puhunut hänestä sanaakaan eikä muistakaan entisistä asioista.

Elsa sai sen käsityksen, että Marista piti hyvin moni poika. Ehkä kaikki nuo, joitten kuvat

hänellä oli, olivat rakastuneet häneen ja hän on hylännyt Aapon.

Minkään tähden Mari on Aapon hylännyt? ajatteli Elsa kotia mennessään. Miksikään hän ei rakastanut Aappoa, vaikka kaikki ihmiset kiittivät Aappoa ja sanoivat, että hänestä tulee hyvä pappi, hän oli niin kauniisti saarnannut.

Elsa päätti, että hän ei kenestäkään pitäisi muusta kuin Jorista, ei vaikka tulisi kuin kaunis ja kuin rikas ja kuin ylhäinen ja vaikka Jori olisi mikä hyvänsä. Vaikka Jori olisi rumakin, niin hän pitäisi, rakastaisi sittenkin vielä Joria, sillä Jori on niin hyvä, että ei kukaan koko maailmassa.

Nyt vasta Elsa tunsi kuinka paljon hän rakastaa Joria, että hän rakastaa äärettömästi. Mitään koko maailmassa ei ollut, jota hän ei voisi hyljätä Jorin tähden. Hän olisi nyt vain halunnut jotenkin osoittaa tätä rakkauttaan.

Hän rupesi kuvailemaan mielessään miten hän uhrautuisi. Hän näki Jorin sairaana, kuolemaisillaan ja hän istui Jorin vuoteen ääressä, hoiti ja valvoi ja rukoili ja paransi hänet rakkaudellaan. Jori joutui kaikenlaisiin vaaroihin ja hän ilmestyi pelastajana pannen henkensä alttiiksi.

Elsa oli onnellinen niissä mielikuvissaan, joita hän vieritteli toisen toisensa jälkeen esiin. Hän ei ollut enään yksistään rakastettu, vaan rakasti. Ja kaipauksensa oli sitä suurempi.

Jori raukka, joka oli siellä yksin, ei ketään, joka häntä rakastaa. Kukatiesi on sairaana eikä ole ketään, joka hoitaa. Ja kun syksyinen ilta pimeni, tuuli ja sade pieksi ikkunoita, tuntui El-sasta että Jori siellä kaukana kodistaan on myrskyssä turvatonna. Ja hän olisi tahtonut hänet suojata . . . syleillä . . . suudella . . .

Ei kukaan koko maailmassa voisi olla Jorille niin hellä kuin hän eikä Jori missään saisi tuntoa niin suurta rakkautta kuin hänen luonaan.

Hellää huolta pitäessään Jorista, verhotessaan häntä rakkautensa koko lämmöllä, tunsu hän aina samalla syvää sääliä Aappoa kohtaan.

Aappo raukka, josta Mari ei enään välittänyt! Kai hän on kauhean onneton hyljättynä. Jos Aappo tulisi ja puhelisi hänelle, niin hän lohduttaisi ja taivuttaisi Marin rakastamaan Aappoa. Ehkä Mari onkin vaan jostakin väärinkäsityksestä Aapolle suutuksissaan ja rakastaa vielä Aappoa.

Elsa kuvaili täydellisen kertomuksen, jossa nämä rakastavat ovat väärinkäsityksestä luopuneet toisistaan, vaan rakastavat toisiaan kuitenkin ja ovat onnettomia. Elsa sääli molempia ja itki.

Muutamana iltana Elsan työstä tullessa tuli Aappo Elsan kanssa kävelemään. Elsa oli hilpeällä, raikkaalla mielellä. Ilma tuntui niin talviselle ja virkistäväälle. Koski pauhasi kuin talvipakkasella ja kylmä tuulen henki otti kasvoihin.

Maa oli kohmetuksissaan, taivas selkeä ja kuu paistoi täysinäisenä.

Aappo esitti että lähtisivät vähän kävelemään johonkin, vaikka maantielle. Elsalle se oli mieleen, sillä hän oli usein toivonut tapaavansa Aappoa jossakin sopivassa tilaisuudessa senkin vuoksi, että kysyisi Jorista, josta Aappo varmaankin tiesi jotakin. Ja hän oli kuin odottamalla odottanut, että Aappo joskus tulisi tahtomaan häntä kävelemään, jolloin saisi puhella kaikesta.

Aappo puheli yhtä ja toista tavallista, viipy-mättä missään asiassa, laski leikkiä ja oli hyvin tuttavallinen puheessaan ja käytöksessään. Suru ei häntä painanut, sen huomasi Elsa heti, päinvastoin oli hän ilonen ja huoleton, ylimielinenkin. Aivan toisenlainen oli hän kuin Elsa oli luullut.

Tuntui Aappo vastenmieliselle ja sen vuoksi ei tullut mieleenkään kysyä Jorista, vaan hän kuitenkin toivoi, että Aappo hänestä ehkä mainitsee jotakin. Mutta Aappo puheli aina vain kaikkea turhanpäiväistä, johon Elsalla ei ollut mitään sanottavaa ja jota hän ei viitsinyt lopulta tarkoin kuunnellakaan, vaan antoi toisesta korvasta tulla toisesta mennä. Hän mietiskeli itseksseen ja kyllääntyi sitte pian Aappoon.

— En minä viitsi enään edemmäksi lähteä, sanoi hän viimein.

— No miksi et? onhan nyt niin kaunis ilma,

ja Aappo rupesi puhelemaan kuutamosta, kuinka se on aina kaunista, romantillista.

Elsasta tuntui tyhjälle puhe ja aivan kuin olisi se rumentanut kuutamon. Aappo koristeli kauniilla sanoilla puhettaan ja lausui oudon mahdollisesti, mikä Elsaa vaivasi. Hänestä tuntui Aapon puhe tyhmälle ja tölpölle.

Puhellessaan tarttui Aappo kuin tietämättään Elsaa käsipuoleen ja kun Elsa työnsi hänen käntensä pois, niin oli hän sitte vasta huomaavinaan tekonsa ja kohteliaasti kumartaen tarjosi Elsalle käsivartensa.

— Ei kiitoksia!

— No miksi ei?

— Ei passaa!

— Miksi ei passaa? Elä ujostele tyhjää! sanoi Aappo, otti Elsan käden, veti sen kainaloonsa ja piteli väkisten, kun Elsa koetti tempoa irti.

— Jos et ole siivosti, niin minä suutelen sinua! sanoi Aappo ja otti Elsaa kaulasta. Vaan ennenkuin hän tiesikään, oli Elsa kiskoutunut irti ja juoksussa pakoon.

— Sinäpä joutava olet! sanoi Aappo, kun hän tavotti Elsan.

Elsa siirtyi toiselle puolen tietä ja sanoi:

— Jos tulette, niin minä lyön kivellä ja hundan, niin että kuuluu kaupunkiin. Sieltä pian tulee ihmisiä ja on sitte kaunis kunnia teille!

— Mutta mitä sinä Elsa tyhjää! koetti Aappo

sopertaa uskaltamatta enään samalle puolen tietä kuin Elsa. — Eihän se nyt mitään ollut. Mitäs se olisi, jos olisit kävellyt minun kynkässäni ja jos tahdoin suudellakin. Eihän se mitään pahaa ole . . .

Elsa ei puhunut mitään.

— Vai niinkö sinä muka siitä Jorista pidät, ettet muitten anna suudellakaan tahi et edes kule käsitysten muitten kanssa?

Ei sanaakaan toiselta puolen.

— Ei sinun tarvitse hänestä niin kovin välittää, sillä ei Jorikaan välitä sinusta.

Elsa astui kiivaammin.

— Jorilla on paljon flammoja, niin että saat sinäkin muista pitää ja jättää Jorin. Ei Jori ole paras mies auringon alla, on niitä muitakin yhtä hyviä kuin hän!

Jälestäpäin kuului kärryn jyrinää ja Elsasta tuntui heti turvallisemmalta. He olivat jo maantien häkin luona, kun hevonen ajoi ohi. Kärryissä istui joitakin naisia ja mies. Muuan nainen kääntyi taakseen katsomaan ja Elsa kuuli nimeään mainittavan. Se oli varmemmaksi turvaksi hänelle, vaan Aapon puolesta hän pelkäsi, että jos ovat nähneet, kun Aappo oli tyhmä. Häkin luona tuli taas joku ihminen vastaan ja läheisellä kadulla, jolle he olivat pääsemässä, kulki ihmisiä, joitakin tuttujakin. Kun he tulivat muutamaan kadun kulmaan, missä seisoi poliisi, pyysi Elsa

tätä saattajakseen kotia, ja kun tämä kernaasti suostui, ojensi Elsa kätensä Aapolle ja kuiskasi:

— Menkää nyt ja hävetkää, kun olette puhuneet pahaa toveristanne!

Kun Elsa tuli kotia, oli hänellä kauhean vaikea. Itku oli ihan väkisten tulla. Sai sen juuri pidätetyksi ruvetessaan puhelemaan äidin kanssa koettaen olla iloinen. Mutta kesken puheen yritti joskus syöksähtämään, niin että hän jo ajatteli antaa sille vallan, vaan vastusti kuitenkin, miettien, että hänellä ei olisi mitään syyksi sanoa.

Jos hän olisi voinutkin sanoa äidille kaikki. Tahi jos vain olisi saanut itkeä, itkeä niin kuin halutti. Muuta hän ei olisi halunnut. Tuntui että hän olisi itkenyt itsensä vesiksi.

Maata pannessaankaan hän ei voinut itkeä, sillä äiti olisi sen huomannut. Hän hillitsi ja asetti itseään koko voimallaan ja voittikin siinä. Hän tunsu että itku ei voi enään purkautua, mutta se oli kiihkeänä tunteena rinnasa, joka ahdisti aivan kuin olisi tahtonut tukehduttaa. Päätä huumasi ja ajatukset olivat sekasin.

Yöllä äiti hänet herätti, kun hän valitteli. Hän oli aivan hiessä ja kylmä karsi ruumista. Mielessä oli vielä selvänä uni, joka kuvautui aivan tapahtuneena tapauksena.

Se oli kylmää ja kolkkoa! Oli kuin paljasta kalliota. Kuu paistoi koleasti ja aivan kuin kylmää huokuen. Hän makasi pienessä ladon kehi-

kossa, jonka seinät kohosivat kohonemistaan ja samalla supistuivat lähelle toisiaan. Lato muuttui syväksi kaivoksi, jonne kuu kamalan värittömänä kuumotti ja ylhäälle kaivon laidalle ilmestyi Aappo, joka nauroi ja piteli Ojanniemen Marin nukkea kädessään uhaten pudottaa sen kaivoon. Se nukke muuttui suureksi kiveksi. Hän huusi Latun Liisaa apuun. Vaan huutonsa ei kuulunut mihinkään kaivosta eikä hän saanut lopulta ääntä suustaan, ei voinut hengittääkään. Aappo piteli yhä sitä kiveä uhaten pudottaa sen.

— Näitkö sinä unta Elsa?

— Näin pahaa unta.

— Ethän sinä vain ole sairas?

— En.

Tuntui nyt helpolle, kun mieli oli päässyt irralleen unen kahleista.

Hän nukkui rauhallisesti ja hyvästi loppuyön ja oli aamulla virkeä. Uni oli unohtunut mielestä, vaan eilen iltanen tapaus tuntui enemmän unelta kuin todelliselta. Hän päätti, että Aappo on varsin tahtonut häntä pelotella ja piloillaan niin teki ja puhui. Olihan hän muutenkin niin leikillinen ja ylimielinen. Elsa katui, että oli niin sanonut Aapolle erotessaan hänestä ja häpesi, kun oli pelännyt häntä. Ei hän nyt kehtaisi Aappoa silmiinkään katsoa.

Mutta illalla työstä kotia tullessaan oli hän kuitenkin arka. Hän kulki kiireesti ja jos jonkun

miehenpuolen näki jälessä tulevan, lähti hän juoksemaan. Siitä pelostaan hän ei päässyt muinakaan iltoina. Kotiin päästyä ja työssään ajatteli hän, että kun Jori tulisi, niin olisi turvallinen olla, sitte hän ei enään pelkäisi!

Hän ei uskaltanut yksinään lähteä lainakirjastoonkaan illoilla, vaan kävi aina hakemassa toverikseen erään tytön naapurista, jonka Elsa oli huomannut mielellään olevan hänen seurassaan ja jonka vanhemmat Elsasta pitivät ja olivat hyvin ystävällisiä. Mutta erään kerran ei tytön äiti lastenutkaan tytärtään. Ynseällä äänellä sanoi hän:

— Ei tarvitse Liinan lähteä!

Elsa joutui hämilleen, vaan vielä enemmän, kun emäntä sanoi pisteliäästi mahtailten:

— Onhan niitä Elsalla *herroja*, jotka mielellään saattelevat. Tottapa ne kirjastoonkin lähtevät, kun vaivautuvat *maantielle* asti!

Elsa katsoi emäntää suurin silmin pitkän aikaa. Hän ei tiennyt mitään, ei ajatellut ei kuullut ei nähnyt mitään. Ja sitte tapasi hän itsensä Marin luona itkemässä polvillaan Marin edessä ja pää hänen sylissään.

— Rakas, kaunis, hyvä Elsa, elä itke! Elä armas kultani noin itke. Toinnu toki pieni sirkkuni! koetti Mari puhella, vaan rupesi lopuksi itkemään itsekin.

Mari ei kysynytäkään Elsalta mitä hän itki, vaan jäi itse vielä itkemään Elsan lähtiessä, mikä

Elsaa ihmetytti, mutta oli kuitenkin lohdutukseksi.

— Sinä olet sairas, sanoi äiti Elsalle huolestuneena.

— En ole.

— Vaan sinä näytät niin kovin heikolta, kyllä sinä olet kipeä.

— En minä ole, äiti kulta, kipeä mitenkään.

— Sinä olet sitte rasittanut työllä liiaksi itseäsi. Heitä ainakin vähemmäksi kotityöt ja kule sen sijaan kävelemässä ja jos ei aina kävellä haluta, niin mene johonkin kylään, on sekin virkistykseksi.

Kävelemässä! Ja kylässä! Voi äiti rukka, jos tietäisit, mitä kylissä minusta ajatellaan: että minä olen herrain kanssa! Parempi on että et tiedä!

Vaan tuntui kovaonniselle, ettei voinut kenellekään puhella tuskaansa. Voi jos olisikin voinut äidille kertoa, kertoa kaikki alusta alkaen. Vaan miten voisi kertoa kaikki! Ei, ei ollut ketään, jolle hän olisi voinut kertoa, ei ketään . . .

Ajatelkoot ihmiset mitä tahansa. Vaan hän ei ole huono ihminen. Luulkoot, että Jori on herra, vaan hän ei ole herra. Hän sanoo Jorille, kuinka ilkeitä ihmiset ovat!

Me rakastamme Jorin kanssa vain toisiamme, emmekä muita . . . Aappokin valehteli, ettei Jori pidä minusta. Jori rakastaa, rakastaa, rakastaa!

Se oli hänen ainoa lohdutuksensa ja turvansa. Ja sitä hän vakuutti itselleen myötään.

Rakastaa! kuiskasi Elsa kuulumattomasti, siksi että huulet vähän liikahtivat, kun hän istui työssään työpaikassaan pimeänä joulukuun päivänä ja sai kirjelijun.

Se oli Jorilta, sen hän arvasi, hän ei tiennyt päättää sitä mistään, vaan hän oli siitä varma. Hän luki tyynesti päällekirjoituksen, avasi kirjeen ja katsoi aivan kuin olisi lukenut, vaan ei kuitenkaan lukenut. Niin kuin se ei olisi ollut mitään, pisti hän sen taskuunsa ja oli tyynen näköinen, vaikka hänen oli vaikea istua ja tuntui kuin olisi pyörryttänyt. Kukaan ei näyttänyt välittäneen hänen kirjeen saamisestaan. Heidän huomiotaan hän ei ollut tahtonutkaan karttaa. Sillä hänet oli aina annettu olla rauhassa, niin ettei vähintäkään kiusantekoa oltu yritettykään hänelle. Siihen ei ollut kukaan löytänyt aihetta eikä ollut halunnutkaan löytää, sillä Elsa oli rauhallinen ja aina ollut hyvässä sovussa kaikkein kanssa. Hän ei ollut loukannut ketään ja sai olla itsekin loukkaamatta. Hän ei olisi suinkaan sentähden pelännyt lukea kirjettä toisten vuoksi, vaan hän pelkäsi itsensä tähden.

Hän koetti tyynnyttää itseään. Kun hän meni kotiin puoliselle, ei hän sielläkään lukenut, ennen kuin vasta työhön lähtiessään.

Tänä iltana siis tavataan!

Hän puheli työpaikassa toveriensa kanssa niin kuin ei mitään olisi tapahtuva ja teki työtä niin ajatuksella ja tarkoin aivan kuin olisi se ollut mielessään eikä mitään muuta. Ja kuitenkin hän oli niin levoton, rauhaton, niin jännityksissään, että hän ei luullut jaksavansa päivää loppuun elää.

Oli ruvennut tuiskuamaan. Kun Elsa tuli ulos, pölyytteli tuuli lunta ja ajoi pitkin katuja sakeana savuna, joka lyhtyjen kohdalla kuumotti valkoisena sumuna. Ihmisiä ei näkynyt kaduilla kuin joku harva vastaan tulija, joka pyryssä oli pahki tulla.

Elsasta tuntui, että Jori jo on ehkä odottanut kauan. Tahtoi aivan juoksuun kiskoa, vaan hän hidastutti askeleitaan. Sydän löi kiivaasti ja polvet notkahtelivat, kun hän näki Jorin. Hymyillen ojensi Elsa kätensä, jota Jori puristi lujasti.

Sanaa suuhun tulevaa ei ollut kummallakaan, kun he lähtivät astumaan tuulen pieksäessä lunta heitä vasten. Elsa pisti kätensä Jorin kainaloon, puristausi lähelle ja veti sitte hiljaa kätensä pois.

— Onko sinulla ollut ikävä? kysyi Jori.

— On vähän! . . .

Siihen heidän puheensa taas katkesi. Vaan Elsasta tuntui hyvälle näin. Hänestä oli niin turvallista ja lumipyrykin tuntui vain hauskalle.

— No mitä sinä olet sillä aikaa tuuminut? kysyi Jori, kun he kääntyivät toiselle kadulle ja tulivat suojan puolelle.

— Minä olen ajatellut, että meillä olisi pieni mökki, jossa olisi kaksi kamaria.

— Miksi kaksi?

— Sinulle ja minulle.

— Vaan minkätähden kaksi? Minä ajattelin, että pyhänä lähtisimme ajelemaan yhdessä: lähdemmekö kahdessa reessä?

— Ei tietystikään.

— No niin no?

— No mitäs kun reki!

— No minkä vuoksi kahta kamariakaan?

— Vaan, rakas Jori, en minä sitä nyt tiedä minkätähden, vaan minä niin ajattelen, ja anna nyt olla kaksi kamaria.

— No olkoon sitte! myönsi Jori nauraen.

Se mökki olisi kaukana, hyvin kaukana metsässä, jossa olisi korkeat puut. Siinä mökin luona olisi leveälehväinen kuusi. Mökin edessä lampi ja lammen rannoilla suuret tuuheat koivut. Lammessa uisi vesilintuja, oravalla olisi pesänsä siinä kuusessa ja pienillä linnuilla pesänsä koivuissa. Arki-iltoina kun olisimme työn heittäneet, niin menisimme lammelle soutelemaan.

— Mitä työtä me tekisimme?

— Sinä hakkaisit kivejä . . .

— Minä olisin siis kiviporari, niinkö? kysyi Jori nauraen.

— Niin — sinä naurat!

— No niin. Entäs sitte?

-- En minä viitsi, kun sinä naurat!

— En minä enään naura. Kerro vain!

— Meillä olisi vain hyvin hauska siellä kaukana. Eikö niin sinustakin Jori? — Mutta kuule! Oletko sinä Jori? Minä en tahdo osata uskoa sitä oikein. Minä en pelkää nyt mitään!

Elsa tarttui Jorin käsivarteen, puristausi lähelle ja tavottaen hänen katsettaan sanoi hellällä, luottamuksen äänellä:

— Rakastathan sinä minua? Rakastatko Jori?

VIII.

Elsa oli laihtunut ja ollut alakuloinen, jotta äitiä oli ruvennut huolestuttamaan, että hän ei ole terve. Terve hän oli aina vakuuttanut olevansa ja kun oli väliin reipas ja iloinen kuin ennenkin, päätteli äiti toisia syitä olevan Elsalla alakuloisuuteensa: nuoren sydämmen haaveilut ja kaipaus. Äiti oli nyt varma, että sittekin on Elsa mieltynyt Tuiraan.

Tuiran mentyä oli Elsa vähitellen muuttunut toisenlaiseksi, oli hän huomannut. Ja kun Tuiralta kirje tuli, niin punastui hän sitä lukiessaan sekä oli arka katseissaan, vaan samalla loisti silmissä riemastus. Hilpeä, iloinen ja vilkas oli hän sitte ja sitä seurasi luonnollisesti sitä suurempi ikävä ja kaipaus. Senpä vuoksi hän riemastui aina, kun tuli puhe tulevasta kesästä, jolloin Tuira oli luullut palaavansa matkaltaan.

Viion leski oli onnellinen näissä mietteissään, joita hän oli kuin salaa itseltään mielessään selkailut, vaan Elsan kuihtuessa omistanut ne rohkeasti

ja ujostelematta. Ja selvempänä, todellisempänä näkyi nyt se onnellisuus, joka tähän asti oli kangastellut hänen hämärän toiveensa takaa, ja jota alussa oli epäillyt.

Kiihkeänä odotti hän tulevaa kesää, sitä kiihkeämpänä aina, kun Elsa alakuloisena oli ja näytti riutuvalta. Häntä halutti usein ruveta Elsalle puhumaankin Tuirasta, vaan ujostutti ja pelottikin, kun ei mitään varmaa tiennyt.

Vaan Elsa virkistyi ennen kesää, jo ennen kinoksien kasvamista ja kun päivä oli vielä yhä pimenemässä. Punaveret poskilla hohti ja hilpeä, iloinen, vilkas ja puhelias oli hän kuin visertävä lintu keväällä. Työ sujui taas, se ei näyttänyt rasittavan, ja valmista jälkeä syntyi enemmän kuin ennen.

Siunattu asia! Äiti ei ollut ymmärtänyt niin huolehtiakaan kuin nyt olisi nähnyt syytä olevan, jos Elsan terveys olisi näyttänyt murtuvalta. Hän itse oli tullut työhön vähemmän kykeneväksi. Ei jaksanut enään istua kankaan ääressä niin pitkään. Olipa päiviä että kudotuksi sai tuskin kolmatta osaa tavallisesta määrästä. Mihin olisi jouduttu, jos sen varaan olisi jääty, varsinkin kun työpalkkakin oli jonkun verran pienempi kuin ennen. Varsin laihaa ja ahdasta eläminen olisi ollut, tuskin mahdollistakaan.

Heidän toimeentulonsa oli nyt parempi kuin moniin aikoihin. Ei koskaan minkään puutetta.

Koti oli somistunut ja sievistynyt. Uutta ilmestyi ehtimiseen, joko valmistui se Elsan omista käsistä tahti tuli säästöillä, joita hän teki pitkät aikaa edeltä päin itse kutakin sellaista varten, niin että hänellä oli useampia säästöjä yhdellä kertaa.

Oli uusia tuoleja, uusi pöytä koruompeleisella liinalla, kukkaisastioita ja kukkia, joita ei koskaan ennen ollut. Uudet matot oli hän laittanut, osaksi ostanut, osaksi itse kekselijäällä tavalla säkkivaatteesta somistellut. Sängyssä oli aina puhdas, valkoinen päällysvaate ja tyynyt kauniisti neulottuine vaaruineen, ikkunoissa uutimet ja piironki katettu liinalla. Isän valokuva oli saanut uudet, uljaat puitteet, ja oli muutettu seisomaan piirongin päälle, jossa oli ryhmä kaikenlaisia sieviä esineitä. Elsa oli enemmän järjestyksen ihminen kuin hän, tunnusti itselleen usein Viion leski. Takimmaisiet kolot hän tarkimmin puhdisti, ja joka paikka piti olla puhdas kuin kiilloittamista varten. Senpä vuoksi ei pölyä ollut ja huoneella tuoksahti aina raitis ilma.

— Täällä on aina niin juhlallista kuin kirkon alttarilla, sanoi Liisa, Tepon nuori emäntä, käydessään. — Ja niin keväisen kirkasta.

Niin tuntui Viion leskestäkin. Ja kun talvella ensimmäiset auringon säteet vilkasivat huoneeseen, niin näki hän kirkkaan kesäisen paisteen ja sen kanssa kotoisen riemun tässä pienessä majassa. Heitä oli kolme ja hän riemuitsi toisten

kahden onnea. Sen paiste ja elämän ihastus säteili jo Elsan silmissä.

Mutta kun meri oli auennut, kun kesäinen aurinko paistoi kirkkaasti ja lämpöisesti, kun lintujen riemukasta viserrystä oli ilma täynnä ja lehteen puhenneitten koivujen tuore tuoksu tunki ulkoa huoneeseenkin, istui Elsa taas alakuloisena, alakuloisempina kuin koskaan ennen, kuihtuneena ja riutuneena.

Terve ei Elsa sittekään ollut, päätti Viion leski ja kauhistuksella ajatteli hän, että Elsa on saanut rintataudin. Sitä osoitti nuo silloin tällöin hehkuvat posket ja tuo omituinen katse, joka väliin oli niin sydäntä särkevän surullinen.

Viion leski itki yksinäisyydessään. Elämä tuntui synkälle. Se oli pimennyt juuri, kun odotti sen kirkkaampana koittavan. Siitä huolesta oli päässyt, joka ennen oli niin paljon antanut ajatuksen aihetta, joka oli sydäntä niin usein ahdistanut ja elämän pelolla ja kauhistuksella synkistänyt, joka pelko oli ollut turha vaiva, ja nyt tuli tämä musertava isku, joka oli tyhjäksi tekevä kaikki tämän elämän iloiset toiveet.

Kuolemaa, kuolemaa oli vain elämä täynnä! Mitä ilmestyi toiveita elämän suloudesta, ne olivat vain elämän katkeroittamiseksi, kuoleman kolkosuttamiseksi.

Mitään ei ollut odotettavissa enään elämältä, ei minkäänlaista toivoa. Meren ulappa oli mus-

tennut, sieltä ei pilkottanut enään valkopurje. Päivä paistoi kuin pilvestä ja koti tuntui tyhjäksi jääneelle majalle, jossa kaikki oli elotonta, harmajaa.

Äänettöminä istuivat he illat, ja sunnuntait olivat kuin hautajaispäiviä.

Viion leski tunsu, että hänenkin voimansa olivat nyt tuntuvasti huononneet. Mutta mitäpä siitä. Tuntui helpotukselta kaatua samaan hautaan, sillä mitä hänellä täällä olisi sitte enään elämältä odottaa. Elämä olisi vielä tyhjempää, kuin nyt tyhjyys ympärillään, se olisi kidutusta. Ei olisi mistään huoltakaan, joka elämään kiinnittäisi, ei mitään elähyttävää toivoa, joka ylläpitäisi.

Kun Tepon Liisa tuli muutaman kerran käymään ja toi sen mielestään ilahuttavan uutisen, jonka muutamalta merimiehen vaimolta oli saanut tietää, että »Usko», jossa Tuira on, tulee elokuussa, niin joutui hän hämilleen, kun tämä ei Viion leskeen vaikuttanut mitään, aivan kuin hän ei olisi sitä kuullutkaan. Rupesi vain kyselemään Liisan tytöstä, miten se jaksaa. Siitä he tavallisesti puhelivatkin, mutta Liisa olisi halunnut nyt puhella »Uskosta», jonka tulosta oli odottanut tietoa kuin päivän nousua.

Hän oli tullut siihen luuloon, että Elsalla ja Tuiralla oli ollut »vispilän kauppaa», sillä Tuira oli rakastunut kovasti Elsaan ja käynyt usein hänen luonaan. Elsakin oli hylkinyt poikain seuraa, josta pojat olivat Elsalle nyreällä mielellä, syyt-

täen häntä ylpeäksi. Jotakin väliä heillä kuitenkin oli, päätti Liisa ja oli siitä varma. Tuira ja Elsa eivät tosin kirjoitelleet toisilleen, vaan sen vuoksi, että halusivat pitää asian salassa, säästää juorukellojen vaivoja. Mutta Liisaakin huolestutti Elsan nolostuminen ja kuihtuminen, että hän ikävästä ihan kuolee. Hän nyt olisi aivan kuin huolensa huojentamiseksi puhellut Viion lesken kanssa siitä »Uskosta», josta oli ennenkin joskus maininnut.

Näpäkkä oli Viion leski aina ollut tarttumaan siitä kiinni, vaan ei nyt kelvannut, kun Liisa uudestaan yritteli.

Se ei muorikaan tiedä nuorten asioista! päätteli itsekseen Liisa. Antaapas saada sitte suuret silmät!

Liisa riemuitsi itsekseen siitä aavistamattomasta ilosta, joka oli Viion leskelle tuleva. Mutta jotenkin hänen piti saada Viion leskelle jo purkaa riemuaan. Yhtä ja toista puheltua sanoi Liisa:

— Kuulkaa Viioska! Muistatteko minuakin sitte joskus maailmassa?

— Miten ja milloin?

— Niin että Elsan ensimmäisen tytön panette minun kaimakseni . . . ja sen kanssa Liisa meni.

Viion leski ymmärsi hyvin Liisan viittauksen. Lähempääkin oli hän viittaillut. Ja hänen puheittensa suunnasta olisi usein voinut päätellä, että Tuira ja Elsa olisivat jo väleissä. Sitä ei Viion

leski kuitenkin voinut uskoa vielä. Vaan sitä surullisempaa oli nyt ajatella sellaisen mahdollisuutta.

Hän kuvaili nyt, että Tuira tuli Elsan sairaavuoteen ääreen, ehkä hänen haudalleen, ehkä heidän molempain haudalle . . . .

Mutta suruun syvälle haudattuaan itsensä, oikein mielensä sillä täytettyä, tuli joku hetki sen jälkeen, jolloin vilahti jo toivon säde mielessä. Ja kun hän näki Elsan joskus reippaampana, toimeliaana ja päättävän näköisenä, niin mieli rai-kastui. Hän huomasi liioiteltua tunteissaan ja sai siitä syytä epäillä oliko mitään aihetta surulliseen pelkoon. Elsalla on hänen luonnettaan siinä, että ikävöipi niin kiinteästi ja koko sydämmestään. Sellainenhan hän itsekin oli ollut, ikävöinyt ja itkenyt menehtyäkseen. Ei ole enään kaukana aika, jolloin Tuira on täällä ja jolloin näkee varmasti, miten asia päättyy. Suotta oli hän niin antautunut allemielin ennen aikojaan.

Näin oli hän parantuvalla mielialalla kerran, kun Liisa tuli.

— No onko sinulla nyt hyviä uutisia? kysyi Viion leski.

Liisa heittäysi hänen kaulaansa ja purkautui hillitsemättömään itkuun.

— Lapsi kulta, Liisa kulta! Mikä on? Sano, muuten aavistan kauheita. Mikä on sinua kohdannut, onneton?

Viion leski teki kysymyksiä jos minne päin, vaan Liisa ei saanut vastatuksi. Joko lapsi tahi mies hänen on kuollut, päätti Viion leski ja jäi odottamaan, kunnes Liisa tyyntyy siksi, että voi sanoa asiansa.

— Ihmiset ovat niin ilkeitä!

Viion leskestä tuntui keveälle.

— Jumalalle kiitos, että aavistukseni ei ollut tosi. — Sekö sinulla on vain vaivanasi? Ja sen sinä noin pahaksi otat!

Liisa yltyi yhä enemmän itkemään. Hän voihi aivan kuin tuskissa.

— Selitä nyt minulle, mitä se on oikeastaan.

— Oi, en voi, en, en!

— Elsaako sitte odotat? Hän näkyykkin tulevan juuri. Hänellekö haluat sanoa?

Liisa heitti itkunsa, pyyhki silmiään kulkiessaan huoneessa edestakaisin. Hän ei tiennyt mitä nyt oli tehtävä. Hän oli tehnyt jo liikaa. Säikäyttänyt Viion lesken. Eihän hänen olisi tarvinnut kuin kahden kesken Elsalle sanoa, mitä ihmiset hänestä puhuvat: että hän juoksee herrain kanssa. Tarvitsiko hänen sanoa Elsallekaan, vaan häntä oli suututtanut niin kovasti, kun kaikkialla siitä kuuli ja Elsaa haukuttavan jos kuin pahasti.

Elsa kun tuli ja tervehti Liisaa, syntyi pitkä äänettömyys, joka oudoksutti heitä jokaista. Elsa katsoi terävästi äitiä, ja kun ei huomannut hä-

nessä mitään entistä oudompaa, katsoi hän tutkivasti Liisaa silmiin.

Liisa tarkasti häntä terävällä katseella, jota Elsa arasteli ja punastui vähä väliä. Mutta ylpeänä sanoi hän ja äkäisesti Liisalle:

— Mitä katsot! . . . .

— Kuule, onko? . . . yritti Liisa jotakin kysymään käyden kiihkeän näköiseksi.

— Kysy mutkalta, kyllä väärä vastaa! tiuskasi Elsa pyörähtäen ylpeänä selin Liisaan.

Liisa purskahti itkemään, vaan sitte pyörähti yhtäkkiä Elsan eteen nyrkit puristuksissa ja uhkaavassa asennossa.

— Sinä olet haltioissasi! sanoi Elsa koettaen nauraa ylenkatseellisesti.

— Niin olen ja voiman roska hartioissani kutisee! Liisan ääni jyrisi.

— Soo! Kenen kanssa haluaisit otella? Minunko?

— Ei, vaan sano sinä se. Nimitä, niin minä leivotan sen katalan, minä en huoli vaikka henki menisi! karjui Liisa.

Punat kohosivat Elsan kasvoille ja silmät välähtelivät, kun hän tuijotti Liisaan.

— Sinä itse olet katala! ja Elsa syyti herjaussanoja Liisalle, joita tämä ei ehtinyt puoliakaan kuulla. — Mokoma ruikuttaja! nimitti Elsa Liisaa, kun tämä rupesi itkemään. — Itke omia itkujasi, jos itket! ja hän sätti taas Liisaa kaikenmoisilla

nimillä ja asioilla. Hän liikehti hurjasti ja äänensä oli raivokas. Yhtäkkiä purskahti hän nauramaan suuriäänisesti ja paiskausi ovesta ulos kulkien kiivaasti ikkunan ohi kaupungille päin.

Viion leski istui kädet hervottomina sivuilla ja silmät tajuttomalla katseella tuijottivat lattiaan.

— Jumala! Jumala! huusi Liisa tuskallisella äänellä ja heittäysi sänkyä vasten kasvoilleen.

Elsa meni silloille, astui kiivaasti katsomatta muualle kuin eteensä, minkä katsoi. Ei hän nähnyt mitään, ei tiennyt missä kohti milloinkin meni. Silloille tultuaan hidastutti hän kulkuaan ja katseli levottomana ympärilleen. Muuan kärryllä ajaja tuli vastaan, vaan muita ei näkynyt. Hän kulki edelleen toiselle sillalle ja jäi siinä seisomaan kaidepuuta vasten, joka jäsen vavisten. Hän ei jaksanut enään kulkea muutamia askeleitakaan keskemäksi siltaa, missä istumapenkki oli.

Siitä penkiltä oli Ukurin Anna heittänyt koskeen lapsineen. Elsa katseli miten hän on tehnyt. Hän on noussut penkille, sitte kaidepuulle ja siitä hypännyt alas. Elsa kääntyi paikallaan katsomaan alas koskeen.

Oli kauhistuttanut silloin kuulla kerrottavan Ukurin Annan teosta. Vaan nyt siinä oli viehätystä. Tunsi aivan kuin ystävyyttä ja kaipausta tuota outoa naista kohtaan, jonka sielu asui tuolla kuohuissa, leikkivissä aalloissa, joitten lakkaamaton pauhu oli houkuttelevaa laulua, kiihottavaa

soittoa. Elämää oli tuolla kuohuissa pehmoista, kirkasta, kaunista. Sinne veti kuin väkisten huumava pauhina ja takaa päin työnsi joku musta, jääkylmä . . . .

Elsa oikasihe suoraksi kumarruksistaan ja koetteli lähetä penkkiä, vaan vielä hän vapisi, eikä saanut jalkaa jalasta siirtymään. Hän kuuli askeleita ja kun kääntyi taakseen katsomaan, niin näki ohi menevän jonku herran, joka katsahti häneen. Toisella puolen tulossa oli joku nainen, jonka hän tarkemmin katsottuaan tunsu Mariksi.

Aina se Mari oli silloilla, joka ilta hänet näkee täällä. Mitä hän täällä teki! Ehkäpä hän ei tunne, kun ei ole näkevinäänkään häntä.

Elsa kuunteli hänen askeleitaan, kun hän lähestyi. Hän tunsu, kun Mari seisautti hänen viereensä.

— Elsa? . . . olipa se Elsa. Mitä sinä täällä teet? Mutta minkä sinä olet näköinen! Herra Jumala! Oletko sinä Elsa?

— Olen!

Mari katseli häntä päästä jalkoihin.

— Kuule Elsa, istutaanpa tähän penkille.

Heidän istuttuaan tuli takaisin se herra, joka äsken oli mennyt Elsan ohi ja pysähtyi siihen heidän luo. Mari sanoi hänelle:

— Tähän ei ole nyt asiaa, minä istun oikean ihmisen kanssa! ja hän teki herralle poiskäskävän liikkeen.

— Oliko tuo sinun tuttujasi? kysyi Elsa.

Elä sinä nyt kysele, vaan anna minä kyselen? sanoi Mari ja etsi Elsan katsetta.

Pikimmältään ja ujustellen katsahti Elsa Maria silmiin.

— Sinun asiasi eivät ole oikein? sanoi Mari.

— Ei, vastasi Elsa hiljaisella äänellä ja rupesi itkemään.

Mari siirtyi lähemmäs ja otti kaulasta Elsaa, joka nojasi päänsä Marin rinnoille.

Pitkään aikaan eivät he puhuneet sanaakaan. Elsa itki rajusti ja Mari odotti sen tyyntymistä ja vaipui itse sillä aikaa mietteisiinsä, jotka olivat hajanaisia ja sameita, jotta ei olisi voinut sanoa, mitä hän on ajatellut. Hän tunsi vain jotakin katkeran surullista, sydäntä särkevää sääliä itseään ja Elsaa kohtaan.

— Mitä sinä tuossa seisoessasi äsken ajattelit?

— Ukurin Annaa.

— Voi Elsa raukka!

Mitä minä muuta voin. Olen elänyt viime ajat kuin hyvin syvällä jossakin mustassa kuilussa, puristuksissa sen seinämien välissä. Taivas on näyttänyt sinne pikimustalle ja ihmiset liikkuneet ympärillä kuin mustat peikot, satujen pahimmat hirviöt. Aivan kuin kylmä, jäädyttävä henki on huokunut kaikkialta ja jotakin mustaa raskasta on aina putoamassa, jonka alle on joutumassa luttistuksiin. Elämä on raskasta, tuskallista, pilk-

koisen pimeää . . . Minä olen täällä kuin kala maalla, vedessä olisi minun helpompi . . .

Syntyi taas pitkä äänettömyys. Elsa itki ja Mari kiersi mielessään kysymystä, jota hän ei tahtonut roheta tehdä. Vihdoin hän sai sen esille omituisessa muodossa:

— Etkö olekin Elsa pitänyt ainoastaan Jorista, etkä kenestäkään muista?

— Kenestä minä olisin muista pitänyt? kysyi Elsa kummastuneena ja tietämättä mitä Mari tarkoitti.

— Missä Jori on? kysyi Mari.

— Eikö liene jossakin matkoilla. En minä ole tavannut häntä sitte kevään.

— Tietääkö Jori?

— Tietää.

— Entäs äitisi.

— Ei äiti tiedä mitään, ei sitäkään että minä olen Jorin kanssa ollut.

— Sinun pitää sanoa äidillesi.

— En, minä en voi. Ennen hyppään koskeen!

— Saa hän kuitenkin tietää sen viimeinkin.

— Voi kauhistus! Elsa väenteli käsiään tuskissaan.

— Koetapa Elsa rakas tulla vähän järkiisi. Asia on paha, vaan sitä et saa tehdä enään pahemmaksi, niin kuin olet aikonut. Ei ole tietystikään äitistäsi hauska kuulla asiaa, vaan mikä

isku olisi hänelle kuulla sinun hukuttaneen itsesi. Joko hän heti paikalla kuolisi tai tulisi hulluksi. Molemmat olisivat kuitenkin parempia kuin se, että hän jäisi eloon ja järkiinsä, suremaan ja kitumaan. Ajattelepas Elsa!

Elsa oli ääneti.

— Ei asia ole niin musta kuin se sinusta tuntuu. Kun vain äitisi saa soveliaalla tavalla tietää, niin ei hätää.

Elsa yhä äänetönnä mielti ja alkoi hiljaa itkeä.

— Sinä lähdet nyt kotiasi . . .

— Tule sinä minun kanssani, keskeytti Elsa pyytäen.

— Se ei olisi sinulle terveellistä, varsinkaan nyt, sillä minun maineeni ei ole hyvä, sanoi Mari ja rupesi itkemään.

Elsa jonkun ajan perästä yritti jotakin sanomaan, vaan Mari samassa keskeytti ja toimitti sukelaan Elsan seisomaan kaidepuuta vasten, selin sillalle ja asettui itse likelle viereen varottaen, ettei Elsa saa katsoa taakseen eikä sivuilleen. Siinä Mari puheli kuiskaamalla Elsalle:

— Jos minä lähtisin sinun kanssasi ja yhdessä käveltäisiin kadulla, niin ihmiset päättäisivät sinustakin, että sinäkin olet huono ihminen. Sinun olosi olisi sitte vielä pahempi, sillä ihmiset ovat tylyjä muutenkin! Minä tulisin teille ja selittäisin asian äidillesi, vaan en minä ilkeä, minä häpeän

itseäni. Minä voisin ruveta luulemaan sitäkin, että minä olen syyllinen jotenkin. Vaan enhän ole, Elsa? Enhän ole koskaan sinua houkutellut mihinkään tahi mitenkään vaikuttanut pahaksesi? Olenko?

— Et! vastasi Elsa ja katsoi pitkistään Maria, jonka siniset silmät olivat taas niin kauniit.

— Lähde nyt kotiasi, ennenkuin nuo herrat palaavat takasin, jotka menivät äsken meidän sivu. Kuule, minua pelotti että ne tulevat meidän luo ja niistä ei tahdo päästä erilleen. Minä käyn puhelemassa Liisalle, Tepon Liisalle, että hän selittää asian äidillesi. Kun se on tehty, niin tulee kaikki paremmaksi. Liisa haukkuu minua, vaan antaa haukkua, saa hän haukkuakin. Mutta sitä hän ei saa sanoa, että minun syytäni olisi! Eihän?

Elsa ei kuullut Marin viime kysymystä, vaan kertoi, että Liisa oli ollut heillä ja hän oli torannut Liisalle.

— Minkätähden?

— En minä tiedä itsekään, vaan vihassa minä olin, olin raivoissani ja muuten en muista sitä tarkemmin. Tuntuu aivan kuin unelta kaikki. Minä lienen nimitellyt jos joksikin.

Herrat kääntyivät jo takasin.

— Nyt sinä lähdet. Minä kulen jonkun matkaa jälessä, niin että tiedän sinun menevän kotia. Hyvästi nyt! Kyllä asiat korjautuvat vielä pa-

remmiksi. Hävettää se, sen minä ymmärrän, vaan ei auta. Täytyy kärsiä!

Mari työnsi Elsaa lähtemään ja itse kääntyi toisaalle päin. Mutta kun Elsa tuli kaupunkiin, näki hän Marin tulevan jonkun matkaa jälessä.

Koti-ikkunan ohi tullessaan näki hän siellä pari henkilöä, toisen istuvan ja toisen liikkuvan. Ei ehtinyt nähdä ketä ne olivat, vaan sen huomasi, että äiti ei ollut kumpikaan. Sydänalassa jysähti ja hänen piti jäädä seisomaan aita vasten, kun alkoi kaikki pyöriä silmissä. Kun hän siitä tointui, tuntui jotakin kauhean aavistuksen sekaista mielessä, ja pyöräytti uudelleen. Hän ei päässyt liikkeelle siitä, sillä kun yritti lähtemään, rupesi kaikki pyörimään. —

Latun emäntä ja Liisa olivat sisällä Viion lesken luona, jonka olivat toimittaneet makuulle ja virkistäneet häntä lääkkeillä ja muilla keinoin. Hän olikin nyt täysin tointunut ja puheli heikolla äänellä rauhallisesti ja tyyneesti.

— Minulle on nyt kaikki selvää. Minun olisi se pitänyt huomata jo aikoja ennen monista monituisista seikoista. Vaan kun mitään sellaista en ole epäillytkään, ei koskaan vähintäkään mieleeni tullut! En vuosiin enään ole pienintäkään huolta siitä tuntenut. Ainoa mitä olen ajatellut, on ollut se, että olen turhana pitänyt ne huolet, joita ennen tunsin ja kuin tietämättäni iloinnut, että murheeni oli turhaa olleet. Aivan aavistama-

tonta tämä oli, se oli kuin salama pilvettömältä taivaalta. Ja hän kertoi miten hän oli selittänyt toisiksi kaikki seikat, jotka nyt osottivat asian oikean tilan.

Latun emäntä kuunteli vesissä silmin ja Liisa kulki levottomana edestakasin lattialla itkien vyölinäänsä ja koettaen hillitä läikkyvää mieltään.

— Mene nyt Liisa ja hae hänet. Siinä tilassa voi hän tehdä mitä hyvänsä, jossa ei aina ole oikein järillään muutenkaan, saati sitte näin ollen, jolloin arvatenkin elämä on synkkää synkempi, käski Latun emäntä Liisaa.

— Täällähän sinä olet! sanoi Liisa Elsalle ystävällisellä äänellä ja koetti pidättää itkuaan, joka uudelleen pyrki esiin, kun hän näki Elsan seisovan aitaa vasten niin surkastuneena ja muuttuneena kuin olisi haudasta noussut.

Elsa oikasihe ja ylpeällä ryhdillä lähti kävelemään sisään. Kun hän tuli ovesta sisään, jäi hän kuin kivettyneenä seisomaan oven suuhun ja omituisella katseella tuijotti äitiin, joka makasi sängyssä.

Äiti ojensi kätensä ja Elsa lähti menemään hänen luo, vaan pyörtyi ja vaipui Latun emännän syliin, joka syöksähti ottamaan kiinni, kun näki Elsan horjuvan.

IX.

Oli muuan Elokuun sunnuntai ja oikein herttainen ilma, jota ihastelivat kaikki. Sateisen yön jälkeen paistoi päivä kirkkaasti ja lämmin etelätuuli leyhätteli levittäen tuoreuden tuoksun. Nurmikkopaikat olivat uuden vihreät ja kaikkialla oli puhtaan näköistä. Auer vilisi ilmassa, joku leivokin laski säveliään kuin parhaana kevätpäivänä ja pääskysset suurissa parvissa korkealla ilmassa pitivät äänekästä iloa . .

Vaaralla miehet istuskelivat tahi venyivät kaduilla paitahihhasillaan, kokoontuneina kenturapaikoille joukkoihin puhelemaan asioitaan: kesän ansioista, toistensa työtuumista, maailman kuulumisista, ja mihin milloinkin puhe kantausi. Pojat, jotka jotakin tajusivat, olivat samassa joukossa tunkeutuneina johonkin rakoon ja uteliaina seurasivat puhetta, varsinkin jos kerrottiin seikkailuja merimatkoilta. Tytöt ja pienemmät lapset pitivät äänekästä melua omissa joukoissa leikkiessään mikä mitäkin. Vaimotkin pistäysivät silloin täl-

löin kadulle katsahtamaan lapsia tahi muuten pikkimmältään silmäämään maailmaa ja kuin sattui puhekumppania, niin jäivät suusta kiinni, kunnes kumpikin muisti työnsä ja säikähti, että eihän siellä velli kuohu tahi puuro pohjaudu tahi puu putoa lattialle, jolloin juosten silpasivat sisään.

Viion leski ja Elsa istuivat pöydän ääressä ikkunan luona, jonka molemmat puoliskot olivat auki, ja josta ulkoilma tunkihe sisään tuoksuineen, hempeine henkäyksineen ja riemuisine äänineen.

Tänään oli Viion leski ensi kertaa yläällä ja tunsu virkistystä ja pikaista palautumista entiselleen. Hän puheli Elsalle jotakin lystikästä lapsuutensa ajoilta, hassutuksia, joita heillä sikiöillä oli. Ja Elsa kertoi taas vuoroonsa leikeistään ja puuhistaan Karjansillan tykönä ja hiekkatöyräillä siellä. He ihastelivat ja nauroivat yhteisesti kertomuksilleen.

Vaan kun äiti rupesi kertomaan nuoruudestaan, jäi Elsa äännettömäksi aivan kuin hänellä ei olisi ollut mitään kerrottavaa ja hän näytti levottomalta ja alakuloiselta. Äitikin jätti kertomisensa vähän ajan kuluttua, kun hänestä se ei enään tuntunut sujuvan, johon hän ei syytä ymmärtänyt eikä ajatellutkaan.

Syntyä äännettömyys, joka keskeytyi ainoastaan silloin tällöin jollakin sanalla. Molemmat katselivat ulos lasten leikkiä ja muuta hommaa, mitä näkyi ja oli hauskan näköistä.

Viion leski sai korvaansa ulkoa jotain »Usko»-laivasta, jonka nimeä kuuli usein mainittavan. Siitä mitä hän sanoista kiinni sai, päätti hän, että se on tullut.

Tuirakin oli siis kaupungissa. Viion leski oli hyvillään, ettei Tuira ole tullut heillä käymään ja päätteli, että hän ei tulekaan, sillä kyllä kai hän on kuullut asiasta puhuttavan. Pianhan sellainen leviää.

»Onko se totta, että Viion Elsalla tulee herrasristiäiset?« kuului ääni kadulta selvään kuin olisi puhuja huoneessa ollut, ja siihen vastaus: »On se totta. Lieneekö tuohon enään kauankaan!« — »Sellainenpa se olikin fröökynä. Ja oli niin olevinaan hyvä. Niin jumalinenkin.« — »Niin, sano sinä!« — »Oikea pyhä neitsyt.« — »Teeskentelijä niinkuin äitinsäkin!«

Toisiaan katsoen kuuntelivat Viion leski ja Elsa tätä puhetta. Viion leski tyyneenä, Elsa posket tulipunaisina ja silmät liekehtien.

Pari naista meni ikkunan ohi ja katsahivat sisään, mennessään. Heillä oli virsikirjat kädessä ja olivat mustassa puvussa, nähtävästi tulivat rippikirkosta, kun olivat myöhempäänkin viipyneet kuin muut.

»Tuossa juuri olivat molemmat, jos lienevät kuulleet!« »Kantänkka jos kuulivatkin! Pyhytistä! Tosi on tosi, pitääkööt hyvänään.« Ja vielä kovemmallalla äänellä lisäsi nähtävästi tarkottaen

sen Viion lesken kuuluviin: »Viioskakin siellä Latun Liisan häissä! Kaukana taisi siellä olla jumaliset ajatukset. Tytölleen näytti vain miestä pyydystelevän. On se nyt sen saanut! . . .» Kuului suuriäänistä ivallista naurua.

Elsa katsoi äitiinsä kysyvästi, vaan kun näki hänen olevan rauhallisen aivan kuin ei olisi kuulutkaan koko puhetta, rupesi hän itse itkemään.

— Jos sinä, lapsi kultani, itket jokaiselle sanalle, mitä itsestäsi kuulet, niin on sitte sinulla itkemistä!

— Minä en välitä siitä mitä minusta sanovat, vaan kun teitäkin minun tähteni soimavat!

Viion leski jäi miettimään. Eihän nuo ihmiset tehneet suurempaa rikosta häntä vastaan kuin hän oli tehnyt ennen jotakin onnetonta äitiä kohtaan tuomitsemalla häntä. Jos nämä puhuivatkin vähän karkeammasti, niin ajatus oli kuitenkin sama. Hänkin oli aina ollut löytämässä vikoja ja syitä toisissa.

Ansaitsevana otti hän vastaan syytökset, joskin olivat liioiteltuja. Ja se, että niissä oli liikaa, tuntui kuin lohduttavalta ajatellessa jotakin sinne päin, että en ole toki noin huono sentään ollut.

— Sepä on hauska nähdä, että olette jo yläällä! Ei tarvitse kysyäkään vointianne, sen näkeekin. Niin terveen näköinen, puheli Liisa

Viion leskelle heti ensi sanoikseen sisään tullessaan. — Vaan tällä on yhä kosteat silmät. Heitä Elsa kulta pois tuo nököttäminen. Ota reipasta mieltä! Eihän maailma ole vielä kokonaan kumossa!

— Emme tässä ole juuri nököttäneet itkusilmin koko aikaa. Olemme nauraneetkin ja pitäneet hauskaa, sanoi Viion leski.

— No niin pitää. Iloinen olla pitää, vaikka sydän märkää juoksisi. Elsa! on niitä sinullakin vielä ilon päiviä. Liisa rupesi sitte laskemaan leikkiä ja kujeilemaan, niin että Viion leski ja Elsakin nauroivat väliin vesissä silmin.

— Sinä olet kuin pahanen tyttö vielä, sanoi Viion leski.

— No kerkiäähän sitä akottua vielä!

— Kuule — asiasta toiseen — »Uskohan» on tullut? kysyi Viion leski.

— Mistä te sen tiedätte?

— Minä olin kuulevinani.

— On. On se tullut, sanoi Liisa ja katsoi mitä se kumpaankin vaikutti, vaan ei hän huomannut mitään. Elsakin oli kuin ei olisi asia kuulunut häneen vähintäkään.

— Se on Tuirakin siis maissa?

— On.

— Ei suinkaan hän täällä tullene käymään, sanoi Viion leski ja katsoi syrjäsilmillä Elsaa.

— Minä tulin juuri sitä varten, sanomaan

teille, että Tuira on maissa, ettette hämmästyisi, jos sattuisi tulemaan. Onko sinusta Elsa vastenmielistä, jos tulisi?

— Tulkoon vain minun puolestani, en minä ole tehnyt mitään rikosta häntä vastaan!

— Et, et. Eihän sitä ole kukaan sanonutkaan! Miksi sinä noin kiivastut? lohdutteli Liisa.

— Oletko sinä, Liisa, tavannut hänet? kysyi Elsa terävästi.

— Olen.

— Oletko puhunut minusta?

Hetken mietittyään vastasi Liisa myöntävästi.

— Ei tule Liisa siitä mitään! sanoi Elsa päätävästi. — Luuletko sinä että minun tunteeni ovat niin tuulen pöllyytellä. Vai luotatko siihen, että minä nyt menen, mihin talutetaan. Ei! Se olisi vääryys meitä molempia kohtaan, minua itseäni ja Tuiraa, ja suurin vääryys Tuiraa kohtaan. Etkö sinä sitä ymmärrä, Liisa!

Liisa oli vaiti ja istui kuin syytetty allapäin.

Tuira meni ohi ja odotettiin tulevaksi sisään. Elsa istui tyyneesti, vaan punaveret kohosivat kuitenkin poskille. Hän purskahti nauramaan, kun Tuira ei tullutkaan, vaan palasi takaisin ikkunan ohi kulki kiireesti. Elsa meni ikkunaan ja huusi:

— Tuira! Tulkaa meillekin sanomaan terveisiä mereltä.

Sulettuaan ikkunat sieppasi hän saalin ympärilleen, järestä kuvastimessa tukkaansa ja katsoi pikimmältäin pukuansa yleensä.

Kun Tuira astui sisään, punastui Elsa korvia myöten, vaan oli hyvin rauhallinen ja hilpeä. Hän tervehti ystävällisesti ja hyvin tuttavallisesti.

— Olisimme olleet hyvin pahoillamme, jos ette olisi tulleet käymään meillä. Vaan ei suinkaan aikomukseenne ollutkaan jättää kerrassaan käymättä? Äiti ja te olitte niin hyviä ystäviä. Pitkät päivät puhelitte yhdessä ja teillä molemmilla näytti olevan niin hauska.

Tuira ei osannut sanoa sanaakaan.

— Te kirjoititte meille kerran. Äiti oli oikein iloinen siitä. Vaan ette panneet osotetta, jotta olisimme vastanneet kirjeeseen. — Milloin te olette tulleet?

— Perjantaina.

— Tänä iltana teillä on sitte tulijaistanssit? Eikö niin?

Elsa puheli vilkkaasti, lakkaamatta. Viion leski ja Liisa eivät sanaa lausuneet, he vain ihmetellen kuuntelivat Elsan puhelua, joka oli kuin viserrystä, sujuvaa, katkeamatonta, iloista.

Elsa asetti alussa kysymyksiä, joihin Tuira saattoi lyhyesti vastata kieltämällä tahi myöntämällä, sitte vähitellen houkutteli hänet pitempiin vastauk-

siin ja lopuksi puhelemaan omin ehtoinsa. Toisetkin sekaantuivat sitte vähitellen keskusteluun ja viimein unehuttivat kaikki sen, mikä oli kangertanut mieltä, unehuttivat sen aivan kuin ei olisi mitään hankaluutta olemassakaan. Elsa johti puhetta lakkaamatta, aina uuteen, kun joku asia oli jo siksi tarkoin puhuttu, että alkoi keskustelu rakoilla. Hän nauroi ja muut nauroivat leikkiä laskien.

— Käykää nyt täällä vastakin, sanoi Elsa, kun Tuira viimein muisti lähtöä ajatella. — Ja kun nyt tänä iltana menette tansseihin, niin valitkaa siellä morsian itsellenne! Täällä on sieviä tyttöjä. Ottakaa kaunis, herttainen, hyvä tyttö, mutta heittäkää pois pitkät meriretkenne! sanoi Elsa sormia puistaen varottavasti.

Elsa katsoi vielä tarkastavasti, kun Tuira meni ikkunan ohi. Hän ihasteli häntä. Kaunis-
muotoinen, pitkä, harteava. Hän oli miehistynyt sitte viime näkemästä, oli nyt kuin merikotka.

— Olisin minä voinut häneen rakastua *silloin!* sanoi Elsa vaipuessaan istumaan hervot-
mana. Veret katosivat kasvoilta ja hän meni uupuneen, rauenneen näköiseksi.

— Pane maata, sinä näytät väsyneeltä, sanoi äiti.

— Väsynyt minä olen! sanoi hän heittäytyen makuulle, johon vähän ajan perästä nukahti.

Liisa ja Viion leski katselivat häntä kyynel silmissä ja mietteissään.

*

Tuira astui katua tuijottaen maahan mitään näkemättä. Hän kopeutui höyryvenherantaan. Siellä seisahtui samaa paalua vasten nojaten, kuin oli seisonut viime retkelleen lähtiessäänkin. Hän oli katsovinaan eteensä, vaan ei hän katsonut mitään. Kaikki oli yhtenä ryhmänä, joka oli yhden väristä. Vaikka olisi ollut poissa saaret ja kaikki paljasta merta, tahi poissa meri ja kaikki mikä näkyi ollut paljasta maata, ei hän olisi huomannut mitään erotusta entisestä. Ihmisiä liikkui, höyryvenheitä tuli ja meni tohisten ja puksuttaen, kellot kilisivät rannassa, höyrypillit salmessa vihelsivät, selänteellä muutamassa veneessä soitettiin käsiharppua, mutta Tuira ei kuullut mitään, ei huomannut mitään. Jos enkelit taivaasta olisivat laskeutuneet pasuunoineen, niin ei olisi hän päättään kääntänyt, ei silmää liikauttanut.

Hän lähti rannasta tietämättä minne meni ja mistä tuli, tietämättä itsestään ja muista. Missä päivä oli kulunut, ei hän tiennyt, kun istui illalla merimiesten kapakassa: »Hei pojat olutta! Tänä päivänä rahalla ja huomenna ilman.»

Hän istui muutamassa kamarissa parin toverin seurassa maistellen olutta. Salista kuului vinhakka soitto. Sieltä tuli aina vähä väliä miehiä, reippaita ja iloisia, hiki otsalla, jonka pyyhkivät

korean kirjavilla nenäliinoilla juodessaan lasin olutta ja puhellen toisilleen tytöistä kehahdellen kukin »minun tyttöä», jolla sellainen oli. Ja lähtivät taas tanssiin.

— Taira! Ankkurissako sinä aijot maata näin hyvällä tuulella? kysyi muuan.

— Ei se uskalla lähteä, sanoi toinen Tuiralle, — pelkää joutuvansa haaveriin!

— Ja että häättyy sitte talveksi tänne maakaamaan kuivaan tokkaan! nauroi kolmas.

— Ei Taira malttaisi jäädä maihin talveksi, vaikka enkelin syliinsä saisi!

— Vaan sitä se pelkää.

Nauraen laskivat he leikkiä Tuiralle, kunnes taas lähtivät tanssiin, kun soitto alkoi kuulua.

Taira jäi istumaan Risto Kivisen kanssa, joka ei myöskään välittänyt tanssista. He olivat tutustuneet merellä viime kesänä, ollen yhden iltaa yhdessä, kun sattuivat samaan satamaan. Ravintolassa olivat istuneet ja puhelleet pitkän illan ja vilkkaasti ja pitkällä ryypyn väleillä. Nyt istuivat he virkaten sanan silloin toisen tällöin, vaan maistellen sitä tiheämpään, nyökäten päätä toisilleen ja katse vakavana, kun ottivat lasin.

— Taira! Sinua tytöt kaipaavat! sanoi muuan, joka tuli tanssista viilyttelemään itseään.

— Odota Kivinen. Minä käyn tyttöjä vähän pyöräyttämässä!

Kivinen istui kamarissa, ryhmötti leveänä ja

tukevana kuin karhu, ja tuijotti allapäin pöytään. Hän ei huomannut, että kaikki riensivät saliin kuin jotakin kummaa katsomaan ja että hän oli jäänyt aivan yksin. Kova eläköönhuuto salista kohotti hänen päätään ja hän näki Tuiran tulevan miesjoukon etunenässä kuin riemusaatossa.

— Olutta! Lisää olutta! Ja paljo! käski Tuira ja meni paikalleen pöytään, jonka ääressä Risto Kivinen istui. — Nyt sitä Kivinen juodaan, sillä koko maailma on paljasta olutta! Eikö se ole Kivinen sentään lystiä? Olutta kaikki! Mais-tettiin! Maljanne pojat! huusi Tuira kääntyen tovereihin, jotka seisovivat hänen ympärillään ja tarttuivat laseihinsa huutaen:

— Eläköön Tuira! Eläköön!

Lasit juotiin pohjaan ja uutta kaataen lauloi Tuira jonkun lyhyen säkeen.

— Ei, en minä osaa laulaa. Mutta sinä Kivinen! Laula sinä. Laula joku laulu, joka on kuin . . . Etkö sinä osaa mitään, joka humautelee, ulvoo kuin tuuli taklaasissa, joka kuohautelee kuin aalto, tuommoinen Atlantin aalto, joka rymyää, jysähtelee, ruskaa kuin laiva karilla aallon pieksäessä. Laula jotakin, joka on pimeää ja raivos-tunutta kuin öinen myrsky. Laula!

— En minä osaa sellaista laulua, sanoi Kivinen.

— No osaa kai joku muu? Laulakaa sellainen laulu, pojat!

— Ei sitä ole sellaista laulua! sanoivat kaikki.

— On se, vaan te ette osaa. Sepä kumma, että ei sellaista laulua olisi!

— Oletko sinä kuullut?

— En.

— No niin.

— Ryypätään sitte olutta — ei ryypätä, vaan juodaan! Hei pojat olutta! tänä päivänä rahalla ja huomenna ilman! Vaan tänä päivänä sitä juodaan ja juodaanko huomennakin? — Ei, huomenna pojat, ei juoda!

— Juodaan vain huomennakin! sanoivat toiset ja lähtivät taas tanssimaan puhellen ihailemalla Tuirasta, joka oli puheaineena salissakin.

Tuira ja Kivinen jäivät istumaan pöytänsä ja oluviensa ääreen. He joivat. Tyhjensivät lasin toisensa jälkeen ja Tuira puheli. Mutta hänen äänensä vähitellen aleni, jotta hän viimein kuiskaili. Hän kuiskaili itsekseen pää retkallaan rintaa vasten, josta aina vähäksi aikaa kohahti, kun tuli joku toveri käymään siinä, löi olkapäälle ja sanoi jotakin. Kivinen istui toisella puolen pöytää samassa asemassa kuin oli koko illan ollutkin, vaan silmät vettä juoksi.

Salista kuului melu, joka koveni ja kiihtyi. Kuului huutoa, ryskettä ja aivan kuin olisi pirstottu rikki tuoleja ja oveja.

— Onpaan Kivinen sellainen laulu! sanoi Tuira kohottaen päätään ja katsoen Kiviseen.

»Herroja!» kuului huoneessa kiihkeä ääni.

Tuira kavahti pystöön, kuunteli melua hetki-
sen, löi nyrkillä pöytään, josta lohkesi toinen laita
ja lasit helähtivät kuin olisi kokonaisen ikkunan
yhdellä iskulla pirstonut.

— Kivinen! Herroja! Minulla on niille vä-
hän kapanvelkaa!

— Niin on minullakin! . . .

— No lähdettiin! . . .

He syöksyivät yhdessä saliin, jossa miehet
olivat kaikki yhdessä joukossa huiskien ja huutaen.

— Missä ovat herrat? huusi Tuira ja syöksyi
joukkoon, Kivinen jälessä ja vimmautuivat otteluun.

— Puhtaaksi sali! kiljahti Tuira katsahtaen
Kiviseen ja he alkoivat toimensa sysäten ja syy-
täen miehiä ulos ovesta, tutut ja tuntemattomat,
joka kävi nopeasti ja puhtaasti kuin ajatus.

Pihalla seisoivat kaikki miehet hämmästyneinä
siitä, mitä oli tapahtunut ja katselivat tyhminä
toisiaan.

— Pidä sinä nyt vahtia Kivinen. Minä käyn
puhuttulemassa tyttöjä, sanoi Tuira ja asetti Ki-
visen etehisen ovelle.

— Elkää pelätkö arvoisat neidet! Ei tämä
mitään ole. Me erotamme vain vuohet lampaista.
Täällä tulee vielä hauska! puheli Tuira naisille,
jotka salin loukossa seisoivat peloissaan. Järjes-
tettyään naiset kahteen riviin salissa ovensuusta
lähtien, käski hän soittajat luokseen, vei ne ete-
hiseen ja käski heidän soittaa marssia.

— Meripoikain marssi! Soittakaa niin, että raikuu!

Soittajat tekivät työtä käskettyä ja Tuira portailta huusi joukolle, joka kartanolla seisoi odotellen mitä tuleman piti:

— Sailors in! Oue of time. Jou must tell me word: I am sailor.

Käskyn mukaan kohosivat merimiehet portaita, lausuiivat Tuiralle tunnussanan: »I am sailor» — minä olen meripoika — ja kulkivat marssin raikuessa saliin, jossa naisrivit muodostivat kunniakäytävän.

Salissa naurettiin ja pidettiin aika lystinä tätä juhlallista menoa ja ihmeteltiin sitä voimaa, jota nuo kaksi olivat osoittaneet. Nehän olivat koko kunnia ja turva meripoikain joukolle! Etsittiin Tuiraa seuran huviksi vielä, vaan häntä ei löytynyt mistään.

Seuraavana päivänä tiedustelivat merimiehet toisiltaan Tuiraa ja Kivinen etsi häntä tarkoin kuin neulaa lattialta. Oli etsitty kaikki paikat. Missä ihmeessä hän oli?

Sitä ei tiennyt kukaan muu kuin Tepon Liisa.

— Tuira oli eilen ollut aika lystiä poikaa tansseissa, kertoi Liisa Viion leskelle ja Elsalle illalla heidän luo pistäytyessään.

Hän kertoi Tuiran tanssimisesta, kun huomasi toiset uteliaiksi.

Tuuraa olivat kiusanneet toiset, ettei hän us-

kalla tanssiin, kun pelkää rakastuvansa ja että pitää jäädä sitte maihin. Tuira oli lähtenyt tanssimaan. Oli ottanut lähimmän tytön ja tanssinut hurjasti. Kun oli sen heittänyt, niin oli heti siepannut toisen. Ja niin järjestään. Vähitellen olivat kaikki jääneet katsomaan Tuiran tanssia, joka oli ollut kuin vihurituulta. Järjestään oli hän siepponut syliinsä tyttöjä, pyörittänyt heitä kannatellen käsivarsillaan, niin että olivat lehtenä lentäneet kohona maasta. Viimeisen kanssa tanssiessaan oli hän pyörähtänyt keskilattialle, viskannut tytön kohoksi korkealle ilmaan, niin että tyttö oli kiljahtanut pelosta ja muutkin naiset, kun olivat luulleet, että tyttö putoaa lattiaan. Vaan Tuira oli ottanut hänet käsiinsä kuin pienen lapsen, suudellut ja kantanut sitte muutaman merimiehen syliin. Kaikki olivat remahtaneet huutamaan suositusta, niin että salin ikkunat sälisseet. Sen valssin oli Tuira vain tanssinut eikä muuta.

— Tytöt ihastelevat nyt häntä ja ovat ihan hulluiksi tulemassa kaipauksesta, kun eivät tiedä minne hän on kadonnut!

— No missä hän sitte on? kysyi Viion leski ja Elsa yhteen suuhun.

— Hän on merellä jo kotirantainsa näky-mättömissä, edempänä noita ruskottavia pilviä tuolla taivaan ranteella.

X.

Elatushuolet jäivät Viion lesken hartioille, kun hän parantui, sillä Elsa sitte joutui työhön kykenemättömäksi. Hän oli istunut silloin kangaspuihin rohkeudella ja innolla. Utterasti hän kalkutteli, iarti varhain aamusta hiljan iltaan. Vaan jälkeä tuli vähän ja työ pian alkoi tuntua väkinäiseltä. Hän koetti yhä vain kiinnittää, mutta sen raskaammalle työ tuntui ja sen hitaammin se kävi. Pian huomasi hän työn kerrassaan voittavan hänet. Hän ei jaksanut istua väkistenkään kuin lyhyen ajan yhtämittaa.

Silloin heittäysi huoleksi, miten voivatkaan toimeen tulla. Tarpeet olivat kasvamassa vain ja sellaiset menot tulossa! Säästö, mitä Elsalla oli, se oli mennyttä jo. Mitä nyt eteen?

Tällaista pelkoa ja huolta toimeentulosta hän ei ollut koskaan tuntenut. Se oli kauheaa. Se vaivasi yöt ja päivät. Illoin esti unen tulemasta, aamuin pyyhkäsi se sen silmistä, kun vielä tuntui väsyttävän lyhyen, levottoman nukkumisen jälkeen.

Ja päivällä oli huoli painamassa mieltä joka hetki. Jos mitä teki, joka vaati ajatuksen mukanaan, niin jysähti mieleen äkkiä pelottava huoli, joka teki rauhattomaksi ja aivan kuin pani sekaisin kaikki.

Ainoa toivonsa oli voimistuvansa, jotta työhön kykenee siksi aikaakaan, kun Elsa pääsee sivu. Ja siihen toivoon tarttui hän ja turvautui kuin piintyneeseen uskoon. Hän jo tunsi voimien lisääntymistä, ja lasi varmasti, että hän jo silloin ja silloinkin voi tarttua työn päähän.

Vaan siihen asti, ja sen varalle? Olihan hyviä ihmisiä! Kyllä ne häntä auttavat ja tällaisessa tositarpeessa, jonka selittämättäkin tuntevat! Hän meni Jäntin emännän luo, joka oli parhaita tuttujaan, kun hän vuosikausia oli hänelle kankaita kutonut. Hän oli aina ollut ystävällinen, hyvästi maksanut, ja oli paremmissa varoissa kuin muut, joita hän tunsi. Tuntui Viion leskestä varmalta, että Jäntin emäntä auttaa, lainaa siksi, kunnes voivat maksaa: jos ei ennen, niin sitte kun Elsa on palautunut.

— Minulla olisi antaa ja antaisinkin, jos olisi toisenlainen ja tositarve. Vaan minä sanon teille suoraan, että minun rahani ovat kunnialla ansaittuja ja liian hyviä sellaisten elättämiseksi, jotka juoksentelevat miesten jälessä ja rakentelevat jalkalapsia. Minua kummastuttaa, että te kehtaatekaan tulla pyytämään ja vaivata itseänne. Jos

minun tyttäreni olisi sillä tavoin elänyt, niin kadulle olisin ajanut! oli Jäntin emäntä sanonut ja kuvaillut, miten oli väärin Viion lesken huolehtia sellaisesta tyttärestä ja auttaa. — Sillä tavoin niitä huonoja ihmisiä syntyy ja lisääntyy, kun niitä suojellaan ja autetaan. Kärsikööt, niittäkööt, mitä ovat kylväneet, syökööt, mitä ovat vetäneet!

— Mutta onhan hän minun lapseni ja onhan kysymyksessä kahden ihmisen henki.

— Vaikka! Ei tarvitse märkää sormeakaan ojentaa!

Viion leski ei voinut ajatellakaan enään keneltäkään mennä lainaan pyytämään. Ja kuin taivaasta neuvona piti hän keksintöään myydä, mitä oli sellaista, jota ilman tuli toimeen. Hänellä oli mustat vaatteet, vanhat jo, mutta hyvin säilyneet, muutamia huiveja, jotka ovat olleet kallisarvoisia ja lisäksi yhtä ja toista pientä kamua. Hän laski rahoja summan, jolla voivat tulla sievästi eläen hyvin toimeen. Eikä kukaan voi syyttää ja moittia häntä, kun raha ei tullut lainaksi. Sillä, jolta pyytää jotakin apua, on oikeus puolellaan sanoa mitä hyvänsä ja näkyvät osaavan sanoakin.

Mutta nekin, joille hän meni kaupalle tavaraansa, osasivat ja pitivät oikeutenansa sanoa suoria sanoja ja antaa viisaita neuvoja.

— Siitä sen näkee, että ei pitäisi tyttäriään kasvattaa fröökynöiksi, eikä mitenkään ylpeillä heidän tähtensä. Se näkyy aina olevan niin, että

ylpeys käy lankeemuksen edellä — tähän suuntaan kuuli hän puheita ja lisäksi kaikenmoisia viittauksia, pistopuheita, joita ei kaikkia ymmärtänytkään, vaan aavisteli niissä piilevän niin myrkyllistä, että eivät ole ilenneet itsekään selvin sanoin lausua.

Katkeruutta mieli täynnä ja rahaa ei puoliaakaan, mitä oli ajatellut myydessään saavansa, tuli hän aina kotia retkiltään.

Mistä olivat ihmiset saaneet perusteet kaikkiin niihin syytöksiin, joita he tekivät? Ei hän voinut ymmärtää antaneensa vähintäkään aihetta niihin. Eihän hän ollut kasvattanut Elsaa fröökynäksi. Elsahan oli ollut työssä pienestä pitäen, varemmin kuin moni muu. Kunniallisella ja raskaalla työllä hän on elättänyt itseänsä ja äitiänsäkin. Mistä se vihamielisyys heitä molempia kohtaan ja niiden puolelta katkerin, jotka ennen enin kiittelivät ja iloitsivat heidän hyvänsä? Kaikki olivat nyt aivan kuin iloisia, että näin oli käynyt, sen sijaan kuin olisi luullut heidän ainakin säälivän, jollei surevan ja itkevän.

Kovasydämmisiltä tuntuivat ihmiset. Totta on mitä Latun emäntä sanoi, että lähimmäisen rakkaus on ihmisistä kaukana kuin taivas maasta, ajatteli hän kerrankin kotia tullessaan. Mutta tuo ajatus jysähdytti hänen omaatuntoaan, sillä se lause oli, silloin kun se sanottiin, paikallaan hänellekin. Ja joskin jonkunlaisella säälillä, niin kui-

tenkin ankarasti tuomiten oli hän puhunut onnettomista langenneista ja heidän äideistään aavistamatta lähellekään, mitä kärsimyksiä näillä raukoilla oli. Niitä kärsimyksiä ei voinut tuntea muu kuin se, joka on niitä kokenut tahi avoin silmin nähnyt.

Nyt hän olisi ymmärtänyt puhella Nikkilän kanssa. Hän käsitti nyt sen keskustelun, mikä heillä oli Elsasta. Se oli lämmintä, siinä oli rakkautta. Ja miten itsekäs hänen oma uskonsa todellakin oli! »Isä meidän anna minulle.» Sel-laista todellakin hänen rukouksensa ja uskonsa oli ollut.

Nöyrytymys, jota hän tunsu, synnytti tyytyväisyyttä ja tyytyväisyys antoi toivoa. Tuntui kuin jotakin valoa olisi pilkoittanut, niin kuin päivä olisi ollut tulossa, niin ahdasta kuin olikin.

Kaikki muu mitä oli liikenevää ollut, oli jo myyty paitse vihkisormus. Oli hän sitäkin jo monasti ajatellut, vaan oli sääli ollut sitä menettää ja oli sitä paitse ajatellut, että voi tulla sellainen tarve, jolloin oikein tiukasti kysytään varoja, jonka vuoksi oli sitä säilyttänyt viimeiseen saakka. Kaikki oli kuitenkin mennyt paremmin kuin oli osannut odottaa. Mutta nyt oli kuitenkin vuoronsa sormuksella, kun muuta ei ollut.

Vaan sepä auttaakin jo pitkäksi aikaa, ajatteli Viion leski, ja aikaa voittaen voitetaan vas-

tukset. Hän odotti Liisaa Elsan luo, jotta hän pääsee rahan hankintaan.

— Elsa nukkuu, kuiskasi hän ja teki kädelään varottavan liikkeen sisään tulijalle, luullen häntä Tepon Liisaksi, vaan tarkemmin katsottuaan, huomasi ettei se Liisa ollutkaan.

— Elkkää pahastuko! Minä tulen katsomaan miten Elsa jaksaa.

— Kah, Ojanniemen Marihan se on. Sinuapa ei ole näkynyt meillä koko pitkään aikaan. Minä luulin Tepon Liisaksi, joka lupasi tulla tänne Elsan ja lapsen luo, siksi aikaa kuin käyn vähän asioillani kaupungilla.

— Miten Elsa jaksaa?

— Hyvin.

— Entä lapsi?

— Oikein hyvin lapsikin.

Samassa tuli Liisa tuomisia molemmissa käsissä.

— Taisitte jo pitkään odottaa? En tahtonut saada tyttöä nukkumaan. — Siellä on suden ilma, voittekohan te mennä? Soma se on, kun on joulukuun käsiin käymässä ja sataa taivaan täydeltä.

Viion leski ei välittänyt ilmasta. Hän lähti ja käski Marinkin olla, jos on aikaa ja haluttaa, kunnes Elsa herää, arvellen että Elsa varmaan on hyvillään Marin käynnistä.

— Mutta elä sinä rupeakaan minua haukkumaan, sanoi Mari Liisalle Viion lesken mentyä.

— Et sinä sillä kuitenkaan parane, vastasi Liisa vetäen Maria istumaan syrjään, etteivät kuiskutelllessaan herättäisi Elsaa. — Mutta synti ja häpeä se on, että sinäkin nuori ihminen juoksentelet ja aikasi tärväät — puhumatta nyt muusta — kun voisit auttaa tarvitsevia, sinä yksinäinen ja työhön kykenevä, nuori ja voimakas ihminen. Nytkin voisit olla suureksi avuksi. Sinä ymmärrät helposti tämänkin talon tarpeet nyt, ja ajattele että ei ole mitään tuloja eikä ole ollut pitkiin aikoihin. Viioska sairastui ja Elsan piti olla poissa työstään, ja sitte Elsa ei enään kyennyt. Mutta ei kyennyt toinnuttuaan Viioskakaan, vaikka niin koetti hengen rajoja myöten. Voi jos tietäisit, mitä hän raukka on saanut kärsiä kokien puutetta ja ihmisten kylmää sydämmettömyyttä!

— Kyllä minä aavistan.

— Kaikki, jotka ennen kiittivät ja ylistelivät Viion leskeä ja Elsaa, ovat nyt heitä syyttämässä, polkemassa, herjaamassa. Kaikki ovat aavistaneet muka, että näin on käypäkin, tämä lopuksi tuleva. Viion leski on muka ollut ylpeä ja sen vuoksi Jumala häntä rangaissut ja mikä sanoo mitäkin. Siihen uskoon taipuvat nekin muutamat harvat, jotka ovat pitäneet kummana, että näin on käynyt. Ei märkää sormeakaan halua kukaan avuksi ojentaa, vaan ovat kylmiä ja tunnottomia. Viion lesken on pitänyt myydä, mitä sielu on sietänyt. Nyt meni hän myymään vihkisormuksensa, ainoa

mitä hänellä vielä oli muistoa entisistä oloistaan. Ja siinä nyt ovat kaikki lopussa. Mikä sitte neuvoksi? En ymmärrä, miten hän voi olla niin levollinen ja niin keveästi kuormaansa kantaa.

— Voi, minä haluaisin auttaa, sanoi Mari, — oikein sydämmestäni sen tekisin, vaan miten voin? On minulla nytkin rahaa, vaan . . .

— Vaan mitä?

Mari oli ääneti ja näytti kaduttavan, että oli tullut sanoneeksi.

— Mitä sinä yritit sanomaan? tinkasi Liisa.

— Niin, että en minä *näitä* rahoja voi antaa, ymmärräthän sinä! sanoi Mari äreästi.

— Rupea työhön, sinähän olet sukkela ja taitava ompelija. Helppohan sinun on asiaan ryhtyä.

— Ei se ole niin helppo! Sinä Liisa rakas et ymmärrä. Siellä minun asunnossani juoksee joutilaita. Se on kaikkien kievari. Mitä siellä tulisi oikeaa?

— Muuta pois. Muuta tänne, täällä voit muutenkin auttaa?

— Ei! Minusta tarttuisi näihin paha maine. Ajattele miten helposti se nyt tarttuisi. Puhutaisiin tietysti kaiken kauheita ja heidän tilansa kävisi vielä arveluttavammaksi. Sitä paitse . . . Mari mietti hetkisen ja jatkoi sitte: — Jos miten kävisi vielä vasta, niin voitaisiin ajatella minua syylliseksi, houkuttelijaksi. Ei, ei se käy!

— Mitä sinä sitte pelkää? Ettäkö Elsa vielä horjahtaisi? Ei hän ole . . .

— Minuksiko? Minä en varmasti sano sinne enkä tänne. Elsa on eri ihminen ollut aina kuin minä ja hän voi pysyä oikeana ihmisenä, vaan olla pysymättäkin. Ihminen ei ole aina tahtonsa herra ja maailman rannalla on monta mutkaa. Minä en voi tänne muuttaa siitäkkin syystä, että minä olen heikko ja pelkään vaikuttavani Elsaan tahtomattani, tietämättäni. Minä en luota itseeni.

— Muuta sitte meille.

— No se on eri asia.

— Mutta tiedät sanomattakin, millä ehdolla!

— Minä lupaan, että moitteiden syytä ei ole niin kauan kuin teillä asun.

— Lupaa samalla ijäksesi.

— Voisinhan minä mieliksesi luvata, vaan sen enempää se ei merkitse. Minä olen tehnyt sata lupasta, rukoillut Jumalaa, käynyt seuroissa, kulkenut kirkossa, itkenyt itkemästäkin päästyäni, katunut ja kaduttuani . . .

— Kuka? Mariko se on? kysyi Elsa. — Olipa hauska, että tulit käymään. Minä olen kaivannut sinua katsomaan poikaani. Et usko kuin se on kaunis!

— Mutta sinä itse olet kaunis. Voi kuin sinä olet kaunis! Et sinä nukkuessasi ollut, mutta nyt! Katso Liisa! ihaili Mari aivan ihmeissään.

Elsa hymyili ja Mari tarttui Liisaa käsipuolesta, katseli vuoroon Elsaa ja vuoroon Liisaa, aivan kuin olisi tälle tarkoittanut, että etkö sinä näe!

— Oletteko katsoneet poikaa, että eihän sillä ole mitenkään paha? kysyi Elsa.

— Voi Elsa! ihmetteli Mari lasta katsoessaan. — Aivan kuin . . . ja lopun selitti Mari pään nyökäyksellä Elsalle.

Elsa hymähti ja Mari huomasi, että hän ymmärsi.

— Kuule Elsa, kyllä sinulla tulee hauska ja sinä tulet onnelliseksi!

— Missä äiti?

— Meni vähän asioilleen, kohtakai hän tuuleekin, vastasi Liisa ja alkoi selittää Elsalle, että Mari tulee hänen luo asumaan, josta sitte keskustelivat kaikki hyväksi mielekseen.

Iloisina näki heidät Viion leski ja toivorikkaina, kun hän tuli kotia. Ja niin hän itsekin oli.

— Minä olen märkä kuin kastettu riepu. Siellä sataa taivaan täydeltä ja on pimeää, että ei näkisi, vaikka tikulla silmään pistäisi. Varmaankin minä olen kahlonut joka rapakon, kertoi hän nauraen.

— Äiti rukka, sääritteli Elsa äitiä, joka kastuneissa vaatteissaan näytti nyt niin laihalta suoskaleelta ja niin säärittävältä, kun astuessaan tu-

rahtelivat märät kenkänsä. Mutta Elsakin huomasi, että hän on tavallista iloisempi.

Ensi kerta oli, että Viion leski ei ollut kuulut neuvoja, opetuksia tahi pistopuheita. Ja tuo kultaseppä, joka sormuksen oli ottanut panttiin, oli ystävällinen, vaikka oli outo. Enemmän oli antanut pantatessaankin rahaa sormuksesta, kuin hän oli osannut siitä toivoa myydessä. Oli niitä hyviäkin ihmisiä, ja tuntui hänestä nyt, että ei niin kovasydämmisiä ollutkaan, kuin hän mielensä katkerana ollessa oli ajatellut. Olihan usea heistä ennen ollut hänelle avulias, niinkuin Jäntin emäntäkin, joka oli toimittanut hänelle kankaan kutomista ja muut samalla tavoin, jos ei töissä, niin kuitenkin sanoissa osoittaneet ystävyyttään ja luottamustaan. Tuntui hänestä nyt, että hän oli heille ystävyiden velkaa, jota aivan kuin toivoi voivansa vielä heille osoittaa. Vaan rakkaimpina mielessä, lähimpänä hänen kiitollisuutensa tunnetta oli, paitse Liisa ja hänen äitinsä, tuo kultaseppä, jota hän olisi halunnut kiitellä oikein sydämmellisin sanoin, mikä oli jäänyt tekemättä, kun hän oli vieras, ettei muuta kuin nimen tiesi.

Teidänpö oma tämä on? oli kultaseppä kysynyt ja sitte udellut, että minkä vuoksi hän myö vihkimäsormuksensa, ja neuvonut jättämään panttiin joksikin aikaa, jos voi vielä lunastaa. Oli luvannut antaa lisää, jos sittekin on pakko myydä.

Yhtä iloinen kuin rahasta oli Viion leski tuon vieraan ihmisen tunnollisuudesta ja ystävyydestä. Se olikin kuin hyvä lääke hänen katkeruutta ja kovuutta kokeneelle sydämmelleen.

Tänä yönä hän nukkui levollisesti ensi kerran pitkästä ajasta. Ja aamulla hän heräsi virkeällä, iloisella mielellä. Kirikkaammalle näytti kaikki ja toivo aivan kuin pilkisti kaikkien takaa, ja varmemmasti hän ajatteli ja toimi. Luotettavalta tuntui taas eläminen, kun hän muutamana päivänä istui kangaspuihin ja tunsu voimaa itsessään, ja vielä oli entistä säästöä suurin osa ja isoimmat tarpeet olivat kaikki tyydytetyt.

Kun hän lasta hoiteli, ja sen kanssa toimi, tunsu hän itsensä onnelliseksi. Tuo pieni olento oli kuin suuri kalleus, jonka menettäminen olisi tehnyt umpeen painamattoman aukon elämään. Sen kanssa oli tullut maailmaan uutta, jonka ympärille kääriä ajatuksiaan, toiveitaan, jolle voi uhrautua ja omistautua rakkaudella.

Tuollainen pieni turvaton olento!

Se tuorensi hänessä äidin rakkauden ja onnellisuuden ensimmäiset, suloisimmat tunteet. Ja tuntui tyydytystä mielessä, jossa oli asunut Viion eläissä voimakas ja masentava kaipuu pojattomuudesta, mikä oli tietämättä pohjastanut myöhemminkin.

Kun Elsa nousi, tunsu Viion leski äkillistä iloa aivan kuin päivän säde olisi pilkistänyt kes-

kellä talvista pimeyttä. Oli turvallista nyt. Huolet, jotka olivat huoistuneet sen avun kautta, mitä Mari tarjosi, katosivat nyt jälettömiin. Ja onnellisuuden tunne lämmitti mieltä.

XI.

Elsa oli aivan terve. Hän oli alussa vakava, vaan tyytyväinen. Vähitellen tuli hän iloisemmaksi ja sai melkein entisen hilpeytensä. Onnellinen näytti hän olevan, kun hän puhella visersi lapselleen kuin leivo pojilleen. Nöyrä ja rakastava lapsi oli hän äidilleen.

He alkoivat elää elämäänsä unohuttaen ympäröivän maailman ja sen kanssa menneisyyden ja tulevaisuuden, kiintyen koko sydämmellään nykyhetkeen, joka oli tyytyväisyyttä, tyyntä rauhaa, onnellisuutta, mikä ei kiihottanut, vaan joka oli vain viehkeä, pehmoinen tunne.

Vaan maailmalla oli köytensä, jotka se oli kietonut heidänkin ympärilleen, ja joilla se kiskoi heidät yhteyteensä.

Elsa oli kirkoteltava.

Se oli häntä vaivannut heti lapsen ristittyä, jolloin se hänelle ilmoitettiin. Hän oli sen unohuttanut väliin pitkäksikin aikaa, vaan sitte se muistui mieleen yht'äkkiä sitä kanheampana. Virsi-

kirjasta oli hän katsonut, miten sellainen toimitus suoritetaan. Sittenkin tuntui se kauhealle, vaikka ei tarvinnutkaan enään kirkossa istua rangaistus-sijalla jumalanpalveluksen aikaa ja sen jälkeen keskellä kirkon lattiaa olla polvillaan, vaan sai käydä pappilassa joku kumppaninaan, niinkuin Ojanniemen Mari tiesi, jonka kanssa Elsa kerran puhui asiasta viitsimättä muille siitä mainitakaan. Mari oli käsenyt Elsan tahtoa Liisaa kumppanikseen, vaan tekemättä se jäi Elsalta, kunnes Liisa sen puheeksi otti kerran kahden kesken Elsan kanssa ollessaan. Silloin tehtiin päätös lähteä jo huomispäivänä.

Elsa ei saanut oikeaa unta silmäänsä sinä yönä.

Mitä oli rovasti sanova, joka oli hänen kumminsa ja joka oli rippikoulussa antanut hänelle lahjaksi Uuden testamentin kauniisti kehottaen elämään oikein!

»Iloksi äidille . . . esimerkiksi tovereille . . .»

Hän itki illalla ja itki aamulla heti herätessään sekavasta unenhorroksesta. Ja lähempänä lähtöä joutui kuin raivoihinsa. Hän ärjyi äidille, tiuskui Liisalle, sätti ja panetteli ihmisiä, tuttuja ja tuntemattomia, ketä tahansa näki kadulla tahi kartanolla liikkuvan.

— Olisit Liisa tuonut issikan tullessasi, jolla olisi ajettu, tahi kaksi. Minä olisin ajanut edellä ja sinä jälessä. Mutta sinun kai pitäisikin ajaa

edellä, joka olet kunniallinen ja siveä ihminen, minä syntipukki jälessä. Eikö niin?

— Vaan Elsa rakas, mitä sinä puhut? sanoi äiti nöyrästi ja itkua teetellen. — Minkätähden sinä noin riehut?

— No tiedänhän minä mitä te kaikki ajattelette, vaikka tekeydytte niin lipeviksi!

Paiskaten ovea lähti hän ja astui kiireesti, että Liisa sai juosta tavatakseen hänet.

— Tuokin tuolla mollottaa ikkunassa, tuo vanhapiika, varisten pelätti! Tässä sitä nyt mennään, tule sinäkin kristilliseksi seurakunnaksi kuuntelemaan, kun syntipukkia tunnustutetaan. Siitä saat jotakin puheainetta, taitaakin olla juoruaineitten puute nykyään!

Liisaa nauratti ja itketti.

Muuan tyttö tuli vastaan, joka Elsaa tervehti naurusuin.

— Olevinaan sekin! Silmäpä Liisa, eikö katso hänkin taakseen ja ylenkatseellisesti naura!

— Vaan Elsa kulta, sinähän olet tuota tyttöä kehunut aina hyväksi ja ystävälliseksi.

— Niin. Kyllä ne ovat olleet hyviä ja ystävällisiä, kun on heidän yläpuolellaan, vaan joustuupa tasalle tahi vähänkin alakynteen, niin suu on irvillään ja pirullinen hymy huulilla.

— Sinullahan on myrkkyhammas suussa, sanoi Liisa, kun Elsa samassa rupesi sättimään ja pilkkaamaan muuatta rouvaa, joka sattui näkyviin.

— Jospa minulla olisikin myrkkyyhammas, niin purisin kaikkia, ihan säälistä, niin että jaloissani kiemurtelisivat tuskissaan.

Kun he tulivat pappilaan ja Liisa toimitti rovastille, millä asialla ollaan, seiso! Elsa pystönä ja viha liekehti silmistä.

— Kenenkäs lapsia sinä olet? kysyi lempeäänäinen rovasti.

— Viion. Elsa Viio minä olen.

— Vai niin, vai niin, lausuili rovasti menen toiseen huoneeseen.

Elsa nauroi Liisaan kääntyen:

-- Vanha käänttyräpä se on jo tuo rovasti.

Liisa oli vakava ja paheksuvan näköinen ja se kiihdytti Elsaa.

— Kun sinua hävettää, niin mitä lähdit! Ei sinun tarvitse yhtä rintaa minun kanssani lähteä, saat kulkea kernaasti edellä . . .

Rovasti tuli papinkaulus kaulassa ja kirja kädessä, josta alkoi lukea käskettyään Elsan polvilleen laskeutua.

Elsa oli lukenut virsikirjasta koko menon siihen kuuluvine kysymyksineen ja rukouksineen. Vaan nyt tuntui kaikki aivan uudelta. Ja menon päätyttyä oli kaikki supistunut lyhyeksi pauhuksi, jossa oli perkeleen yllytystä ja houkuttusta, salavuoteutta ja saastaisuutta, ulossyöksemistä ja poishylkäämistä, hiukka armoa ja heti kovaa uhkaa, ja että hän on pahentanut ja vihoit-

tanut Jumalan ja kristilliset ihmiset, joutunut perkeleen valtaan . . .

Elsa asteli äänetönnä Liisan sivulla, katsellen häpeissään eteensä. Kun hän olisi viitsinyt, niin olisi pyytänyt anteeksi Liisalta. Hän oli ollut ilkeä. Miksi oli ollutkin niin ilkeä? Äiti raukallekin sillä tavoin mellastanut, niin kuin se äidin syy olisi ollut. Syyttömiähän ne muutkin ihmiset olivat . . .

Viion leski oli kotona itkusilmin. Surullinen ja katkera oli tämäkin kokemus. Elsa noin hurja, raaka . . . Sitä vain puuttui, että ei kiroillut, muuten aivan kuin pahimmat ihmiset. Oliko hänessä tuollaista, oliko hän noin pohjaltaan turmelunut ja pettävä kuori enään päällä? Ei. Hän ei sitä voinut uskoa. Hetken tuomaa se oli, vaan kauhistavaa siksikin . . . Heidän onnellisuutensa ei voi olla enään koskaan ehyttä. Se on ijäksi kaikiksi pirstoutunut, mennyt muruiksi, joita ei mikään mahti saisi kootuiksi. Maine, kunnia on poissa, häpeä, ylenkatse on seottunut eroamattomasti niihin. Jos olisivat saaneet olla he kahden, niinkuin olivat, niin olisivat olleet onnellisia, mitä sitte, jos olisi käynyt niin kuin hän oli toivonut.

Elävänä tuli nyt silmiin kuva Elsasta äitinä omassa kodissaan. Herttainen, lempeä, puhdas kuin pulmunen, kotinsa lumous . . . Ja tuo pöyristyttävä vastakohta, niinkuin raivotar!

Hän istui hervottomana, kyyneleet juoksivat norosinaan poskia pitkin.

Elsa syöksyi, sisään päästyään, suoraan äidin kaulaan ja itki rajusti, hillitsemättä.

— Itke lapseni, se lohduttaa minua. Itke sydämesi sulaksi, pois kaikki kylmyys. Itke pois kaikki jäykkyys, sydämesi nöyräksi. Itke kaikki ynseys rakkaudeksi . . .

XII.

Mari oli ollut Elsalle kuin suojelusenkeli, vaan muutenkin heidän välinen ystävyytensä oli vahvistunut ja uudistunut puhellessaan usein kahden kesken myöhäiseen yöhön, kun Mari iltasin tuli Elsan luo. Muisteltiin lapsuutta ja keskusteltiin elämän kirjavuudesta, iloista ja suruista, ihasteltiin ja itkettiin. Elsalla jäi mieleen aina Maria kohtaan sydäntä särkevä sääli. Mari oli niin hyvä, herttainen ja niin kaunis ja olisi voinut uskoa, että hän voi tulla vielä onnelliseksi, mutta hän itse oli niin toivoton ja synkkä aina.

Mari oli kertonut, että hän rakastaa vielä Aappoa. Vaikka toisinaan ei häntä muistanut eikä luullut hänestä välittävänsä, niin usein tuli kuitenkin yht'äkkiä sellainen ikävän puuska, että ei tiennyt, miten jaksaa elää ja piti joskus lähteä katselemaan nähdäkseen häntä edes vilahdukseltaan.

— Jos vain Aappo rakastaisi minua vielä, niin tekisin minä mitä tahansa ja voisin tehdä,

Minä olisin niin hyvä, niin hyvä. Ja minä tekisin työtä ja auttaisin oikealla tavalla Aapon vanhempia ja veljiä ja siskoja, raukkoja! Vaan ei Aappo rakasta minua.

— Ehkä Aappo rakastaa vielä, ja voithan sinä silti olla oikea ihminen.

— En! Olen minä usein aikonut ruveta oikeen elämään. Olen ajatellut mennä maalle, johonkin hyvin kauas, ettei kukaan tiedä minusta missä olen, vaan luullaan kuolleeksi. Siellä maallakaan eivät tietäisi kuka minä olen, eivät muuta kuin, että minä olen Mari. Minä tekisin työtä ja auttaisin kaikkia ja kaikki pitäisivät minusta.

— Ja sitte tulisi Aappo, joka myöskin olisi luullut sinua kuolleeksi ja ikävöinyt sinua . . .

— Niin minä olenkin ajatellut, että Aappo tulisi sitte. Minä olisin vanha resunen akka . . .

— Minkä vuoksi vanha akka!

— No mikäs minä olisin? Tietysti vanha resunen akka ja ruma. Aappo ei tuntisi. Minä olisin suojelusenkelinä hänen talonsa ja väkensä ympärillä, aina valmiina ja valppaana kaikkeen. Minä tekisin kaikkea hyvää, olisin aina onnettomuuden edessä esteenä ja kaiken pahan parantajana. Ja palkkani olisi Aapon kiitollinen katse ja ystävällinen sana. Sitte kuolinvuoteellani, kun Aappo kysyisi kuka minä olen, sanoisin: sulle rakkaudella silmäni, sillä minäkin olen sinua ra-

kastanut, sovita rakkaudella sinäkin vääryytesi minua kohtaan — minä olen Ojanniemen Mari.

— Mitä palkkiota olisi siitä Marille kaikesta rakkaudestaan? Miksi näin surullinen elämä ja elämän loppu!

— Minusta se olisi kaunis ja olisin onnellinen, jos niin elämäni päättyisi.

Ei Elsa jaksanut sitä sulattaa. Hän jäi kuin jäikin itkemään ja säälimään ja itkustaan selkeni toivomaan ja uskomaan, että Aappo rakastaa vielä Maria ja ottaa hänet omakseen. Ja Elsa uskoi tämän väleen tapahtuvan, kun Aappo kuului joutuvan pian papiksi. Ja niin usein kuin Mari hävitti surullisilla kertomuksillaan tämän Elsan toivon, rakensi hän sen uudelleen ja entistä ehompänä.

Vaan Mari repi sen sitte rikki katoamalla tietämättömiin jättäen ikävään ja kaipaukseen Elsan, ihmettelemään ja huolehtimaan Viion lesken ja Liisan.

Mari oli lähtenyt eräänä päivänä Liisan luota sanoen menevänsä vähän asioilleen, vaan sille tielle oli hän jäänyt. Liisa oli tavannut sitte hänet muutamia päiviä sen jälkeen, jolloin Mari oli kertonut hypänneensä hakemassa huonetta Vimparin joukolle ja saaneensa Kontinkankaan takana muutamalla pellolla jonkun hökkelin, jonne Vimpari oli joukkoineen muuttanut. Mari oli aikonut tulla taas Liisan luo ja ruveta työhön, vaan ei ollut

kuulunut eikä näkynyt. Toista kuukautta oli hän ollut jo aivan tietymättömissä, niin ettei ollut kuulunut ei näkynyt jälkiäkään, vaikka Liisa oli käynyt kurkistelemassa kulkupaikoilla ja kysellytkin joiltakin Marin tutuilta. Kuta pitemmälle aika kului, sitä enemmän ihmettelivät Viion leski ja Liisa, vaan Elsa varmistui luulossaan, että Mari on mennyt maalle.

Tuntui nyt että Marin kertomus olisi toteutuva, että muuta enään ei voisi toivoakaan. Hän sille jo itki, samalla kun itki ikäväänsä, Maria menneenä ijäksi päiviksi, sillä olihan hän aikonut mennä niin kauas, että ei kukaan tiedä. Joskus hän kuitenkin aivan kuin toivoi muuta ja joskus taas pelkäsi pahempaakin, kun Liisa viittaili kaikenmoisiin arveluihin. Muutamana iltana kun he puhelivat kahden Liisan kanssa Marista, tuntui Liisa luulevan, että Mari on jotenkin menettänyt itsensä. Ja tähän takertuivat Elsan ajatukset kiinni kuin tosi tapaukseen.

— Mari puheli sellaisesta usein hyvin kylmällä välinpitämättömyydellä, sanoi Liisa.

Ja sitä mietti sitte Elsa koko illan niin, että kun äiti puhui hänelle jotakin, niin piti Elsan miettimällä miettiä, mitä se olikaan eikä hän tahtonut mitenkään ymmärtää yksinkertaisinta kysymystä. Ja kun levolle asettuessa tuli puhallettiin sammuksiin, tuli selvemmin mieleen kauhistava ajatus.

Puolikuun heikko valo heijastui ulkoa kuu-
raisten ikkunain läpi, jotta huoneessa oli himmeä
hämärä. Pakkanen jyski ulkona. Väliin jymäh-
teli etäämmällä, jolloin kuului kuin joku rakennus
olisi rymähtänyt alas. Väliin lähellä paukahti,
jotta huone tärähti. Kosken pauhu kuului suuri-
äänisenä ja lähellä, aivan kuin olisi se ollut ka-
dulla kuohumassa.

Viion leskikin heräsi muutaman kerran ja
lausui itsekseen:

— Kylläpä se nyt huutaa!

Tuntui kamalalle aivan kuin jotakin kauhis-
tavaa olisi tapahtumassa. Hän nousi katsomaan
lasta. Se nukkui rauhallisesti, mikä rauhoitti hän-
täkin, niin että pääsi jonkun hetken perästä taas
uneen.

Elsa ei ollut vielä silmän täyttä unta saanut.
Kauhistava kuva väikkyi mielessä.

Hän näki Marin seisovan sillalla kaidepuuta
vasten, siirtyvän penkin kohdalle, nousevan pen-
kille ja siitä kaidepuulle ja hyppäävän alas, up-
poavan kuohuihin ja painuvan jään alle . . .

Kauhistutti että ruumista karsi, värisytti joka
jäsentä.

Mustia aaveita lenteli kosken kuohujen päällä,
seisoksi jään reunoilla ja sillalla, ja pauhu oli kuin
niiden huutoa . . . Se oli kuin pahojen henkien
veisuuta . . .

Kun Elsa painoi silmänsä umpeen karkottaakseen kauhistuttavaa kuvaa, niin näkyi se selvemmin ja pauhu kuului kovemmin, ja tuntui kuin huoneessa olisi liikkunut joku ja ovesta tullut toisia sisään. Kun hän avasi silmänsä ja katseli huoneelle, oli kuin kummituksia kaikkialla. Lapsen kätkyen ääressäkin ryhmötti joku akka. Hän terästi katseensa ja huomasi, että se olikin vain tuoli ja siinä vaatteita. Kaikki hän sai selvityksi, vaan kun taas jonkun ajan perästä loi niihin katseensa, muodostivat ne uusia kummituksia.

Hän nousi, otti tulen ja rupesi työhön, vaan itki isomman ajan. Kun äiti aamulla heräsi, niin pani hän levolle niin uupuneena, että oli hervoton kuin lankavyyhti.

Päivällä tuli Liisa ja kertoi puhuttavan, että koskesta on löydetty naisen ruumis, vaan ei tietty nimeä.

Kaikki katselivat toisiaan kysyvästi ja lukivat saman vastauksen toistensa katseista:

Mari!

— Millä kannalla se Marin elämä oikeastaan oli? kysyi Viion leski aralla ja säälin äänellä.

— Mari raukka! huokasi Liisa. — Olihan se hänen elämänsä sellaista kuin oli. Kuka sitä olisi uskonut hänestä! Hän oli vieläkin niin soma tyttö. Niin hyväsydäminen ja hellätunteinen, että ei enempää enään toinen. Tuntui että hän voisi antaa vaikka silmän päästään toiselle, jos

sillä voi auttaa. Ja niin herttainen hän oli, kun oli tavallisella tuulella. Minä mielistyin kovasti häneen tällä aikaa, kun hän oli meillä. Eikä hänen elämässään silloin ollut moitteen sijaa.

Hetken ääneti oltuaan, aivan kuin itseksensä muistellen Maria, jatkoi Liisa:

— Toisinaan kun hän oli iloinen, niin ei mukavampaa ihmistä toista. Hän kun rupesi leikkiä panemaan, niin sai nauraa selkä suorana. Hän laski juttuja, toinen toistaan hullumpia. Ja ihmisiä hän osasi kuvata, huomasi heidän omituisuutensa heti ensi silmäilyllä. Ja kaikista asioista löysi hän hassunkin puolen. Mutta osasi hän puhella vakavastikin ja sitä kelpasi kuunnella. Se ei ollutkaan tyhjää korupuhetta, vaan ytimekästä ja sydämmellistä. Ymmärsi hän ja tiesi oikean ja väärän. Säästi muita ja tuomitsi itseään. Selvillä hänellä oli, millainen hänen elämänsä pitäisi olla ja hän ihasteli oikeaa elämää, mutta hän lopetti puheensa siitä aina ivallisesti sanoen: »kun pääsisi rouvaksi, niin keittäisi hernettä!»

Jonkun aikaa mietittyään jatkoi taas Liisa:

— Omituinen ihminen oli se Mari. Auta armias, kun hän sattui pahalle tuulelle! Ei osannut olla mieliksi mitenkään. Hän simppuili, oikutteli, ylpeili ja oli hyvin levoton. Kummallinen sielu hän oli. Minä olen monta kertaa ihmetellyt, että tuosta ujosta Marista, meidän kainosta kuninkaan pojan morsiamesta — muistathan Elsa! — on tul-

lut tuonlainen seikkailija. Maailman koulussa sitä muuttunee jos millaiseksi, ja sen koulun koke-
musta hänellä näytti olevan suuret varastot.

— Mari raukka! sääliiteli Viion leski. — Jo-
kohan hän nyt on päivänsä päättänyt?

— Ei se olisi ihme. Hän oli väliin niin synk-
kämielinen, että minua oikein pelotti.

Elsalla oli kiertyneet vedet silmiin. Hän
tunsi nyt vasta oikein, miten hyvä ja läheinen
ystävä Mari oli hänelle ja miten paljo heillä elä-
mässä oli yhteistä. Yhteinen päivänkirjas lapsuus,
yhteinen nuoruus, joka alussa oli niin ollut ruu-
supukuinen . . .

Toimensa, tuumansa lapsuudesta saakka kul-
kivat nyt muistissa kuin tapaukset miellyttävästä
kirjasta . . . Rakkaus täytti mielen mennyttä ys-
tävää kohtaan, joka oli osoittanut olevansa pal-
jasta hyvyyttä, uhraavaisuutta. Ja sääliivä suru
täytti mielen, ajatellessa, että hänen vaatimaton
toiveensa, joka oli rakkauden uhrausta, ei voinut
toteutua sekään.

He istuivat ääneti pitkän aikaa, kunnes Viion
leski kysyi:

— Ehkä Vimparilla tietäisivät jotakin Ma-
rista?

Elsa oli kuin käsketty heti valmis lähtemään
sieltä tiedustelemaan. Mari oli usein puhunut
Vimpareista, joita sääli ja surkutteli, ja tuntui

että hän on ollut väliin pitkät ajat siellä jokapäiväinen vieras.

— Minä lähden käymään siellä.

Maantieltä poikkesi kesällä ensimmäinen tienhaara Kontinkankaalle, jonka takana Vimparin asunto oli. Tie lähti nytkin sinne vetämään. Outoa oli Elsasta kulkea talvella näitä seutuja. Joka puun, kiven ja kuopan tunsu hän ennen kesillä täälläkin, vaan nyt näytti kaikki vieraalle ja oli aivan kuin toinen paikka. Tieoheen oli ilmestynyt pitkä, punaiseksi maalattu pylväs, jonka neässä oli suuri valkoinen taulu. »Kaikki rosga ja saasda kuin kaupungist tulee lanke tämän boollun takkapuolelle,» oli taulussa kirjoitus ja sen takana olikin korkeat kummut likalunta. Niitten luo päättyi tie ja ainoastaan syvät askeleet jatkuivat sinne päin, missä Vimparin asunto oli, mikä näkyikin vähän metsän läpi. Elsa lähti tätä askeltietä ja humahti heti polvia myöten lumeen, josta vaivoin pääsi ottamaan toisen askeleen. Sillä tavalla teki hän taivalta, huppuroiden hangessa, mistä sai aina vähän väliä palata haromaan kalossiaan.

Vimpari, joka oli asuntonsa ikkunasta pitänyt alituista vahtia odotellen Villeä tulevaksi kaupungista kerjuumatkalta, pyöristi silmiään huomattaessaan odottamattoman tulijan.

Kuka se on? Mari se ei voinut olla eikä ollutkaan. Mari oli lihavanpuoleinen, tämä oli

siro. Olisi luullut herrasnaiseksi, jos olisi lakki ollut. Vaan ovathan jotkut herrasnaisetkin huivi päässä. Voi olla joku jumalinen herrasmainen. Vaan nuori on hän jumaliseksi. Kaikessa tapauksessa ilahtui kuitenkin Vimpari ja alkoi kuvailla jo ihmeitä.

Ihmettä hän oli odottanutkin ja ehtinyt jo olla odottamattakin ja eläminen näyttänyt aivan mahdottomalle. Äiti oli laihtunut luiksi ja käynyt voimattomaksi, että eipä kyennyt paljo huoneellakaan liikkumaan. Aivanhan tuo horjui joka askeleella. Ei tiedä milloin nälkäänsä kaatuu. Lapset olivat nälkäytyneitä kuin suden penikat. Se Mari kun oli ollut käymättä niin kauvan ja sitte kun tuli, niin taas meni! Mihin riittivät ne muutamamat markat, jotka hän antoi lähtiessään. Kipeimpään nälänsilmään muutamiksi päiviksi. Ville oli uuttera ja halukas toimeensa, vaan niukalta hän sai. Hän oli toivonut, että nyt sitä hyvin pärjää, kun Mari oli ilmestynyt. Marin anneilla olisivat hyvin tulleet toimeen siihen asti, kun hän pääsee sepelin hakkuuseen, jota kuuluvat hommaavan köyhille työksi ja ansioksi. Sitte eläisivät herroiksi. Mutta se nyt kävi sen Marinkin niin kuin kävi ja silloin se elämäkin musteni.

Annapas olla mitä nyt tämä oli! Ja Vimpari ehti varmistuttaa itseään muistelemalla kaikki ihmeet, jotka olivat tapahtuneet. Viimeinen niistä oli se, että Kristiina, heidän tyttärensä, haettiin

lastenkotiin. Se oli Marin toimia, oli hän arvannut sitte, eikä ollut siitä hyvillään, kun Kristiina olisi kyennyt kerjäämään jo ja hankkimaan elatusta. Mutta toisakseen arveli hän siitakin, että ei tiedä miksi hyväksi on sekin.

— Äiti! Tuolla tulee joku fröökynä tänne, sanoi Vimpari iloissaan.

— Fröökynäkö?

— Niin mamselli, mikä tuo lie. Sievä ja kaunis on, mikä sitte lienee.

Vimparin vaimonkin rauenneet silmät kiilsivät ja ruumis ojensihe suuremmaksi. Lapset alkoivat hälkyillä, vaan asettuivat, kun isä tikasi kieltävän sanan. Teutori ja Assari ehtivät kuitenkin vielä tehdä riidan siitä, kumpi heistä ottopojaksi pääsee ja Assari rupesi raappimaan Teutoria kynsillään siten tukeuttaakseen toisen vaatimuksen. Isä joutui väliin, vaan Assari oli kerennyt vetästä kolme pitkää ja näkyvää naarmua Teutorin poskeen, jotka vakuuttivat Assarille voiton.

— Viion Elsahan se onkin! sanoi Vimpari nolona, kun Elsa astui sisään.

— Elsako! hyvitteli Vimparin vaimo. Hän oli ihastunut Elsaan, kun naapureina asuivat, jolloin Elsa opetti lapsia ja kävi usein heidän asunnossaan. Vaikka Elsa oli ollut lapsi vain, niin oli hän vaikuttanut virkistävästi ja lohduttavasti aina. Oli tuntenut kuin jotakin turvaa ja toivoa, aivan

kuin hän olisi ollutkin enkeli eikä ihmislapsi. Pitkät vuodet oli nyt kulunut, että ei ollut häntä nähnyt.

— Teitä en ole nähnyt herran vuosiin. Olette aikaistunut, vaan niin kaunis olette, puheli Vimparin vaimo, pitäen Elsan kättä omassaan ja katsellen Elsaa silmiin ihastuneena. — Käykää johonkin istumaan, vaikka eihän ole juuri istuinpaikkaa. Istukaa tähän vuoteen laidalle.

Omituiselle tuntui Elsasta. Oli tuttua aivan kuin olisi hän eilen viimeksi käynyt ja sitte yön aikana muuttunut se, mikä oli muuttunut. Samat huonekalut, mitä niitä oli, ja ryysyjä kaikkialla. Lapset olivat kasvoiltaan aikaistuneet, vaan muutenpa ei olisi juuri osannut sanoa heidän kasvanneen. Outoa oli, kun he suu auki katsoa tollistelivat nyt ja ennen olivat niin hyviä tuttuja. Surkealle ja kurjalle näytti ja tuntui. Vimparin vaimo oli kuin haudasta noussut, laiha, silmät syvällä päässä ja iho mustan kellertävä. Ilma oli täällä niin tukehduttava, että alkoi tuta heti pahoinvointia.

— Onko se vai eikö Elsa naimisissa? kysyi Vimparin vaimo.

— En minä ole.

— No sepä kumma, että Elsaa ei ole vielä viety. Vaan ei taida huoliakaan kaikista. On se kuitenkin jo katsottu ylkämies?

— Mitä sinä tinkaata toisen asioita! murahti Vimpari. — Samahan se sinulle on naivatko toiset vai palavat. Ei suinkaan se sinua hyövä.

— Ei sen vuoksi, vaan ainahan sitä on halukas kuulemaan, sanoi vaimo ja rupesi sitte kyslemään Elsan äitiä, miten hän jaksaa, mitä tekee ja tuumii ja siitä puheltua kysyi onko Elsa nähnyt nykyisin Aappoa, selittäen että ei ole kuullut hänestä kaualle aikaa mitään.

— Joka päiväkö sinun pitäisi saada vereksiä tietoja, sanoi Vimpari. Tiedäthän että hän on hyvässä tallessa ja papiksi lukea porottaa.

— Oliko Elsa kuuntelemassa, kysyi Vimparin vaimo, kun Aappo saarnasi — milloin se nyt olikaan, isä? Eihän se viime kesänä ollut?

— Toissa kesänä, ärjäsi Vimpari. — Etkö tuota nyt muista! Toissa kesänä se täällä saarnasi, vaan on se sitte saarnannut muualla, maankirkoissa. Eikö tuo lie posmittanut jo jonkun puolikymmentä kertaa. Ja hyvästi se saarnaa. Kyllä se silloinkin, kun täällä saarnasi, maalasi ihmisen sydämmen niin kuin se on, minua oikein nauratti. Ja sitte kun se rupesi puhumaan kauniisti, niin se oli kaunista, sitä ei jaksanut, se on varma, puoletkaan käsittää. Raamattua laski sekaan sakeasti. Kyllä sen kuuli, että Aappo raamatun tuntee kuin Aapisen. Meidän äitikin itki että minun jo ilkeäkseni kävi, vaikka ei se itku minultakaan ollut kaukana. Minä olen monasti

ajatellut, että sitä olisi pitänyt Nikkilän saada kuulla, niin toisin olisi senkin vainajan sielun asiat.

— Sinä lopikoit taas isä rukka.

— Lopikoin! Onko se lopikoimista, kun minä puhun totta asiaa?

— Vaan anna, me nyt Ëlsan kanssa haastelemme vähän ja mene sinä katsomaan eikö sieltä Ville raukka jo ala palailla.

Vimpari ehti käydä katsomassa ja puhelemassa ja taas katsomassa.

Elsan sydäntä särki, kun Ville kyssäselkä raukka tuli itkien paleltumassa. Vimpari antoi Villen korin äidille ja rupesi itse hankaamaan Villen jalkoja ja käsiä lumella. Muut lapset kerääntyivät äidin ympärille, joka korista jakoi osan itse kullekin, minkä riitti puolesta kymmenestä potaatista, parista silahkasta ja muutamista pienistä leivän siruista, mitkä menivät niin tarkoin lapsille, että Vimparille ei jäänyt mitään eikä hänelle itselleenkaan muuta kuin kouran silmän täysi hienoa murua, jonka kopisti korista helmaansa.

Viion leski itki, kun Elsa kertoi käynnistään.

— Ei ollut kuin luu ja nahka Vimparin vaimossa. Tietäähän sen kun eläminen oli sen varassa, mitä Ville kerjäämällä saa ja niin monta nälkäistä suuta on. Mari heitä on autellut, vaan hän ei ollut käynyt siellä enään pitkiin aikoihin.

— No minne se Mari on joutunut?

— Ei se Vimparin vaimo ruvennut selittämään, vaan kiersi kysymykseni. Vaan minä luulen, että Mari on mennyt maalle.

— Mitä hän maalle olisi mennyt?

— Työhön. Mari itse puhui minulle siitä.

Siihen luuloon he tulivat molemmat ja varmistuivat siinä, kun Liisa tuli ja tiesi, että koko juttu naisen ruumiin löytämisestä koskesta oli perätön. Hän oli kysynyt poliisilta ja se oli sanonut, että ei ole pontta ei perää.

— Jo minä aloin itsekin epäillä tuumiessani, että miten se ruumis olisi koskesta löydetty. Miten se siinä olisi pysynyt? Veden mukanaan se olisi mennyt ja painunut jään alle.

— Kosken pauhun synnyttämää mielikuvitusta koko juttu, sanoi Viion leski ilahtuneena.

— Niin, taikka kellonvalajan nostama juoru, jotta saisi hyvä-äänisiä kelloja, nauroi Liisa.

Siitä surusta oli siis päästy ja tuntui kaikista keventyneelle mieli. Mutta huoleksi kävi taas Vimparin joukon surkua ja sääliä herättävä elämä.

— Eikö voi se Aappo mitenkään auttaa ja huolehtia heitä? sanoi Liisa kuultuaan Elsan kertovan heidän elämästään.

— Jouluna kuuluu aina lähetettävän Aapon kodista apua, kertoi Elsa ja sanoi Aapon äidin sanoneen, että kyllähän Aappo kulta auttaisi, vaan eihän hänellä itsellään ole millä auttaa.

— Onhan se niinkin. Vaan onhan niitä muitakin keinoja. Voisihan Aappo hankkia työtä isälleen käymällä pyytämässä herrastaloissa, joihin hän on tuttu, tahi muuta neuvoa miettiä, selitti yhä Liisa.

— Mutta keksi sinä Liisa nyt joku neuvo, jolla tulevat autetuiksi, muuten kuolevat siihen kynsilleen, sanoi Elsa. — Sinä olet sellainen homman ihminen, minä olen niin tyhmä tällaisissa asioissa. Kerjuulle meidän ei nyt enään sovi lähteä niin kuin käytiin pienempänä.

— Mitä Vimpari tuumi? kysyi Liisa aivan kuin syrjään jättäen Elsan puheen, vaan jäi kuitenkin sitä miettimään.

— Vimpari odotteli vain jotakin ihmettä tapahtuvaksi ja sanoi, että isoja aikoja ei enään ole siihen, kun Aappo papiksi joutuu, jolloin ei ole enään huolta.

— Vanha virsi. Aivan kuin sitte paranisi! sanoi Liisa.

— Miksikäs ei paranisi? kysyi Viion leski. — Tottakai Aappo sitte elättää vanhempansa ja siskonsa ja huolen pitää heistä, kun kykeneväksi joutuu.

— Huolehtia voisi hän heitä nytkin ja elättämään hän ei kykene paremmin papiksikaan tultuaan.

— Minkätähden?

— No niinhän sitä sanotaan, että pappina on

paha olla: ei ole leipää, kun on hampaita eikä ole hampaita, sitte kun on leipää. — Kuule Elsa! Huomenna lähdemme köyhäinhoidon esimiehen luo.

— Minäkinkö?

— Niin tietysti!

— Siellä oli Mari käynyt kerran, vaan oli ajettu ovesta ulos!

— Minäpä en lähdekään ulos niin helpolla. Minä seison näin ja sinä siellä selkäni takaa ja kainaloni alta selität asian, kerrot miten on ja minä sitte sanon loppusanat.

Elsaa mieli naurattamaan, vaan Liisa oli to-
sissaan. Ja kun Liisa oli kerran saanut päästä
kiinni, niin siinä ei auttanut enään Antin armo
eikä Tuomaan tuluksetkaan.

Ja se kävikin mainiosti. Köyhäinhoidon esi-
mies oli kuunnellut hartaasti Elsan kertomusta ja
luvannut toimittaa avun. Elsa oli hyvillään jos
hyvillään. Hän oli mielestään saanut jollakin ta-
voin korvatuksi sen vahingonkin, jota Vimparin
joukko oli saanut kärsiä sen aikaa, jonka Mari
oli häntä auttanut.

— Vimparille näytetään taas ihmeitä! sanoi
Liisa hyvillään Viion leskelle ja kertoi sitte ret-
kestä miten oli käynyt. — Elsan puhe kävi niin
puhtaasti, että siinä ei ollut kuin laukaista. Sinä
osaat kertoa Elsa, puhella kuin enkeli. Voi kun
se esimies katsoi Elsaa korein silmin ja minulla-
kin sydän hytkähteli ja itku pulppusi kurkussa. —

Mutta puhellaan sitte illalla enemmän. Minä tulen tänne käsityöni kanssa, kun saan lapsen nukutetuksi. Puhellaan sitte kaikkia maailman asioita. Minusta on nyt niin hauska!

Illalla oli Liisa kuin irti laskettu varsa. Hän oli saanut mieheltään kirjeen, jota oli kauan odottanut ja huolehtimaan jo alkanut, kun ei mitään tietoja ollut saanut. Asiat pyörivät taas hyvin päin ja päällekkäin. Niin meni kaikki kuin messinkihöylällä. Hän oli aivan lapsellisen iloinen ja tyttömäisesti vallaton. Kujeili ja ilvehti heti ovesta sisään tultuaan.

Elsa rupesi vielä puhelemaan tuosta retkestä, joka hänestä oli niin erinomainen tapaus. Hän kun oli luullut ulosajettavan, vaan joka käski istumaan se esimies!

— Vai niin, ihmetteli Viion leskikin, joka ei ollut vielä tätä seikkaa kuullut.

— Joo! alkoi Liisa ilvehtiä. — Heti kun minä olin saanut sanotuksi, että »mamma sikka o saa, pappa helsa o paa,» niin esimies sanoi ruotsiksi: »istukaa vassakuu!» ja minä kiitin franskaksi: »silvuuplää frankomtee suspanksee pukspee!» ja kumarsin näin.

Ja sitte kertoi Liisa sen käynnin niin hassusti, että Viion leski ja Elsa nauroivat, minkä jaksaa. — Sitte kun me lähdimme, niin sanoi esimies: »klöm inte port» ja minä sanoin että »takkar och pokkar!» ja esimies niijasi ja pokkasi.

Kun toiset olivat nauraneet kylläkseen, syötti Liisa heille uusia juttuja toinen toistaan hullumpia.

— Voi, voi jos olisi se Mari, niin sitte te vasta nauraa saisitte, tuumi Liisa, kun Elsa makasi lattialla pitkänään ja Viion leski paineli sydän alaansa vesien tippuessa silmistä. — Se Mari kun jutun kertoi, niin sitä ei kärsinyt kuunnella kuin paikatellen.

— Hyvä tuota olet sinäkin! oihi Viion leski.

— Ei, vaan jos olisitte kuulleet Marin kertovan siitä, »kun he akat lähtivät lystäilemään, purjehtimaan maailman ympäri mutaproomulla». Sitä kertomusta kesti pitkän illan, eikä ne akat päässeet lähtemään sittenkään. Osasi se Mari kuvata akkaväkeä! sanoi Liisa ja alkoi kertoa muutamia paikoin Marin juttua.

— Ei tämä ole hyvän edellä, sanoi Viion leski selvittyään vähän naurusta.

— Eipä taida ollakaan, myönsi Liisa ja aivan kuin sen pelosta vakaantui ja rupesi puhelemaan oikeista asioista.

Kaikilla tuntui mieli raikkaalle, elämä näytti eriväriselle. Kaikki oli kuin keventynyt ja väljentynt. Huolet, jotka mielessä olivat makailleet, olivat huokeampia, toiveet ja tuumat mieluisempia.

Viion leski ja Liisa kiintyneinä keskusteluun istuivat pöydän ääressä, jossa tekivät käsitöitään.

Elsa hoiteli poikaansa sirkutellen sen kanssa laitellessaan sitä uuteen pukineeseen.

— Oletteko nähneet mussaketta? sanoi Elsa lapsen kielellä tuoden Yrjön pöydän luo toisten nähtäväksi.

— Hella Jetus, sitä pientä tollaketta! sanoi Liisa, ja kaikki naurusuin ja kiiltävin silmin katseivat lasta, joka silmät suurina tapaili katseellaan lamppua ja niskat kenossa ja käsillään huiskien ryntäili sylissä.

— Mummon kullankipene!

— Kummin resukka!

He kaikki säikähtivät, kun joku samassa kiskasi ovea raolleen, mistä sitte näkyi pitkä miehen turjake, aivan kuin aave. He tunsivat Vimpariksi, kun hän sisään vääntäysi kumartuen matalassa ovelta, vaan sydän löi kaikilla vielä kiivaasti ja pahalle tuntuva tunne kiersi rinnassa.

— Vimpariko se on? Minä vähä säpsähdin, sanoi Viion leski ja lisäsi: — meillä kun ei käy miehiä.

— Minä sivumenessäni ajattelin, että pistäynpä täällä nyt, sanoi Vimpari laskien nuorassa roikkuvan suuren leipäpinkan lattialle ja katseli itselleen istuinta. — Minähän en ole täällä käynyt sitten kuin sen yhden kerran rahan lainuussa. Ei ole sopinut sitä maksaa vielä, vaan nyt sopisi... Kyllä se on Viioska niin, että kun sitä uskoo,

niin ei tosi hätää tule. Kuulkaahan . . . Vimpari lähti istumaan likemmäksi Viion leskeä.

— Tehän olette humalassa, Vimpari! sanoi Liisa äkäisesti.

— No, no Liisa! Ei vihaa, ei eripuraisuutta, se on turhuus ja hengen vaiva . . . Kuulkaa lapset . . . Kenenkä piltti tuo on? viittasi Vimpari Elsan poikaa, joka käsillään huitoi kätkyesään.

— Omani on! sanoi Liisa.

— Jaa, sinähän oletkin naimisissa . . . Mutta tuota tuota, mitä sinä Liisa kysyitkään? Niin joo, joo. Joo kihloissa se on!

— Kuka? kysyi Liisa.

— Abraham, minun poikani, joka myös Aapoksi kutsutaan, vällötti Vimpari tosissaan.

— Kihlajaisiako te olette sitte pitäneet?

— Joo. Minä taidan olla vähän ryypyssä. Mutta kuulkaa Viioska. Te ette tiedä, miten vaikea on joskus uskoa!

— Uskosta ei voi puhua tuossa tilassa.

— Tässä tilassa . . . On helppo uskoa . . .

— Onko Aappo kihloissa? kysäsi Elsa.

— On, on . . . ja sievän fröökynän on poika kähveltänyt. En minä ole nähnyt, vaan tottakai se on sievä, kun se on oikein fröökynä.

— Kuka se on sitte?

— Sanoi Aappo nimenkin, vaan . . . olkaapas

vaiti . . . ei se tainnut Hilta olla, vaan h:n päältä se oli.

— Kenen tyttäriä?

— No Montinin . . .

— Montinin Hulda! sanoi Elsa kiihkeästi enemmän itsekseen kuin muille.

— Lieneekö tuo totta, sanoi Liisa Elsalle.

— Totta! tokasi Vimpari pörhistäytyen pystöksi. — Se on totta. Aappo sen itse sanoi. Ja katsokaa! Vimpari näytti viisimarkkasta. — Tuon tuippasi minulle pörssistään Aappo ja vielä koperoi hopioita liivin taskusta . . . Niillä minä ostin leipää ja otin muutakin jumalanviljaa . . . Jumalanviljaa se on viinakin . . . en tullut kysyneeksi Aapolta, Aappo sen olisi tiennyt . . . jumalanviljasta se on niinkuin tuo leipä . . . Kyllä se muori nyt tulee iloiseksi ja ihmettelee, kun minä paiskaan tuon leipäläjän rahille ja sanon, että nyt ei ole hätää . . . Se Aappo se veivaa . . . Minä sanoinkin muorille heti, että pappi siitä tulee, vaan muori ei uskonut, mutta minä uskoin. Ja muori sanoi, etten menisi Aapon tykö, että herskaapi tykkää pahaa, vaan minä menin ja sanoin kauniisti, että mikä nyt neuvoksi, nyt kuolla nälkään, että paha on tulla, vaan paha tulemattakin olla, ja että hätää ei olisi, vaan kun se Marikin joutui pois, joka meitä on auttanut . . . Silloin Aappo rahat väänsi käteeni ja sanoi, että olisi hän käynyt siellä meidän tykönä, vaan on

ollut kiireitä lukemisia . . . ja että hän on kihlannut . . . Ei se ollut Aappo ollenkaan: puhuttelepa melkein kuin vertaistaan . . . Saavat hyvän papin kerrassaan ja siitä vielä pitäjät riitelevät . . .

— Missä Mari on? kysyi Elsa.

— Joo . . . Mari on vähän reissaamassa, sanoi Vimpari nauraen ja koettaen vilkuttaa silmää.

— Eiköön ne odota kotona Vimparia? sanoi Viion leski toivoen pääsevänsä vieraastaan, joka kaikin puolin alkoi käydä sietämättömäksi.

— Joo . . . minä lähden! vaan hän kuitenkin puheli vielä paljo ja sekavaa, josta ei selvää saanut kuin hapuilemalla. Jotakin hän näytti tarkoittavan, että ei hän olisi pahana pitänyt, jos Aappo olisi nainut Marin, vaikka parempi oli kuitenkin oikea fröökynä, joka on rikas ja oikea ihminen.

— Elkää jättäkö leipiänne, muistutettiin häntä, kun oli ovelta menossa.

— Minä otan palatessa.

— Ettekö mene kotia suoraan?

— Joo . . . minä menen . . . ja otettuaan leipäpökkänsä lähti hän kompuroiden porstuassa, jättäen huoneeseen viinan ja ilkeän lijan hajun.

— Se oli lystin loppu! sanoi Liisa katsellen vuoroon Viion leskeä vuoroon Elsa, joka istui kädet helmassa ja tuijotti eteensä.

Kukaan ei virkkanut enään sanaakaan, vaan istuivat äänettöminä ja alakuloisina tuijottaen lamp-

puun, jonka heikkoääninen kirinä, jota se piti palaessaan, kuului ainoana äänenä.

Kotia mennessään näki Liisa Vimparin tulevan kaupungilta päin, ja jäi varjopuolella katua katsomaan poikkeako Vimpari vielä Viiolle. Mutta hän astua hoippasi keskikatua leipäpinkka olalla ja puheli itsekseen. Liisa katsoi häntä niin kauan kuin näki hänen kääntyvän maantielle päin. —

Maantielle tultua kaivoi Vimpari taskustaan pullon ja imi pari pitkää siemausta kurkistellen sitten pulloon ja puhellen jotakin sekavaa, että äiti rukallekin pitää säästää Aapon kihlajaisia.

— Tarvitsee äiti . . . tekee hyvää ja voimistuttaa . . .

Pantuaan pullon taskuunsa katseli hän leipäpinkkaa ja nauroi puhellen jotakin lapsistaan, joitten nimeä mainitsi. Nostettuaan leipäpinkan olalleen lähti hän astua tarpomaan puhellen ja nauraen. Väliin pysähtyi ja horjui joka suunnalle ojennellen kättään ja lausuen sekavia sanoja. Väliin puheli hän sillä tavoin varjolleen, joka liikkui kuutamosta tietä hänen edellään, väliin jollekin riihen nurkalle tahi aidan seipäälle. Aapon nimeä hän mainitsi suu naurussa. Sanansa kävivät sekavammiksi, niin että lopulta ei saanut muuta kuin Aapon esille ja senkin sekavasti. Hän horjui kahta puolta tietä ja käynti kävi yhä epävarmemmaksi, niin että kompastui viimein silmälleen. Siitä kun

suurella vaivalla pääsi ryömysilleen ja kaikella varovaisuudella pystöön, niin lähti juoksujalassa eteenpäin, kunnes taas puulasi päälleen. Sitä menoa pääsi tienhaaraan, jossa lankesi öristen ja jäi vähäksi aikaa maata. Lakittomin päin lähti taas liikkeelle pitäen lujasti nuorasta, jossa leipäpinkka killui roikkuen sinne tänne, ja aivan kuin sen painosta kaatui hän kylelleen tiepuoleen.

— Issikka! ärähti hän, kun kuului maantieltä romakka kulkusten ääni.

Hevonen katsoa pörhisti metsään arastellen a kuski silmäsi sinne myös tarkkaavasti. Tien suun kohdalla näkyi metsässä jotakin liikkuvan, josta ei selvää saanut. Nainen reen perässä vetäysi pelonalaisena lähemmäs kumppaniaan, joka turvaavasti puristi rakastettuaan vartalosta.

— Tuolla, Abe, oli jotakin. Mikä se oli?

— Oletko sinä Hulda pelkuri? naurahti Abe.
— Lieneekö tuolla ollut mitään, vaan näin kuumtamolla kuvastaa metsässä kaikki niin aavemaiselle, selitteli nuori sulhanen.

Kuski kiinitti suitsia, hepo polki kiivaammin tietä ja kulkuset soivat kiihkeämmin.

Vimpari istui pää rintaa vasten retkottaen ja alkoi sitte pyrkiä pystöön. Hän pääsi kulkemaan jonkun matkaa ja kun näki valon pilkoittavan asuntonsa ikkunasta, ojensi hän kättään ja tapaili huutoa. Vimmastuneena ryntäsi hän vaajan takana olevalle törkylumitönkyrälle, vaan vyöryi alas nu-

rin niskoin ja makasi kuin taidoton jonkun aikaa. Alkoi sitte öristä ja nousi ryömysilleen haroen käsillään, kunnes tapasi lähellä olevan leipäpinkan, nousi varoen pystyyn, pääsi tienlaitaan, josta askeleet lähtivät asunnolleen, astui polulle, tupsahti silmälleen syvälle hankeen ja jäi siihen leipäpinkka niskassa . . .

»Taas viinan uhri», alkoi Vimparista kertomus sanomalehdessä, jota luettiin Viiolla kolmikannassa. »Tänä aamuna tavattiin työmies Aappo Vimpari kuoliaaksi paleltuneena n. s. Kontinkan-kaalla itäisen maantien varressa, johon oli humalassa uupunut maata. Vimpari asui mainitun kankaan laidassa, jonne oli matkassa, vaan väkijuomia liijaksi nautittuaan ei jaksanut perille, vaan yöpyi lumiselle vuoteelle, josta kontettuneena hänet löysi oma pieni poikansa aamulla. Vimpari oli varustettu jumalan viljalla: pullo ja leipäpinkka mukana! Perheelle, joka perheen isän juoppouden ja laiskuuden takia on saanut kärsiä nälkää ja kurjuutta, oli varmaan mieluinen ja tervetullut leipäpinkka, jonka poika raahasi kotia selässään, tuodessaan sanoman isän kuolemasta. Suuri perhe joutuu taas siinäkin köyhäinhoidon rasitukseksi.»

Elsa oli kuivin silmin, kun äitinsä ja Liisa itkivät ja surkuttelivat. Kun Viion leski sääli-tellen mainitsi Aappoakin, lausui Elsa tyynesti ja vakuuttavasti:

— Mari istuu kuritushuoneessa, mutta Jumala on pitänyt huolen, ettei Aaponkaan kihlajaisilo ole murheeton. Se oli Aapolle rangaistukseksi.

Viion leski istui äänetönnä, hämmästyks ja neuvottomuus kuvautui kasvoilla.

XIII.

Päivä meni, toinen tuli, viikot vieri, kului ke-säiset kuukaudet, talven lumet taas sulii, kesän syksy kellastutti ja pimitti. Aika oli juossut kuin selvä lankavyyhti keskeytymättä, katkeamatta. Elsa rakasti ja oli rakastettu.

Poikansa oli hänelle kaikkensa. Se oli nyt hänen kalleutensa, ylpeytensä, henkensä, elämänsä.

Se oli tullut hänelle aina rakkaammaksi. Ensimmäinen hymy oli ollut kuin päivän remahdus pilvestä, mutta ensimmäisen sanan tapailu, jonka sekavuuden äidin korva selitti, oli kuin odottamaton, vaan kiihkeästi toivottu rakkauden lupaus, joka sykähdytti äidin sydäntä ja pusersi riemu-huudon hänen rinnastaan.

— Tuhatta vertaa rakkaampi olet taas minulle!

Tuhatta vertaa rakkaampi oli hän joka päivä. Ja onnensa oli sitä suurempi.

Nuo kauniit silmät eivät katsoneet kehenkään niin suloisesti kuin häneen. Pienet kädet

eivät kääriytyneet kenenkään kaulaan sillä tavoin kuin hänen eikä sileä poski hyväillyt kenenkään muun poskea niin hellästi. Ei kenenkään povea vasten kallistunut pieni pää sillä luottamuksella ja lohdutuksella kuin oman äitinsä rinnoille. Ja kenelle muulle nauroi hän niin herttaisesti kuin äidilleen polvella ratsastaessaan, tahi muuten iloa pitäessä. Ei kenellekään muulle soinut niin kirkkaana, helakkana, sydämmellisenä tuon pienen peipon ääni!

Jos Jori tietäisi! Tämä oli ainoa syrjäinen ajatus, joka pyrki mieleen onnellisimpina hetkinä, kun hän enin rakkaudesta nautti. Mutta se ajatus tuli kuin tietämättä ja oli kuin toive toisen puolesta. Hän ei kaivannut mitään, ei ollut muistoja ei toiveita. Hän oli aivan kuin vieraantunut menneisyydelle ja tulevaisuudelle ja eli nykyhetkessä, nauttien sen onnea. Sille hän antautui kokonaan unohuttaen koko maailman, joka kylmänä ja usvaisena oli hänen ympärillään.

Hän oli niin välinpitämätön kaikelle kotinsa ulkopuolella, että äitinsä pahoili itsekseen hänen ylpeyttään, jolla Elsa hänen mielestään antoi ihmisille aihetta karsaisiin ja mahtaileviin katseisiin, ja salaperäisiin kuiskailuihin. Elsa näytti hänestä kuin uhaten tekevän juuri sitä, mikä karhoi syrjäisiä. Mitä Viion leski merkitsi, niin huomasi hän enin sitä ivalla katsottavan, kun Elsa pukeusi itse muodin mukaisesti ja lapsensa vaatetti, että

se oli kuin nukke. Itsehän Elsa neuloi ja työnsä ansiollahan hän vaatetti ja ruokki heidät kaikki, vaan olisi Elsan hänen mielestään pitänyt ottaa huomioon asemansa. Tästä niinkuin muustakin, mikä näytti ylpeydeltä, päätti hän huomauttaa Elsaa, kun näki ihmisten ivallisia ja karsaita katseita, vaan aina jäi hän seisomaan Elsan edessä arkeillen aijettaan. Hän aivan kuin sääli Elsaa, joka oli hänelle lapsempi kuin koskaan, avonainen, nöyrä, palveleva, hyväilevä kuin hellästi rakastava lapsi konsanaan. Tuntui silloin Viion leskestä kaikki moite aiheettomalta. Ja niin oli hän kuin kahden tulen välissä. Vaan sattumalta sai hän korviinsa kerran kuiskeita, joitten ytimenä oli:

Ei ole Elsa oppinut vieläkään, että ylpeys on lankeemuksen edellä. Jos kunnia on mennytkin, niin onpa koreus jälellä. Viion leski suvaitsee, sillä hänenkin on hyvä elää. Ei tarvitse juosta nyt kerjuulla, kun on tyttären käsi herrain taskussa.

Näin paljoa ei hän ollut osannut aavistaa piileväksi noitten karsasten katseitten takana. Herra Jumala, miten julmia ihmiset voivat olla! Kauhistuen näitä syytöksiä, tuntui hänestä kuin olisi ollut aivan oma syynsä, että sellaisia on voitu ajatella. Miksi hän ei ole ystävällisesti huomauttanut Elsaa, kyllä kai hän olisi muuttanut käytöstään, jos olisi arvannut syrjäisissä synnyttävänsä pahaa verta. Ystävällinen sana Elsalle

ja asia olisi korjautunut. Jos Elsa itse olisi kuulut tuon, niin olisi hän kuollut surusta.

— Kyllä minä ymmärrän äiti kulta, vaikka te puhutte niin epäselvästi, että oikein säälistää, sanoi Elsa, kun äitinsä rupesi asiasta puhumaan kierrellen kaarrellen. — Te sanotte että ihmisetkin saavat aiheita sanoa minua ylpeäksi. Jos minä matona makaisin heidän jaloissaan, niin luuletteko että sillä paranisi? Ei. Jokainen pitäisi oikeutenaan kiduttaa minua niinkuin kidutetaan kääremettä. Minä en ole ylpeä, vaan en ystäviksenikään heitä halua. Minä pidän heitä vain siksi ulohtaalla, että eivät tule poleksimaan varpaitani. Valmiit he olisivat tunkemaan niin lähelle kuin suinkin ja ystävyuden ja tuttavuuden nimessä paiskaamaan panettelujaan ja pahoja luulojaan vasten silmiäni. Ei kissa kiduta hiirtä, niinkuin ihminen ihmistä, joka on joutunut alakynteen, ja Elsa rupesi itkemään ja sitten jonkun ajan perästä jatkoi:

— Tekin pidätte sitä ylpeytenä, että minä ja Yrjö olemme ihmisten tavoin puetut. Mutta jos minun lapseni turjottaisi puolialastomana niin kuin heidän, taurottaisi likaisena, resuisena ja antaisin sen räähkyä, pieksäisin ja muokkaisin niin kuin he lapsiaan, niin mitä luulette, että minusta sitte sanottaisiin? Minä olisin »portto, joka kidutan viatonta lasta». Silloin lapsi olisi »viaton», mutta jos sillä on edes lakkireuhka vähän parempi

kuin heidän lapsillaan, niin ei olekaan viaton lapsi vaan »huoripenikka!» . . .

Elsalla rupesi kuohumaan mieli, vaan hän saisen hillityksi, kun heittäysi äänettömäksi itkien katkerasti.

Hän tunsi taas itsensä turvattomaksi. Hän oli huomannut ihmisten ivallisia silmäyksiä toisilleen, kuullut kuiskutuksia ja tiesi mitä niitten takana piili. Mutta ne raukat eivät olleet uskaltaneet sanoa sitä julki. Katseellaan hillitsi hän heidän kielensä ja surmasi heidän ajatuksensakin. Ja jos joku olisi rohennut sittenkin jotakin huomauttaa, niin ylpeällä olkapään kohauksella hän olisi siitä päässyt. Ja hän oli toivonut vielä heistä niin paljon hyvää, että viimeinkin jättävät hänet omiin rauhoihinsa ja huomaavat että aivan syyttä ja suotta he kuohuttavat pahaa sisuaan. Mutta nyt oli äitikin heidän kanssaan! Hänen hellä, varova puheensa leikkasi kuin veitsi. Ei ollut ketään, joka ymmärsi hänen tilaansa.

Kun hän tyyntyi, tuli mieleen kaukaisena kaipauksena, toiveen sekaisena ajatuksena:

Jos Jori tietäisi!

Ja sitä hän itki yksinäisyydessä kuin ikävää. Ei ollut ketään muuta koko maailmassa, joka ymmärsi häntä kuin Jori. Jori voisi puolustaa häntä ja hän puolustaisi. Jos hän tietäisi, niin tulisi hän heidän luo.

Ja tämä ajatus, että olisi kuitenkin yksi, joka häntä puolustaisi, varmuus siitä, antoi taas voimaa.

Hän ei ollut rikkonut ketään vastaan, ei ketään! Ei ollut yhtään ainoatakaan joka olisi voinut viskata ensimmäisen kiven! Hän sai ja voi olla niin kuin oli. Jos äiti tahtoo olla syrjäisten liitossa häntä vastaan, niin olkoon, hän ei sille mitään voi.

Elsa painui umpimielisemmäksi äidille. Lii-sallekin, joka oli aina ollut ystävällinen, oli hän vieraampi ja tavallaan epäluuloinen, niin kuin kaikkia kohtaan. Hän ikään kuin luki heidän ajatuksiaan, vaan ei ollut niistä tietävinäänkään.

— Niinhän se on kuin prinssi tämä Elsan poika, niin puettu kauniisti! sanoi Latun emäntä, joka tuli sunnuntaina Violle käymään.

— Eikö se sitte saisi olla! sanoi Elsa terävästi ja ylpeästi.

— Elsa kultani, sanoi Latun emäntä ja otti Elsaa kaulasta hellästi hyväillen kuin pientä lasta. — Saahan se olla! Hyvillänihän minä sitä sanoin.

Elsa tuli hämilleen, ja iloissaan ja häpeissään painoi hän päänsä Latun emännän povea vasten ja emäntä taputteli häntä hiljaa poskelle, säälivästi ja lohduttavasti, jonka Elsa ymmärsi. Ja se oli erittäin! Hänestä oli aina tuntunut että Latun emäntä on kaikissa asioissa oikeassa ja että kun hän puolustaakseen ottaa, niin on turvassa.

— Minä tulin kutsumaan teitä kahville meille. Liisa halusi pitää pientä kestiä, kun sai kirjeen ja siinä tiedon, että Iikka tulee tulevana kesänä kotia, toimitti Latun emäntä asiaansa.

— Tuleeko Iikka kotia? No sepä hauska. Liisa on kuin puolen kannun taivaassa! puheli Elsa iloisena ja riemastuksissaan aivan kuin asia olisi häntä koskenut.

— Äiti. Se uusi, sievä puku Yrjölle! sanoi Elsa kuin voiton riemulla.

Latulla hän syleili Liisaa ilosta, pyöritti Liisan tyttöä, ja pientä poikaa hypitti korkealle ilmassa. Hän jakoi hyvää tuultaan kaikille. Hän oli keskustelussa päänä ja johtona. Kun lasten kanssa hänen leikkiessään oli puhe kantautunut elämän huolien alalle Latun emännän puhellessa, että heidän poikansa Jannekin tulee kotia ja jää maihin niinkuin Iikkakin, huolehtien mitä töikseen saavat, kun on niin huono aika, niin käänsi taas Elsa toivoisamman puolen eteen.

— Tottahan sitä miesjoukolla elää, kun naistenkin täytyy perheineen toimeentulla ilman miestä ja herraa, sanoi Elsa nauraen.

Huolet jätettiin sikseen, toivon ja iloisen leikkipuheen annettiin kohotella mieltä ja mielissään jäätiin vähäväliä katselemaan lasten leikkiä.

Lapset olivat laittauneet muutamaan suureen vasuun, jonka toisessa päässä istui Yrjö, toisessa Liisan tyttö, Elsa, ja nuorin lapsi, Iikka, istui kes-

kellä vilkkain silmin seuraten toisten tekoja ja lyhyvillä äännähdyksillä koettaen ilmoittaa lyhyviä ajatuksiaan. Muutaman kerran kun aikaiset katsoivat heitä, taputtivat lapset käsiään ja hokivat: »Isäpä tulee tulevana kesänä kotia, isäpä tulee tulevana kesänä kotia.»

Aikaiset nauroivat, kun tahti ja nuotti oli niin mallikas. Pitkän aikaa lapset sitä samaa hankasivat, jolla aikaa aikaiset rupesivat taas puhelemaan eivätkä huomanneet lasten intosta, joka niillä oli vähitellen syntynyt.

— Eiköstään se ole Yrjön isä, eikö olekin vain minun ja Iikan isä? kysyi Liisan tyttö äidiltään ja Yrjö nousi itkumielin korista turvautuen hänkin äidiltään puolustusta saamaan.

Kaikki muut olivat hämillään tästä sekä Yrjön että Elsan vuoksi, Latun emäntä enin, joka tunsu itsensä aivan neuvottomaksi, vaan Elsa nauroi ja sanoi:

— Kaikkiällä se kaininmerkki tulee näkyviin!

Hilpeänä alkoi Elsa rauhoittaa poikaansa. — Tässä on Yrjö sinun isäsi, sanoi hän muuatta puukalikkaa, jonka pisti joutilaasen ruojuskenkään, joka oli muka laiva. — Tässä purjehtii laiva, sellitti hän kuletellen kenkää palikoineen poikki lattian, ympäri tuolien, kontaten kapeita ja mutkasia teitä laivan jälessä lasten ja aikaisten huviksi. Luetellen merimiesten vaimoin puheen mukaan kertoi samalla: — Nyt on laiva Leverissä.

Nyt lähtee se Leveristä Eskonpreelaan. Sieltä purjehtii se Kartaköönään ja sitte linjalle raporttia saamaan. Ja nyt se lähtee Suomeen ja purjehtii kohti kultaista kotoa, Yrjön tykö, ja nyt tuli isä Yrjön tykö!

Vaan kyynelsilmin ja lainehtivin mielin katseli Elsa illalla poikaansa, joka oli isäpalikan kullettanut kotia ja nukkui nyt se vieressään hyväilytyään sitä kaikin tavoin.

Elsa tunsi itsensä rikokselliseksi ensikerran. Tuomarinsa oli oma lapsensa, jota hän rakasti ja joka rakasti häntä.

Rauhansa oli taas rikki. Oli revennyt ammittava aukko, jota ei voinut umpeen saada unohttamalla. Ja se piti hänen mieltään aina levottomana. Hän rupesi toivomaan, että Jori rakastaa häntä vielä, tulee ja ottaa omakseen. Hän varmistui uskomaankin, että Jori heti kun hän palaa kotia, josta on ollut poissa koko ajan, tulee ja hakee heidät. Hän ei voinut muuta tehdä! Mutta samassa nousi epäilyskin: Jori on ehkä siellä kihlannut!

Elsa rukoilikin. Mutta tuntui että hän ei osaa oikein rukoilla.

Laupias, rakas Jumala, pidä Jorin sydän ja ajatukset meissä kiinni! Tule kallis, armas Jori meidän luo, jotka sinua rakastavat, ja joita sinä rakastat, sillä muita et voi rakastaa!

Tuntui Jorin tulo heidän luo aivan kuin heti

tapahtuvaksi, vaan ihan samassa taas mahdolliselle nyt ja koskaan. Oli tuskallista, kiduttavaa ja piinaavaa tämä toivon ja epäilyksen alituinen taistelu. Hän siitä päästäkseen koetti ruveta uskottamaan itselleen, että Jori ei rakasta enään. Mutta kun sai jotenkin itsensä vakuutetuksi, että Jori ei rakasta, niin tahtoi hän taas kumota sen.

Kun hän näkee Jorin — ja hän toivoi pian näkevänsä, sillä Jori varmaan tulee Aapon ja Huldin häihin, jotka ovat piakkoin, kun heitä on jo kuulutettu — ja kun tapaa hänet, niin sanoo hän kaikki, kertoo vaiheensa, äärettömät kärsimisensä ja tuskansa, ja selittää kuinka kaunis Yrjö on ja miten ikävöipi isää, jota ei raukka tunne, ja kuvailisi Jorille miten onnellisia he olisivat. Jori ei voi olla rakastamatta heitä!

Muutamana iltana kaupungilla käydessään tuli häntä vastaan jonkun naisen kanssa kaksi herraa, joista toinen näytti Jorilta. Tahtomattaan tuli hänellä äännähdys:

— Jori!

Kaikki kolme pyörähtivät taakseen katsomaan ja nainen tuli ja tarttui Elsaan kainaloon lausuen iloisesti:

— Elsa!

— Mari!

Herrat tulivat myös, jolloin Elsa huomasi erehdyksensä ja yritti vetäytymään pois, vaan Mari pyörähytti hänet mukaansa ja sanaa puhumatta

nauraen * katseli häntä silmiin niinkuin Elsakin häntä. He eivät osanneet puhella toisilleen saanaakaan, eivätkä voineetkaan sitte, sillä toinen herroista, se Jorin näköinen, tuli Elsan sivulle ja alkoi puhella hänen kanssaan. Elsa oli siitä yhä enemmän hämillään ja hän kulki kuin olisi taluttamalla talutettu tietämättä oikein minne mentiin. Ei hän tiennyt sitäkään, mitä hän vastasi herran kysymyksiin ja mitä hänelle puhui. Vasta huomasi itsensä, kun tulivat silloille, jolloin hän pysähtyi ja sanoi hyvästin, lähtien pois kävelemään. Mutta kumppaninsa tuli jälkeen ja tahtoi häntä pidättää.

— Kävellään nyt, kun on kaunis ilma!

Elsa nauroi ja sanoi, että nythän on ruma ilma, sumuinen ja pimeä.

— No vaikka sittekin! Eihän se haittaa. Minusta olisi hauska, te puhelette niin erinomaisen hyvin, että on oikein hauska kuunnella, sanoi herra ja pyysi kohteliaasti Elsaa vielä hetkiskään kävelemään.

— En minä lähde silloille, eihän siellä ole mikään hauska nyt.

— No kävelemme muualla, sanoi herra hyvin myöntävästi ja tuttavallisesti, vaan samalla kohteliaalla tavalla ja lähti Elsan mukaan ruveten puhelemaan vilkkaasti ja avonaisesti, vähääkään kangertelematta, aivan kuin olisivat jo ennen tuttavina olleet. Hän selitti, että hän ei ole vielä

ollut kuin lyhyen aikaa paikkakunnalla, vastasi Elsan kysymykseen, mistä hän on. Ja heidän kävellessään katuja, toista ylös toista alas, kertoili hän huomioitaan täällä, verraten oloihin kotiseudullaan, jonka luonnosta ja ihmeistä kertoi laajalti ja tarkoin ja innostuksella.

— Se minun täytyy kuitenkin myöntää, että täällä ovat naiset kauniimpia. Täällä näkee hyvinkin kauniita naiskasvoja ja soreita varsia.

Kun Elsa ilmoitti täytyvänsä lähteä kotia, pyysi herra saadakseen saattaa häntä sekä ostaa vähän hedelmiä hänelle. Kun hän meni puotiin, katseli Elsa häntä sinne ikkunasta, josta sopi hyvin näkemään.

Ei ollut kumma, jos hän erehtyikin. Soma on, kun voi olla kaksi ihmistä niin yhden näköistä. Ruumiiltaan oli hän aivan Jorin kaltainen. Kasvot olivat erilaiset, ja tämä oli vaalea, Jori tumma. Jorilla oli kauniit silmät, tällä ei erittäin, mutta miellyttävän näköinen hän oli. Hyvin vilkas ja sujuva käytös. Hän puheli hyvin hauskaasti ja somasti.

Kun tulivat Elsan kotipiportille ojensi hän ostoksensa, mytyn omenia, Elsalle kohteliaalla kumarruksella:

— Saanko luvan tarjota?

— Kiitos!

Kätellen ja kohteliaasti lakkiaan nostaen sanoi hän hyvästit ja lausui toivovansa, että neiti ei

ole pahastunut eikä vastakaan pahastuisi hänen seuraansa.

Ei suinkaan, eihän ole mitään syytä! Päinvastoin oli ollut hyvin hauskaa.

Tuntui hyvin kummalliselle Elsasta koko tapaus, kun hän sitä kotona muisteli. Miten oli hän niin tutustunut yhtäkkiä oudon herran kanssa? Ja paljo muuta miettimistä siinä oli. Ja muistelemista oli herran puheissa ylimalkaan, mutta erittäinkin mitä oli hänelle sanonut kiittelevää: milloin ihastellut Elsan sattuvia sanoja, tarkkanäköisyyttä ja muuta. Elsasta tuntui hyvin mukavalle tuo herra.

Vaan aamulla oli kaikki toisessa valossa. Mikä lie ollutkin koko herra, kun oudon naisen kanssa niin tuttavaksi heittäytyi. Ja hän itse oli ollut hyvin kevytmielinen. Jos ihmiset ovat nähneet! Mitä voisi hän nyt sanoa, jos kertoisivat että hän on ollut herrain kanssa! Häveten saisi painaa päänsä alas. Miten oli hän niin ajattelematon? Mitä sen Marin tarvitsi vetää häntä mukaansa, ja mikä Marin on nyt tänne viskannut yhtäkkiä... Vaan mitä tarvitsi hänenkään lähteä, outojen herrain kanssa!

Jos äiti kysyy, mitä tuossa mytyssä on? — — Omenia! — Mistä ne olet saanut? Ostanut!

Vaan Elsa jo punastui, kun ajattelikaan valletta ja tuntui kuin hän olisi jossakin salaisessa ja pahassa liitossa tuon vieraan herran kanssa.

Hän aikoi viskata omenat pois, ja siksi aikaa, että sopiva tilaisuus tulee, tuppasi hän ne laatikkoonsa. Siellä oli kaikenlaisia muistoja Jorista, jotka heti sattuivat silmään. Inhotti panna omenamytyä sinne. Hän penkasi laatikon sisustan ylösalasin, jotta sai mytylle erityisen sijansa, niin että se oli aivan erillään muista. Mutta se vaivasi niin kauan kun se siellä oli, aivan kuin olisi hänellä ollut jotakin varastettua takanaan.

Tapaus valtasi kerrassaan kaikki hänen ajatuksensa ja sitä pahemmalle se tuntui, kuta enemmän sitä ajatteli.

Kun paholainen saa sormen, niin ottaa hän koko käden!

Olisi haluttanut jonkun kanssa puhella tästä ja kysellä oliko tämä niin vaarallista. Itse ei voinut sitä vakuuttaa, vaikka koettikin niin ajatella. Vaan kenelle hän rohkenisi siitä kertoa! Liisa se uskalsi sanoa kaikki, niinkuin silloinkin sen, että hän on ollut herrain kanssa. Vaan hän olikin ollut piloillaan.

Mutta Elsakin vähän mietittyään tunsii itsensä siksi viattomaksi, että voi kertoa Latun emännälle. Hän selittää, että Mari hänet veti mukaansa, ja että hänellä ei ollut halua, ja että he kävelivät vain kadulla ja nakkasi pois omenat, jotka herra antoi ja että hän inhoo herraa eikä tahdo tavata toiste häntä eikä ketään. Vaan sittekään ei Elsa saanut sanotuksi asiaansa, vaikka Latun emäntä

oli ystävällinen ja hellä. Oli usein suusta tulossa, vaan jäi siihen, kun hän katsoi Latun emäntää silmiin ja ajatteli että emäntä sanoo kauhistuen:

— Lapsen tehnyt ihminen!

Sehän se juuri Elsaa itseäänkin hävetti ja harmitti. Ja niin jäi hän yksinään kantamaan asiaansa, joka piti alakuloisena ja pelossa. Joka hetki odotti hän, että asia tulee ihmisten tietoon. Hän häpeili heitä, ja oli onneton Liisan, Latun emännän, äitinsä ja enin lapsensa edessä, jota vastaan hän oli kuin tehnyt uuden rikoksen. Nyt enään ei voinut ajatella eikä toivoa Jorin rakkautta.

Kaupungilla oli hän käynyt tämän jälkeen pelolla ja vavistuksella, arkana kuin jänis aavikolla. Hän alituisesti pelkäsi sitä herraa. Suurilla houkutuksilla sai Liisa hänet morsianta katsomaan Aapon hää-iltana.

— Lähde toki katsomaan meidän entisen ja ehkä tulevankin pastorimme kaunista morsianta. En minäkään välittäisi, jos se olisi joku muu.

Kun he seisoivat väkijoukossa, tuuppasi joku Elsaa kylkeen, jota säikähtäen Elsa tarttui Liisaa käsivarteen. Hän huomasi, että se oli Mari, vaan samassa rupesi pelottamaan, että Mari rupeaa puhelemaan siitä asiasta ja kyselemään ehkä jotakin herrasta, jolloin Liisa saa kaikki tietää.

— Morjens Liisa! sanoi Mari tervehtien Liisaa, joka meni ihmeisiinsä kohdatessaan Marin

näin yhtäkkiä pitkien aikojen perästä. — Terveisiä Helsingistä ja Pietarista! sanoi hän ja alkoi puhella Liisan kanssa, joka kummastuksissaan kyseli hänen retkiään.

Elsa odotti jännityksellä koko ajan, milloin Mari alkaa kysellä häneltä siitä herrasta.

— Mooorsianta! huusi Mari yhtäkkiä kesken muun puheen ja väkijoukko yhtyi heti huutoon. Mari viritti huutoa niin kauan kuin morsian tuotiin ikkunaan näkyviin. — Ylkämiestä! huusi Mari ja taas väkijoukko mukana, kunnes sulhanenkin saatiin näkyviin.

— Eläköön! alkoi Mari taas huudon ja huusi vielä viimeisenä. Mutta sitte alkoi hän ilvehtiä morsiamella ja pilkata mitä myrkyllisimmällä tavalla, niin että Liisa ja Elsa kuuntelivat katsellen toisiaan silmiin ihmeissään. Heidän mielestään oli Hulda ollut kaunis ja miellyttävä, vaan kyllä Mari löysi vikoja näössäkin. Liisan kävi oikein sääliksi Huldaa, kun Mari pilkkasi niin pisteliäästi ja aivan pataluhaksi pannen koko hänen onnensa nyt ja aina. Elsa ihmetteli, kun hän ei Aaposta puhunut sanaakaan. Ja kun Liisa jotakin ivansekaista Aaposta lausui Huldin puolustukseksi, niin puolusti Mari tiukasti Aappoa.

— No, Jorikinhan se on kihloissa! sanoi Mari yhtäkkiä.

— Onko? kysäsi Elsa kiihkeästi.

— Etkö sinä sitä ole kuullut? Elsa raukka

se on kuuro ja sokea ollut elämän ikänsä! nauroi Mari. — Mutta sen minä sanon, että tyhmä oli se Jori, kun ei sinua ottanut. Omiaan olisi hänelle, jos saisi samallaisen katalan kuin tuo Aappo raukkakin!

Marin luo tuli pari tyttöä, joitten kanssa hän alkoi nauraa ja ilvettä pitää. Elsa veti Liisan syrjempään ja tahtoi pois lähtemään.

Sanaa puhumatta kulkivat he ja etäällä vielä kuulivat huutoja morsianta! ja sitte eläköön! Selvään erottivat he Marin äänen aina alussa ja lopussa.

Liisaa säälytti Elsa. Hän ei tiennyt puhellako jotakin vaiko olla puhumatta. Ajatteli väliin Elsalta kysyä oliko mielensä paha, kun kuuli Jorin olevan kihloissa, vaan taas pelkäsi sen olevan enemmän pahaksi kuin hyväksi. Arvattavahan oli, että se häneen koski kovasti, vaan jotakin olisi halunnut sanoa lohdutukseksi. Liisa kummastui sitte, kun Elsa yhtäkkiä alkoi puhella tavallista asiaa, mille naurahtelikin. Se oli sitä ihmeellisempi, kun Elsa oli viime aikoina ollut alakuloinen, jotta ei nauramaan olisi saanut paremmillakaan asioilla. Hyvilleen tuli sen vuoksi Liisa ja alkoi puhella vilkkaasti ja kevyesti, päätellen, että Elsa oli ehkä jo asiasta ennen kuullut ja siihen jo rauhoittunut. Liisa seurasi Elsaa kotia ja kertoi Viion leskelle retkestä.

Elsalla pyrki työntymään omituisia purskah-

duksia, jotka eivät olleet itkua eikä naurua. Hänellä oli vaikea niitä pidättää, ja tulivatkin ilmoille naurun katkelmina Liisan puhellessa. Hänestä tuntui itsestään, että hän nauroi aivan sopimattomilla ja oli oikein hyvä, kun sai asian mille voi nauraa. Pöydällä huomasi hän lautasella Yrjön isäpalikan ja Viion leski kertoi, että Yrjö nukkumaan pannessaan oli toimittanut »isä rukan siihen syömään ja odottamaan äitiä». Sille Elsa purskahti nauramaan ja nauroi halustaan.

Tuntui oikein hyvälle hänestä ja hän antoi naurulleen täyden vapauden. Mutta sitte huomasi hän, että ei voikaan sitä pidättää, jos tahtoisikin. Mielsä oli synkkä ja onnettomuuden tunne oli pakahduttava, vaan hän nauroi ja kuuli itse sen aivan kuin olisi joku toinen nauranut. Hän kuuli äidin ja Liisan hätäilevän, koetti ponnistaa voimiaan pidättääkseen, vaan hervottomana kaatui maahan ja nauroi. Toimitettiin hänelle vettä juoda, vaan hän ei jaksanut jäsentä liikuttaa. Tuntui aivan että hän uupuu, kuolee . . . Hetkisen aikaa oli omituinen tukehduttava, salpaava tunne ja sitte purskahti hän itkemään. Tuntui helpommalle hetkisen perästä.

Itse hän ei jaksanut ei sormiaan väräyttää, kun äiti ja Liisa, jotka olivat kantaneet hänet sänkyyn, riisuiivat hänet.

Hän nukahti sitte itkuunsa.

XIV.

Elsa oli kitumistaan kitunut, sairastamatta kuihtunut, että hän ei ollut enään kuin entisensä varjo. Viion leski oli ollut varma, että hän ei enään kesää näe. Hän tiesi että Elsa itse sitä toivoikin ja toivoi poikaansa kumppanikseen. Sitä oli hän Elsan huomannut rukoilevan Jumalalta. Ja sen toivon näki hän Elsan hehkuvassa katseessa, punottavissa poskissa, hymyssä, joka aina ilmausi hyväillessään poikaansa. Kun Liisa, joka itsekseen itki hänkin peloissaan, että Elsa kaatuu hautaan seisovilta jaloiltaan, puhui kuitenkin toivoen kesästä, joka virkistää Elsan, sanoi Viion leski tyyneesti:

— Elsa on kuin istukas puu, joka imee juuri sen verran nestettä, että oksat ovat vielä notkeat. Vaan lehden silmuakaan ei näy, kun toiset ovat jo täydessä lehdessä ja se kuivettuu kesken kesäisten sateitten.

— Elkkää olko niin toivoton! sanoi Liisa. — Kuulkaahan mitä minä olen ajatellut. Minä olen

kuvaillut, että Tuira tulee ja Elsa mielistyy häneen, oppii häntä rakastamaan ja heistä tulee onnellinen pariskunta. Tuira rakastaa Elsaa vieläkin. Iikka on kirjoittanut, että hän on tavannut häntä ja että Erkkiä tuntuu vanha suola janottavan. Ettekö usko, että kaikki voisi kääntyä vielä hyväksi? Eihän se mahdottomuus ole!

— Liisa kulta! Minä en osaa mitään uskoa, mitään ajatella, en mitään toivoa. Kaikki on kuin sumussa. Elsa toivoo kuolevansa poikineen. Minä jään silloin aivan yksin elämään tänne, kitumaan kuin jalkapuuhun, vaan minä en osaa sittekään toivoa kuolemaa itselleni. Minun sydämmeni on turtautunut, mutta jotakin kai on tuleva, joka sen sittekin pakahduttaa, niin minusta tuntuu.

— Tekin olette sairas ja ihmekös se! sanoi Liisa säälien. — Mutta kyllä vielä parannus tulee. Ei yhtä tuulta kestä iänkaiken.

Muutamana sunnuntai-aamuna tuli Liisa touhussa ja toi Elsalle kirjeen, joka oli ollut suljetuna hänelle mieheltään tullessa kirjeessä. Ja samaa tietä sanaa puhumatta lähti Liisa takaisin hätäytyneenä hyvästä mielestä. Hän juoksi kuin olisi ollut johonkin kiire ja kotia tultuaan itki iloisena onnesta. Se oli Tuiralta, päätti hän. Ja levottomana oli sitte mieli, sydän löi kiivaasti ajattellessaan, mitä Elsa oli sanova.

— Puhukaa tekin äiti Elsalle, sanoi Liisa

äidilleen suoraa päätä ja alkoi kertoa asian alkusiaan myöten. — Teihin hän luottaa ja ottaa neuvostanne vaarin, sanoi Liisa aivan kuin peläten, että Elsa hylkää Tuiran.

— Oliko se Tuiralta se kirje?

— Keneltä se sitte olisi!

— Eikö Iikan kirjeessä ole mainittu siitä?

Iikan kirjeessä? Sitä ei ollut Liisa lukenutkaan!

— On sitä sinussakin vielä entistä höläkettä! nauroi äiti, kun Liisa luki Iikan kirjeen, jossa oli vain muuan rivi, että muutaman kuukauden perästä on hän kotona, ja että toimittaa Elsalle tämä Risto Kivisen kirje, joka pantiin tällä tavoin tulemaan, jotta varmaan perille tulee. Liisa juoksi taas samaa kyytiä Viiolle.

Elsa oli kiintynyt kirjeeseen niin, ettei katsettaan nostanut Liisan tullessa. Saatuaan pitkän kirjeen loppuun, luki hän sen uudelleen ja luetuaan jäi hän pitkäksi aikaa mietteisiinsä istuen käsi poskella ja katsellen ikkunasta pientä pilven sirpaletta, joka oli yksinänsä keskitaivaalla.

Kukaan ei virkkanut sanaakaan koko aikana. Sanaa lausumatta ojensi Elsa kirjeen Liisalle, järjesteli pukunsa ja lähti ulos kävelyille.

Mielessä hetvahteli jotakin keventävää, välähteli jotakin kuin kirkasta, joka hetkeksi ilahdutti. Hän ei osannut vielä mitään ajatella, selvitellä, hän tunsi vain aivan kuin olisi ollut jotakin hy-

vää tulossa. Keventynein askelin kulki hän kaupungille päin ilman minkäänlaista aietta, poikkesi puistoon ja asteli hiljalleen sen läpi, yli kadun toiselle ja niin kulkeutui toisia puistoja rantaan päin. Ensi kerran huomasi hän kesäisen ilman ja luonnon. Puistot olivat täydessä kesäpuvussa, koivut lehdissä ja vihanta ruohokenttä levisi pehmoisen näköisenä kuin sametti. Tuulihenki, niin mieto, että ei saanut puitten lehtiä lepuuttamaan, liikkui sinne tänne huljutellen ilmassa tuorekasta kevätkesän tuoksua, jota ehdottomasti hengitti tavallista syvemmälle. Leppäkerttu laski lyhyttä viehkeää liritystään ja uudisti sen, kuunneltuaan vastauksen raikuvan jostakin etäältä. Vikkelä ja toimekas västäräkki juoksi hiekoitettua käytävää, lentää leuhahteli nurmikolle, siitä kohosi yhtäkkiä räpyttämään jonkun matkan maasta ja parilla lennon notkauksella siirtyi aidalle, jota myöten juosta piiperti keikutellen purstoaan.

Elsa katseli kaikkea tarkkaan, kuin olisi se ollut jotakin aivan uutta. Vaan se oli vanhaa tuttua, millä oli taas uusi viehätöksensä. Hän istahti muutamalle sohvalle katsellakseen kaikkea oikein perinjuurin ja katselikin aluksi, vaan sitte unehtui. Kun hän havahtui, niin luuli kauankin istuneensa. Hän huomasi kaaren, jonka kengäällä oli käytävän hiekkaan piirtänyt ja tuntui kuin olisi kuullut puhuttavan Marista, Aaposta, Jorista ja tuhansista seikoista. Hän lähti kävelemään ja

itsestään pulppusi mieleen tapauksia lapsuuden ajoilta ja myöhemmiltä, Liisan häistä ja sieltä täältä, aivan kuin vanhat muistot olisivat ponnahtaneet irralleen sidotusta sykkyrästä ja pyörineet sikin sokin toistensa ympärillä.

Hän nousi viimeiseltä puistolta kadulle ja lähti rantaan, vavahti ja yritti pyörtämään takaisin ajatellessaan yhtäkkiä, että jos Tuira sattuisi juuri nyt tulemaan. Mutta sittekin hän meni sinne.

Pieni höyryvenhe, sunnuntain kunniaksi liputettuna, lähti salmeen. Veneitä souteli kaikkialla saarien lomissa. Ihmisiä tuli ja meni ja seisoksi. Tuntui virkistävälle ja elähyttävälle.

Hän ei ollut täällä käynyt kaualle aikaa ja kuinka kauan olikaan, kuin hän oli nähnyt meren näin tyyneenä ja kirkkaana, jolloin se hänestä oli kaunein.

Hän muisti mitä Tuira oli kirjoittanut, ja tuli samassa mieleen Riston kirjeestä: »Te ette arvaa, ette voi aavistaa te naiset, millä tunteilla me nuoret miehet jätämme kotirannat. Kukaan ei voi kuvailla sen nuorukaisen mielialaa, joka eroaa kotoisilta mailtaan säretyllä sydämmellä, pettyneenä kauneimmissa toiveissaan . . .»

Minkälainen oli Tuiran mieliala? . . .

Kaipauksen ja sääliväisyyden tunteilla katsoi hän kauas ulapalle, mistä näkyi höyrylaivan savu. Olikoon se menevä vai tuleva? Hän päätteli, että se on tuleva ja että siinä on Tuira . . .

Häntä olisi haluttanut istua jossakin täällä ja katsella laivaa niin kauan kuin se tulisi satamaan ja laivapaatti soutaisi kaupungin rantaan. Mutta kun huomasi salmesta päin tulevan laivapaatin, tunsu hän omituista levottomuutta. Hän katseli sitä kiihtynein ja uteliain katsein, kun se lähestyi kiihvasta vauhtia. Näytti hauskalle säännöllinen, reipas soutu ja airojen yhtäaikainen vilahdus hytkäytti omituisesti mieltä. Hän toivoi ja pelkäsi, että siinä tulee Tuira ja rauhattomana lähti hän pois ja palaili puistokäytäviä. Häntä halutti itkeä, minkä vuoksi, sitä hän ei tiennyt. Rauhaton tunne vaivasi, vaan samalla jotakin tyyntä ja rauhaisaa kangasti mielessä. Hän oli neuvoton, mihin hän oikeastaan menisi.

Kaupungille tultua joutui hän kulkemaan kirkkoon menevää väkivirtaa vastaan. Hän poikkesi toiselle kadulle ja lähti sitä takaisin kirkkoon päin. Kirkon portaille tultua ajatteli hän pyörähtää takaisin, sillä vaikka olikin viime aikoina ahkerasti käynyt kirkossa, melkeen joka sunnuntai ja väliin kahdestikin yhtenä, tuntui hänestä vaikealle nyt sinne meno, kun oli rippilasten sunnuntai. Väkijoukko vei hänet mukanaan ja hän pyörähti istumaan ovensuupenkkiin alttaria vastassa. Hän ei uskaltanut kumartua tavan mukaiseen rukoukseen peläten, että itku työntyy väkisten. Vaan hän oli sitte kumartunut, niin ettei itse tiennytkään.

Kaikuva kirkko jymähteli ovien käydessä, ja hän kuuli sen, vaan ei muistanut kirkkoa ei ihmisiä. Hän itki haluaan ollakseen pieni kerjäläistyttö, resuisissa vaatteissa, joita istui kirkon portailla päiväpaisteessa . . . tahi niinkuin ennen oli silloin kun toisten kanssa kesät juoksi metsiä, hyppi Karjansillan takana hietikkotöyrällä ja talvisin kuunteli Nikkilän huvittavia kertomuksia ja opetuksia. Tuntui tuonne kaipuu, pakottava ikävä. Olisi haluttanut irtautua siitä mitä oli, juosta entisille leikkipaikoille, karistaa siellä nämä vaatteet kaikki pois ja muuttua pieneksi paitasillaan hyppiväksi lapseksi . . . enkeliksi . . .

Siellä kirkon ovensuussa eli hän omaa elämänsä tietämättä mitään ympäristöstään. Hän eli uudelleen lapsuutensa, viattomuutensa ja unohdettiin kerrassaan siihen, sen onnellisuuden ihailuun. Hän oli pienenä lapsena, pienenä Mari, Liisa, Risto ja muut, hän rakasti heitä ja he häntä, hän rakasti Nikkilää, emäntää, Ristoa, Tolo Mikkoa, kaikkia ihmisiä . . .

Hän ei ollut kuullut saarnaa, ei huomannut rippilasten alttarille menoa. Seurakunnan nousussa seisomaan jäi hän yhä kumarruksiinsa. Ja siinä hän urkujen mahtavasti soidessa, johon yhtyi seurakunnan voimakas ääni, tunsu kuin olisi hän heittäytynyt johonkin, joka oli loistavan kirkasta, ei riemuisaa, vaan suloista, ei onnellista, vaan rauhallista, ja siinä hän oli kuin vähän ko-

holla maasta — aivan kuin leväten liikkumatta minnekään, ajattelematta mitään . . .

Kotona oli äiti yksinään. Elsa huomasi, että äiti on itkenyt. Hänen sydäntään viilsi ja tuntui kuin olisi hän jotakin pahaa tehnyt äidille. Ja kun hän heittäysi äidin kaulaan, oli hän sanovinaan:

»Minä olen ollut paha. Olen rukoillut, että Yrjö ja minä kuolisimme, ajattelematta sinua, joka meitä olet rakastanut niin äärettömästi.»

Elsa sanoi vain:

— Antakaa äiti anteeksi.

Äiti ei ymmärtänyt ensiksi mitä Elsa tarkoitti, vaan jätti kysymättä, jääden hetkeksi miettimään ja huomasi sitte Elsan anteeksi pyynnön koskevan sitä, että hän ei voi tehdä, minkä tiesi äidilleen olevan mieliksi: ottaa Tuiran.

Viion leski oli Elsan kituvaa elämää surressaan tyydyttänyt mieltään ajattelemalla Elsan uskollista ja syvää rakkautta rakastettuaan kohtaan, joka oli hänet hylännyt. Mutta Liisan kanssa nyt puheltuaan äsken oli hänkin ruvennut ajattelemaan, että Elsan itsensä kiduttaminen hylätyn rakkauden siteissä oli sairautta, vahingoksi itselleen ja lapselleen, ja oli tullut siihen luuloon ja toivoon, että Elsa nyt voi mielistyä Tuiraan, oppia häntä rakastamaan ja tuta uuden onnensa. Ei ollut ihme, jos Elsa ei voinut ajatella avioliittoa Tuiran kanssa, silloin kun Tuira sattui tulemaan juuri niin

pahalla aikaa. Häpeä ja kunniantunto esti häntä siitä ja lienee ollut toivoa vielä vanhasta rakkaudestakin. Nyt ei ollut hän osannut ajatella mitään syyksi Elsan kieltäymiselle. Ja hän kummutui sen vuoksi neuvottomuuteen saakka ja mieli, joka jo oli kirkastumaan yrittänyt, musteni entistä synkemmäksi. Tuli jatkumaan sama kituva elämä. Hän oli näkevä Elsan rukoilevan loppua pojalleen ja itselleen ajattelematta mitään muuta. Samalla Viion lesken kävi sääliksi Tuiraa. Levottomaksi tuli mieli ajatellessa Tuiran tuloa ja kohtausta Elsan kanssa, joka saattoi tapahtua kukatiesi jo huomenna. Mieleensä nousi uhkamielinen ajatus Elsaa vastaan ja aikoi sen purkaa ivallisiksi sanoiksi:

»Minäkin rupean rukoilemaan elämäni loppua, rukoilen ääneen kotona päivät ja yöt ja kulen kirkossa ainoastaan sitä rukoilemassa, ja minulla on siihen syytä!»

Hän hillitsi kuitenkin itsensä ja hetken perästä katui koko ajatustakin, mietittyään, että Elsan voisi käydä samoin kuin Mari raukankin äidittömäksi tultua. Ennen hän itse kärsii vaikka mitä ja odottaa sitä, joka lopuksi hänen sydämensä pakahduttaa.

— Pitäkää äiti silmällä Yrjöä, sanoi Elsa ja heittäysi maata väsyneenä.

Vaan tunteensa olivat niin virkeässä liikkeessä, että ne eivät suoneet hänelle hetkenkään

unta. Hän ei ollut voinut ajatella mitään eikä voinut nytkään, oli tunteittensa vallassa kuin höyhen tuulessa. Hetken maattuaan nousi hän ylös ja rupesi järjestelemään huoneessa innolla ja kiireellä arvellen, että Tuira ehkä jo tulee tänään. Vaan kesken kaikkea istui hän lukemaan taas Riston kirjettä katsellen sieltä täältä sitä.

»Tuira, tämän kirjeen saatuasi, on ehkä jo siellä onneaan nauttimassa, vaan minä kuleksin täällä kuin sijaton sielu kaukana sieltä, levottomana, rauhattomana, toivon ja toivottomuuden kidutuksessa odotellessani sieltä jotakin tietoa Marista.»

Elsa jäi tuijottamaan kirjettä. Hän ei ollut nähnyt Maria Aapon häitten jälkeen kuin yhden kerran muutamana iltana alushameisillaan kartanolla reuhaavan kuin hurjistunut. Mihin lienee siten joutunut? Elsa käänsi lehteä lukeakseen muuta ja unohuttaakseen tämän ikävän muiston Marista.

Hän luki taas Riston kirjeestä: »Niitä siteitä, joilla minun sydämmeni on kiintynyt Mariin, pitäisi olla katkomaan suuri voima. Ne ovat pounoutuneet tuhansista hienon hienoista säikeistä vahvaksi köydeksi.»

Seurasi sitte pitkä kertomus miten Ristossa rakkaus oli juurtunut Mariin siitä alkaen, kun hän pienenä poikana kantoi Marin keskikaupungilta, jonne Mari oli kulkeutunut yksinään ja eksynyt, istuen katuvierellä itkien. Itkien luki Elsa taas

tätä kuvausta Riston tunteista Marin kasvaessa aikaiseksi, kauniiksi, viehättäväksi, ihailtavaksi, rakastettavaksi tytöksi, jona Risto häntä vielä muisteli ja jollaista hän ei voinut toista ajatella olevaksi.

Riston rakkaudessa Mariin kuvastui Elsalle Tuiran rakkaus häneen. Hän ei tiennyt sen syntyä eikä perusteita, hän tunsu sen suuruuden. Ja hän olisi tahtonut olla niin kuin oli Liisan häissä ja hautautua Tuiran syliin . . .

* * *

Elsa aukaisi silmänsä aamu-unesta ja katseli ympärilleen, huomaten että oli nähnyt unta. Hän muisteli sitä hetkisen ja vaipui uudestaan uneen. Pahalle tuntuva tunne väikkyi mielessä, kun hän nousi, ja teki olon painostavaksi. Hän ei ensin tiennyt mistä se oli, vaan päivemmällä johtui hänelle yhtäkkiä muistoon aamuuninen unensa: Hän oli Tuiran sylissä ja Jori tuli hänen taakseen, pani kätensä hänen olkapäälleen ja katsoi surullisesti häneen.

Se oli niin selvä ja mieleen uurtanut, jotta kuvastihe melkein kuin tosi tapaus. Ja se vaivasi häntä toisen päivän ja kolmannenkin, pitäen alakuloisena ja aivan kuin katuvana. Hän rupesi selittämään itselleen, ettei Tuira hänestä välitä. Sitä hän ei ollut vielä tähän asti epäillyt, vaikka kesä oli kulunut syyspuolelleen ja Tuiran olisi pi-

tänyt Riston kirjeen mukaan olla viimeistäänkin keski kesällä täällä. Ei hän nytkään sitä epäillyt ja oli varma, että Tuira tulee, mutta hän tahtoi niin luulla aivan kuin säälien Joria.

Tätä alakuloista mielialaansa ei hän saanutkaan enään irrotetuksi Riston kirjeelläkään, joka häntä tähän asti oli vireissä pitänyt. Hän joutui vain syvemmälle ristiriitaisissa tunteissaan: odotti Tuiraa ja sääli Joria, joka ei voinut olla onnellinen. Hän oli kuvaillut Tuiran tuloa kymmenillä eri lailla, pienempiä yksityisseikkoja myöten ja aina itsensä reippaana ja iloisena vastaanottamassa Tuiran astuessa huoneeseen. Vaan kun Liisa tuli eräänä päivänä kertoen, että »Patria» oli tullut ja arvellen että siinä Tuirakin on ehkä tullut, sillä »Patriassa» tavallisesti tulivat kotia matkustavina passilla ulkona olevat merimiehet, niin valtasi Elsan ujous ja arkuus. Hän hommautui kiireellä ulos ja meni kävelemään maantielle, kääntyi Karjansillalle vievälle tielle, jota asteli, pysähtyen joskus levähdyksekseen ja katsellen sopivata asetumasijaa, jota löytämättä painui aina edemmäksi. Hän joutui tällä tavoin aina lähelle Montinin kaukavainiota ja kulki sitte perille asti, koivikkokunnaalle, missä uupuneena heittäytyi maata ja ratkesi itkemään. Itse hän ei ollut onneton, hänellä oli hyvä olo, vaan hän sääli Joria, joka tuntui hylätyltä ja yksin jääneeltä.

Ja kun hän lähti pois, tuntui että jää yksin

tämä koivikkokunnas, kedot, niiden takana metsä ja sen sisässä Joutsenlampi. Ne olivat kerran olleet onnellisia, nyt jäivät ne elottomina tuijottamaan. Ja hän sääli näitäkin.

Hän olisi halunnut, että Tuira ei olisi vielä tullut.

Hitaasti kulki hän takaisin ja ajatteli, että jos Jori sattuisi tulemaan vastaan! Jori astuisi alakuloisena, onnettomana, sanoisi hänelle: »sinä Elsa olet hylännyt minut, vaikka minä en ole kehtään toista rakastanut.» Mitä sanoisi hän Jorille? — Hän selittäisi Jorin tehneen väärin, itse onnettomuutensa luoneen onnensa sijaan, tienneen että kukaan muu ei häntä niin rakasta . . . He olisivat olleet niin onnellisia.

Tätä onnea kuvaillen nyt ajatuksissaan Jorille, jota oli satoja kertoja kuvaillut itselleen, tuli hän kotia ja huomasi itsensä vasta sisällä.

— Eikö Tuira ole tullutkaan?

— Ei ole vielä näkynyt, vastasi äiti.

Aivan kuin Elsa olisi ollut varma Tuiran tulosta, rupesi hän järjestelemään huoneessa kuitenkin kuin salaten äidiltä sitä, minkä unohutti pian innostuen työhönsä mielessä, että Tuira tulee illalla, ja tässä varmassa luulossa huolehti hän omaakin somuuttaan.

Liisa tiesi illalla, että Tuira ei ollut »Patriassa» tullut, oli kuullut muutamalta merimieheltä, joka oli siinä saapunut kotia. Kysyvästi katselivat

Viion leski ja Liisa toisiaan ja huolestunut katse oli molemmilla vastauksena.

Hän on hukkunut? utelivat he äänettöminä toisiltaan.

Elsa liikuskeli levottomana toimien muka jotakin ja ylpeys ryhdissä, jota toiset kummas-tellen katselivat. Hän ei puhunut Tuirasta koko iltana mitään, vaan seotti muittenkin puheen siitä ladellen muita asioita mitä milloinkin. Ja hän ilveili ja nauroikin aivan kuin elämä olisi ollut keveä niinkuin ei mitään. Mutta omiin rauhoi-hinsa päästyään purkautui uhkamielisiä ajatuksia.

Tuira ei välittänyt hänestä. Vaan elköön! Ei hän ole sitä pyydellytkään, eikä ole ollut hänen rakkauttaan vailla, eikä tarjoillut hänelle rak-kauttaan.

Hän oli suutuksissaan kuitenkin itselleen, että oli osoittautunut välittävänsä ollenkaan Tuirasta, vaan siitäkin syytti hän Liisaa, joka oli höyvöt-tänyt ja hulumnut. Mutta kun Liisa tuli seu-raavana päivänä ja selitti, että joku tulleista meri-miehistä oli nähnyt aivan äsköisiinsä Tuiran, jotta se on siis hengissä, vaan ei ole joistakin muista syistä päässyt tulemaan, oli Elsalla jo uneuksissa vihansa Liisaa kohtaan. Liisahan oli ollut aina hyvä ja hyvänsähän Liisa rukka nytkin tarkoitti. Nauraen sanoi Elsa hänelle:

— Sinä Liisa olet oikea hommantoosa!

Liisa ymmärsi tarkoituksen, vaan löi leikiksi.

— Minun vahva puolenihan oli jo pienenä häitten hommaaminen.

— Niin, mutta enemmän vielä hautajaisten, sanoi Elsa.

— Ei ne nyt enään huvita minua, mutta häät! Se on jotakin. Silloin minä juoksen jalat olalla vaikka päivät päästään, sanoi Liisa.

Siihen jäi keskustelu siitä eikä Elsa ruvennut puhelemaan nyt muutakaan. Liisa katsoi häntä syrjäsilmillä ja huomasi hänen kasvoiltaan kadonneen tuon iloisen, hymyilevän ilmeen, joka oli tehnyt hänet nuorekkaaksi tyttöseksi, joka muisuttu häntä entisestään ja vaikutti niin valtavasti. Se kaunisti Elsaa ja Liisa oli monta kertaa ihailut itsekseen Elsan kauneutta ja viehätysvoimaa, niin heikko ja kuihtuneen näköinen kuin Elsa olikin vielä. Nyt oli palautunut kasvoille taas tuo hymytön, jäykkä vakavuus ja ainoastaan katseeseen oli jäänyt jotakin elähyttävää. Liisalle tuli hätä ja tuska. Hän päivitteli itsekseen Tuiran viipymistä.

Miehensä tultua oli Liisan ensimmäinen kysymys Tuirasta: onko hän nähnyt häntä, milloin viimeksi, ja puhuiko tulostaan tänne. Ja ensimmäisessä sopivassa tilaisuudessa uteli hän kaikki tarkoin, mutta mitään varmempia tietoja ei saanut. Tuira oli kysellyt Tepolta Elsasta ja Teppo oli kertonut, mitä oli hänelle täältä kotoa kirjoi-

tettu. Tulostaan ei hän ollut puhunut mitään Tepolle, vaan Kivinen oli sanonut hänen päättäneen lähteä käymään täällä tänä kesänä. He olivat olleet jossakin yksissä Kivisen kanssa, joka myöskin arveli, että jos hyvin sattuu, niin hänkin tulee käymään kotipuolella. Muuta ei Liisa mieheltään tietoa saanut.

Elsa ei välittänyt kysyä asiasta Liisalta. Vaan siitä, että Liisa ei mitään Tuirasta kertonut nyt miehensä tultua, varmistui hän päätöksessään että Tuira ei välitä hänestä ja se oli hänestä vielä enemmän yhden tekevää kuin ennen. Hän pyyhkäsi kuin yhdellä käden vedolla pois tunteensa, jotka hän oli ensi hetken innostuksessa elänyt, ne menivät niin kuin niitä ei olisi ollutkaan. Tuira oli hänelle vieras niinkuin ennenkin.

Mutta hänelle oli jäänyt jonkunmoinen rakkauden kaipuu. Hän tahtoi rakastaa, vaikka ei ollutkaan itse rakastettu. Hän halulla nautti taas tuota entisyyttä, muisteli noita äärettömän onnen suloisia kirkkaita aikoja, ja kaipauksen seassa tuntui jotakin kuin toivon sekaista. Hän ikävöi niitä paikkoja, joissa menneitten aikojen tapaukset liikkuivat, ne tuntuivat ikävöivän ja odottavan häntä.

Muutaman kerran huomasi hän olevansa menossa kaukavainiolle, juuri kuin maantieltä kääntyä Kontiokankaan kuvetta menevälle tielle, sillä tässä rupesi hän nyt tarkkaamaan tuttuja seutuja. Kau-

hukseen huomasi hän kaikellaista törkyä ja roskaa ympäriinsä hajallaan molemmin puolin tietä. Edemmäksi tullessa oli sitä korkeat kasat. Hän riensi kiivaammin päästäkseen ohi, vaan se lisäytyi vain. Tiepuolessa huomasi hän nyt tuon osoitus- taulun, »rosgan ja saasdan» merkin. Näitä hän viime kerralla ei ollut huomannut ollenkaan, ei nähnyt vilahdukseltaakaan.

Tähän kohtihan Vimpari kuoli, paleltui hanteen leipäpinkka niskassa ! . .

Elsa seisoi siinä hetkisen kuin kivettyneenä, kaikki ajatukset pysähdyksissä. Yhtäkkiä tempautui hän siitä sitte liikkeelle ja lähti kiireesti takaisin. Vähän matkaa tultuaan ilmestyi tien mutkassa vastaansa muuan nainen ja herra joita hän luuli ensisilmäyksellä paremmin kummituksiksi kuin ihmisiksi, kun nainen oli vaaleapohjaisessa karttuunipuvussa ja hyvin omituisesti koristeltu.

Naisen tunsu hän kohdalle tultuaan Vimparin Kristiinaksi.

— Oliko se Kristiina? kysyi hän ääneen itseltään ja vastasi siihen: — Kristiina se oli.

Elsa katsahti jälkeensäkin vielä ja häntä nauratti ja säählitti Kristiinan puku, joka oli niin pyn-tättyä ja rakenneltua, vaan aivan hassulle päin kaikki. Ja minnekkä he menivät? Kuka oli tuo herra?

Hän ihmetteli ja kummasteli koko matkan

sitä. Tuntui olonsa kaikinpuolin ilkeälle ja pahalle. Ja tuntui kammottavalle ajatus, että olisi sattunut menemään edemmäksi ja viipymään iltaan asti! Hän tuli kotia aivan kuin takaa ajettuna.

Täällä oli Liisa juuri poislähdössä, avaimessa käsi, kun Elsa oven aukaisi. Elsa huomasi, että Liisa ja äitinsä olivat puhelleet jostakin, josta keskustelu katkesi hänen tullessa kesken sanan. Hän ei siitä sen enempää välittänyt, vaan kun Yrjö sanoa toimitti hänelle, että täällä on käynyt vieraita, niin katsoi hän kysyvästi Liisaan ja äitiin, jotka näyttivät hämmentyneiltä, kun asia, jonka olivat päättäneet salata, paljastui näin arvaamatta.

— Ketä täällä on käynyt?

— Montinin Jori herra, vastasi äiti jonkun hetken mietittyään.

Elsa katsoi pitkistään vuoroon Liisaa ja vuoroon äitiä. Mielessä kiersi silmänräpäyksen ajan joku vihanen kysymys näille, vaan se sammui samassa riemastukseen, joka valtasi hänet. Huoneeseen lemahti kirkkaus.

— Mitä hän täällä kävi? kysyi Elsa sydän sykkien kiivaasti.

— Olivat jotakin tarkastusta pitämässä ja tulivat herrat tänne juomaa pyytämään, selitti Liisa.

— Oliko täällä juomaa? tuli Elsalle hätä ja katseli karafinia pöydällä.

— Olihan sitä vettä.

— Oliko se edes raitista? huolehti Elsa ja kysyi innostuneena sitten: — Sanoiko Jori mitään?

— Ei sanonut, vastasi Liisa. — Ei välittänyt edes kiittää! Vaan minä ajattelin sanoa . . .

Elsan katse katkasi Liisan lauseen ja hetkisen aikaa katsoi Liisa Elsan ojennettua kättä ja sormeaa, joka viittasi oveen, ja viittausta noudattaen nöyrästi kuin arka lapsi astui hän kiireesti ulos.

Kaikki oli Elsasta nyt kuin valaistua, kirkastettua, kaikki saanut elämää ja henkeä. Elähyttävä juhlallisuus asui huoneessa, se oli kuin jäänyt tänne Jorin jälkeen ja sitä säteili juomalasi, vesi karafiinissa, jotka olivat kuin pyhitettyä tavaraa.

Elsaa olisi haluttanut kysyä yhtä asiaa äidiltä: näkikö Jori Yrjöä? Vaan häntä pelotti, että äiti sanoo jotakin pahaa Jorista ja hän jätti kysymyksen ja rupesi itse arvelemaan kaikkia mahdollisuuksia. Ollessaan Yrjön kanssa kahden, kyseli hän tältä, vaan Yrjö puhui toisesta herrasta ja toisesta. Toinen oli kätellyt ja kysynyt jotakin, taputtanut poskelle, vaan kumpi se oli?

Jos ei päässytäkään siitä selville, oli hänellä kuitenkin siitä ilon aihetta. Ja hänellä välähteli taas tuo toivo, joka oli ollut kytemässä, nyt kirkkaana mielessä. Hän ei kuvailut mitään tapahtuvaksi, vaan oli varma, että jotakin äärettömän iloista tapahtuu. Hän odotti joka päivä, viikon, toisenkin ja aina tuntui se vielä mahdolliselle ja varmalle.

Äiti oli Yrjön kanssa Latulla muutamana sunnuntaina ja Elsa istui kotona lueskellen jotakin kirjaa ikkunan ääressä, vaan huolenaan oli pitää silmällä ohi kulkevia aivan kuin odottaen Joria. Koputettiin yhtäkkiä ovelle ja hän vavahti. Hän tiesi, että koputus on tapana herrasväessä. Päätti huumasi ja hän painoi kädellä rintaansa. Ehti ajatella, että Jori on tullut toisaalta päin, joten hän ei ole huomannut.

— Luulitkai paremmaksikin! sanoi nauraen Mari huomattuaan että Elsa oli hämillään. — Terve, terve kotvasta ajasta! *Helsningar från Helsingfors*, siltä joka peräpenkillä istuu, ilvehti Mari koettaakseen peittää sen alle muuta mielenliikutusta ja estää syntymästä vakavaa tapautumista. Mutta hän itse vakaantui ensiksi. Hän katsoi Elsaa pitkään ja vakavasti silmiin ja sanoi alakuloisena:

— Aiotko sinä kuolla!

— Eei, vastasi Elsa naurahtaen.

— No sitähän minäkin, vaan sitte sinun pitää ruveta syömään, sanoi hän taas, koettaen palautua keveämmälle järelelle. — Kuule Elsa, onko minulle täällä joku kirje? Liisa minut tapasi ja puhui jotakin semmoisesta.

Elsa arvasi, mistä oli kysymys ja alkoi hakea Kivisen kirjettä. Hän ei heti muistanutkaan missä se oli, oli viime aikoina ollut siitä välinpitämätön.

— Sinullehan tämä on, sanoi Mari katsottuaan kirjeen alkua.

— Sinulle se oikeastaan on, vastasi Elsa.

— Sepä somaa, naurahti Mari ja katsahti kirjeen loppuun. — Risto! Ja virstan pituisen kirjeen! Oikeastaan pitäisi syödä näin pitkälle taipaleelle lähtiessä, sanoi Mari. — Onko tämä hyvin surullista? kysyi hän vielä, ennen kuin alkoi lukea.

— Ei se surullista ole.

Mari naurahteli lukiessaan, jota Elsa kummasteli itsekseen, ja nauraen pani hän pois kirjeen. Elsa katsoi häntä kysyvästi silmiin.

— En ole ollut milloinkaan puoleksikaan noin hyvä ja kaunis. Risto rukka erehtyy. Ja vielä enemmän erehtyy siinä, että minä vielä olisin muka jotakin!

— Etkö aio vastata sitte?

— Elsa kulta! mitä minä vastaisin! Sen voisin vastata, että: Risto rakas, tule järkiisi! Minä voin sinulle varmasti sanoa, että vähintään kymmentä vertaa paremman saat, kun otat ensimmäisen hameen, joka Englannin rantaan tullessasi vastaan sattuu! Eei — Risto on liian hyvä mies.

— Mutta kuule! Missä Tuira?

— En tiedä suuntiakaan.

— Milloin hän kävi täällä?

— Ei hän ole käynyt.

— On hukunut varmaankin!

— Ei ainakaan, jollei viime päivinä.

— No mitä perhanaa! Onko tämä jotakin pilantekoa tämä kirje?

— Tosiaankin!

— Eei. — Tämä on Riston käsialaa ja Risto ei pilaa tee.

— Niin no, olipa totta tahi leikkiä, sama se minulle on, sanoi Elsa välinpitämättömänä ja tahottomattaan lisäsi: — Jori on käynyt täällä.

— Häihinsä kutsumassa? kysyä tokasi Mari heti.

— Ei . .

— Minä luulin, sanoi Mari, että hän olisi kohteliaampi kuin Aappo minulle, jotta olisi siis kutsunut ja käynyt päälle päätteeksi itse kutsumassa. Siellähän tulee suuret, komeat häät!

Kun Elsa katsoi epäilevästi Maria, sanoi tämä:

— Joo, ja aivan kohta, kolmen viikon päästä! Tänään kuulutetaan Joria ensi kerta.

Elsa nauroi ja haki ompelurasiastaan napin ja pisti sen Marin kouraan.

— Etkö sinä sitä usko, sanoi Mari nauraen sille, kun Elsa luuli hänen laskevan tahallisen valeen, josta napilla palkitaan.

Elsa ei vastannut mitään, vaan rupesi puhumaan muista asioista.

Hänestä Marin mentyä tuntui aivan mahdottomalle, että Joria olisi kuulutettu. Se oli vain jotakin Liisan keksimää juonta koko Marin puhe.

Eipä ollut kuulunut Jorin kihlauksesta sen enempää kuin mitä Mari silloin sanoi. Hän oli ollut tyhmä, kun oli uskonut sitä ja tähän asti!

Hän kysäsi viikolla Liisalta kuin pilanpäiten, että tietääkö Liisa Joria kuulutetun. Liisa tiesi ja mainitsi morsiamen nimen. Elsa tunsi hänet. Hänestä tuntui nyt olevan siinä jotakin alkua, vaan että siinä on kuitenkin joku erehdys tahi muuta sellaista. Levottomana piti se kuitenkin häntä joka hetki.

Sunnuntaina meni hän kirkkoon istuen syrjäiseen paikkaan. Hän istui tunteettomana ja katseli ihmisiä huvikseen ja koetti keksiä kaikkea aikansa kuluksi, katuen että tuli sitte vielä niin varain, kun muutenkin jumalanpalvelus tuntui jo edeltäpäin pitkälle ja ikävälle. Kun veisattiin, rupesi hänkin veisaamaan, vaan heitti sen jo kesken ensi värssyä, luki kirjastaan muuta, väsyi siihenkin ja rupesi katselemaan ihmisiä. Hän näki Marinkin tulevan kirkkoon. Elsa rykäsi huomauttaakseen Maria, vaan mitäs se kuului veisuussa ja urkujen soudessa, huomasi hän itsekin. Mari astui pystökkäänä käytävää, uljas ryhtinsä uljaampi kuin koskaan. Suoraa päätä meni hän muutamaa penkkiin saarnatuolin lähellä. Elsa ihmetteli. Suurin surminsä hän ei olisi rohennut noin näkyvälle paikalle mennä!

Vaan Mari se rohkeaa, nauroi Elsa mielessään muistaessaan kerran Marin sanoneen, että

kun Aappo ensi kerran pappina saarnaa, niin hän menee istumaan punaisella veralla puettuun kuvernöörskan penkkiin! Tätä hän ajatteli ja kuvaili mielessään, kun kuuli papin äänen, jolloin kääntyi katsomaan saarnatuoliin. Siellä oli Aappo!

Elsan tunteet vaihtuivat alinomaa ilman mitään määrää ja irtonaisina kuvina liikkui mielessä tapauksia Marin elämästä ja muusta. Milloin näki hän Marin vanhana akkana kaukana jossakin sydänmaalla, jossa Aappo oli pappina, milloin Vimparin kuolleena hangessa, Marin Aapon hääiltana huutamassa, Aapon äidin kuihtuneen muodon, Marin alushameisillaan hurjistuneena räyhäävän kartanolla, Vimparin Kristiinan kävelemässä herran kanssa epäilyttävillä teillä, ja aina oli hän vaatimassa edesvastaukseen näistä tuota, joka pauhasi Jumalan vanhurskaudesta ja viimeisestä tuomiosta ojennellen käsiään. Ja Elsa inhotti, kun se sitte alkoi puhella mairitella sävyisästi sanoen vähä väliä: »rakkaat sanankuulijani!»

Välinpitämättömänä kuunteli hän rukouksia, joissa ei tuntunut nyt olevan mitään elähyttävää, mitään sydämmeen menevää, vaan ainoastaan tyhjää ääntä. Kun Aappo rupesi lukemaan kuulutuksia, muisti Elsa taas oman asiansa, jonka oli unohuttanut kerrassaan.

»Jumalan pyhän kolminaisuuden nimeen kuulutetaan toinen kerta kristillinen avioliitto, joka asianomaisten hyvällä suosiolla on aiottu päättää

seuraaavien välillä: kunniallinen ja toimellinen herra asioitsija Georg Gustaf Montin ja kunnialnen ja siveä neiti Hilma Sofia Eufrosyne Himmelros.»

Elsa lähti heti tämän jälkeen pois kirkosta, meni kotia tyyneenä ja keventyneellä mielellä. Hän tunsi täyttä lohdutusta siitä, että hän ei ole koskaan rakastanut ketään muuta kuin Joria, eikä voi rakastaa. Rakkaudella hän uhrautuu, toivoo ja suo hänelle onnea. Hän tunsi samalla, että Jori muistelee häntä myös rakkaudella.

Tulisesti hyväili hän Yrjöä, josta tuntui olleensa kauvan aikaa erillään ja olleen aivan kuin häneltä unohduksissa.

Tyyntä ja rauhaisaa mieltä hän ei jaksanut kuitenkaan kauan pitää. Väliin hän äkkiä tunsi itsensä onnettomaksi ja toisinaan kiihtyi kuvailemaan omaa hyvyttään uhrautuessaan rakkaudella, hakien vertaa itselleen lukemiensa romaanien henkilöiden elämässä. Hän näki itsensä silloin ihailtavana, kunnioitettavana, jalona. Mielikuvitus loihti esiin tapauksia, jolloin tuli tekemisiin Jorin rouvan kanssa ja tämä kunnioitti häntä kuin sankaritarta.

Mutta kun hän hääiltana meni morsianta katsomaan, kaatuivat kaikki kauniit tuulentupansa, jalot tunteensa hävisivät kuin lumi liukkaalta jäältä tuulen puhaltaissa, heti kun hän näki häätalosta illan pimeään tulvivan valon. Hän pysäh-

tyi etäällä puristi rintaansa, yhteen puristettujen hampaitten välitse veti henkeä, pidätti sitä hetki- sen ja pusersi sen sitte ulos omituisena sähise- vänä äänenä. Se tapahtui tahtomattaan, tietämät- tään.

Morsianta! kuului huuto, jota kiskova tuuli pieksi ilmassa, niin että se kuului väliin hiljaa vä- liin kuin korvan juuressa. Elsa tempautui juok- semaan puskien vastatuuleen, mikä hameet pai- noi jalkoihin, niin että suurin ponnistuksin sai askeleen.

Nyrkit puristuksissa tuijotti hän morsianta, joka kauniissa puvussa seisoi kirkkaan salin ik- kunassa nyökytellen päätään ja hymyellen onnelli- senä.

Eläköön! huusi suuri väkijoukko.

Kun morsian oli kadonnut ikkunasta, kulki Elsa väkijoukossa etsien Maria. Mutta hän ei löytänyt, vaikka haki kuin neulaa lattialta. Kun morsiuspari esiintyi toisen kerran, kuuli hän jonkun vieressään sanovan Jorista, että se on rumistunut, lihonut ja pullistunut, että on illettävän näköinen. Se meni Elsalla toisesta korvasta sisään toisesta ulos, hän ei nytkään huomannut katsoa muuta kuin morsianta. Ja hän nauroi itsekseen.

Kunniallinen ja siveä! Tuommoiset silmät, ja vartalo kuin jauhosäkki! Ei ole valittu! Kun eläköön huudettiin, nosti hän sateensuojansa pys- töön vahvistaakseen omaansa ja väkijoukon huutoa.

Joka kerta oli hänellä uusia muistutuksia morsiamesta, kun hän esiintyi. Vaan ne tuntuivat hänestä itsestään terättömiltä, kun ei ollut kenelle sanoa. Tehottomammiksi kävivät aina joka kerta ja väkijoukon eläköön-huuto, joka oli hänen mielestään ollut ivaa ja pahansuopaa, muuttui enemmän ja enemmän suosiolliseksi. Hänen kätensä ei enään kohonnut ja voitettuna, masennettuna nojautui hän seisomaan seinää vasten.

Siinä hän seiso i vielä, kun koko muu joukko oli mennyt tuulen ja sateen ajamana jo aikoja sitte. Ypö yksin seiso i hän sateisen tuulen pieksäessä, musta synkkyys yllään ja sivuillaan, edessään kirkas häätalo. Hän ei huomannut itseään aivan kuin ei olisi ollut häntä olemassakaan. Ajatukseton katseensa asui kauniissa salissa, jonka hekkumallisessa valossa hienopukuiset naiset liitelivät kuin satujen keijukaiset.

Hän säpsähti niin että äänsi, kun joku kosketti häneen mainiten hänen nimeään.

— Äiti! Tekö? Olisihan minä tullut . . .

— Olisihan ollut aika jo tullakin.

* * *

Latun emäntä istui sängyn ääressä, Viion leski ulompana Yrjö sylissään, Mari istui matalalla pallituolilla sängyn päässä, johon otsallaan nojaten itki äänetöntä itkua. Viion leski tuijotti kuivin silmin eteensä ja Latun emäntä katseli

sairasta pyyhkästen silloin tällöin poskilleen vierähtävän kyöneleen.

Elsa avasi silmänsä ja heikolla äänellä käski nostaa ylös ikkunaverhon, joka oli laskettu aurin-
gon paisteen estämiseksi huoneelle.

— Missä Yrjö?

Viion leski laski sylistään Yrjön, joka heti lähti äitinsä luo painaen päänsä ojennetulle käsi-
varrelle.

— Nouse äiti kulta!

— Äiti kultasi on pian multa... Hän katsoi poikaansa hymyilevällä katseella ja vaipui taas uneen hymy suupielissä. Hetkisen perästä heräsi hän, katsoi äitiinsä, joka seisoi nyt sängyn ääressä, ja käski ottaa Yrjön pois.

— Missä Mari?

Mari nousi näkyviin.

— Liisa?

— Meni hakemaan pappia.

— Rovastia?

— Niin.

— Ei tarvitsekaan... Hän nukahti taas siihen.

— Joko Elsa on kuollut? kysyi kuiskaten Liisa tultuaan asialta ja katsottuaan Elsaa, joka nukkui.

— Ei ole vielä, vaan kaukanakaan ei ole, vastasi Latun emäntä.

— Ajatelkaa mikä harmi! sanoi Liisa. — Ei saatukaan rovastia. Ei sopinut hänen itsensä tulla,

vaan sanoi toimittavansa apulaisensa. Enhän minä olisi halunnut, vaan enhän kieltääkään voinut.

He huomasivat ikkunan ohi tulevan pastori Vimparin ja Mari riensi kiireimmän kautta ulos.

Elsa nukkui pitkään ja pastori istui odottamaan, ruveten kovalla äänellä puhelemaan, selittäen tämänkin, että Jumala kutsuu tässä ihmisen nuorena iässä pois täältä, osoittavan Jumalan suurta rakkautta ja armoa, samalla kuin se on vakava muistutus, että tulisi kunkin olla valmis.

Hän olisi puhellut pitkäänkin tavallista ulkolukua, joka häiritsi kaikkien mieliä, vaan Yrjö keskeytti viitaten sormellaan pastoria ja ääneen kysyen:

— Mikä tuo on?

Pastori naurahti.

— Yrjö raukka! sanoi Liisa. — Poika raukka jää aivan orvoksi, äidittömäksikin.

— Kyllä Jumala hänestä huolen pitää, ehätti pastori sanomaan, kaivaen taskustaan hopeaisen paperossikotelon, joka lupsahti äänekkäästi avatessa ja kiinni pannahsa, mitä Yrjö ihmetteli. — Jumala on lasten niinkuin kaikkein meidän turvamme, vakuutti vielä pastori saatuaan paperossinsa palamaan.

— Lieneekö siitä kaikille sitä turvaa kuin pastorille on ollut, sanoi Liisa terävästi saadakseen jotenkin keskeytetyksi alkavan saarnan.

— Omasta kokemuksestanipa minä tiedänkin . . .

Elsa heräsi ja Aappo astui sängyn ääreen.

— Menkää pois!

— Se on pastori, sanoi Latun emäntä, vaan Elsan katseessa ilmestyi kiivas viha.

— Viettelijä!

Elsa kuiskasi sen vihasella äänellä, vaan heikosti, että sitä ei muut kuulleet kuin Latun emäntä.

— Teillä taitaa olla vanhoja välejä, näyttää ja kuulustaa siltä, me muut menemme pois, että saatte tehdä sovinnon, sanoi Latun emäntä.

— Ei meillä ole eikä ole ollutkaan, ehätti pastori sanomaan.

— Elkää menkö! karjasi Elsa, kun Latun emäntä nousi seisomaan. Houreinen katse silmissä ja käsillään tehden poistavia liikkeitä huusi Elsa:

— Hän suutelee minua, auttakaa!

— Houraa, naurahti pastori.

— Liisa! kiljasi Elsa niin kovaa, että kaikki säikähtivät. — Ota kiinni Vimparin Aappo. Se nakkasi Marin nuken kaivoon ja Mari itkee. Nyt se pudottaa suuren kiven minun päälleni.

— Houraa, sanoi taas pastori yksitoikkoisesti.

— Houriossa on raukkani taas, sanoi Latun emäntä ja mietti, miten hän huomauttaisi pastorille, että hän lähtisi, koska läsnä olonsa näkyi vain häiritsevän sairaan rauhaa.

— Minulla on kiire ja tuskin hän siitä tointuu pitkiin aikoihin. Mutta jos hän kaipaa minua tuntien viimeisen lohdutuksen tarvetta, niin pan-kaa minua käskemään, ja hyvästellen kaikkia lähti pastori taputellen Yrjöä viimeiseksi poskelle ja lausuen sitte kaikille:

— Jääkää Herran armoon ja turviin.

Lepoon päästyään nukkui Elsa kauan, ja ei tietty eläkö vielä vai kuollutko oli.

Herättyään oli Elsa taas virkeämmän näköinen ja levollinen, kutsui kaikki lähelleen, katsoi hetkisen poikaansa, joka oli Viion lesken sylissä. Kätensä ojensi sitten äidilleen, katsoi muita, jokaista silmiin vuoroonsa kutakin ja vaipui uneen. Odotettiin jännityksellä viimeistä henkäystä. Se viipyi vielä. Huulet rupesivat sitte vähän liikkumaan ja hän avasi silmänsä vielä katsoen äitiin.

— Lukekaa . . . Jeesus . . . lapsia . . . syliinsä . . .

Ennenkuin ehdittiin mitään hänen pyyntönsä johdosta tehdä, ummisti hän silmänsä ja hetkisen perästä kohosi rinta korkealle, laskeutui sitte alas ja henki pusertautui pois korinalla.

Hetken äänettömyyden jälkeen, joka oli kuin vielä viimeinen odotus, lausui Latun emäntä hiljaisella äänellä:

— Elsa on poissa. Nuori sydän on päässyt rauhaan kärsimyksistään. Me kaipaamme sinua, vaan iloitsemme onnestasi, jota nyt enään ei mikään häiritse . . . . .

Tuira seiso i ja katsoi ruumista, joka hankituksissaan makasi arkussa, mikä oli asetettu keskilattialle tuolien päälle. Hän seiso i liikahtamatta, katsoi silmää räpäyttämättä. Tiesi kuinka kauan olisi seisonut!

— Siinä jäykistyneenä lepää maallisen onnesi enkeli! sano i Liisa hänelle, kun hänestä alkoi pitkälle ja mieltä liian rasittavalle tuntua Tuiran tuijottaminen. — Avoin sydän olisi hänellä ollut sinulle, että ei muuta kuin sulkea syliisi ja se syleily olisi ollut teidän molempien onni tänäkin päivänä.

Tuira istahti tuolille takanaan ja yai pui kumarruksiin kasvot käsiin peitettyinä. Huoneessa, jossa ei ollut muita kuin hän ja Liisa, ei kuulunut minkäänlaista ääntä. Kello seinällä oli vaiennut vedon puutteessa. Tätä haudan hiljaisuutta kesti kauan, se tuntui Liisasta jo pitkältä kuin ijankaikkisuus ja että mitään loppua siitä ei tule. Hänellä ei ollut mitään sanottavaa ja hän istui kuin kytkettynä tuoliinsa, että ei voinut liikahtaa, syvä äänettömyys painoi joka jäsentä ja sen vaikutus kävi yhä voimakkaammaksi. Hänen silmänsä olivat kiintyneet Tuiraan, joka ryhmötti tuolillaan luonnottomana läjänä, ja siitä hän ei saanut silmiään irti. Hän koetti kiskoutua irralleen tästä piinaavasta olost a, ääntää jotakin, vaan ei nyt tuntunut kulkevan äänikään. Tuntui pahalle ja pyörretyttävälle. Huone musteni silmissä.

Ovi aukeni, ja Liisa oikaisihe suoraksi kumaraisesta asennostaan, johonka hänkin oli vai-punut. Ääni ovea aukaistaessa kuulusti kovalle jysähdykselle, vaan oli kuin olisi hauta auvennut, jonne elävänä on joutunut. Ilahtuneena hypähti hän pystyyn.

— Tännekö jätite asumaankin? sanoi Latun emäntä.

Tuira ei hievahtanutkaan ja Latun emäntä jäi häntä katsomaan hetken aikaa pitkistään. Liisaa rupesi pelottamaan.

— Tuira! lausui Latun emäntä kovalla äänellä ja puisti olkapäästä Tuiraa.

Häntä sai toinnutella pitkään, ennen kuin hän nousi. Katsomatta ympärilleen, lähti hän huoneesta ja sanaa puhumatta erosi kadulla Latun emännästä ja Liisasta astuen tietään alla päin.

* * *

Muuan syksyinen, usvainen ilta pimeni, kun hän istui laivan kannella lynkämpäisillään tuijottaen eteensä mielessä kuva, joka ei ollut irtautunut siitä saakka, kuin hän sen silmiinsä sai Viion lesken tuvassa. Hänet havautti joku jysähtävä ääni, jota hän pörhistäysi katsomaan. Mikä se oli, ei hän saanut selville, vaan hän tapaili katseellaan Latun emäntää, Liisaa ja ruumista. Hän nousi seisomaan ja katseli tutkivasti ja tarkasteli oloaan kaikin puolin ja pääsi vähitellen selville.

Laiva keikkui loikan käydessä ja koneiston jyske kuului jalkain alta. Jälessä päin näkyi majakan tuli, joka tunki sumun sekaan neljänä pitkänä valosiipenä, mitkä pyörien kuin tuulimylyly vaan vaakasuorassa ja hiljalleen, näyttivät kuolevan hapuilemiselta.

Hän istahti uudelleen jääden sinne katsomaan. Hän istui ja katsoi vielä, kun pimeys oli joka taholla ympärillään, niin ettei yhtään ainoata valonsädettä näkynyt.

XV.

Viion lesken oli Liisa saanut hommatuksi jonkun toisen vanhan ihmisen kanssa asuinkumppaniksi ja köyhäinhoidon apuun, niin että hänen olonsa oli nyt kutakuinkin turvattu.

Mutta Yrjö raukka?

Pitkiä neuvotteluja oli ollut Liisalla ja äidillään Yrjöstä. Koetettiin tuumata jos johonkin suuntaan, mietittiin ja etsittiin neuvoa. Mahdottomuus oli heidän ottaa hoitoonsa, niin mielellään kuin olisivat lapsi raukan pitäneetkin luonaan. Vaan heillä oli tupa täynnä väkeä, Jannet, Iikat kotona ja vanhan Teponkin piti saada siellä vielä sijansa. Miehilläkään ei ollut vielä työtä tiedossa ja aika kova, niin että omakin toimeentulo oli laihaa.

Liisa kävi pyytelemässä sellaisia, joilla oli väljät asunnot ja vähän lapsia tahi aivan lapsettomia, että ottaisivat Yrjön hoitoonsa, jotta ei raukka joutuisi mihin sattui. Vaan itkien palasi hän aina takaisin.

Mitä se olisi ollut, jos olisivat sanoneet, että heillä ei sovellu ottaa, vaan selitettiin, että jos sopisikin, niin ottaisivat jonkun oikean ja kunniallisen ihmisen lapsen. Kun hän selitti, että Elsa ei ollut mikään huono ihminen, niin naurettiin täyttää kurkkua sille.

— Kyllähän tuo tunnettiin. Sellaisiapa ystäviäkin oli kuin Ojanniemen Mari! Merkkipä on jäänyt hänen hyvydestään: äpärälapsi! Ja sen tehtyään kelpasi sitte vieläkin herrain seura.

— On köyhäin huutokaupassa ottajia! neuvottiin lopuksi.

— Vaan sääli olisi sinne panna.

— Sinne täytyy monta yhtä hyvien ja parempienkin ihmisten lasta viedä. Sillä jos Elsa olikin korea ja ylhäinen kuin fröökynä, niin suurempi sääli kuitenkin on tosi köyhiä ja kunniallisia ihmisiä!

Sellaista pistävää ivaa kuuli Liisa joka paikassa. Eikä mitään neuvoa jäänyt. Täytymys oli Yrjö viedä ja jättää kohtalonsa vasaran varaan.

— Olisipa se Vimparin pastori tässä, niin minä kysäisisin, että tämäkö se on se Jumalan huolenpito orvoista lapsista! itki Liisa hommautuessaan Yrjöä viemään huutokauppaan, joka oli tänään ja jota pidettiin kansakoululla. Hän koetti pidättää itkuansa, kun rupesi pukemaan Yrjöä.

Lapsi raukka ei tiennyt mihin häntä viedään. Hän kyseli ja uteli, että mennäänkö mummon luo

ja kätti aina innokkaammin sinne, kun Liisa ei vastannut hänen kysymyksiinsä.

Kansakoulukartanolla oli hevostia vierä vieraissaan aitovierillä. Ja niitä uusia tuli, ja toisia meni, menevä vieden, tuleva tuoden köyhän vaimaisen tahi kaksi, joku useammankin, lapsia tahi aikaisia.

»Missä hinnassa tuntuvat olevan?» — »Kohutuhinnoissa.» — »Ei lähde isoja rahoja, vaan hyvähän tuo on, mistä penninkään saa näin huonona aikana.» — »Sen verran hyötyy, että suo-loiksi ja tupakaksi.» — »No kun ei ruualle arvoa pane, vaan jos panee, niin ei jää kirkonviinarahoiksikaan.» Tällaista keskustelua kuului kartanolla.

— Joko muori on myyty? kysyttiin muuatta vanhaa eukkoa, jota eräs isäntä talutteli rekeensä.

— Myyty on, vastasi isäntä.

— Paljonko tuommoinen maksaa?

— Ei kuin sata.

— Onko se sokea?

— Ei juuri tuppisokea, vaan eipä paljon muutenkaan: päivän valo taitaa vähän kuumottaa.

— Ei tuo kovin vanhalta näytä.

— Ei, vaikka ei se eilisen päivänenkään ole.

— Nikkilän emäntähän se on? sanoi Liisa ja pysähtyi puhutellakseen muoria.

— Nikkilöitähän se on muori sukujaan, vastasi isäntä ja alkoi laitella rekeään.

— Hyvää päivää! sanoi Liisa ja tarjosi kätään. Vaan Nikkilän emäntä ei näyttänyt olevan tietävinäänkään.

— Se on vähäkuuloinen, selitteli isäntä ja huusi holhotilleen.

— Tässä on muuan, joka teitä tunnustelee.

— Hyvää päivää! huusi Liisa.

— Päivää, päivää! Kuka se on?

— Ettekö tunne?

— En tunne, kun minulla on vähän hämärä näkö, selitti muori naurusuin, ääni vapisi, ja silmäkullat räpättivät. — Kuka se on? kysyi hän uteliaana, ja silmiä räpytti yhä tiheämpään, kun koetti niillä tavotella tuttavaa, ja suu pyrki hymyyn.

— No istukaapa muori rekeen! toimitti isäntä.

Muori hapuili ja kontturoi rekeen, ja sinne kupsahti kylelleen, vaan kun pääsi istualleen, niin alkoi tiedustella, että kuka se oli.

— Latun Liisa.

— Hyvänen aika! No terve, terve. Tunnenhan minä. Äitisi kanssa kuin hyvät sisarukset oltiin. Vieläkö se elää, Liisa, äitisi?

Muori oli kuin haltioissaan, kasvot somissa juovissa, silmäkullat kiilsivät vesissä. Ja yhä enemmän kiihtyi puhellessaan Liisan kanssa.

— No lähdemme ajamaan, sanoi isäntä.

— Eikö teidän sopisi käydä siellä äidin luona? Somahan se olisi teidän kahden vanhan tavata toisianne.

— Mitä?

— Ei siitä ole muorista kylänkävijäksi, ehätti isäntä sanomaan, niin ettei muori kuullut. — Ja on meillä kiirekin, pitäisi illaksi joutua kotia.

— Ei taitaisi olla monta tuttavaa enään minulla koko kaupungissa, se on nuori suku nousemassa, vanha maahan vaipumassa. Elääkö Viioska?

— Elää.

— No entä Elsa, johan se on rippikoulun käynyt?

— Jo.

— Johan toki, kun muistelen paremmin, jo on naimisissakin?

Hevonen tempasi reen liikkeelle, joka pakaslumessa kirkui pahasti.

Kun se oli portista päässyt, ajoi toinen kartanoon portaitten eteen suoraan. Reestä nousi puujalka mies, parrakas ja julmakatsantoinen.

— Onko köyhän köyhyys, vaivaisen vajavuus nyt hyvässä hinnassa? ärjäsi mies ja katseli ympärilleen.

— Vieläpä Jaakkokin elää, sanoi joku lähellä olija ja tervehti: — Hyvää päivää!

— En ole vielä sitä nähnyt, vastasi Jaakko jyrkällä äänellä ja läksi käydä kolkkasemaan rapusia ylös.

Suurenlainen sali oli, ja sen peräseinällä istui pöydän takana esimies, pöydän päässä sihteeri ja piirimiehet istuivat vähän ulompana kehässä. Ym-

pärillä oli ihmistä kylki kylessään kiinni ja takimmaisat seisovat penkillä nähdäkseen hekin, mimmainen vaivainen milloinkin myytiin ja paljostako se kannattaisi ottaa. Salin laiteilla oli väljempää tilaa ja siellä oleskelivat emäntäihmiset odotellen, milloin pääsisivät esiin huutolaisineen, kun ei ollut voimia rynnätä sakean joukon läpi esille. Ja siellä istuksivat huutolaisetkin penkeillä tahi lattialla tahi seisoksivat seinään nojaten, odotellen kukin, milloin häntä esiin viedään tahi jos jo oli ollut, niin isäntäänsä, joka oli toisia huutolaisia saadakseen. Aikansa kuluksi puhelivat huutolaiset odotellessaan. Eikä tuo odottelu tainnut hyvin ikävää ollakaan niistä ainakaan, jotka tapasivat taas vanhoja tuttuja, joitten kanssa saivat vaihtaa jonkun sanan, muistella menneisyyttä, jos siinä oli jotakin muistettavaa, tahi kysellä toistensa toimeentuloa ja muita asioita — olihan sitä heilläkin yhtä ja toista.

— Paljoko maksetaan sinusta?

— Ei kuin viisikymmentä.

— Pitääkö työtä tehdä?

— Ei nuo ole kovin ankarasti ajelleet työllekään. Ainahan sitä omastakin halustaan jotakin tekisikin, kun olisi terveyttä. Eihän se aika kulu työtönnä.

— Eihän se oikein kulu.

— Onko muita siinä talossa?

— On toinenkin, mielipuoli. Sen paimennapa olen parhaastaan ollutkin.

— Onko pahastikin hullu?

— Aikatavasta höpsii runsaastikin.

— Ei ole raivo?

— Ei ole vielä ollut.

— Miehenpuoliko se on?

— Vaimo on, Kähikös-Maija. Taalmannin rouvaksi hokee itseään.

— Senkö kommersrootin?

— Sitä tuo tuntuu meinaavan herrakseen.

— Pävää, pävää! toivotti Änkkä-Aatami. Hän ei ollut huutolainen, vaan oli tullut taas tansa mukaan tervehtimään tänne tuttaviaan.

Miehet tervehtivät ilomielellä Aatamia, kätellin.

— Vielä sitä sinä Aatami jaksat riehkasta?

Aatami alkoi molittaa ja sen miehet ymmärsivät, että on työnään verottomia koiria koppiin kuletella ja tappaa, nylkeä, ja nahkoja sitten kaupita. Ja elää niin, että ruoka aina kelpaa.

— Vua tu Vill se elää 'u herla! tolitti Aatami nauraen makeasti katsellessaan vuoroon miehiä ja vuoroon Villeä, joka siihen juuri oli tullut ja tervehtinyt tuttaviaan.

— Etkö sinä Ville enään olekaan huutolaisena?

Aatami ehti siihen sopertamaan että eihän se, joka kohta on konsuli.

— Sinä karkasit? muisteli joku.

— En minä karannut, lähdin vain muuten pois, selitti Ville ja iskien silmää lisäsi: — Minäkös elämään köyhän lailla, kun on rikas pappa.

— Niinpä vainkin, vakuuttivat miehet.

— Se on herrassukua tämä Ville, selitti Änkkä-Aatami.

— Hyvähän se on ihmisen elää, kun on herrat heimolaisia, vaan sittekin pitää osata vähän pelata, arveli Ville ja iski silmää.

— Paljoko tämmöisestä tarjotaan, kysyä röyhkäsi Jaakko kiskastuaan oven auki ja astua koluutti perälle. — Pois edestä ja tie auki armo-pöydän eteen.

Koko väkijoukko kääntyi katsomaan ja ha-jausi Jaakon edestä, kujaksi, jota Jaakko pöyh-keästi kolkkasi eteen.

— Hyvää päivää, Jaakko! lausui esimies.

— Pidä, kun olet saanut! vastasi Jaakko kolealla äänellään. — Pitääkö nousta tuolille, vaan nähdäänkö tästä?

— Paljonko siitä Jaakon ruokosta tahdotaan? kysyi esimies,

— Naurattaa, kun herrat ruuan maksaa. Vaan tuota kysykääpä paljonko tahtovat, kun kerrassaan hengen ottavat, myrisi Jaakko. — Se tulisi huokeammaksi elättäjälle ja elätille.

— Kun annettanee sama kuin tähän asti, niin otan edelleen, sanoi Jaakon holhoja. Ja hän

saikin holhottinsa, sillä asianomaiset kiittivät, kun pääsivät.

Jaakko lähti astua kolkkasemaan ja murah-teli jotakin mennessään.

Hiljaisuus, joka koko ajan oli vallinnut, laukesi, kun Jaakko räväytti jälkeensä »armon temp-pelin» oven. Pelolla oli lapset seisseet, tytöt emän-tiensä hameissa kiinni, pojat nurkkiin vetäyty-neet. Nyt uskalsivat taas liikkua.

Tytöt olivat karttuunivaatteissa ja korput useallakin kädessä. Katselivat toistensa vaat-teita, olivat olevinaan ja mittelivät korppuja, että kenen suurin. Pojilla oli millä uudet saap-paat, millä korea kaulahuivi, millä uusi lakki ja jollakin koko puku ensi kertaa yllään. Jolla oli uudet kengät, ei tahtonut osata ensimmältä kä-vellä, eikä saada silmää irti kengistä; jolla oli huivi, ei osannut päättään kääntää, vaan koko ruu-mis kääntyi mukana ja jolla koko puku oli, se oli kaikin puolin vaivanen. Tuossapa kuitenkin, kun vähän aikaa oli syrjäsilmillä toisiaan katseltu ja hiljaksen lähestytty ja joku sanakin vaihdettu, heräsi leikin halu. Ja silloin ne unehtuivat uu-det riekaleet. Lakilla kapsittiin toisiaan ja pu-jahdettiin lymyyn väkijoukkoon. Ja oikein he-lakka nauru pääsi väliin, kun siellä tavattiin toi-siaan ja tyrkättiin.

Emännät seisoivat kädet ristissä rinnan yli ja puhelivat hoidokkaistaan.

— Tuo poika meille tullessaan oli niin huono, ettei siitä luullut eläjää tulevan, vaan minä sitä hoidin ja vaalin ja riski se nyt on.

— Samoin se oli tämäkin aivan raihnas. Ei ollut kuin luu ja nahka. Monen markan edestä kun opoteltokkia syötin ja mallashauteessa haidoin senkin seitsemät kerrat, niin eläjä tuli.

— Muokan niitten kanssa näkee, ei niitä voitokseen pidä.

— Sanokaa. Ja se kun on toisen lapsi, niin pitää koettaa kaikkia ja pitäähän sitä vaikka oma-kin olisi, vaan varsinkin toisen lasta, etteivät voisi sanoa: ei tule vieraan lapsi hoidetuksi, vaikka raha maksetaan.

— Niin. Vaivaloisempaa se on vieraan lapsen hoito.

— Vaan se on hoitoa ollut siinä toisessa talossa, jossa tämä oli ennen! Hyvä isä siunatkoon! Siellä ajeli lapsikulta liassa ja nälissään päiväkaudet lattialla, eikä ryysyä selässä kuin pahanen paita repale!

— Sanokaa te! Niinhän se oli tämänkin tytön hoito ennen ollut. Kun ne ottavatkin semmoiset elättäkseen, joilla ei ole itselläänkään taivaankäpyä suuhun panna.

Liisa oli aivan pakahtua ja uupua. Hänen oli pitänyt ottaa Yrjö syliinsä, josta se ei sitte luopunut lattialle siunaamaksi hetkeksikään. Kaulasta vain piteli ja oudoin silmin katseli ympäril-

leen. Sydäntä kalvasi Liisalla, itku oli ihan kurkussa ja aivan väkisten oli monta kertaa tuupata vedet silmiin, vaan koetti estää, ettei Yrjö huomaisi, raukka. Huokaustakin esti monet kerrat, vaan aina tuon tuostakin tuli se, kuin ei huomannutkaan.

Yrjö alkoi tulla levottomaksi, jonka vuoksi hän siirtyi peräseinälle, missä väkijoukon takana oli väljempi tila ja josta toivoi voivansa päästä esiin pikemmin.

Siellä istui seinän vierellä lattialla kaksi poikaa, jotka hän tunsu Vimparin Villeksi ja Teutoriksi. Veljekset istuivat siinä tuumimassa.

Ville oli jo yli-ikäinen ja hän oli kaupungissa, muutamalla ajurilla palveluksessa, jolla oli urakalla hollinteko ja Ville oli hollipoikana. Vaan hän oli tullut tapaamaan veljiään ja äitiään. Teutorin oli hän nyt tavannut ja he yhdessä odottelivat muita siinä puhellen. Liisakin pysähtyi siihen heidän kanssaan juttelemaan.

Ville selitti että hän oli käynyt esimiehen luona puhumassa ja pyytämässä, että äitiä avustettaisiin muuten, jotta saisi olla kaupungissa. Hänen isäntänsä oli luvannut äidin asua hänen kanssaan pirtissä ja esimies oli luvannut tuumia asiasta. Villellä oli tieto, missä talossa maalla äiti oli, vaan ei ollut kuullut hänestä mitään. Assarista ja muista siskoista, jotka vielä olivat köyhäin hoidossa, ei kumpainkaan tiennyt, missä he ovat.

— Minkälainen olo sinulla on? kysyi Liisa Teutorilta.

— Menehän tuo, kun ei ajattele, vastasi tämä vakavasti ja ajattelevan tavalla.

— Eikö sinulla ollut ikävä äitiä alussa?

— Onpa tuo vieläkin joskus, vaan minkä sille tekee.

Liisa siirtyi pois antaakseen veljesten keskenään puhella rauhassa. Hän työntyi lähemmäs toimituspaikkaa. Siellä oli kysymyksessä joku hoidokas, josta holhojansa kertoi, että siitä on sellainen vaiva sen hoidosta, kun ei kykene kääntymään omin voiminsa ja pitää hoitaa siihen vuoteelle kaikinpuolin.

— En ottaisi vähällä en paljolla, vaan mihinkäpä sen siitä kulettaa. Mielelläni luopuisin koko olennosta, joka on vain syöpäläispesä.

— Ette pidä puhtaana, sanoi esimies.

— Sen syytä siihen ei ole, vaan se on sellainen pahaverinen, mikä tuo onneton lie.

Johtokunnan neuvoteltua myönnettiin holhojalle pyytämänsä rahamäärä, merkittiin kirjoihin, jolloin siitä päästiin. Korkealle tuolille pöydän luona nostettiin tytär. Hän seisoi siinä korppu kädessä, katseli väliin uutta karttuunihamettaan ja väliin viranomaisia ja oli niin olevinaan että oikein.

Sihteeri kääntyi ja kuiskasi sinne piirimiesten puoleen:

— Fröken Lundgrén.

Muutamien piirimiesten suu vetäysi hymyyn.

Joku sanoi:

— Isänsä näköinen!

— Otatteko vielä samasta? kysyi esimies.

— No otamma hänet, niin on jo kerennyt siihen mieltä ja ikävä taitaisi tulla tytöllekin!

Siitä päästyä ilmoitettiin leskivaimo Maria Vimpari. Esimies muisteli jotakin ja alkoi puhella johtokunnan jäsenien kanssa. Niistä muuan sanoi korkealla äänellä, että onhan hänellä elättämään kykenevä poika, joka on pappina. Hän on velvollinen huolen pitämään äidistään.

— Jaa, jaa, sanoi esimies. Hän sen tietysti kernaasti tekeekin. — Onko Maria Vimpari täällä? kysyi esimies holhojalta.

— Ei ole. Hän oli sairaana, niin ettei voitu lähteä kulettamaan ja minä ajattelin, että jos sama maksetaan, niin pidän entisellään, sanoi mies.

Johtokunnan kanssa neuvoteltua päätettiin, että maksetaan sama maksu, minkä tulee suorittaa köyhäinhoidolle hänen poikansa, jolle asia ilmoitetaan ja saa itse järjestää sen sitte miten haluaa.

Liisa sai nyt Yrjön tuolille.

— Jassoo! sanoi esimies. Kenen se olikaan tämä poika?

— Elsa Viion.

Montin, joka oli piirimiesten seassa, vaan is-

tui vähän syrjässä, hypähti istualtaan ja meni akkunasta kadulle katsomaan. Sihteeri iski silmää jollekin piirimiehille ilkkuva hymy suupielissä.

— Siinäpä on kaunis poika! arveli joku väkijoukosta.

— Taitaa olla herrasrotua, arveli toinen.

— Oikein kauniissa puvussakin!

— Paljollako otetaan tämä poika? kysyi esimies.

— Seitsemänkymmentä viisi markkaa, huudettiin.

— Seitsemänkymmentä.

— Kuusikymmentä yhdeksän.

— Viisikymmentä.

Ei kuulunut enään huutoa ja vasara naksautti pöytään.

Vapisten oli Yrjö seisonut tuolilla, silmäillyt suoraan sitä herraa, jolla vasara oli ja vuoroon Liisaa silmiin ja heltemättä pitänyt hameesta. Nyt tuli iso mies, mustapartainen, suu somasti naurussa ja kädet ojeissa:

— Tule tyliin, tule tyliin. . . . Yrjö katsoi pitkistään ja parahti huutamaan. Hän huusi niin, että vihloi korvia ja hän puristausi kiinni Liisaan, joka otti pojan syliinsä ja syrjäytyi.

— Kotiin, kotiin, kotiin, kotiin! huusi Yrjö, puristi kaulasta Liisaa kuin suoni olisi käsiä vetänyt ja painoi päätään olkapäähän.

— Lapsi raukka, eihän sinulla ole kotia, valitti Liisa itkien ja puristi poikaa rintoihinsa.

Väki katseli heitä, miehet vakavina, vaimot kyynel silmin ja toiset lapsetkin rupesivat itkemään. Toimitus keskeytyi.

— Viekää ulos se lapsi! toimitti esimies.

— Yrjö, elä itke, elä itke, Yrjö kultani, lohdutteli Liisa, vaan hän itki itsekin.

— Kotiin, kotiin, kotiin . . .

Ulos tultua Yrjö vähän herkesi ja nosti päänsä, vaan kun näki taas sen miehen, niin ratkesi kimeään huutoon, painoi päänsä kantajansa olkapäähän ja puristi yhä lujemmasti kaulasta.

— Onko teillä hevosta? kysyi Liisa mieheltä.

— On hevonen. Pidelkähän sitä poikaa, että tuon ukon ensin laitan, niin pistetään sitten poika rekeen, tottapahan asettuu ajan ollen.

— Mies talutti rekeen vanhan ukon, laihan ja harmajanaamaisen, jolla silmät olivat syvällä päässä ja alahuuli lerpallaan, että näkyi mustanpuhuvat hampaattomat ikeneet. Rinta sillä korisi hengittäessä pitäen alituisen kamalaa örinää. Reen perään istutti mies holhottavansa, peitti jalat heiniin ja kääri hartiat, rinnan ja pään loimeen. Väkinäisesti irroitti mies Yrjön Liisan kaulasta, istutti korisevan loimikäärnyn viereen, kääri turkkiin, tukki heiniä ympärille ja pani vielä likaisen loimen peitteeksi. Uuvuksiin oli poika

huutanut, vaan vielä ponnistaa koetti. Mies käänsi hevosensa ja läksi ajamaan.

Kuin seinän takaa kuului sydäntä särkevä huuto:

— Äiti, äiti, äiti . . .

Sisällä salissa jysähti äkkiä nyrkki pöytään esimiehen edessä, niin että sihteerin kirjoitusneuvot helähtivät pöydällä, esimies tyrmistyi ja piirimiehet hypähtivät istuallaan.

— Vaan voi niitä, joitten tähden pahennukset tulevat! kuului voimakas ääni ja viranomaiset näkivät hetken aikaa pöydän edessä seisovan nuoren naisen katseen, joka tunki luihin ja ytimiin.

Liisa ei tiennyt, mitä hän oli tehnyt. Hän tapasi itsensä vasta kotona itkemässä lapset sylissään.

XVI.

Ensimmäistä päivää oli Viion leski virassaan vahtina maantien häkillä. Toimiensa loputtua istahti hän vahtikopperonsa kynnykselle sukankudin kädessä.

Poutaisen kesäpäivän aurinko oli juuri laskenut. Taivas oli haalakan sininen ja pohjoisella kulmalla oli punertavan kellertävä kajastus. Väkevä koivun tuoksu lemusi viileässä ilmassa. Kaupungista kuului etäistä kärrynjyminä, joka väliin kiihtyi ja väliin hetkiseksi kuoleutui. Muualla oli yön hiljaisuus, ei kuulunut muuta kuin skaillettikellon rakshteleva naksutus vahtikopperon seinällä ja yörastaan yksinäiset säveleet jostakin etäältä metsästä.

Vikkelin sormin kutoi Viion leski sukkaa. Mieli pyrki alakuloiseksi ja silmät vettymään. Hän koetti jouduttaa työtään aivan kuin kiirehtien toteuttamaan iloista toivettaan: saada Yrjö luokseen. Uudelleen kertoi hän kaikki mahdollisuudet siihen ja varmisti niillä toivettaan. Ja var-

mana piti hän, että muutamien kuukausien kuluttua saa nähdä Yrjön. Hän olikin päässyt niin tämän ilon valtaan, että kutoessaan ja katsellessaan kaupunkiin päin ei huomannutkaan maaltapäin tulevaa hevosella ajajaa, ennenkuin kärkyt kolkkasivat aivan lähellä.

Siinä ajeli pieni kyssäselkä poika, joka päivällä oli kyydinnyt muuatta herraa ja oli nyt palaa-
massa yksinään. Silloin jo oli hän poikaa tun-
nustellut tunteakseen ja nyt näöstä muisti hänet
Vimparin Villeksi ja kysäsi varmuudeksi.

— Missä äitisi on? kysyi hän sitte.

— Äiti on huudolla, missä lienee. Minä
viime talvena kävin pyytelemissä köyhäinhoidon
esimieheltä, että äiti saisi jäädä minun luokseni
ja esimies lupaili, vaan eipä sitä sitte toteutettu.
En ole kuullut mitään sitte äidistä, eläneekö vai
liekö kuollut, selitti poika itkien. Vaan jatkoi
sitte: — Mutta meidän isäntä aikoi tulla tulevana
talvena huutokauppaan ja sanoa vedettömät sanat!
Jos ei muu auta, niin hän huutaa äidin hoitoonsa,
vaikka pitäisi siitä köyhäinhoidolle maksaa.

— Missä veljesi ja sisaresi ovat?

— En tiedä muita kuin Teutorin. Hän pää-
see jo ensi talvena pois auksuunista.

— Aappo, pastori, hänhän on täällä?

— On, vaan hän kuuluu muuttavan pois, kun
on ortineerattu rovastin sijalle johonkin.

— Entä Kristiina?

— Täällä kai se on Kristiinakin, vaan en minä ole nähnyt häntä kaualle aikaa.

Surulliseksi painui Viion lesken mieli. Huoaten istahti hän kopperon kynnykselle ja jäi katselemaan ajelevan pojan jälkeen. Oli aivan kuin armoton käsi olisi syytänyt tuonkin perheen hajalleen, niin että ei toinen toisestaan tiennyt.

Katseensa kulkeutui Kontinkankaalle päin ja mieleen jysähti elävänä kuva Vimparin kuolemasta.

Uskoihan Vimpari raukkakin ja uskoi vahvasti! Vanhurskas Jumala, mikä Sinulle kelpaa?

Pitkään tuijotti hän sinne ja kun siitä heräsi, oli mieli arka ja levoton. Hän työntyi kopperoon, pani säppiin oven ja heittäytyi vuoteelleen ensi yökseen tässä uudessa ja oudossa asunnossaan.

Kello naksutti kovalla äänellä, se raksahutti huolettomasti ja aivan kuin välinpitämättömänä olostaan ja kaikesta muusta. Vaan sen kova ääni valtasi kokonaan Viion lesken huomion ja kun hän sitä kuunteli, alkoi se puhella ja kertoa. Se kertoi Viiosta, puheli Elsasta, pilpatteli pienestä Yrjöstä, jotka kova kohtalo oli temmannut armottomiin käsiinsä. Alusta loppuun kertoi se surullisen elämän tarinan. Se kertoi toiveista, joita oli ollut ja joitten toteuttua elämä olisi todellisuudessa ollut kuin ihana satu.

Mitä oli elämä nyt? Se oli hajonnut kuin haaksi myrskyssä karille ja sirpaleet olivat sirotuneet sinne tänne. Viio oli merenpohjassa, Elsa

kaikkien hyleksimänä päässyt päiviltä, nukkui nurmen alla hänen takanaan, jotta näki hautakummun luona olevan koivun maantieltä, Yrjö oli maailman jaloissa turvatonna, ja hän tässä yksin kuin autiolla rannalla.

— Jumala, Jumala, millä olen niin mielesi rikkonut, että minun tähteni kaikki tämä? Jos voisin käsittää, ymmärtää . . . Vaan en voi, en voi . . .

Hän itki katkerasti ja ääneen. Kun hän kykeni ajatuksiaan hallitsemaan, joutui hän ajattelemaan, että hän ei yksin ollut raskautettu. Tolpan Annan äiti, Nikkilän äiti, olihan niitten kuorma vielä raskaampi, ja Nikkilät, Vimparit ja monet sadat köyhät. Hän oli ennen päättänyt varmasti niiden rikkoneen jotenkin Jumalaa vastaan, niin että tarvitsivat niin kovaa Jumalan ruoskimista. Nyt oli itse samalla kohdalla, vaan ei hän ymmärtänyt, ei päässyt selville. Ovatkohan muutkaan selville siitä päässeet?

— Hyvä Jumala opeta meitä kurjia, joita ruoskit. Saata meidät ymmärtämään tahtosi. Moni nöyrä sydän huokaa, ja tuskissa paatuu. Anna heille apusi, neuvosi aikoinaan . . . Elä ole niin salattu . . . Me jäämme muuten ilman turvaa, henkemme kuolee, kuivettuu kuin petäjä, joka hongankeloksi muuttuu . . .

Hän oli aamulla vakava, vaan mielensä tuntui keventyneelle. Oli kuin jotakin toivoa olisi

taas ollut ja maailma kirkkaampi. Mutta omi-
tuinen hätä tuntui rinnassa, kuin Liisa tuli eineen
seudussa käskemään häntä eineelle tarjoutuen itse
olemaan sen aikaa häkin vahtina. Liisalla oli
ollut »muuan asia», josta hän oli jo kauan aikaa
intoillut, vaan nyt hän riemuissaan puristeli Viion
lesken käsivarsia.

— Jos olisitte puoltakymmentä vuotta nuo-
rempi ja minä semmoinen viiripää kuin minä olin
morsianna, niin taas tanssittaisiin!

— No minkä vuoksi?

— Muutaman asian vuoksi, joka on minusta
hauska ja teistä hauskempi.

— Sano se sitte.

— Saatanhan minä sen sanoa, lausui Liisa ja
tekeytyi hyvin vakavaksi ja oli tosissaan. — Siis-
titkää koppero hyvin hyvästi ja pankaa parasta
päällemme illaksi. Minä lainaan merinohuivini
teille. Ja miten te saisitte niin, ett'ei näkyisi
harmajat hiukset, sillä tänne tulee pian nuori
mies, hyvin nuori, paljon nuorempi kuin te ja
kaunis. Vaan kaunis tekin olette vielä. Ja hän
teitä äärettömästi — rakastaa! — Vaan menkää
nyt syömään ja syökää lujasti, että tulette puna-
veriseksi.

Liisa työnsi hänet menemään nauraen.

Viion leski lähti ja tuumi, mitä olla mahtoi
oikein Liisan puhe ja hänen hommansa. Ei se
aivan alutonta ole, vaikka taas toisekseen ajatteli:

— saattoi sittekin olla vain jotakin puheenjatkoksi. Liisa rukka kun koettaa jos jollakin tavoin saada iloisen ja kevyemmän puolen elämästä esille, vaikka se ei aina onnistu! Huono juttu tämä sellaiseksi oli. Hän naurahti kuitenkin Liisan hyvälle tahdolle ja rupesi ajattelemaan Liisan puuhaa ja toimia sekä Elsa vainajan ja heidän kaikkien hyväksi. Ilman Liisaa ja Latun emäntää olisi ollut heidän elämänsä kurjaa kurjempi. Omituista oli hänen nyt muistella, miten molemmat ennen tuntuivat vastenmielisille ja kuitenkin olivat perin juurin hyväsydämmisiä ihmisiä. Nyt oli hän heille äärettömässä rakkauden velassa.

Olisikohan hänessä ollut tätä rakkautta heitä kohtaan, jos hänelle olisi käynyt hyvin ja heille huonosti? Nöyränä tunnusti hän kylmäsydämyksensä Liisaa kohtaan, kun tämä oli vielä tytönhurjimus ja kaikki hänestä huonoa odottivat. Hän ajatteli samaa kuin muutkin, eikä rukoilevaa sanaa ollut Liisan puolesta, ei minkäänlaista huolta hänen tulevaisuudestaan, vaikka Elsasta niin huolehti.

Hänen eteensä nousi linnasta päin tulevalta tieltä linnan vahtimies jonkun naisen kanssa. Sydän sälähti tuskallisella tunteella ja hiljaa tietämättään kuiskasi hän:

— Voi armollinen Jumala!

Nainen katsahti taakseen, pysähtyi ja ojensi kätensä tervehdykseksi Viion leskelle.

— Mari! huoahhti Vion leski ja suurin silmin katsoen kysyi:

— Minne sinä lapseni nyt?»

Mari hymähti surullisesti, arvellessaan että kysymättäkin sen tiesi.

— Mari rakas . . . muuta ei Vion leski osannut sanoa. Hänen sydäntään viilsi nähdessään hänet näin, vaan tuntui samalla kuin lohduttavalle. Itkien syleilivät he toisiaan vahtimiehen seisoessa vieressä ja vakavana katsellessa heitä.

— Jumala olkoon armollinen sinulle lapseni, sanoi Viion leski nyhkytyksien välissä, kun Mari itkien puristi vielä hyvästiksi kättä ja lähti astumaan rautatien asemalle viepää tietä, vahtimies jälessä.

Mari kulki kiireesti katsomatta minnekään ja astui suoraan vaunuun, joka oli mustaksi maalattu ja pienet ikkunat varustetut rautaristikoilla.

Näin raskaalta ja vaativalta ei ollut koskaan elämä tuntunut hänestä. Parempi olisi ollut, kun ei olisi yhtäkään ainoaa, joka oli ystävällinen, vaan kaikki kylmiä kuin jää, tuomitsevia kuin Jumala. Voisi silloin itseään puolustaa, ylpeänä kohottaa päänsä ja sanoa pari murhaavaa sanaa, joilla tappaa heidän haukkumisensa ja tekopyhydestä lähteneet nuhteensa ja neuvonsa. Ei olisi velvollisuutta mitään, itseltään mitään vaatimuksia . . .

Hän istui otsa vaunun seinää vasten painettuna ja kädet puristettuna ristiin.

Vahtimies istui asemalle päin olevassa ikkunassa ja katseli ulos. Hänestä tuntui painostavalle Marin mielenliikutus, se hellytti hänenkin sydäntään ja aivan kuin lohdutukseksi alkoi hän puhella. Hän selitteli että paljon on kaupunki muuttunut muutamissa vuosissa. Tämän rautatien tultua on Vaara aivan kuin uudesta syntynyt. Uusia rakennuksia on tullut, komeita kuin keskikaupungilla ja vanhat ovat parsitut. Siellä täällä näkyy vain joku vanha kömmänä, joka on nyt kurjan näköinen, vaikka ennen oli paraan puoleisia. Paljon on parantunut maailma.

Mari ei virkkanut sanaakaan, vaan ajatteli että hänestä on kaikki huonontunut. Silloin kuin pienenä juoksentelivat, oli niin kotoista ja herttaista. Kadut nurmikkona, pienet talot kaikki kuin koteja. Päiväkin paistoi kirikkaammin.

Hän itki yhä enemmän, muistellen kultaista lapsuutta, jolloin kaikki oli puhdasta, kirkasta. Elämä oli kuin enkeleillä. Hän muisti kuopat ja röykkeliköt tässä, missä nyt oli tämä rautatie-laitos, muisti pellot tuolla edempänä, joitten ojissa juoksivat, metsät kivineen, Karjasillan kauneuksineen, hiekkatöyräät pensaineen, puineen ja tuhansine leikkeineen. Hän eli sitä aikaa ja leikki nyt leikit uudelleen — hautajaiset, enkelisillä hyppy, kuninkaan pojan morsiamet ja muut . . .

Vahtimies siirtyi ulos vaunun portaille katselemaan. Väkeä tuli tavattomasti asemalle. Näytti, että jotakin erinomaisempaa on tulossa. Rouvia kokoontui enimmäkseen ja kaikki olivat hyvin toimessaan, liikkuivat ja puhelivat. Pastori Vimpari näkyi olleen se odotettu, sillä hänen kaikki keskelleen saartivat, kun hän saapui.

Hän pyöri ja kääntyi alinomaa kätellen ja puhellen sanan kullekin ja häntä hyväiltiin ja taputeltiin, joihin hän vastasi hymyllä ja rakkauksen katseella.

He asettuivat hiljaisiksi kaikki, kun ensikertaa soitettua kajahti köörin säveleet jotakin kaunista hengellistä laulua. Sen vaiettua tuli jäähyväiset, jolloin kyynelsilmin ja monin sanoin pudistivat rouvat pastorin kättä ja jäivät sitte kyyneliään kokoomaan nenäliinoihin, joista ilmaan lemahti hyvä tuoksu.

Autettuaan kukitetun rouvansa vaunun sil-
lalle, kohotti pastori hattuaan huutaen:

— Jumalan armon haltuun, rakkaat ystäväni!

Nenäliinat huiskuivat, jotta aseman edustalla oleva väkijoukko peittyi valkoisiin. Kööri alkoi virren:

»Sun haltuus rakas isäni» . . .

Aseman kello soi ja päättyi kolmella lyön-
nillä, kuului sirisevä pillin vihellys ja veturin hih-
kaseva huuto. Virren sävelten kaikuessa ja nenä-

liinon yhä kiihkoisemmin huiskuessa lähti juna hiljalleen liikkeelle . . .

— Hyvä pappi se olikin, sanoi vahtimies vaunuun mennessään, tarkoittaen sitä Marille. Mari seiso i äänetönnä ikkunassa katsellen metsään päin. Juna kulki vielä hiljalleen, vaikka kiihtyen vauhdissaan. Muutamalla kujalla marssi poikia seipäät olalla. Ne olivat nähtävästi sotamiehinä. Muutamalla viljelemättömäksi jääneellä kedolla tien varressa oli parvi pieniä tyttöjä. Eräällä oli seppel e päässä ja kukitettu muutenkin runsaasti. Hän mahtoi olla joku morsian — ehkä kuninkaan pojan morsian!

Mari katsoi heitä niin kauan kuin suinkin näki, istahti penkille hervottomana ja kuiskasi itseks e, ennen kuin itku ehti tulla:

— Hyvä Jumala, varjele heidät minun poluiltani! . . .

Veturin savun näki Viion leski kiitävän kaukana metsän sisässä, kun hän palasi häkille. Hän ei ollut voinut puhua sanaakaan Marista Latun emännälle.

— Vimparin pastori kai meni nyt. Asemalta kuului laulua ja veisuuta, sanoi Liisa Viion lesken tullessa.

— Meni siellä Marikin, lausui alakuloisena Viion leski ja Liisan kysellessä kertoi kohtauksesta.

— No sattuukin ne asiat vastakkain, sanoi Liisa.

— Mari vanginvartijan saattamana ja Aappo Jumalan siunauksilla evästettynä matkustavat samassa junassa — eri teitä! On se tämä maailman meno somaa. Olisi se hauskaa nähdä, millä muodolla Jumala tätä maailmaa katselee, sanoi Liisa jonkunmoisella uhkemielellä ja lähti kiireesti pois peläten Viion lesken nuhteita.

Viion leski ei ollut kuullutkaan, mitä Liisa oikeastaan sanoi. Hänen ajatuksensa olivat menossa Marin mukana. Hän tunsu nyt äidin hellyyttä ja rakkautta Mariin, jota sääli sydämensä syvyydestä.

— Mari raukka, joka oli turvaton, ilman vähintäkään lohdutusta maailmassa. Hän oli halpasempi kuin sylkylaatikko! Häntä inhoen tahi surkutellen katsellaan, vaan ken rakkaudella ajattelisi häntä? Ken todellisella säälillä ajattelee, että hänkin on ollut viaton lapsi, että Jumalan pyhä kuva hänessä vieläkin on ja että hän on ihminen? Ken on yhtäkään rukousta hänen edestään lähettänyt niistä, jotka inhovat tahi niistäkään, jotka surkeilevat häntä? Hänkin, joka oli niin lähellä Maria hänen lapsena ollessa, ei muistanut rukouksissaan tuota lasta, joka äitinsä erehdyksestä oli maailmaan tullut ylenkatseen leima jo syntyessä otsassaan.

Kaipuuta mieli täynnä katseli hän illalla ase-

malle päin junan tullessa. Tuntui katkeralle ja toivottomalle.

— Auta Sinä Jumala häntä, jos voimansa ovat heikot ja heikothan meidän ihmisten voimat ovat. Hän on kuin hukkuva, joka ilman apua vaipuu . . .

Synkällä, alakuloisella mielellä istahti hän kopperon kynnykselle. Tuntui kuin olisi hän puhunut mahdottomuuksia. Eihän ollut mikään apu mahdollinen, sortuminen, sortuminen aina vain syvemmälle, sehän oli menona. Tuntui kuin Jumalakin olisi ollut neuvoton ja kykenemätön niin kuin lääkäri kuolevan vuoteen ääressä.

Hänen istuessaan siinä allapäin tulivat Latun emäntä ja Liisa, molemmat hyvin omituisen näköisinä. Liisa hymyili ensin niin merkillisesti, vaan sitte hän rupesi itkemään.

— Tämä elämä käy sellaiseksi, että minä alan epäillä jo itseäni, sanoi Viion leski. — Hymyilyä ja kyyneleitä, synkkyyttä, toivottomuutta ja toivon iloisia välähdyksiä ja taas toivottomuutta. Joka päivä on tällaista.

— Niin, Viioska rakas, sanoi Latun emäntä, niin se on meidän elämämme. Ei tikka kirjava, vaan ihmisen elämä kirjava.

Kuului kärryn jyrinää ja Viion leski meni avaamaan häkkiä kaupungista päin tulevalle hevoselle. Samassa avauksessa meni muuan herra ja nainen kävellen. Hän katseli naista aivan kuin

tunteakseen ja silmäsi vielä jälkeenkä. Nainen oli sitä paitsi omituisen näköinen, hattu päässä, vaan talonpoikainen naama, ja muuten koreasti puettu, että näytti oudolta ja silmään pistävältä. Viion leski katsoi ja katsoi ja silmäsi sitte Liisaan kysyäkseen tunsiko Liisa tuota naista.

Liisa katseli suurin silmin vuoroon äitiään, vuoroon Viion leskeä ja noita meneviä, löi sitte kämmeniä yhteen ja lausui kummastuksissaan:

— Vimparin Kristiina!

Toiset kertoivat nimen hämmästyksissään ja aivan kuin epäillen. Liisa purskahti nauramaan.

— Ja sinä naurat? sanoi äitinsä.

— No nauraahan hevonenkin tuommoiselle kummitukselle! sanoi Liisa. — Olisipa pitänyt pastorin olla tässä katsomassa!

— Liisa! Missä sun säälisi ja ihmisrakkautesi on? sanoi Viion leski.

— Minä en tunne sääliä, ei Aappokaan ole säälinyt. Tämä on Jumalan rangaistus Aapolle.

— Anna sinä olla Aapon alallansa! sanoi Viion leski. — Hän vastatkoon Jumalan edessä itse teoistaan. Syytön Kristiina on hänen tähtensä kärsimään. Ajattele että Kristiinallakin on tunteensa, toiveensa, tahi on ollut, että hänelläkin on viattomuutensa ollut, jonka kadottamista saa katua, maine ja kunnia, joitten menettäminen tekee elämän raskaaksi, että hänessäkin on Jumalan pyhä kuva. Minä olisin luullut, että sinä,

joka olet itse saanut pienenä kärsiä ja taistella ihmisten kylmyyttä vastaan, joka niin lämmintä rakkautta olet osoittanut lagenneille ja sortuneille tovereillesi, olisit ymmärtänyt tämän.

— No niin, kyllähän minä sen ymmärrän, että on se ihminen Kristiina raukkakin ja sääliä häntä tulee ja säälinkin minä, sanoi Liisa. — Mutta sanokaas, oletteko nähneet koskaan myllynkiven suorastaan sen kaulassa, joka on pahennuksen tehnyt? Sitä ette ole nähneet eikä sitä näe koskaan. Sen vuoksi tuntuu hyvälle, kun näkee heidän sivustapäinkään saavan jonkun kolauksen.

— Tuomitseminen ja rankaiseminen on jätettävä Jumalalle. Me ihmiset rukoilkaamme rakkaudella kaikkien edestä, niittenkin edestä, jotka pahennusta saattavat. Silloin Jumala on kuuleva rukouksemme, sanoi Viion leski.

Liisa istui äänetönnä kopperon penkillä, jonne kaikki olivat vetäytyneet. Hän oli vakava ja mietteissään. Oli johtunut mieleen yhtäkkiä, että hänelläkin on itsellään tyttö.

Herra Jumala! jos hänenkin tyttänsä kulkisi vielä noin kuin Kristiina ja sitte vielä joku nau-raisi niin kuin hänkin nauroi!

— Niin, rukoilla niidenkin edestä, jotka meille pahaa tekevät, lausui Latun emäntä. — Niin on käsky. Mutta kaukana on meistä tällainen lähimmäisen rakkaus, kun sorretutkin sortavat toisiaan.

Miten voimme sitte rakkautta odottaa niiltä, jotka meitä sortavat?

He istuivat sitte kopperossa äänettöminä kukin mietteissään, josta Liisa ja Latun emäntäkin havahtui kuin unesta, vasta kun Liisan tyttö ja Yrjö seisahtuivat kopperon ovelle käsikädessä.

— Tässä se on se nuori mies! sanoi Liisa jotakin puhuakseen, kun näki Viion lesken vaalenevan hämmästyksissään.

— Yrjö! lausui Viion leski pitkän ajan kulltua ja rupesi itkemään.

